

ERDÉLY
ÉS
A P O R T A

1567 — 1578.

KÖZLI

SZALAY LÁSZLÓ.

PEST
KIADJÁK LAUFFER ÉS STOLP.

1862.

**A MAGYAR
TÖRTÉNELEMHEZ.**

KÖZLI

SZALAY LÁSZLÓ.

ELSŐ KÖTET.

PEST.
LAUFFER ÉS STOLP.

1860.

ERDÉLY ÉS A PORTA.

1567—1578.

Somlyai Báthori Istvánval Erdély politikai állásának egy új időszaká nyilik meg. Zápolya János, mint Magyar király bírá vala Erdélyt; fia János Zsigmond is úgy bírtá, mint ki még csecsemő korában Magyar királynak választatott, a Porta által annak ismertetett, s majdnem halálaiglan önmaga is királynak tartotta, irta magát, hívei által is királyul tiszteltetett. Utóda Erdély uraságában, Báthori István, mind Maximilián mind a Porta irányában elvileg csak vajda, tehát tőlök függő tisztviselő volt; de tetteleg kevés idő alatt egészen függetlenné vált az elsőől, mi szükségképen különválással járván az ezt uraló Magyarországtól, szabatosabbá fejlesztette Erdélynek a szultánhoz való viszonyát, szabályozva azt oly alapon, mely ha bár időről időre pillanatilag megingattathaték, mégis a nemzeti fejlődelmek megszünéseig valamennyi fő vonásaiban megállott.

Jelen kötet ezen fejlemény genesisét tünteti előnkbe, kétszáz s egynéhány okmányban. Eredetileg szándékom volt, ezeket némi szerves egészszé feldolgozva mutatni be az olvasónak; de utóbb meggondolván, hogy magyarul lévén szerkesztve majdnem megannyian, s tehát vala-

II

mint történelmi tekintetben megbecsülhetlenek, úgy nyelvészetiben is rendkívüli értékkel bírók: egész épségökben tétetnek ime közzé, kezem által csak annyiban egymáshoz illesztve, mennyiben a hézagokat egykoru történetirókból pótoltam, s a deákul irottakat magyarra fordítottam, jelezvén ezeket az olvasó tájékozására egyes idéző jellel: , — ‘, holott a magyar eredetiek, vagy magyar egykoru fordítások kettőssel „ — “ vannak ellátva. Melyik okmány honnan vétetett, mondja mindenik számnál a lajstrom, mely hisztoriai nyomozásaim jelen első kötetét bérekeszti.

A munka második kötete ezt nyomon fogja követni.

Pest, october 24-én 1860.

Sz. L.

I.

**Erdély rendei végzést hoznak a fejdelemválasztás
íránt.**

1567. sept. 8.

„Az elmúlt szent Magdolna asszony nap után való szeredára urunk ő felsége *) nekünk ország-beli hiveinek ide Gyulafejérvárra részszerént való gyűlést tétetett vala ez tekintetből: hogy az Úristen ő felségét szüntelen betegségekkel látogatja meg; mely gyűlésünkben ő felsége kegyelmesen erre intett vala münket, hogy közöttünk egybe-köteleleskednénk, hogy ha ő felségét az Úristen ez világból kivenné, mű magunk között meg ne szakadoznánk, kiből nagy romlásunk következhetnék; hanem egyenlő akarattal választanánk fejedelmet magunknak, miképen ezt ő felsége az hatalmas török császárnál is megnyerte volna, és nagy költségével ez választásról levelet is szerzett volna....

Azért urunk ő felsége akaratját előnkbe vévén és egymással szólván, igaz ítéletből esmerjük, hogy az közöttünk való egybe-köteleleskedésünk ő felsége méltósága tekintetét és országul közönséges jónkat, megmaradásunkat nézi; jelesben, hogy az egyenességből kicsin birodalmak is nevedetni szoktak, az egyenetlenségből pedig nagy birodalmak is elromlanak...

*) János Zsigmond.

Esköszünk az atya mindenható Istenre, mennynek és földnek teremtőjére, és az mi urunk Jézus Krisztusra, az ő szent fiára, és ezeknek szent lelkére : hogy mű elszakadás nélkül ország javát, megmaradását keressük, úgy, hogy ha mikoron az Istennek elvégezett akaratja az mű kegyelmes urunkat magtalan közüllünk kiveszi, egyenlő akaratból, nem pártból, fejedelmet választunk...”

II.

A hedzsira 976-ik évében — 1568-ban — kelt némi török oklevél az erdélyi fejdelemség birtoklását szabályozza.

1568.

Császári irat Zápolya István *) királyhoz, válaszul levelére, melylyel az adót kísérte, Ferdinánd által elfoglalt néhány erősségnek visszakövetelését, Sándor volt moldvai vajda számára a fejdelemségnek újból megadatását, s ha ő, a levélíró, magzat nélkül találna kimulni, a rendeknek a jogot igényli, hogy királyt szabadon választhassanak magoknak. Sándornak megadott a vajdaság; a királyi méltóság mind neki Zápolyának mind gyermekeinek megerősítetik; s ilyesek nem létében a magyar uraknak a szabad választásjog biztosítatik. Törekedjék a végeket békében tartani s a magyar urakkal jó egyetértésben maradni. Kelt 976. évben.

*) Tudjuk, hogy a törökök János Zsigmondot Istvánnak hívták.

III.

Istvánfinál, Bethlen Farkasnál olvassuk :

1570.

János Zsigmond, kivált Békes Gáspár tanácsára, a török oltalom alól Maximilián oltalma alá készül. Eziránt Gyulafehérvárott harmincz főbbel, tízzel-tízzel mindenik nemzetből, titkos tanácsot tart, s Békest Maximiliánhoz küldi. Szövetség alakul a római császár s az erdélyi fejdelem közt, melyet a Porta előtt titokban kell tartani, titokban kivált azon pontot, hogy János Zsigmond magtalan kimulása esetében, utóda, Maximiliánnak, mint Magyarország királyának, hűbérese leszen.

IV.

Forgács Ferencz irva hagyta :

1570.

Békes visszajövet, ismét titkos tanácsban — a három nemzetből tizennyolcz főbb volt jelen, — a szövetség feltételeit előadja. Először is Csáki Mihály*), aztán a többiek, hittelt kötelezték magokat Maximiliánnak, de Báthori István annak kikötésével, hogy a szatmári uradalom, mely az övé, de melyet most Maximilián tart kezében, neki visszaadassék. János Zsigmond megígéré, hogy ő ezt kieszközlő leszen, s megismeré, hogy máskülönbén Báthori esküje nem bir kötelező erővel.

*) Gróf Kemény József bebizonyítja, hogy Csáki Mihály erdélyi kancellár nem a keresztszegi Csákiak nemzetségéből származott, de helytelenül állítja, hogy fekvő birtoka nem volt : Huszt várának s a várhoz tartozó uradalomnak egy harmadát Csáki birta. A Kemény által idézett levélben a 'ház' szó, nem 'domust,' hanem 'végház'-at, azaz : végvárat jelent.

A várkapitányok titokban megeskettettek a szövetség feltételeire, Békes az év végnapjaiban Maximiliánhoz megyen, a szerződés megerősítetik.

V.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1571.

Maximilián az erdélyi rendeket írásban értesíti, hogy a béke és csendesség kedvéért kész nekik a szabad fejedelemválasztást megengedni, feltéve, hogy őt ismerik legfőbb uroknak, ki az imént kötött szerződés értelmében őket oltalmazandja, s magát szabaditékaik fentartására hittel kötelezendi. Egysesekhez is levél ment Maximiliántól, mely vajdául névszerint Békest ajánlotta, ki egyelőre még Bécsben maradt.

VI.

**János Zsigmond 1571. marczius 14-én meghalálozván,
Erdély rendei e végzést hozzák :**

1571. aprilis 1.

„A testamentumos uraknak *) és tanácsuraknak ez országbeli három nemzet atyánkfianak, kik a testamentumos uraknak kész akaratjokból Judica vasárnapra, Fejérvárra, az megholt kegyelmes urunk halálának kijelentésére 1571-ben gyűltenek, egyetemben való végzéseknek módja rendszerént ez :

Először végeztetett, hogy pünköstit havának 17-dik napján légyen az mű kegyelmes urunknak méltósága

*) Csáki Mihály, Hagymási Kristóf, Békes Gáspár, Nizovski Szaniszló.

szerént való testének eltemettése; a gyűlés *) ugyanakkor légyen.

A gyűlés kezdessék ilyen rendtartással, végeztetett: hogy minden vármegyéről, és minden székekből a székely uraim közül, tíz főszemélyek választassanak az két ispánynyal és királybirákkal egyetemben.

A szász uraimék közül minden várasokról, székekről a királybirákkal egyetemben hathat főember jöjön.

Másodszor végeztetett: hogy az idő alatt, míg a kegyelmes urunk testét eltemetjük, tartassék az ország szükségére és oltalmára másfél ezer ember Tordán, kiknek előtök rendeltük Báthori Kristóf uramat ő nagyságát; ezeknek fizetések legyen az ország pénzéből....

Utolsóbbszor ez is végeztetett: hogy az országbeli atyánkfiai az előbbi articulusok szerént készen légyenek hadakozóképen, hogy mihelyt a testamentumos urak parancsolják, indulhassanak...“

VII.

Thamásfalvi László Thamásfalvi Dénesnek.

1571. április 5.

„...Kegyelmednek azt irhatom, hogy még ez elmúlt szent Gergely másod napján, bötmáshónak 13-dik napján holt meg király, kinek immár három hete vagyok; ki az mi megmaradásunknak nem öröm. Vajda Istvánt még akkor elküldték az Portára császárhoz, de mégis több követeket küldenek, hogy nyilvánban megérthessék: ha megengedi császár, hogy vajdát tegyenek

*) Fejedelemválasztó gyűlés.

avvagy nem. Azt értem, hogy ha megengedi is, de az adót két avvagy három annyira teszi a mint eddig volt; ha meg nem engedi, az veszedelmet minden nap és minden órában fejünken várjuk, mert tartjuk, hogy reánk akarnak jőni. Az ország közül az urak és az mely főnépek itt vagynak, ezt akarják vala végezni, hogy mindjára ez ország minden hadakozó szerszámokkal Tordára gyűljenek, és negyven napig várják meg az követeket császártól; ha megengedi, hogy vajdát tegyenek, tehát az míg adóval győzi az ország, fizessenek az császárnak; ha pedig reánk akar jőni, tehát halálig ezt az földet neki ne engedjék. Eddig az negyven napig minden hadakozó szerszámokkal örök hitlenség alatt Tordán legyenek....“

VIII.

Muztaffa budai pasa Verancsics Antal magyar királyi helytartót inti, ne avatkoztassák Erdély ügyeibe Maximilián kapitányait.

1571. április 6.

„Mi Muztaffa pasa, az hatalmas török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekéntetes és nagyságos úr, nekünk szerelmes szomszéd-barátonk, köszönetönknek és barátságunknak ajánlásának utána. Hiszszük, hogy híretekkel vagyon az erdélyi király halála, ki ezelőtt ugymint 19. vagy 20. nappal holt meg; és minket csoda hírekkel értetnek, hogy mivel Erdélyhez közel való várbeli kapitányoknak meghattátok volna, hogy valami indítást tennének Erdélyre. Ennekelőtte, hogy Szentmiklós alá jöttek vala is, sokszor azt irtátok, hogy nem ti akaratotokból

mentenek volna: jöllehet ha valami nyereséggel járhat-
tanak volna, talám ti akaratotokból lött volna az indu-
lat. De az mind muljék el, el is mult. Hanem mostan mi
azon kérünk: hogy az végbelieknek, főképen Erdélyhez
közel valóknak, erősen megparancsoljátok, hogy vesz-
tegségben legyenek, miért hogy Erdély is az mi kegyel-
mes fejedelmünk jószága; mostan pedig ebből megtet-
szik, hogy ha hiven akarjátok az mi kegyelmes fejedel-
mönkkel az frígyet megtartani, tehát minden ellenke-
zőknek indításit leszállítsátok, kit az mi kegyelmes fe-
jedelmünk és mi jó neven vehessünk tőletek. Ha pedig
ugyan az szándékok, hogy valami háboruságot indítsa-
nak, bizonyába semmit vele nem nyernek, mert hisz-
szük bizonynyal, hogy egy holnapot nem ér, Erdély
határába ötven azvagy hatvan ezer tatár beérkezik;
más az, hogy ismeg az erdélyiek az mi kegyelmes feje-
delmünk jóakarattjából önnönmagok között az urak köz-
zül választottak fejedelmet közöttök magoknak,*) kik ő
fölségét mindenben hiven akarják szolgálni. Azért, ha
mit indítnak is, magoknak tesznek kárt vele. Isten él-
tesse nagyságodat. Budae, 6. die Aprilis 1571.“

IX.

Mehemed nagyvezír levelet ir a rendeknek.

1571. május 17. előtt.

,Tudtotokra adom: mivel hogy irtátok a hatalmas
császár fényes portájára néhai királyotok halálát; és
hűségteket, melylyel a hatalmas császár iránt eddigelé

*) A levélirő a portai pártfogoltnak választását kétségtelennek, te-
hát már megtörténtnek tekintette.

viseltettek, jövendőre is felajánljátok; és valamint a hatalmas császár eleddig oltalmatok volt, azonképen most is oltalma alá ajánljátok magatokat: ez oknál fogva én és pasa-társaim ezt a hatalmas császárnak bejelentettük, ki nagy hajlandósággal viseltetik irántatok. Erdély ugyanis már húzamos idő óta a hatalmas császár oltalma alatt áll, s ő országtokat megvédette valamennyi ellenség elől. Minap elholt királyotok, szintúgy mint az ő atyja, hűségteket magasztalta mindenha. Miféle segítségre legyen szükségtök, azt ti ott helyben inkább tudjátok, mint mi itten a Portánál. Mihelyest e levellem hozzátok érkezik, legyetek, kérlek, mint törvénytek és hűségtek kívánja, melylyel a császárnak tartoztok, egyetértők, s eszközöljétek a hazának megmaradását és a községnek békességét. Ha ti hívek maradtok a császárhoz: azonképen mint többi országait, benneteket is fog valamennyi ellenségeitektől megoltalmazni; de ha megannyian akartok uralkodni, ha zavargásokra okot szolgáltatottok, ha országtokba idegen nemzetet bocsátok: akkor rendén leszen, hogy mi megverjük az idegen nemzetet, hogy elszedjük tőle az országot és magunknak tartjuk. Eleven emlékezetetekben lehet, hogy midőn nem rég mult időkben Erdély befogadta a német hadakat, ellenök indította seregét a hatalmas császár, s Tömösvárt, Lippát és a többi erősségeket elfoglalta tőlök. — Való igaz, hogy azok a hatalmas császár urasága alatt maradtak, de benneteket ama tartomány birodalmától elejtett az idegen nemzet. Most is, ha nem maradtok csendességben, ha fellázadtok, ha idegen nemzetet találtok az országba bocsátani: hasonlóképen fogtok járni, hasonló kárt fogtok vallani. Legyetek tehát összetartók, mint illik a testvérekhez; alkalmazkodjátok a hatalmas császár parancsolataihoz: akkor majd a hatalmas császár is jó szemmel néz benneteket.

Ezen intő levelet azért küldtem nektek, hogy tudotokra legyen, mihez kellessék magatokat tartanotok; szülőföldeteket férfiasan védelmezzétek, a községet békességben tartsátok. Ha valakik ellenetek felkelnek, s magatokra hagyva nem vagytok képesek ellenállani: már meg van parancsolva a budai helytartónak s a tömösvári pasának, hogy segédetekre jöjenek; ha ők sem volnának elégségesek, tegyétek hurré nekem, gondom lesz, hogy nagyobb had menjen oltalmatokra. A mily hajlandósággal én vagyok, olyással viseltetnek a többi pasák is irántatok, csak maradjatok meg a hatalmas császár hűségében. Adjátok tudtomul, mi mindenre van szükségtök. Ezen csauszt pedig ne késleltessétek, hanem minél előbb küldjétek vissza.'

X.

Egykoru írónál olvassuk:

Somlyai Báthori István nagy nemzetség ivadéka, hasonnevű atyának fia, ki magát a kuruczok ellen viselt háborúban megkülönböztette, s kit utóbb Zápolya János, mint már Magyarország királya, az erdélyi vajdaság tisztevel megbíz vala, született 1533-ban. Ifjúságának éveit Ferdinánd császár udvarában töltötte, ki nek leányát, Katalint, midőn ez a mantuai herczeggel házasságra lépett, Olaszországba kísérte; érettebb korában János Zsigmond igényeit, úgy a harczmezőn mint a béke terén védé Ferdinánd és Maximilián ellen, s midőn másod izben követül ment Bécsbe, a császár által, megtorlásul, hogy az erdélyi fejdelem jónak látta némi ígéletétől elállani, két évnél tovább őrizet alatt

Bécsben marasztatott. Szabadságának veszteségét kivált Róma iróinak olvasásával enyhítette a fogoly, míglen 1568-ban ismét visszatérhetett küldőjéhez, kinek halálakor nagyváradi főkapitány volt.

Békes Gáspár, Lászlónak, csekély értékű nemesnek fia, ifjúságában Petrovics Pétert lugosi bánságában szolgáltatta, ki őt végintézetében János Zsigmond kegyeibe ajánlta. Így került ennek udvarába, hol rövid idő múlva főkamarrássá, majd a közkinestár jószágainak főbérletjévé lett, a nagyságosok közé soroztatott, keletre, nyugatra követül küldetett, s nagyszerű urodalmak és a fejdelem osztatlan bizodalmanak birtokában volt, midőn az, 1571-ben meghalálozott. Békes versenyzett Báthorival a vajdaságért, de versenyzett véle névszerint műveltségre nézve is.

XI.

Erdély rendei Báthori Istvánt választják vajdául.

1571. május 24.

„ . . Miért hogy az mindenható Istennek, kinek akaratja ellen senki nem állhat, ez volt kedves akaratja, hogy az mű megholt kegyelmes urunkat közönlünk ki-venné: mű az ő felségéhez való hivségünk és kötelességünk szerént az ő felsége testének méltósága szerént való eltemtetésére eljöttünk és azt eltemettük. Miért pedig hogy az birodalmak fejedelem nélkül semmiképen nem birattathatnak, kik az alattok valókat nemcsak az külső ellenségtől fegyverrel oltalmazzák, hanem hogy minden rendbeliek között az csendesség és békesség megmaradhasson, igaz törvényeknek kiszolgáltatásával

és minden dolgokban jó rendtartással birják: azért mi ezekről gondolkodván és fejedelmet akarván választani közinkbe, kinek birodalmában, az Úristennek kegyelmessége velünk lévén, megmaradhatnánk, az néhai hatalmas Zuleiman és az mostani török császárnak engedelmelek tartása és ereje szerént, kik az mi megholt kegyelmes urunknak, és műnekünk ez magyar nemzetnek, az mi urunknak könyörgésére ezt megengedték vala, hogy az ő felsége halála után az fejedelemválasztásra szabadságunk lenne: egyenlő akarattól és végezésből választottuk az tekéntetes és nagyságos somlyai Báthori Estván urunkat az erdélyi vajdaságra és székeleknek espányságára és az magyarországbeli vármegyéknek birodalmára, kinek szolgálatunkkal, engedelmisségünkkel, segítségünkkel, a mint az mi megmondott kegyelmes urunknak engedünk életében, engedni akarunk, és ő nagysága mellett lészünk minden tanácsunkkal és segítségünkkel...“

XII.

Listhius János veszprémi püspöknek és magyarországi kancellárnak Hagymási Kristóf. *)

1571. május 27.

„Az mint már az ezelőtti levelünkben megjelentettük volt te nagyságodnak, ide megérkezénk jó idején az szegény megholt urunknak testének végső tisztelet megadására. Megholt teste, épen eltemettetése órája

*) Huszt várának kapitánya, s Békessel és Csákiival birtokosa, egyike azoknak, kikre, mint felebb láttuk, János Zsigmond, végrendeletének foganatosítását bizta, s Maximilián híveinek is egyike.

előtt, cancellarius uram *) kulcschal kinyitván koporsóját, az jelen levő sokszámu uraknak, népeknek és vi-tézlő seregnek rendre megmutattatott; meg is volt már erősen szegény urunk képe változtatva, fél szeme szinte nyitva, és bal keze nagyon megfeketedett; köntöse ve-res karmazsin, fekete paláستtal betakarva és az kulcs mellette jobb kezénél. Ezeknek utána az testamentumos urak bezárák az koporsót, az melyet annakutána szemünk láttára Csáki uram lepecsétele; és így azután nagy pompával temettetett el végsőképen az megholt király fia.**) Voltak sokan, kik siratták urokat, de voltak nem kevesek, kik suttomban kárhoztatták szegény fejét mind vallásaért ***) , mind penig egyéb több tetteiért, fő-képen kolosvári szász népek, azért, hogy templomjokat ezelőtti esztendőekben elvétette vala tőlök, más nemzet-nek és vallásnak adván.

Miért hogy római császár ő felsége, levele tar-tása szerént, csekély személyünkre és vékony erőnkre bizta vala ez országbeli dolgainak pártolását, ám szó-lottunk még az gyűlés előtt jó idején több urakkal és cancellarius urammal, ki mondja vala: ,Hogy igen is jól tudja, miképen egyezett volna meg megholt király fia római császár ő felségével, ki dologban Békes Gáspár uram járt; kinek úgy is kéne lennie; de bizonytalan lévén ez végezéseknél kimenetele, ország eleibe az megholt király ezt soha nem is bocsátotta, nem is me-részlette bocsátani soha; mert megsejdvén ezt az or-szág, főképen magyarországi urak és az országbeli ne-

*) Csáki Mihály.

**) Így hivatott János Zsigmond, azok iránti kiméletből is, kik aty-ját ugyan királynak ismerték a váradi békekötésen innen, de nem őt ma-gát is.

***) János Zsigmond ekkor tudnivalóképen, mint Békes s mint maga a levélíró is, unitarius volt.

messég, nagyon rajta jártak ő felségének, a király fiának, hogy ez országot hatalmas török császár oltalmától meg ne foszsa és haragjának ki ne tegye; de voltak olyanok is, kik kéz alatt az hatalmas Portához járultanak. Mind ezeknek az lón az következése, hogy az hatalmas császár jó eleintén megígérte az országnak az szabad választást, ha az király fia meg találna halnia. Ez okon lón, hogy megholt felsége az mondott végzéseket, római császárral ő felségével csináltattakat, ez ország eleibe soha se terjesztette, és római császár ő felségétől vér szerént való atyjafiát kérte magának feleségül, úgy remélvén: ezáltal helyreállithatja az megegyezett dolgokat; de lám az német udvarnak hosszas cunctatója semmit sem segíthetett az dolgokon, mert az halál mindennek véget vete.‘ De ám mit mondjon is Csáki uram, akárhogy is mentse szép szóval megholt urát, de csak igaz és tagadhatatlan az, hogy az király fia nem egyenesen, de két uton járt; bizony ezt cancellarius uram se tagadhatta, bár mit ebegjen is. De mindazonáltal igaz az is, hogy az urak az megírt végzésekről semmit sem tudnak, vagy nem akarnak tudni, azt mondván: ,hogy az hátok megett csináltatott és koholtatott.‘ Nagy mozdulás is lón ezen beszédekre, és szidalmazták ezért az megholt király fiát. Ez állásában az dolgoknak kétes nagyon dolgunk. Békes Gáspárt ez ország nagyobb részén nem szeretik, mondják: ,sok dologba, praktikába verte fejét;‘ ,sok jószágot is csalt az szegény király fiától;‘ mondják: ,csak folytassa praktikáit, majd odaveszti fogát, fejét és marháját, de más is minden, az ki ez ország jusát megsérteni, az szabad választást hátráltatni, és az hatalmas császár haragját szegény hazájokra ingerelni merné.‘ Lón is nagy zúdulás az gyűlésnek első napján, mely késő délestvig tartott; jelen va-

lának Báthori István,*) más Báthori István is Váradról **) s Báthori Kristóf uramék, de csendesesen ülének. Künn az tordai hadaknál valának: Orbai Miklós uram nagy öreg praktikus ***) és Baládfi Gergely uram az székely lovagokkal. Szász uraim még szólani sem mertek, kikben sok reménységünk vala, mert legtöbb hivséget tapasztaltunk benne az római császár ő felségéhez, mű kegyelmes urunkhoz, beszélvén már annakelőtte Miles urammal, az szebeni polgármester urammal és másokkal, de nagy levén az zúdulás, és künn benn az mozdulás, alig hallja vala az ember önnönmaga szóját. Véget vete ez zavarnak Csáki uram; bójön az gyűlés közibe az testamentummal és az hatalmas császár levelével, melyet az megholt király fia életében még írt vala, parancsolván és megengedvén az szabad választást; mely utolsónak nyers szóval való felolvastatását praetendálván az gyűlés, csend leve; mindeneknek szeme az Báthori uramokra veté magokat, miért hogy csendesesen ültenek az öreg ajtó felé. Ezeknek utána késő levén már az idő, nagy sebbel lobbal kiki haza mene. Jöve pedig hozzám cancellarius uram; mondja: „Próbálja meg te kegyelmed holnap az végzések dolgát, de vigyázzon te kegyelmed magadra; fejét jól felkösse; mű az mit ez végzésekről, punctumokról tudunk, azt csak mint az megholt kegyelmes urunk cancellarius tudunk, nem is vagyunk ez országnak cancellarius; mű soha az országnak arrul számot nem adhatunk, nem is adunk soha, az mit megholt kegyelmes urunknak tetszett cselekedni, végezni, pactálni. Lássá ezt Békes Gáspár ő kegyelme, az ki ez-

*) Hagymási itt, úgy látszik, somlyai Báthori András és Majlát Margit legidősbik fiát érti.

*) Az, kiről a X-dik szám első fele szól, ki fejedelmül fog választatni, s kinek testvérbátyja volt Kristóf, Békesnek a főkamarságban előde.

***) János Zsigmondnak több ízben a Portánál követe.

ben járt, most is fut fárad ott künn, de fejedelmi kon-tyot azért még nem vágunk fejére; hagyja ott az fogát, az hol azt fente vagy fenette. Isten és kegyelmed is látja, hogy fejünköt senkiért se kockáztathatjuk, se az ország és hatalmas császár haragját magunkra, nemzetségünkre nem vonhatjuk; római császár ő felségének több bizodalma Békes Gáspár ő kegyelmében, mintsem bennünk; ám lássák már most kegyelmetek, mit művelnek; itt az koncez, elnyeli azt más.'

Más nap jó hajnalban egybegyülének az gyűlésben; és alig valának együtt, íme minden további vita és szó nélkül kikiálták Báthori István uramot, az somlyait, főúr öreg nemzetet vajdának; de Csáki uramot ez nap nem láthattuk. Báthori István uram pedig fonogató szóval megköszöné választását az gyűlésnek, és tüstént oda hagyá az gyűlést az ez országbeli régi szokás szerint. Látván mű is az dolgok ez késő állását, odahagyjuk vala az gyűlést; magához is hívata bennünket Báthori uram, sok nyájas szóval fogadván, és megcsendesíté megháborodott elménket; mondja: 'Tüstént írunk római császár urunk ő felségének, legyenek kegyelmetek csendesesen, mert mű bizony soha ellenségi nem leszünk római császár ő felségének és az keresztyénségnek; az mi történt, annak okai nem vagyunk; látta kegyelmed is, mikép történtek az dolgok; ez mostani veszedelemben és az Töröknek közel voltában ez hazánkat vérbe, nyomoruságba, pusztulásba nem vethetjük; csak az idő az elmúltakat pótolhatja ki.

Mi történik ennekutána ez gyűlésben, azt te nagyságodnak hiven megírjuk. Látja te nagyságod is, hogy rajtunk nem mult volna el a dolog, ha értékünk lett volna olyan, az milyent ígértének vala. Mind ezekről irtunk római császár ő felségének, mű kegyelmes urunknak. Halljuk: Báthori uram fő embereit küldi ő felségéhez;

hisztünk is neki, mert jámbor, istenfélő öreg nemzetség.
Datum ex Alba-Julia die 27. mensis Maji, anno Domini
1571. Christophorus Hagymás de Berekszó.“

XIII.

Báthori István hittel kötelezi magát a rendeknek.

1571.

„Én Báthori Estván stb. eskuszem az atya mindenható Istenre, mennek és feldnek teremteire, és az mi urunk Jézus Krisztusra az ő szent fiára, és az szentlélekre, hogy én az én megholt kegyelmes uram, az második magyarai választott János király testamentomát, melyet szabad jószágárul és marhájárul fejedelmi méltósága és szabadsága szerént tött, minden részébe exequálni hagyom, és minden czikkelébe helin hagyom, és az executorokat semmibe meg nem háboréтом, és ő felségének, az én megholt fejedelmeknek minden donatióit és inscriptióit, salvo jure alieno, helin hagyom és megtartom, és senkit, sem személyébe sem jószágába, ő felségének való szolgálatjáért meg nem bán том, és megbántatni semminemő szín alatt nem engedem, sőt valami szolgálatjában történt dolog, az letétetett dolog leszen. És ez országot és magyarországbeli várme gyéket, kiket az mi megholt kegyelmes urunk birt, törvényekbe, szabadságokba és religiójokba meg nem háboré том, sőt minden rendbeli embereknek, valakiknek énelőttem tervénye szolgáltatik, sem kedvért, sem atyafiságért, sem barátságért, sem adományírt, sem semmine mő szín alatt való dologért nem kedvezek, hanem min dennek személy-válogatás nálkül igaz tervént szolgál tatok. Isten engem úgy segéljen.“

XIV.

Békes Gáspár Amhát begnek ajánlja ügyét a Portánál.

1571. május 27.

„Köszönetömet, magam ajánlását írom kegyelmednek, mint uramnak, atyámfiának. Istentül mindön jó szerencsét, hosszú életöt és jó egészséget kívánok kegyelmednek. Szerető atyámfia Amhát beg,*) tudja azt kegyelmed, minemü atyafiusággal te kegyelmed így érte énnéköm magát; kérésem kegyelmedet, mint uramat, szerelmes atyámfiát, hogy te kegyelmed ne hagyjon, hanem te kegyelmed fogja ugyan szive szerént az dolgot; kegyelmed tudja, kiknél kell töreködni, kegyelmed forogdjék és töreködjék szorgalmatosan az dologban. Ha az kegyelmes Úristen megkönyörül rajtam és jó végre viszi az dolgot, meglátja kegyelmed, hogy az mint megmondtam, jó atyádfia leszök. Én Istennek utána Memhethbegre, Muztafabegre és te kegyelmedre biztam ott az dolgot. Az mit énvelem mfeltök, magatokkal mfelitök, atyámfiai. Tartsa meg az Úristen kegyelmedet mindön jóban. Ez levél költ Bécsben 27. napján pinkösthávnak. 1571.**)

Kegyelmed atyjafia Békes Gáspár, m. p.“

Amhátbeg jegyzése: Mein lieber Herr Vetter. Damit dass Ihr mir desto fester glauben megt, do schick ich Euch ein Brief, den mir der Herr Békes noch geschickt hat von Wien.—ner. m. p.

*) Azaz: Benkner Márton brassai születésű renegátnak, ki, mert pénzhamisításról vádolták, megszökött Erdélyből. Memhethbeg és Muztafabeg, kikről szó van a levélben, portai tolmácsok voltak.

**) Ha az évszámban nincsen hiba, és gondolom, hogy nincsen, mert a levél eredetiben fekszik előttem: nem állhat, mit Bethlen Farkas mond, hogy Békes az nap este, melyen Báthori vajdává választatott, tehát 1571. május 25-én érkezett Bécsből Gyulafehérvárra. Mit egyébiránt, valamint Forgácsnak Békes e napi működésére vonatkozó állításait Hagymási felebbi levele is meghazudtol.

XV.

Forgács Ferencz irva hagyta :

1571. május.

Az országgyűlésen három követ választatott, kik Szelimnek megvigyék a rendes adót: tizezer aranyat. Tompa Mihály, Varsalyi György és Gyulai Mihály voltak a követek: fejkül az utolsó szemeltetett ki. Általuk Szelim uj hitlevelet küldött: Erdélyt s néhai II. János összes birodalmát Istvánnak és utódainak örök jögon adományozta.

XVI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1571.

Báthori eltökélette magát, titkos követség által felkérni Maximiliánt, hogy erősítse meg a reá, Báthorira, esett választást, s hogy ha netalán a Török Erdélyre támadna, ezt is ótalmazza meg a császár, mint az összes kereszttyenség védője; viszonzásul ő, Báthori, a császárt Erdély urának fogja ismerni, a maga hatalmát és méltóságát neki fogja köszönni, és hűségében fog maradni mindig. Ezen szándékát helyeselvén az ország főbbjei, a választott vajda, követeit a római császárhoz titkosta-nácsi utasítással indította. Maximilián válaszul adá: mi-szerint ő meg fogja engedni, hogy Báthori Erdélyt s a hozzá kapcsolt magyarországi részeket kormányozza, ha a János Zsigmonddal imént kötött szerződéshez alkalmazkodik, melyben egyebek közt az foglaltatik: hogy a kit János Zsigmond halála bekövetkezővén, utódaul

választ az ország, az magát a császár hífbéresének vallja; ha továbbá a hajdani erdélyi vajdák példájára. nem vonakodik Erdélyt a császárnak általadni, mihelyest ez kívánni fogja; ha végül magát mindenre hittel kötelezi. Báthori ezen feltételekhez alkalmazkodását, a titokba avatott főbbeckkel egyetemben hittel fogadta.

XVII.

Báthori István hittel kötelezi magát Maximiliánnak.

1571.

Én Báthori István, erdélyi vajda és a székekelyek grófja, esküszöm az élő Istenre stb., hogy a felséges és hatalmas fejedelemnek és dicsőséges úrnak, Maximilián választott római császárnak, s Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Tótországok stb. királyának, Ausztria főherczegének stb., nekem kegyelmes uramnak, s az ő örököseinek és utódainak, tudnillik Magyarország törvényes királyainak, mostantól fogva jövendőre engedelmes híve és alattvalója, és ezen vajdai tisztemben ő felsége ellenségeinek ellensége, barátjainak barátja leszek; ő felsége várainak és jószágainak, melyek kezeimre fognak bízni, ő felsége és utódai, tudnillik Magyarország királyai számára híven gondját viselendem és viseltendem; Erdélyország összes karait és rendeit jogaikban és szabadságaikban megtartandom, és mind belső mind külső ellenségeik ellen oltalmazandom; az előttem perlekedőknek megannyijoknak helyes és való ítéletet s igazságot szolgáltatandok, könyörgésnek, jutalomnak, gyűlölségnek, pártolásnak, szeretetnek és kedvezésnek félretételével; és valamikor ezen császári s királyi fel-

ség által a felebb mondott vajdai tiszt, a hűségemre bízott várakkal és jószágokkal egyetemben tőlem visszakívántatik, azt szabadon s minden nehézség és ármány nélkül, ugyancsak ő felségének, vagy kinek hogy adjam parancsoló leszen, vissza és kézhez adandom. Isten engem úgy segítjen.

XVIII.

Forgács Ferencz írva hagyta.

1571. augusztus 15.

Szelím, fő madarászmesterét Mehemet agát ünnepléses követséggel Erdélybe indította, ki fényesen felkészített kétszáz lovassal s nagyszámu tevékkel augusztus 15-kén Gyulafehérvárra érkezett. A fejdelem egy mérföldre ment elébe. Midőn összetalálkoztak, az aga először is megcsókolta a magával hozott aranyos gombu veres zászlót, aztán a fejdelemnek általadta. Ez magához vette és megcsókolta azonképen. Azalatt lóháton maradtak mindketten, s midőn a városba jöttek, az aga Báthorit a zászlóval palotájának kapujáig kísérte. Harmad napra ünnepléses szertartással a fejdelemnek aranyos ruhákat, néhány díszes paripát, botot és diademát adott által, aztán huszonöt személynek kaftánokat ajándékozott, Szelím küldeményéből, kinek nevében megannyijoknak meghagyta: viseltessenek hűséggel fejdelemök iránt. Mehemetnek követtársa is volt. Tizennégy nap mulva elbocsátattak. Az elsőnek nyolczezer arany küldetett ajándékul. Ez sokat óbégatott, hogy ily nagyszertű s annyi költséggel járó küldetésnek busásabb díját remélette; neki bizony nagyon fáj, hogy csalódott.

Más nap tehát még ezer arany küldetett kezéhez és néhány ezüst edény. Társának ezer arany és ezüst kupák jutottak, a többieknek majdnem ötezer arany adományoztatott, állásához képest mindeniknek.

XIX.

Maximilián császárnak Báthori István.

1571.

„Kéretik a császári felség, először: hogy valamenynyí peres ügy, melyek Erdélyben és a János Zsigmond birodalmához tartozott szomszéd részekben a rendes bíróságok előtt indítatnak, az ő, a vajda, jelenlétében végleg elintéztethessenek, mert ha a császári felségnek, mint Magyarország királyának, ítélő táblájához történék felelősség: azonkívül, hogy ez a szegény nemeseketszerfelett terhelné, még nagyobb veszedelem is származhatnék belőle, tudnillik gyanúba hozhatná Erdélyt az otomán porta előtt.

Másodszor: mi a császári felség azon végzését illeti, hogy ő, a vajda, Erdély kormányát a császár tetszéséhez képest köteles, akkor a mikor, általadni: erre nézve is kegyesebb és kívánatosabb nyilatkozás kéretik. Midőn a vajda magát a császári felségnek hitttel kötelezte, érzi vala, hogy ezen feltétel nem épen méltányos, de nem akarván zavarra és lázadásra alkalmat nyújtani s gyanúra okot szolgáltatni a császári felségnek, a feltételnek be kellett mennie az eskübe. A vajda kérelme mindazáltal odacézelt, hogy ő felségének tanácsa vegye fontolóra ez ügyet, mert hiszen még valamely vár is, csak ha igazságos ok és alkalom van reá, vétetik vissza az

illető kapitánytól; annál kevésbé kell tehát ilyes méltóságot amúgy rögtön visszakivánni.

Kéretik továbbá a császár: méltóztatnék tekintetbe venni, hogy Erdélyben csak kevés hívei vannak; hogy azokról is, kik magokat hittel kötelezték ő felségének, ez nincsen tudva a rendek előtt; hogy ezek feles számmal idegenkednek ő felségétől. Vegye továbbá tekintetbe ő felsége: ha fogja-e ezt megengedni a Török? ha fognak-e a folytonos kormányváltozások a rendek ínyére lenni? Ezeknek egy része már akkor fogott hozzá a zavargáshoz, midőn ő, a vajda, megválasztatott; ő, részéről, ígérte, hogy gondja leszen, ő felségének kegyelmét és kedvezését kiérdemelni s magának megőrzeni, feltéve, hogy ő felsége nem ad hitelt az alattomos vádolóknak, kiktől Erdély most hemzseg; s hogy az ő számára is leszen füle.

Végre kéretik a császár: miután kívánja, hogy ő, a vajda, Magyarországnak Erdélyhez kapcsolt részeit azonképen birtokolja, mint azokat elhúnyt legkegyelmesebb ura, János Zsigmond birá vala, méltóztassék ő felsége, a török beavatkozás kikertüléseül, néki Magyarország ama részeire nézve, az erdélyi vajdaság czíméhez még a helytartóét vagy más valamely czímet kegyelmesen adományozni, melyből nyilván való legyen, hogy ama részek tőle függnek, neki vannak alávetve“

XX.

Teuffenpach Kristóf szatmári kapitány Báthori Istvánnak.

1571. augusztus 15.

, — — — Értesülvén, hogy a császári királyi felség tekintetes és nagyságos urasággal a mindkét félről küldendő és hozandó levelek alkalmasabb és biztosabb utja, módja iránt kegyelmesen megegyezett, miszerint ezentúl . . . a szomszéd törökök gyanuját ki lehessen kerülni, . . . részemről csak azt adhatom tanácsul, hogy tekintetes és nagyságos uraságod mindazon leveleit, melyeket vagy a császári felségnek vagy Kassára a tekintetes és nagyságos főkapitánynak*) akar küldeni, a törökök birtokától távolabb eső részekre, tudnillik Kővárra, onnan Deésre, aztán Felsőbányára, s innen ide Szatmárra bizvást utasítsa, melyek ha Nagybányára s onnan hozzám fogtak érkezni, akkor már felesleges, tekintetes és nagyságos uraságodnak biztos kézhezadásuk iránt még kétséggel lennie. — — Kelt Szatmár várában, augusztus 15-én az Úrnak 1571-dik esztendejében.‘

XXI.

Erdély rendei végzést hoznak.

1571. november 9.

„Az tekintetes, nagyságos, vitézlő urak, erdélyországbeli három nemzet, és magyarországbeliek: Bihar, Kraszna, Középszolnok, Máramaros, Zaránd vármegyék, Karánsebes, Lugas tartománybeliek, kik ez mostani ge-

*) Rueber Jánosnak.

nerális gyűlésben, az fejedelem ő nagysága kegyelmes intéséből gyűltenek az szegény hazának megmaradásáról szólni, tractálni: Urunk ő nagyságának, fejedelmünknek holtig való hivséges szolgálatunkat ajánljuk, nagy hálákat adván ő nagyságának, hogy mireánk és az mi nyomorodott országunkra ilyen szorgalmatos gondot visel, hogy Isten segítségével teljes tehetséggel mindenestől meg akarja oltalmazni, és az hatalmas török császárt minden úton meg akarja engesztelni. . .

. . . Értvén az nagy szükséget, melyet előszámlált nagyságod kegyelmesen, külömbet-külobbet, tudniillik: az hatalmas császár portájára való főemberektől való summa pénzküldést, az mediumot, az néptartást és az Várad építését, itélik, hogy megmaradásukra szántintés nagyságodtól. . . . Igér ez mostani nagy szükségben az erdélyi nemesség kilenczvenkilencz pénzt minden kaputól, úgy, hogy az jövő vízkereszt napjára, minden fogyatzás nélkül beszolgáltadják az ispánok kezébe. Az Várad építésére ígérnek annakfelette ötven-ötven pénzt, melyet az jövő Reminiscere vasárnapra az ispánok kezébe szolgáltatnak. Az székely uraim is ezen ígéretre ígérék magokat nagyságodnak, mint kegyelmesuroknak. Az szász uraim is egyenlő terehviselésre ajánlják magokat. Az magyarországi uraink és atyánkfiai is ezen hivséges ígérettel kötelezik magokat mind községekkel egyetemben, miképen mi nagyságod alázatos szolgálói, kik Erdélyben lakunk, ezt hozzátévén: miért hogy az Várad az magyarországi nemes uraim oltalmokra kiváltképen hasznosnak látatik, hogy az tavalyi mód szerént minden kaputól egy szekér követ, ez jövőndő pünkösthnapig vitetnek, és mindenben az tavalyi végzés szerént cselekesznek. . . .

Tetszik ez is és közönséges akarathól végeztetett:

hogy Hagymási uram és Csáki uram, az ő magok ajánlása szerint megértvén Békes Gáspár uramat, az Huszt dolgáról választ tégyenek az országnak; mert mi protestálunk, hogy reá gondolunk általán fogva, Isten hozzá segítettvén, nem akarunk elveszni . . .“

XXII.

Maximiliánnak Báthori István.

1571. november 15.

Miután tudomásomra jött felséged határozata, feltettem magamban, hogy megnyugszom rajta, és felséged kegyelmes tanácsához képest alkalmasabb időre halasztom az ügynek tárgyalását. De most visszajövének követünk a Portától, tőle új dolgokat új parancsokat vettünk: mert a fővezír sokáig sokat panaszkodván a portyázásokról, melyek az igazgatásomra bízott tartományon át olykor-olykor történnek, kérdést tett elvégre: ha építjük-e még Váradot? Mire amaz igennel felel: miért építitek, válaszola, ha a hatalmas császár benneteket a németek ellen oltalmazó lesz? vagy véletek, hogy Várad ily nagyhatalmu császár erejének ellenére is fenn fogna állhatni? Uradnak, monda, üzenem: vigyázzon, hogy tartományán át ne történjenek portyázások, ha nem akarja a császár neheztelését magára vonni, ha nem akarja a tartományt elveszíteni.

Aztán kérdést tett: ha birja-e még Huszt várát a pap*) s ama mások**)? mit nem tagadhatván a követ, mi szükségök van, ugymond, a papnak s társainak ama

*) Csáki Mihály néhai gyulafehérvári kanonok, most már unitarius.

**) Hagymási és Békes.

várra? urad miért nem vette a császár parancsához képest a várat magához? És hallgatván amaz, folytatá: mondd uradnak, hogy a várat s az elhúnyt király pénzét, melyben ők, mint hallom, osztozkodtak, vegye ki erőhatalommal kezökből.

Ezekhez hozzájárul még az: hogy amaz urak közül egynehány egyáltalában nem tud hallgatni, sőt épen azon levén, miszerint engem megvetésnek tegyenek ki, épen ki is hirdetik: hogy ők felségedtől függenek és más senkitől, s hogy Husztot felségedtől adomány útján birják, melyben magokat a leleszi convent által felséged levelének erejénél fogva nyilván és mindenkinek tudomására beiktattatták; mely dolog tudva levén az egész ország előtt, bizony nincsen mód, hogy a törökök elől palástoltassék. Minekutána pedig még igazságos okok és mentségek sem birnak érvényességgel szemökben, nem kell hinni, hogy ezentúl kendőzött okoskodással hitelre szert tehetnének előttök. De a rendek is megértvén a történt beiktatást, nem kevésbé megháborodtak, kész veszélyt jósolván belőle az országnak, hanemha elejét vesszük még annak idején; a rendek kérnek, kényszerítenek engem, hogy a roppant veszélyt alkalmas eszközzel orvosolni ügyekezsem; a nagyobb rész, mely még nem fogadott hűséget felségednek, egyenes ellenállást sürget, mások helyén látják, hogy közbenjárjak. Méltóztassék felséged magával kegyelmesen elhittetni, hogy azon esetre, ha csak amaz egy vár forogna kérdésben, soha bizony nem alkalmatlankodnám felségednek szorgalmazásommal; de a mi fennforog, az a közjó lévén, az ország, a hazának boldogulása, ezeket mindenek elébe valóknak ítéltem lenni; és noha nagy tekintélylyel s befolyással és számos párthivekkel bírnak, mindezt mégis fel sem kell vennem, mert a ki be-

látással bír, az egy értelemben lesz velem: hogy csak ha kikerüljük a török gyanút, tarthatni fenn az országot. Ezen súlyos és reánk nézve majdnem gyilkos körülmények közt tehát, hogy lomhaságból vagy hanyagságból ne látszassam vétkezni, felségedet most végigben ezen nemes ország üdvességére kérem, kényszerítem: méltóztassék eszélyességéhez és császári tekintélyéhez képest veszedelmeztetésünk elejét venni. Ezt ha nem fogom elérni, hátramarad tennem, mit a vesztökre rohanó dolgoknál mindenki szokott tenni; először: kérem a mindenható Úristent, hogy mind felséged összes eljárása mind a jelen forduljon a közjó öregbülésére; aztán: tanuságot teszek, hogy én nem vagyok semminek oka a mi következni fog; és végre: hogy a baj soha reám ne háríthatassék, ünnepélyesen ellenmondok az egész ügynek.

Mi pedig a portyázásokat illeti, esedezem felségednek, méltóztassék a kapitány uraknak komolyan meghagyni, hogy a Váradal szomszéd s a Váradnak alávetett ama helyeken át ne engedjenek portyázásokat történni, máskülönbén Váradot s a neki alávetett kastélyokat baj fogván érni.

Jelenti továbbá ugyanazon követem, hogy mint bizonyos dologról értesült, miszerint a török császár Magyarország ellen személyesen készül, s ezt nemcsak hírből, hanem világos jelenségekből is tudja, mert azon kívül, hogy a császár Drinápolyba érkezett: élésházákat is több helyütt látott a követ, és látta mint halmozták fel a Duna partján a gabonát és egyéb ilyneműeket; aztán körülbelől kétezer tevén Drinápolyba szállították a császár számára beszerzett szüleséget, s a háború már meghirdettetett mindenszerte; s gondolván, hogy ez nagy mértékben érdeklí felségedet, nem akartam, azon

engedelmes híűségnél fogva, melylyel felséged iránt viseltetem, késni a bejelentéssel, és azszerint leszek ezen-től is eljáró, ha bizonyosabb mi fog tudomásomra jutni.

A néhai fejedelem vagyónáról azon módon, mint felséged engem oktat, már rég intézkedtem, de megelé-gedtek-e, nem tudom. Ha valami új találna felmerülni, nem fogom elmulasztani, azt felségednek megírni.

Továbbá: a székelyek nyughatatlan elméjüket már némileg kijelentették; a köznép ugyanis lázadni kezdett, és nyolczszáz már táborba szállott, mások készülöben voltak, kiket mi előbb levél majd küldöttség által akar-tunk észre hozni, s midőn ez nem sikerült, midőn még inkább attól kellett tartanunk, hogy a főbbek által iz-gattatott fel a köznép: egybehívtuk a nép néhány főbb-jeit, még pedig avégett, hogy hajlamukról és szándé-kukról bizonyosabban értesüljünk. S mert oly vélemény-ben voltam, hogy ezeknek talán nem lehet hinni, egy fegyveres csapatot is útnak indítottam, hogy, ha azok netalán vonakodnának tisztökben eljárni, ezek lépjenek helyökbe. De történt, mit senki sem remélt, hogy ezen főbb székelyek, be sem várván ama csapatot, elleneink-vel megütöztek, öket szétverték, közülök vagy ötvent megöltek, többeket elfogtak, az éjnek sötétsége okozván, hogy csak kevés veszett el.*) És eszerint Isten jóvoltából könnyü szerrel rendbe szedettek; fogok pedig azon len-ni, kivált mert felséged is kegyelmesen osztozkodott názetemben a főbbek engesztelése iránt, hogy ezentúl ne legyen alkalmuk lázadásra. De minekutána néhány főbbnek megvesztegetése nem látszik épen biztos útnak, torzsalkodások keletkezhetvén annak következésében

*) Forgács 1571. october 3.-ára teszi az ütközetet, mit Beth^{len} Farkas mond felöle, az Báthorinak e leveléből van kivonva.

közöttök, feltettem magamban, hogy csak nagy okból fogok adakozáshoz nyúlni.

Azon egy időben a székelyek lázadásával a moldvai vajdának némi fia, mint magát nevezé, számos csavargót összegyűjtött, velök Moldvára törendő; vakmerőségének megfenyítésére katonákat küldtem ellene, kik őt elevenen kezünkbe juttatták, s a rablók közül számosakat rabságba ejtvén, a többieket elszélesztették.

Végre, hogy felségednek nem tetszik ősi jószágainkat bizonyos feltételek mellett visszaereszteni, hanem hogy értékét más jószágokban szándékozik nekünk kegyelmesen megadni; erre nézve, noha, bizonytalan lévén minden, az embernek élete rövid, a jelen idő kétséges és veszedelmes, mindenki megitélheti, mily neheztünkre esik a hosszas várakozás, még pedig annyival is inkább, mert atyáink szerzeménye épen a mi időnkben, épen általunk nem száll az utódokra; mégis reményünket, hogy ez nem fog bekövetkezni, kivált felségedbe helyezzük, nem is esünk kegyességéről és bőkezűségéről kétségbe. November 15én 1571.

XXIII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1571. dec. 11

Békes nem hogy az országgyűlésen megjelent volna, jobbjáinak meghagyta, hogy a portai adó fizetéséhez részökről ne járuljanak, s hánytorgatván a néki, mint Fogarasföld szabad urának, János Zsigmondtól adományozott kiváltságokat, magát annak mondotta, kinek Báthori nem parancsol. 1571. december 11-én Csáki Mihálylyal és Hagymási Kristóffal hárman Monoráról Maximiliánhoz levelet adván, kérdést tettek: 1. Kell-e

a néhai János Zsigmonddal kötött szerződést megerősítés végett a magyar országgyűlésnek átküldeniök? 2. Kell-e azt a vajda kezéhez adniok, ha netalán meg kívánná? 3. Mit hágy meg nekik a császár a közelebb tartott országgyűlés végzeményeire nézve?

XXIV.

Báthori István utasítása Kendi Sándor számára.

1572.

I. Mondjon a vajda nevében köszönetet a nagyvezírnek az iránta eddig tanusított kedvezésért és kegyelemért.

II. Kövesse meg, hogy ez alkalommal még nem küldhetett neki méltóságához illő ajándékokat; ő csak imént lett vajdává; kincstára még vékony; de ügyekezni fog, hogy ezentúl tisztesebb ajándékokkal szolgálhasson.

III. Kérje meg a nagyvezírt, hogy mind az ő, a vajda, ügyeit, mind Erdélyországéit a hatalmas császár előtt továbbá is támogassa.

IV. Parancsolja meg erősen a Végbeli pasáknak, hogy a mely helyek eddig be nem hódoltattak, azokat ne adóztassák meg, hanem maradjon minden oly állapotban, mint néhai János Zsigmond idejében vala.

V. Neki, a vajdának, tudomására esett, hogy találkoznak többen, kik őt a fényes Portánál, a hatalmas császár előtt hazugul gyanúsítják, hogy hűtelen. Kérje meg tehát a nagyvezír a hatalmas császárt, hogy ezen hamis vádaknak ne adjon hitelt. Ő, Báthori, azon leszen, hogy a hatalmas császár által mindenha hívnél hivebbnek ismertessék.

XXV.

Csákinak, Békesnek és Hagymásinak Maximilián.

1572. januárius 23.

,A néhai erdélyi fejedelemmel kötött szerződés*) megerősítésére alkalmasabb időt kell bevárni, valamint ez magában a szerződésben is világosan érintetik. Ezen alkupontoknak súlyos okoknál fogva ideiglen titokban kell maradniok, már pedig, hogy maradjanak titokban, ha most nyilvánosan a rendek elébe terjesztetnek? Aztán, hív magyaraink csak akkor kötelesek e szerződést megerősíteni, ha azt hív erdélyieink eleve megtették volt, mi, tudtunkra, eddig még nem történt.

Kivánjuk, hogy, mint eddiglen, úgy ezentúl is őr kezeitekben maradjanak ama szerződési czikkelyek. S ha a vajda azokat netalán magának kézbesíttetni kívánná, adjátok neki válaszul, hogy tudtunk nélkül azt nem meritek tenni; hanem keressen meg iránta bennünket, ti, mit e tárgyban parancsolók leszünk, azt végre fogjátok hajtani, mi pedig, ha megkerestetünk általa, látni fogjuk mit kell tennünk.

Husznak visszaadása iránt mit végeztek legyen a rendek, czikkelyeikből láttuk. Irt eziránt maga a vajda is buzgólkodva nekünk: de mi ama várnak ügyét eddigi állapotában akarván hagyni, őt oda utasítottuk, hogy a vele már korábban közlött okoknál fogva birja reá a rendeket, hagynának fel ezen alkalmatlan kérelmökkel, s hitesse el velök, hogy leszen gondunk, miszerint őket ama vár miatt veszély ne érhesse. Ti pedig tartsátok

*) Melyet, mint felebb láttuk, János Zsigmond nevében Békes kötött Maximiliánnal, melyhez alkalmazkodását Báthori is igérte, s melynek nyilvánítását Békes avégett szorgalmazta, hogy Báthorit gyanúba hozhassa a Portánál.

azonképen, mint eddiglen, kezetekben, őrizzétek, s híven és szorgalmasan viseljétek gondját.’

XXVI.

Báthori Istvánnak Maximilián.

1572. febr. 24.

— — — — , Vettük leveleidet, melyeknek egyike januárius 10-én, másika februárius 1-én kelt, s az ujságokat értettük, miket üzentél. Valamint pedig azok nekünk igen kedvesek voltak, úgy kívánjuk kegyelmesen, hogy arról is, mit e végre küldött embereid neked hírül fognak hozni, s mi máskülönben fog tudomásodra jőni, minket haladék nélkül értesíteni el ne mulaszd; mit hogy cselekvő léssz, annál bizonyosabban hiszszük, mert mindezekről minél többször értesülnünk, tudod, hogy kivált a jelen viszonyok között nemcsak nekünk áll érdekünkben, de áll nagy mértékben neked is.

Mi pedig a kalandozásokat illeti, melyekről előbbeni leveled szót teszen, mi, valamint ezelőtt, úgy most sem feledkeztünk meg tisztünkről, s aszerint intézkedtünk, hogy, a mint erősen hiszszük, ezentúl épenséggel nem leszen okuk a törököknek, panaszt emelniök embe-reink kalandozásai miatt. — — Kelt Bécs városunkban februárius 24-én, az Úrnak 1572-dik esztendejében. —

XXVII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1572.

1572-ben Csáki Mihály kimúlt e világból, szállitván végintézetileg tetemes hagyatékot Maximilián császárra. E közben látván Békes nyakasságát Báthori, unoka-

testvére Báthori Endre első nejének Majlát Margitnak nevében, Kendi Sándort és Blandrata Györgyöt hozzá küldötte, kik őt intnék, hogy felvén a János Zsigmond által Majlát Gábornak Fogarasföldéért fizetett öszletet, a várat és urodalmat a vajda kezéhez szolgálta: mit Békes konokúl megtagadott. Ekkor Báthori őt a mondott Majlát Margit folyamodására, a törvények értelmében ítélőszék elébe idéztette olyatén alapon, hogy Margit testvére Gábor, elmulasztásával az előleges intézésnek, melyet minden jószág és birtokjog eladásánál követel az ország törvénye, ama roppant jószágokat az ő, Margit tudta és akaratja nélkül, s töméntelen kárára idegenítette el. Mire Békes válaszul adá, hogy ő ez ügyben csak Maximilián császár előtt fog törvényt állani. S most Báthori mindinkább közeledvén a Portához, melynél Békes szintén mífködött ellene, Kendi Sándort újból Konstantinápolyba küldötte.

XXVIII.

Báthori Istvánnak Szelim török császár.

1572. marcius 31. előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Úristen nagy sok ideig éltessen.

Továbbá az én hatalmamnak parancsolatja tehozád jutván, úgy tudjad meg: hogy régtől fogva az te hozzám való hívséged szerént az én hatalmam portájára leveledet kildetted, leveledbe azt irtad, hogy az község közt, urak közt nagy szeretetbe, igyenességbe és csendességbe vagy; minden rendbeli ember az ő dolgába, kereskedetibe, csendességbe vagyon, de az budai és temesvári beglerbegek és az végbeliek untalan heába

való panaszszal bántanák az én portámat, azt irtad. És hogy nem kellene azféle panaszokkal az én fénes portámat bántani, az kik ugyan tinköztetek is igyenesetíthetnének és megigazítathatnának törvén szerént. Meglölted volna őket belőle, de ők nem gondolnának ezzel, hanem annálinkább az te határodba való falúkat dulnák rabolnák, pusztítanak az földet, és csak az tefterre mutogatnának belőle, mikor megtalálnád őket. Én pedig teneked kildöttem volna az én parancsolatomat, melybe én megadtam volna neked az Erdélyországot teljes birodalmával, mint az János királynak, azt is jelentötted; és hogy az mit az János királ birt, azt én neked azon igazsággal, birodalommal adtam volna, hogy birnád és abba senkitől bántásod ne lenne. Könyergetté nekem azon, hogy parancsolatomat adnám az beglerbegeknek és az végbeli szancsákoknak, hogy bántásod ne lenne tőlök abba, az mit az János királ birt. Egyébrendbeli könyörgésidet is mindenekről, igyről igyre megértöttem. Azért így érts meg: hogy az mint először az Erdélyország az megholt királynak adatott, és az mint ő birta, teneked is teljességgel úgy engedtem birnod. Régtől fogva valami vagy város vagy falu, valami föld oda birattatott, innét annak semmi bántása nem volt mind ez mai napig, valamint ezelőtt birták azonképen birják mast is; az mely falúk az Halulbeg teffterébe beirattanak, azok ide birattattak; ezt királynak is megirtam vala, az végbeli begeknek is azonképen megirtam vala, mast is ugyan azon az én parancsolatom; hiszem azt, hogy az én regestumom ellen nem cselekedtek semmibe. Ha ezután azokba az falúkba, kik régtől fogva Erdélhöz valók, bántások lenne, mely falúk az teffterbe nem volnának, ugyan terök nyelven vezetég nevével ird meg nekem azokat az falúkat, és az földet, az melybe bántatnál, azt is

kitül bántatnál. Én azon te leveledet, irásodat egybe conferálok az én regestumomhoz, és ahhozképest választ teszök. Ha valakitül bántásodat találom azokba, kik az regestumba be nem irattanak, azt, az ki miá bántásod leszen, úgy megbintetöm erős bintetéssel, hogy mind az egész ország megcsudálja. Az határ közt való falúknak az új vezetég nevöket török nyelven ird meg nekem, te is az ott való begeknek hadd meg, hogy úgy cselekedjenek ebbe, végre meg ne bánják. Az más pártról az ellenség igyeközeti, indulatja felöl az mit értendesz, ird meg neköm. Datae Adrianopoli diebus novilunii mensis martii, 1572.“

XXIX.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1572. marczius 13. előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Úristen téged élteszen. Barátságomat ajánlom.

Továbbá azt irom teneked, hogy az hatalmas császár portájára leveleid jöttek, mely leveleidbe jelentetted, hogy az határbeli falúkbá bántásod nagy volna az végbeliektül; némelyek felöl pedig azon könyergettél, hogy öket tiszttel meglátogatná az hatalmas császár; ez mellett hivségödet ajánlottad és ajándékokat kildettél, kiket az te kedved szerént az hatalmas császárnak beadtunk, bemutattunk. Mint ezelőtt azért az föld az megholt királnak, adatott azonképen neked is teljes birodalmával. Ennekelőtte az hatalmas császár parancsolatot kildett vala az budai és temesvári beglerbegeknek, hogy az mely falúk az regestumba nincsenek, semmi bántásuk ne lenne; ím mastan is eressen megparancsoltuk,

hogy ezután is semmi bántásuk ne legyen. Azon igyekezem Isten segítségével, hogy az községnek csendesége legyen.

Az kiknek mi tisztet kértél, csausságot, kedved szerint megvagyon. Isten tartson meg.

XXX.

Báthori Istvánnak Sándor havasalföldi vajda.

1572. mart. 23.

„Alexander Dei gratia vaivoda. dominus et verus haeres perpetuus terrae Transalpinensis. Spectabilis et magnifice domine et frater nobis observandissime, salutem, bonae vicinitatis nostrae commendationem. Küldette te nagyságod mihozzánk ez elmúlt napokban Rác Pétert, az nagyságod szolgáját, az nagyságod levelével, kiben nagyságod minekünk jelenté, hogy jű volt nagyságod egy embere az Portáru levéllel, kit az mi vámasunk megfogtak volna, és az levelet tüle elvötték volna; ki minekünk igen neheznek tetszett, mert hogy mi hírünkkel nem volt, mert mi az nagyságod emberit tisztességgel fogadjok és tartjok mindenkor. De tudja nagyságod, hogy mi az időben az hatalmas császár parancsolatja szerint Moldva felé voltunk hadba, azért az mi tisztartóink is erizték, és nem tudták, hogy nagyságod embere, sem az levelet nem mutatta, hanem áros embernek monddotta magát, és még az vámot is selemmel fizette meg; úgy ment el, és az nagyságod levelét úgy hatta ott, aztán találták meg. De mi mindazáltal armásunkat küldettek, és fogva idehozattak, és megbüntettek, és mastan is tömleczben vannak, ezután is büntetjek meg, hogy

példa legyen egyebeknek is, hogy az mi köztünk való jó szomszédság megtartassék, mert mi azon igyekezünk, hogy miköztünk és országunk között jó keresztény atyafiuság tartassék. Ím az levelet is nagyságodnak megküldettek. Az Úristen te nagyságodat megtartsa sok esztendeig. Datum in oppido nostro Bukurest, 23. martii anno Domini 1572. Az selmet is, kit az vámba fizetett, nagyságodnak küldettek. *)

XXXI.

Erdély rendei végzést hoznak.

1572. május végén.

„ . . . Nyilván vagyon . . szemünk előtt, az mint ő nagysága előnkbe adja, hogy az hatalmas császár portáját minden ajándékunkkal, adónkkal meg kell engesztelnünk. Mely dolog miért hogy nagy költséget kíván, és mostan is annak beszolgáltatása idejét elmulatta: végeztünk ennek szükségére az elébbi rovás szerint minden kaputól egy pénz heán egyegy forintot. Az székelly uraim is ezen tereh viselésére ígérük magokat. Azonképen az szász uraim is az ő módjok szerint. Az magyarországi uraink atyánkfiái is minden kaputól egy forintot. Ennek penig beszolgáltatásának végeztük az jövődő Visitatio Mariae napját, úgy, hogy ha kik akkor bé nem szolgáltnák, az ispánok kimehessenek és szokott remediummal beszolgáltassák.

... Miért hogy az hatalmas császár erősen megparancsolta, hogy Bogdán vajda segítségére senki az

*) Sándor, Mircsének fia, s a Porta által letett elődének, Péternek testvére volt. Havasalföldet 1568-tól 1577-ig kormányozta.

országból Molduvába ne menjen,*) végeztük országul: hogy valaki az edictum ellen azt megkisérténé hogy bémenne, nemes vagy paraszt, ő nagysága urunk az ő authoritása szerint megbüntettesse.

Az hol penig Bogdán vajda őmaga vagy hozzá tartozó valaki idejöni ez országba fogna, azoknak senki ne patrocínáljon, sőt inkább megfogja és fogva urunknak ő nagyságának vigye; ha ki penig ez ellen cselekednék, ő nagysága megbüntesse authoritása szerént.“

XXXII.

A portai kincstartó nyugtája a Báthori István által küldött adóról.

1572.

„Kilencz száz hetven kilencz esztendőnek adaja Báthori István vajdátul Erdélyországról tiz ezör arany forint megkildetött, az én tárházamba beadatott Kemén István által, kiről menedéklevelemet attam, ha szíkes legyen.“

*) Bogdán 1566-ban lett moldvai vajdává; a hitbéri viszony, melybe Lengyelországgal lépett, őt gyűlöletessé tette a Porta előtt, s ez 1572-ben Ivánt léptette helyébe.

XXXIII.

Kendi Sándor újabb követségéhez.

„Az Portára való dolgok.“

1572.

A.

„Az solymok közzől kell császárnak tizet mutatni, avagy ha több lehet, 12.

Az fővezérnek 4.

Az küjül mi marad, Daczó vigye császár fiának“

B.

„Hatalmas, győzhetetlen császár, nekem kigyelmes fejedelmem, az úr Isten hatalmasságodat éltesse, egy napját hatalmasságodnak tegye ezerré, és adja birodalmának üregbölését, és minden ellenségi ellen hatalmasságodnak engedjen szerencsés diadalmat.

Az én hűséges és engedelmes szolgálatomnak ajánlásának utána. Hatalmas császár, az te hatalmasságodnak hozzám való kegyelmességét, melyet hatalmasságod mind azelőtt mindenkor, mind mostan az egynehány tefter küjül való falúknak megeresztésébe hozzám megmutatott, egész életembe, még életemnek utolsó szerencséjével es, mind az szegény országgal össze, meg szolgálom hatalmasságodnak, mint kigyelmes fejedelmeknek, kiben az hatalmasságodnak hozzám való kegyelmessége, nemcsak az énalattam való néptől, de még egyéb külső nemzetektől es magasztaltatik és nyilván hirdettetik. Én is ezért az te hatalmasságod kigyelmességét becüllöm és hozzá ragaszkodván, az hatalmasságod poronycolatját megköldtem vala az budai passának, ki mint engedelmes hive hatalmasságodnak, az hatalmasságod poronycolatja szerént az megengedett falúkat

nekönk megbocsáta. De kigyelmes urunk, kevánom vala ezt passától, hogy azon megengedett falúknak mindeneknek adna külön külön leveleket, kik mellett az szegény község inkább megbizagodhatnék és megmaradhatna; de semmiképen levelet nem akara adni. Ez tekintetbe azért az zpaják es, úgy egyéb végbeli hatalmasságod vitézi nem szönnék meg ugyanazon megengedett falúknak háborgatásától és birásától, de mint azelőtt, most es úgy akarják őket bírni, sőt Sasvár bék most ujobban azon megeresztett falúkra az minemő holdoló levelet köldött es mit tött legyen az szegény községnek, im hatalmasságodnak azon leveleket beköldtem, kiből az község es megfélemlert es nem meri magát az hatalmasságod engedelméhez tartani, hanem azon előbbi nyomoruság alá vetette fejét. Könyörgök azért hatalmasságodnak, mint kigyelmes fejedelmeknek, hogy az ecczer megmutatott hozzám való kigyelmességét ne vonja tőlem meg hatalmasságod, hanem hatalmasságod adjon az megengedett falúknak levelet, ki mellett bizvást maradjanak meg, az végbelieket kegit tiltsa meg, hogy vegyék ki kezeket belőle, ne kabdossanak köztök, es ne rettentsék se sanyargassák az hatalmasságod kigyelmes engedelme es poronycsolatja ellen az községet.

Továbbá, abban es az hatalmasságod hozzám való kigyelmességét vérem hullásával akarom meg hatalmasságodnak szolgálnom, mint kigyelmes fejedelmeknek, hogy hatalmasságod az föld pusztulásának eltávoztatásáért megporonycsolta az tömösvári bassának, hogy az erdőhegyi kastély-csinálást hátrahagyja; de míg az én emberem az hatalmasságod poronycsolatjával, onnét az fénes portáról megjuta, addeg elkezdtek vala az kastély-csinálást. es egyik rész palánkját fel es fonták; mindazáltal én mindjárt megköldtem az hatalmasságod po-

ronyosolatját az tömösvári passának, de ú azt izené nekem arra, hogy immár megcsináltatta volna az kastélt, hatalmasságod hirenelkül nem merné immár elhányatni, sőt az mint értem, ugyan úgy adta hatalmasságodnak és az fényes portának hurré, hogy az kastély énnekem semmit nem árt, sőt az latrok ellen az föld ótalmára igen szókösz volna. Hatalmas győzhetetlen császár, nekem kigyelmes fejedelem, hatalmasságod ebből megítlheti ezt, ha árt-e az én birodalmamnak az a kastély vagy nem, hogy ez napokba mihelt valamenyére felállatták palánkját az kastélnak, ennehány hajdú mindjárt oda mentek, az szegény községet keményen dúlták, mely latroknak ott lézengéseket mikor az én atyámfia Báthori Kristóf, ki Váradon heltartó, megértette volna, hatalmasságodnak mint engedelmes hive, mindjárt az váradi szolgálókba rájuk köldött, az latrokat megkerestette; megtalálták; megvittak velek, Isten segítségével megverték az latrokat; kiket mikor fogva hoznak volt az mi szolgálók Váraddá, utána az Gyulából és palánkból elérik úket, az mi szolgálók megjelentették magokat, hogy váradiak és latrokat kergettek, hogy ók es hatalmasságod hüvei, de úk avval nem gondolván, körülvették szolgálókat és mind levágták őket. Lássa azért hatalmasságod, ha vagon-e ótalmunkra és az föld romlására, vagy nincs. Ez csak elei az dolognak, jóllehet ezelőtt is szolgálókba, hol egyet hol kettőt, kiket benne találtak, vágtak le az hatalmasságod végbeli vitézi, de hatalmasságodat ilyen nagy sok gondjai *) megbántanunk; de immár most szolgálókat ilyen nagy veszedelem érvén, nem szenvedhetjük el, meg kell hatalmasságodat felőle találunk, mert nincsen több kigyelmes ótalmunk és gondviselőnk az hatalmasságod rajtunk való kigyelmességénél. Könyör-

*) A lapnak felső szélén néhány szó levágva.

gök azért hatalmasságnak, mint kigyelmes uramnak és fejedelmeknek, hatalmasságnak az ecczer megengedett kigyelmessége szerént hányassa el onnét az kastélt, mert ez egész földnek elel kell miája pusztulni. Effelett hatalmasságnak poronycsolja meg, ne kergessék, ne vágják szolgálainkat, sőt ez mostani szegény szolgálainkon esett méltatlan dolgokért es böntesse meg hatalmasságnak. Hogy kegit hatalmasságnak ez dolgokat nyilvánban és bizonyosban megértse, és ez én igaz panaszomnak hatalmasságnak inkább helt adhasson, könyörgök hatalmasságnak, bocsássa hí csauszát ki, értse meg ez dolgokat minden voltaképen. Ha én vagy az énalattam való találtattak okainak lennünk: az hatalmasságnak kegyelmessége alatt leszen fejünk; ha pedig az végbeli hatalmasságnak vitézi okai: ne hagyja hatalmasságnak bönttetlen, mert soha ezféle gonosz cselekedettől kölönben nem szönnék.

Ezt es akarám hatalmasságnak értésére adnom, hogy vadnak Debreczenbe valyomi szegény nemes népek, kiket ott tartottam szabadságba ez tekintetbe, hogy ha mikor az hatalmasságnak poronycsolatja jutand, és az ellenségnek mozdulása leszen rejánk, szablyájokkal szolgáljanak hatalmasságnak mellettünk; most az szolnaki bék szolgálái egyet azon nemes nép közzől, kinek Bodó Imre neve, mind feleségestől gyermekestől felraktak, rabbá töttek, elvittek, csak ez okért, hogy adót nem fizetett az debreczeni község közibe; én engedelmemből nem adott pedig adót, mert mikor az szükség kevénta, szablyájával szolgált. Könyörgök ennekokájért hatalmasságnak, hagyja meg hatalmasságnak az szolnaki béknek, hogy ez szegény nemes embert bocsássa el mind feleségestől gyermekestől és marhástól. Szönnjenek meg ezféle háborgástól; hiszem, kigyelmes uram, minden alattam való

nép hatalmasságod rabjai, az mikor szökség, ezekkel kell hatalmasságodnak szolgálnom.

Végezetre, hatalmas császár, az szegény debreczenieknek ennekelötte az hatalmasságod engedelme szerint minden esztendőbe két ezer forint volt saczczok, kiról levelek es volt, de immár saczczokat hétezer forintra ütötték fel, ezt kevánják rajtok, kit semmiképen meg nem adhatnak, el es kell pusztulniok miája, mert az német párt es szöntelen saczoltatja és sanyargatja úket, minket is néha szökségünkbe táplálgatnak. Könyörgök azért hatalmasságodnak, mint kigyelmes urannak, hogy hatalmasságod könnyebbítse meg terheket; én biztattam úket, hogy meg ne induljon söt az te hatalmasságod lábaihoz essenek, mert általán fogva elpusztul az váras, ki ha elpusztul, az egész mezöségnek jobb része mind elpusztul, és az község idegen földre takaroszik, ki az hatalmasságod végeinek káros.

Hatalmasságodtól mind ezekről kigyelmes választ várok.“

C.

„Első nap ezekről kell szólnom az passának.“

„Lengyelországi hírt megbeszéleni az úr szovával, hogy az megholt király *) helyébe svecziai királt mondják hogy választanak; nekik esmét német fejedelem atyjafiai közzöl beszélük hogy választának; némelyek muszkva hercezet. de ez muszkvát nem hinni való hogy választanak.

Ezután kell kérnem külön magának lenne, és audienciát adna titok-dolgokról.

*) Zsigmond Ágost, a Jagyellek végivadéka 1572 július 7-én halt meg.

Ugyan ezkor kell szólnom az tömösvári bassaság felől, és promoteálnom az régi szolnaki béket Mahmut béket tömösvári passaságra.

Császár levele mássa és bassájé.

Ez négyrendbeli dolgokat eleibe adván, szóval es az passának kell könyörgeni, vegyen kigyelmes választ í nagysága az hatalmas császártól.

Továbbá, ha végbeliek panaszolkodtak volna Várad táján való csatázás felől, hogy azok es kiket megverték most, nem hogy latrok- avagy azféle csatázók-kergetni voltak ki, hanem ík is egyéb járásba voltak, és hogy vigyázás ezekre nem volna innen, hanem inkább ezek es részesek volnának azféle dologba: így kell csauszt kérni, hogy az hatalmas császár és az passa küldje ki oda és látassa meg, ki oka ezféle dolognak, és hogy megérti az hatalmas császár, ezféle latroknak egynehány helyen mint lött börtetése, nagy kinokkal megöletések; az kik az én uram szolgálái kezébe akadtak benne, egynehány-szor azféle latrokra rá találván, sokat levágtak benne, és kiket elevenen fogtak, azokat es az új érdemek szerint megbörtették.

Ezt es izené az én uram te nacságodnak, mint kigyelmes urának, hogy értette gyakorta való panaszit úrá itt az fényes portán az tömösvári passának, mivel-hogy az én uram birtokából, kit bír az hatalmas császár és te nacságod akaratjából, esnek gyakorta való bán-tások és tolvajságok az új tiszt alatt valókon: könyörög és kéri ezen nacságodat az én uram, hogy az hatalmas császár és te nacságod ezféle hamis panaszolkodások-nak helt ne adjon, mert ezféle dolgok nem esnek az én uram birtoka alatt valóktól, hanem azonféle népektől, kik ugyan az tömösvári passa birtokába vadnak; és ez-féle dolognak oka nem az én uram, hanem tömösvári

passának az új gondviseletlensége és vigyázatlan volta, és új magáról el akarván adni az hatalmas császár és nacságod haragját, akarja ezféle panaszokkal nehezíteni az én uramra az fényes portát és te nacságod haragját; te nacságod elhigye kegit, hogy az én uram minden dolgaiba úgy jár és cselekeszik, mint az hatalmas császárhoz és te nacságódhoz való hírséges szolgálatja mutatja.

Ha történik, hogy végbeliek avagy tömösvári passa panaszit urgeálja az bassa. Gattájon sokadalomba esett dolgot így hozzam elő, és ott az mely latrok az gonosz-ságot cselekedték, az úr kezébe esett, fogva vagyon, ki ugyan tömösvári passa tisztí alatt való, és azokkal cselekedték latorságot az mi ott esett Gattájon, azaz: soka-dalom felverését.

Továbbá: István deák, ki Bogdán vajdának de-jákja volt, mikor látta volna Bogdán vajdának dolgait, hogy az hatalmas császár hírsége alól elállott, jött ki Erdélybe ki egy falúba egy szegény ember gyermeke atyjához és atyjafiai közzé. Ezt megértvén mostani moldovai vajda, Iván vajda, találta meg az fényes portát könyörgésével, hogy az kezébe adatnék az én uramtól. Ez István deák kegit kevés ideig volt Bogdánál, szegény király adta volt bé neki, mint akkori jó szomszéd-jának, semmi ellene való dologba nem volt sem lehet Iván vajdának, mert egy szegény diák; és hogy az bo-jereket kezdte levágnatni, kergettetni, ez es megijedvén, úgy szaladt ki hazájába. Adta volt eleibe az fényes portának s nacságodnak, hogy hat szekér marhával jött volna onnan ki; de elhigye nacságod, nem hogy szekérrel jöhetnének ki azon az uton Erdélybe Moldo-vából, melyen jött, de lóháton es nehezen jühet és mehet ember el rajta. Ezzel nem kellett volna bántani az ha-

talmas császárt és nacságodat, mert, mint mondám, egy szegény alávaló ember és diák, ki senkinek ártalmára nem lehet.

Továbbá, az mely lyán megadása felől könyörgött Ozmán aga császárnak, hogy az én uram megadassa, ezelőtt is kész lőtt volna megadni, de az lyány semmiképen nem akar jőni; most esmét ujjban emberét bocsátta utána, ki előállassa az lyánt és az eljűvésre intse; könyörög az én uram nacságodnak, hogy az mi törvényünk és szokásunk ellen ne kénszerítse erővel megadni.

Az karansebesi ember kárvallása felől, ki tött másfél ezer forintot, ki felől azelőtt es megtalálta volt az én uram könyörgése által az Portát, és levele által poronycsolta volt az hatalmas császár tömösvári passának, hogy megadattatnék az szegény embernek, de mikor oda ment volna az levéllel, előállatván egynehanyat, kihez szólt, az szegény ember, az törvénybe rűtszidalmokkal illetvén, semmi jó válaszzsal jött el; most ide jött esmét velem együtt az szegény káros ember, az hatalmas császár és te nacságodnak könyörög az én uram, adna ujjban levelet, kibe poronycsolná, hogy kerestetnék ki közzölök és adnák meg ez szegény embernek elvött pénzét.

Az konvit (?) békségre való promoteálása, ha ott leszen.

Az Baly csausz mellett, ki most beglerbék csausza Tömösváratt, könyörög, császár csauszi közibe vétessék.

Azonképen az tömösvári tefterdar Memet bék szolgája, ki most kihaja, kell könyörgeni, hogy csauszszá legyen, neve az legénnek Muztadan.

Ha tudakozik Huszt dolgáról, arról való mentségem ez: hogy még azok kezébe vagon, kiknek szegény király szolgálatjokért testamentomba hatta; ezért nem vehette ki tőlök ezekédig az én uram, hogy enye sokféle

szükségi előtte levén, az pénznek szerét nem tehette, kivel kiváltsa tőlök; más oka: nem akarta ilyen hertelen azokat benne megbántani, mivel hogy inkább el ne idegenyedjenek tőle, de gondja vagyon rá, kezéhez akarja venni tőlök.

Ha Tamás deák *) dolga felől tudakozik, mi oka az én uram követének ottfenn léte, arról mentségem: Kerecsényi László lyánkája dolgájért kellett köldeni és jártatni, mint ki szerezhesse német fejedelemtől az új árva atyjafiát, marháját és várait, jószágát, kiket elvött és foglaltattak tőle, és az gyermeket es kezéhez vötte volna ezen ha kiszabadíthatná; kiért eddig is meg akarta az fényes portát és nacságodat könyörgése által lelni az én uram, de addig nem akarta ezzel megbántani, hanem végére akart menni, ha kiszerezheti onnan; hol kegit ki nem szerezheti, meg kell az én uramnak az hatalmas császárt te nacságod által könyörgésével, az új árva atyjafia kiszabadulásáért találni, mert minden bizodalma az hatalmas császárhoz és te nacságodba vagyon az én uramnak, mind ez dologba, mind kegit egyéb dolgaiba.

Ha Békes követi felől tudakozik, azt kell mondani: hogy halljuk mi is, hogy vagyon, de mi járásba legyen, nem értjük; halljuk ezt, hogy egy várat akar ott magának vétetni, de bizonynyal ezt sem tudjuk.

Ha tudakozik Telegdi Mihály felmenése felől: értjük hogy ment; ki mondja, hogy beteges gyógyítani magát ment, ki kegit mondja, valyomi adóssági voltak bárati közt oda, azért ment, de bizonynyal nem értjük okát menésének.

Ha az passa szól, hogy miért nem köldi be az latrokat, kik otkönn kézbe akadnak, az Portára, kell mondani: az

*) Báthorinak akkor Bécsben követe, valószínűleg az, kinek historiai feljegyzéseit Brutus levelei több ízben említik.

én uramnak poronycsolt volt azelőtt is az hatalmas császár, hogy beköldené őket; kiről most es könyörög az hatalmas császárnak és nacságodnak, hogy ezféle latroknak Portára való köldésével ne bántaná, mert az nekünk hitünk és szokásunk ellen volna, hanem lenne ugyanott az feleknek büntetése az új érdemek szerint, mint szinte ezkédig volt; kik kézbe akadtak, kit akasztással kit egyébféle rettenetes halállal büntettek meg, ezután es kik kézbe akadnak, ezen büntetések leszen.

Irt volt nacságod valyomi kender felől az én uramnak; azért szereztetett az hatalmas császár szükségére títszáz mázsa kendert, nacságodat kéri mint kigyelmes urát, hogy ez mellett ajánlja nacságod az hatalmas császárnak az én uram örökké való hísiéges szolgálatját, mert az míg Isten őt élteni, mind holtanapjának végső óráig az ívele tött kigyelmességét az hatalmas császárnak és nacságodnak meg akarja vére hullásával es szolgálni, mind az szegény országgal egyetembe.

Ha kérdi az passa : Olasz Mátyás mi okon jött volt be az úrhoz? kell mondani: jött volt az német pártra Olasz Mátyás, hogy népet fogadna oda az hol új lakik; és az én uram ezt megértvén, mivelhogy azelőtt is az én uramat szolgáltá, köld hozzá és hötire behivatta vala hozzá, ez okon hogy esmét új szolgája lenne; kire rá es felelt, de veté ezt: hogy fogadása mellé ki kellene menni; és harmad napnál tovább nem engedé ottbenn lenni az én uram, elköldé. Annakokajért ha valaki valyomi hamis híreket te nacságod előtt az én uram felől magyarázna, nacságod ne higye, mert ez volt oka az új bejűvésének az én uramhoz.

Ha az passát panasz érte, tömösvári passától Satádra sebesiek és lugasiak közzől való es voltak, kiket az tö-

rökök levágtak, először kell mentenem magam: lehetetlen dolog, erdélyi avagy lugasi fi latorrá ne legyen és gonoszságot ne cselekedjék, sőt váras és falú sincs oly, kibe az lator ne mehessen; de az én uram birodalmába kit mert ért (?) és kézbe akad azféle latrokba, sem feje sem jószága, oly büntetése leszen; (másodszor:) most czirkáltatja az én uram mind nemes és paraszt rendet, és érdemek szerént megbüntetik; harmadszor: az én uram ez dolgot meghallván, mostani sebesi bánnak vigyázatlan voltájért mindjárt elveszi tőle az bányságot és mást vet oda. (Levágott felső sor)

könyörgése által ezelőtt is valyomi pecsétes föld és terjék felől, kit ú nacsága meg is köldött volt; esmét kell könyörgenem az bassának uram szovával, hogy most es ú nacsága kigyelmességéből köldene azféle orvosságot, mert az döghalál az országba sok helyen elkezdett, és használhatna Isten után azzal az orvossággal egynehány jámbornak, császár hüveinek, kiknek megkelletnék, terra sigillatát és terjéket, mithridatomat.

Item, Pénzen kell vennem az urnak laurusolajt zöld színőt.
Item, eleven gyömbért, ujat, egynehány tonnával.
Item, két karulyhoz való keztyőt.
Item, habarniczát.
Item, párdoczbórt kettőt, és két seczelszéket.
Item, Báthori Kristóf uram adott vásárlásra fl. 100,
kiről jeczése vagyon azon sakon.

Item, Apaffi Gergely adott egy aranyat terjékre.
Item, Bánffi Pál uram egy tallért gyermeknek való tarka papucsokra.“

D.

„Az hatalmas császárnak és az nacságos Mehmet passának való könyörgési az erdélyi vajdának Báthori Istvánnak.

Első könyörgés: Az Halumbék tefterébe mely falúk bé nem voltak irva, az hatalmas császár adna minden falúkra levelet, mivel hogy kigyelmességéből azokat az falúkat erdélyi vajda birodalma alá engedte, és mind beklerbékek, zpajak és egyéb rendbeli hatalmas császár vitézi, fejek vesztések alatt kezeket kivegyék azokból, se saczczal se szolgálattal őket meg ne bántásák, az szegénség is egyebövé ne hallgasson hanem vajdához; ezeket az leveleket minden falúkra irván, tartsák nálók az szegén nép, ki mellett ők es bizvást megmaradhasanak, mindenfelé ne huzzák vonják őket.

Másod: Erdőhegyi kastély vonatnék és hányatnék el onnan, mert most es az vajda szolgálái, 36 legény, lippai, jenyei és erdőhegyiek miá vágattak le, kik Váradból bocsatattak volt ki az német pártról való csatázó hajdúkra; félő, ezután es ezféle több ne történjék; és ha az kastély ott leszen, Váradból ezután az föld őrzésére ki nem vigyázhatnak, ki az hatalmas császárnak nagy kárára és az ottvaló egész földnek elpusztulására leszen. Könyörög ezen es, hogy ez mostani viselt dologért is az hatalmas császár és nacságod büntetetlen ne hagyja azokat, kiknek tisztí alatt valóktól lött; ha egyebet nem, akár csak ezektől tiszteket vétessé el, hogy ezután többé ezféle ne essék, és látassék meg az hatalmas császár és te nacságod kigyelmessége mindeneknél az vajdához.

Harmad: Bodó Imrehet Debreczenből feleségestől, gyermekestől, marhástól szolnaki bék felrakatta, elvitette, rabbá tötte, ki vajda szolgája volt, poronycsolatot

adna az hatalmas császár szolnaki beknek: esmeg eresztene el minden marhájával, és ezután az vajda hűsége alatt való szolgáló népet, avagy egyéb rendbelieket is, kik hűsége alatt vadnak, ne merészljen nyúlni és bántani ezután.

Negyed: Az szegény debreczeniek saczczát az hatalmas császár könnyebbítse meg, azelőtt 2 ezer forint volt minden esztendőbe, most hét ezért kérnek és vesznek rajtok, ki miá el kell pusztulniok az földről, mert meg nem adhatják; és az várasnak onnan elveszése és pusztulása nagy kárára leszen az fényes portának, mert az egész földnek pusztulására leszen, ha az váras onnan elpusztul és az nép róla eltakarozzik.

Ötöd: Ozman aga könyörgött volt az hatalmas császárnak egy lyány atyjafia felől, kiért poroncsolt volt vajdának, hogy (ha) az új birtokába vagyon, megkerestesse és ide Ozmán agának megköldje; megkerestette immár kétszer es köldött hozzá, szép szóval intette hogy eljőjön, de semmiképen nem akar eljőni; most esmét. ujobban hozzá köldött; hogy ha rá birhatják elköldi, de ha semmiképen szabad akaratja szerént el nem akar jőni, könyörög az vajda, az hatalmas császár és nacságod azzal ne bántsa, hogy erővel elköldje, mert az nekönk hitönk és szokásunk ellen lenne.

Hatod: Miolta az hatalmas császár és nacságod az vajdának adta kigyelmességéből Erdélyország birodalmát; emberét nem köldte az hatalmas császár fiához zultán Murathoz, hanem most bocsátta emberét hozzá az hatalmas császár és nacságod akaratjából, ajándékkal meglátogatni akarja, kéreti nacsádót, az hatalmas császártól levelet szerezzen emberének Daczó Jánosnak, hogy sohol bántása ne legyen, menet és jüvet járhasson békével. Ezen es könyörög nacságodnak, hogy ugyan

őt engedtessek meg az hatalmas császártól és nacságodtól, vehessen embere lovakat és hozhassa vajdának, mert ló nélkül szökölködik, kiken, ha mikor szükség mutatja, szolgálhasson az hatalmas császárnak és nacságodnak.

Heted: Az hatalmas császár és nacságod kívánsága szerint szereztetett az vajda öt száz mázsa kendert az ümaga pénzén, kit Lippára köld alá; könyörög nacságodnak, ez mellett ajánlja az hatalmas császárnak éltig való szolgálatját.

Nyolczad: Könyörög, Baly csauszt, ki tömösvári passa csausza, te nacságod tegye az hatalmas császár csauszszájá.

Kilenczed: Tömösvári Mehmeth bék szolgája, ki most kihaja, kinek neve Muzta dan, ezt es te nacságod tenné az hatalmas császár csauszszájá.

Tizedik: Recsef aga, ki az hatalmas császárnak sok időtől fogva és te nacságodnak sok hadakba jámborul szolgált, könyörög az vajda az hatalmas császárnak és te nacságodnak, hogy ennek adna az végekbe valahol békséget.

Tizenegyedik: Karánsebesi szegény embernek, az tömösvári passa alatt valók vötték el másfél ezer forintját, kiért azelőtt es könyörgésével vajda lelte volt meg az fényes portát, meg es poronycsolta volt az hatalmas császár levele által, kikerestesse és megadják neki; mely poronycsolattal mikor meglelte volna tömösvári passát ez szegény ember, az dolgot törvényre hatta, és mikor törvénybe köldték volna azokkal kik tőle elvötték, semmi törvénye nem lött, sőt kevés hogy ugyan az passa előtt meg nem ölték; könyörög még is az én uram nacságodnak, hogy ujobban iratna és poronycsolna az hatalmas

császár, kerestetné meg és adatná meg az szegény embernek, ne esnék ily nagy kárba.

Az Huszájn dolga.

Mind ezekről az én uram vajda az hatalmas császártól és te nacságodtól kigyelmes választ vár, kit mind az országgal egyetembe hőséggel akar megszolgálni mind holta napjáig az hatalmas császárnak és nacságodnak.

12. Az régi szolnaki béket Mamhut béket promoteálni kell tömösvári bassaságra.

13. Az titok-dolog.

14. Terra sigillata és terjékért kell kérni."

XXXIV.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1572.

Békes levél által felkérte Maximiliánt: keljen segédére, nem engedvén, hogy a vajda az ellene támasztott ügyben felperes is, bíró is legyen. Ez alkalommal érdekes régiségeket is küldött Maximiliánnak, ki Ibrányi Ferenczet, nagy magyar törvénytudóst Erdélybe küldötte, hogy az ítélethozásban eljárjon. Ez azonban módfelett Békest legyezgetvén, a vajda felfüggesztette az ügyet, mondván: hogy vannak Erdélyben rendes birák, kik császári arbiterek közbenjárása nélkül is képesek elintézni a legeslegnehezebb ügyeket, el a Békesét is, ha ez felhagyván makacsságával, törvényt áll.

XXXV.

Maximilián császár Békes Gáspárnak.

1572. nov. 15.

„Ő császári s magyar és cseh királyi felsége . . kegyelmesen megértette, mit nagyságos kornyáti Békes Gáspár nevében nemzetes Földvári István több ízben írásban előadott volt.

. . . . Ohajtaná ugyan, hogy az ő Erdélyországának állapotja olyan lenne, miszerint (épségben maradván mindazáltal az ő felségét illető hűség) a tekintetes és nagyságos vajda úrnak Békes úr s a tartomány összes rendei és lakosai iránti vonzalma, s viszont ezeknek a vajda úr iránti hajlama . . bármi panasznak is elejét vennék . . .

Őfelségének ez ohajtása eddig teljesületlen maradt, s mint hallja, napról napra mérgesebbé válik az ügy; de még is, meggondolván jól, mit Békes úr a Szászokhoz adandó levél s az általa egynémelyektől elfogadandó eskü iránt, kétségtelenül jó és őszinte lélekkel indítványozott: ő felsége sok oknál fogva nem véli tanácsosnak, hogy ilyes eszközök alkalmaztassanak; ezek ugyan is, minden bizonynyal, még sokkal nagyobb bajoknak és nehézségeknél fogván okot és alkalmat szolgáltatni.

Őfelsége most is azon nézetben van, hogy e bajok orvoslására a legalkalmasabb leghatásosabb mód az, melynek elvállalását már ezelőtt is több ízben tanácsolta; hogy tudnillik Békes úr engedjen az időnek, s ahhoz (szemmel tartván azonban a hűséget, melylyel ő felségének köteles, s a letett esküt) alkalmazkodjék, élvén színléssel a hol színlenie lehetséges. Első sorban pedig, ha van még bármi oknál fogva lelkében harag és gyűlölet,

vesse ki azt egészen; tudván, hogy ilyes harag és gyűlölet mennél mélyebb gyökeret vernek, annál több okot és anyagot szolgáltatnak mindenféle gyanúsításokra, ezek pedig még nagyobb elkeseredésre. Ha e szerint fog cselekedni, ha Békes úr azon tiszleettel és hódolattal fog a vajda iránt viseltetni, melylyel iránta, ki ő felsége nevében és hatalmával, mint ő felségének helytartója, jár el vajdai tisztében, köteles: akkor nincsen kétség, hogy viszont a vajda is helyet fog adni ő felsége intésének, s magán elvégre erőt vevén, kedvesséssel és jóakarattal leszen iránta s az illő tiszteletet és becsülést nem fogja tőle megtagadni. Mit hogy tegyen, intetni fog ujabban is ő felsége által. Ha pedig kivilágnék, hogy a mondott vajda ármányt forral a felség ellen, (mit a császár egyáltalában nem vár tőle) nem kétli ő felsége, hogy Békes ur, ezen esetre, mint bármily egyéb viszonyok között, megemlékezzén kötelességéről, azt cselekvő leszen, mit a hűség követel tőle
Bécs 1572. November 15-én.'

XXXVI.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1572.

Híre szárnyallt, hogy Békes összes vagyonával, mely ellenségeinek állítása szerint részben az általa, mint kincstárnok által, János Zsigmondtól elorzott drágaságokból állott, Maximiliánhoz készül átszökni; mit hogy megelőzzön a vajda, fegyverfogástól sem volt idegen. A régi viták és ellenségeskedések növelték köztök a gyűlölködést. Békes ugyan is azon években, midőn Já-

nos Zsigmondra korlátlan befolyást gyakorolt, mindent elkövetett, hogy a Báthori testvéreket visszaszorítsa. Rebesgették továbbá azt is: hogy Békes a pártoskodásuk miatt szabadságaiktól már régebben megfosztott Székelyeket kedvezésekkel — igérvén t. i. nekik, hogy Maximilián császárt ősi szabadságaik visszaadására birandja — magához tügyekszik hajlítani, miszerint reájok Báthori ellen támaszkodhassék. Ezen gyűlölködések a közjót erősen veszedelmeztették; mert a Törökök, hírt vévén a viszálykodásról s élni akarván az alkalommal, arra agyarkodtak, hogy Békessel Fogarast is hatalmukba ejtsék.

XXXVII.

Bethlen Farkas folytatja.

1572.

E közben Kendi Sándor írja Konstantinápolyból, hogy a vajda üzenetét megvitte a nagyvezírnek, ki őt tisztességesen kihallgatván, s urát kegyességéről biztosítván, egyebek közt kérdést tön: vajjon kezéhez vette-e már a vajda az Erdélyhez tartozó várakat kivétel nélkül? Igen, válaszolá Kendi, az egy Huszton kívül. Mire a nagyvezír: És Husztot miért nem vette kezéhez? Azért, mert néhai János Zsigmond azt bizonyos pénz-ösztletben Csáki Mihálynak, Békes Gáspárnak és Bornemisza Farkasnak írta be. Ha találkoznak Erdélyben békebontók — rekeszté be a párbeszédet a nagyvezír — azokat ki kell irtani, hogy úgy ne járjon Erdély, mint akkor, midőn Temesvárat összes kerületével hasonló pártoskodások miatt elveszté.

XXXVIII.

Báthori Istvánnak Mehemed dragomán.

„Nagyságos kegyelmes uram. Örökké való szolgálatomat ajánlásom után. Könyörgek nagyságodnak, hogy az háromszáz harminczkilencz tallér, az Bebék Györg adósságábul, kit az apámnak adósa maradott vala, az feleségitül megszerezze nagyságod az atyám az országnak sok ideig való szolgálatjaírt, és énnekem is nagyságodnak hív szolgálatomírt. És az Békes Lázárnál is száz és egy aran forint vagyon, azt is nagyságod parancsolja meg, hogy küldje meg. Mikoron nagyságod embere bejű, hozza be. Melyek felől császár parancsolatja is vagyon; ím, ezem nagyságod keverte Balogh Ferenczczel küldöttem. Ne hagyjon nagyságod, én is nagyságod árvája vagyok; csak az Istenírt is megmívelheti nagyságod. Ezen is könyörgek nagyságodnak, hogy mellettem az hatalmas császárnak és az pasának supplicatio-levelit küldjen, hogy valami kevéssel az kenyere-met megtöbbitenéjek, kit továbbá is nagyságodnak meg szolgálom, és Istent imádok nagyságodírt. Az Ur Isten megtartsa nagyságodat bódogságos egízsísgben. Datum Constantinopoli die decima Octobris 1572. Nagyságodnak alázatos árvája és szolgálója Mehemed dragomán, Ferhát fia.“

XXXIX.

Báthori Istvánnak Muratbég.

1572. oct. 13.

Tekintetes és nagyságos úr, nekem különösen tisztelt uram. Köszönetemnek és szolgálataim örökös fel-

ajánlásának utána. Kérem nagyságodat, méltóztassék folyamodást nyújtani be a pasához s a császárhoz Talis nevű fiam mellett, hogy timar-ja, azaz: tiszte, legalább kétezer pénzzel öregbítessék. Mert nagyságod még eddig soha sem tett semmiféle jót velem, mindamellett hogy nagy mértékben szorúl szolgálataimra. Most ugyan nagyságod engedelméből Amhád csausz elkapja előlem a konczot, de csak hallgassa ki nagyságod GrujoPétert, és Tódort, és Balogh Ferenczet, s meg fogja tudni, hogy én Amhád csausz távollétében itt nagyságod valamenynyi ügyeit gondosabban és gyorsabban intéztem el. Látom, nem igen szeretnek; de hijába, ez nekem tisztem a császár udvarában, a csauszok tiszte más-más. De mivel nagyságod úgy akarta, hogy egyvalaki, mihelyest minapában felkapott a csauszságra, túltegyen rajtam, a ki tolmács vagyok régtől fogva jelen öreg koromiglan, s hogy az engem illető jövedelem neki szolgáltatassék ki: zugolódás nélkül eléglem most is a kisebb díjt, melyben már Ferhát dragomán idejében részesültem vala, s hátratételemet eltűröm. Én ezentúl is egyiránt őszintén akarom nagyságodat szolgálni, csak nagyságod ne feledkezzék meg rólam: hiszen elmúlik minden. — Továbbá: Van nálam egy buluk szpahinak fia, kit gyermeksege óta táplálok. Maholnap tizenkét éve, hogy szolgálatomban áll; az otomán szokás és törvényszerint atyja helyén őt is illetné némi díj. Most pedig találtam módot neki nagyságod által valami jótéteményt szerezni, s nagyságod kegyességébe vetem reményemet. Látván ugyan is, hogy számos másokért folyamodott, miért ne folyamodnék érettem is: hiszen könnyű és parányi dolog. S ha nagyságod méltóztatik helyet adni kérelmemnek, ekkép lehetne a folyamodást szerkeszteni:

Hasszan Ben Musztafa a katonafiakkal, kik nem

huznak zsoldot, szolgált Sziget ellen, utóbb Amhád pasa alatt Albaniában, ismét bér nélkül, aztán Kilidzs pasával tengeri ütközetben volt, míg végre szolgálammá lett. S mert szolgálaim közé tartozik, kegyelemre méltónak tartom, és merész vagyok őt nagyúri kenyérben részesítésre ajánlani. Táplál a remény, hogy nem fog elutasítani; s mert testvére is van a buluk szpahiak között, őt is lehetne közéjük sorozni, vagy pedig neki lovász-zsoldot fizettetni. Egyébiránt a magosságos porta parancsától függ minden. —

Bízom benne, hogy nagyságodnak e cselekedetét sokszorososan fogja megjutalmazni az ég. Egyébiránt éljen nagyszerencsésen, boldogúl és számos évekig nagyságod. Kelt Konstantinápolyban October 13-án 1572. Alázatos szolgálója Muratbég, a császári felség első tolmácsa.

XL.

Mehemed nagyvezirnek a Kőrösmentében való szegény népek.

1572.

„Fölségös, nagyságos és kegyelmes fejedelmünk, ki itt ez földet fegyveröddel az hatalmas győzhetetlen császárnak rabsága alá foglaltad, az hatalmas egy Istentől kívánjuk fölségödnök hosszú életit, egészségét, és mindön dolgaiban jó szerencsét.

Mi megnyomorodott szegény rabjai fölségödnök az hatalmas császár után, Gyulához, Világosvárhoz, Desznihöz és Föltöthöz tartozó birodalom alatt fejenként kik nyomorgunk, alázatosan könyörgünk fölségödnök, mint kegyelmes fejedelmünknek az hatalmas császár után, fölségöd kegyelmesen hallgassa meg szónkat, nyomorúságinkban való könyörgésinket.

Először: Samolkeszi vidfke, kik Kerecséni László idején Gyulához tartottunk, egy Farkas vajda miatt, ki onnan Gyulából szaladott volt akkor ki, mastan váradi házhoz való birodalomban lakik, ki mastan éjjel és nappal annira dúlja, fosztja és pusztítja itt ez császár fölsége birodalmát, falúkat égetnek, az szegén népet fogdoztatja, égetik, szütik szegényöket, úgy sanczoltatja az szegény községöt, annyira hogy immár egynehán falúk miatta elpusztultanak, ahol mi kevesen megmaradtunk is, éhhelhalóvá, búdosóvá lettünk miatta. Továbbá, az Bély kastélban lakozó tisztartók és vajdák miatt azonképen két felé való fizetéssel, szolgálattal kinoznak, nyomorgatnak, kiket semmiképen el nem szenvedhetünk.

Annakutána ismeg itt Jenőhöz tartozóban ez Kőrös mentet Bélyben lakó Botha Ferencz és Sándor vajda annyira elnyomorította az szegénségöt, teljességgel mind elpusztultanak, annira hogy immár sem ispahianknak sem magunknak semmivel nem lehetünk az sok nyomorúság miatt. Továbbá, fölségöd az mely béköt közinkben bocsatottad, az miatt inkább elnyomorodánk, mert éjjel nappal az ellenség házunkban eszik, iszik és aluszik; reá nem támad, hanem mikoron is megyünk panaszolni, csak elhallgatja; nem tudjok: egy-e az ellenséggel avagy rokonság-i, minket nem kezde oltalmazni az ellenségtül; mert egyéb békök idejében ennyi sok tolvaj nem vala; mert mikoron hírt adtunk, az egész tartománt általfuttotta az új vitézivel, meg is megtalálta az ellenségtöt; de ez mastani fejedelmünk inkább akar a hívös házban veszteg ilni, hogynem mint minket oltalmazni az ellenségtül; azért fejedelmünknek is ilyen jószágát mondhatjok.

Annakutána ismeg Deszni vidfket egy özvegy nőmös asszon birja; kik az hatalmas császár rabjai volnánk, az is anira elnyomorított tisztartóival, adófize-

téssel, szolgálattal, kölömb-kölömbféle sok nyomoruságokkal, egynehán falúi az hatalmas császárnak immár elpusztultanak miatta, az többis mind elpusztúl, ha fölségödnek gondja nem léssen rejá.

Annakutána ismeg az csúcsi tisztartó sok latrokat tart, kik éjjel és nappal az erdőn járnak, falúkra rejá mennek, dúlnak, kóborolnak, pusztítanak, emböröket fognak, az erdőn kenozzák, sanczoltatják úket; mastan is az csúcsi latroknál, az Bélyhöz, Desznihöz tartozó latrok kezében harmincz embör vagyon fogva; annéktül szántalanon vannak, kiket megsütötenek, úgy változtak ki túllük; sokakat ismeg le is vágtanak bennök, úgy pusztítják az hatalmas császár jószágát, annyira hogy immárcsak Kápolna vidikén hatvanhét falú vala az hatalmas császár birodalmában, mastan immár csak huszonegy falú maradt benne, az többit mint elpusztították, ezökben is, kiben annakelőtte tizönhat, tizönkét ház volt, mastan kikben négy, kiben két ház vagyon; ezök is mind elpusztúlnak, ha fölségödnek gondja nem leszön reánk.

Közönd vidikét és Föltöt vidikét az csúcsi tisztartó az Csúcsi Miklós az új sok latraival mind elpusztétotta; az latrak, valamennyi jár az Körös mentében és búdosik, mind az Csúcsi Miklós házánál talál szállást, és azokkal éjjel nappal eszik és iszik, és körüle laknak szélel.

Mindennyi sok nyomoruságinkért, fölségös kegyelmös urunk, bocsátottunk fölségöd eleiben Föltöt vidikébel Balás Miklóst, ki mindön nyomoruságinkat fölségöd előtt igazán megmondhatja; mert minekünk sem szakmáriaktul sem ecsetiektül, sohonna másunnan nyomoruságunk nincsen, hanem mind az erdélyi vajda birodalmában valóktul vagyon nyomoruságunk; mert fölségös urunk, valamennyi szolgálái vannak az erdélyi vajdának, mind tolvajok és latrok, az szegénségöt fosztják,

dulják, égetik. Továbbá, ha spahiánknak szolgálói kö-zinkben jű, azonnal házunkra ütnek és konczonként vag-dalják, és az erdőn rabokat tartnak, melyet levelben is megbizonétunk. Az elmúlt telön az lippai bék ütött vala egy falúra, az mely falú rakva vala latrokkal, azoknak mind fejöket vevék az falún, az mely elszaladhata, az erdőre futának, akkoron az erdőn egynehán rabok valá-nak, azokat mind darabra hányák. Ezt mondhatjok Erdél felől és az erdéli vajdának latrai és tolvaji felől.

Ezön is könyörgünk fölségödnek egészségeért és jó szerencsájért, kik mi igön megnyomorodtunk az nagy sok nyavalyának miatta, kétfelé adófizetést és szolgálatot nem tehetünk; lám az vajda birodalma alatt valók is azonképen az hatalmas császáré, mint szintén az új föl-sége vitézi; avagy fölségöd engedjön azoknak az ma-gyaroknak fizetnünk és szolgálunk, avagy azoktul ol-talmazzon meg fölségöd az hatalmas császár éltejért és jó szerencsájért, hogy legyünk egyfelé, mert ekképen teljességgel el kell pusztúlnunk, meg nem maradhatunk.

Fölségödtül kegyelmes választ várunk, mint ke-gyelmes fejedelmüntül, mert ha fölségödtül ez Balás Miklós által mastan jó válaszunk nem leszön, avagy ha emböre nem jű fölségödnek, ki ezöket meglássa, és az erdéli vajdának parancsoljon ezökröl, ez Jenő tartomá-nyának mind el kell pusztulni; avagy ha fölségöd em-berét nem bocsátja is, adjon oly parancsoló levelet föl-ségöd, hogy ki mellett megmaradhassunk, az élő Isten-ért könyörgünk fölségödnek, mint kegyelmes fejedel-müntünek. A. 1572.

Ez level költKőrös mentében való szegény népektül“

XLI.

Erdély rendei végzést hoznak.

1573. januárus 6.

„ . . . Értjük nagyságodnak rólunk és hazánkról való kegyelmes gondviselését, hogy nagyságod tisztí szerént és az közönséges állapotnak kívánsága szerént nem régen is minden dolgokról megtaláltatta főemberei által a hatalmas császárt. Azt is értjük, miben függ onnat kiváltképen az mi megmaradásunk, tudniillik hozzá való hívségünkből és egyességből; mely gondviselését nagyságodnak hiven meg akarjuk szolgálni, mint kegyelmes urunknak.

Megemlekezünk pedig róla, hogy ezelőtt is, minekutána Istennek rendeléséből nagyságodat szeretetből választottuk fejünk felé, és az hatalmas császárnak is nagyságodban nyugott meg kedve, akaratja: mindenkor intett minket erre a hatalmas császár, hogy nagyságodtul függjünk és egy értelemben legyünk. Látjuk pedig mi magunk is, minemü nagy birodalmak romlottak meg a visszavonás miatt; akarván azért a veszedelmet távoztatni, kívánjuk szívből, hogy a nagyságodhoz való engedelmesség és köztünk való egyesség megtartassék: azért nagyságod Isten segítségéből ezután is viseljen oly gondot reánk, és az egyenetlen elméket egyesítse úgy nagyságod, hogy efféléből közönséges veszedelem reánk ne következék. Értvén főképen hatalmas császár mozdulását . . .“

XLII.

Apafi Györgynek *) Békes Gáspár.

1573. januárius 27-én.

„Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint uramnak, atyámfának.

Értem az kegyelmed levelét, uram, kiből azt veszem eszembe, hogy te kegyelmed azért igazít másuvá engemet, hogy te kegyelmed azt az munkát nem akarja felvenni. Nincs mit tennünk, uram, ám járjon; miért penig hogy ti kegyelmetek által lött vala az válasz, azért akarom is megint kegyelmed által megtalálnom vajda uramat. Értem azt is, hogy kegyelmed azt értette, hogy itt az én házamnál igen nyilván és titok nélkül szólnak az keresztyén császár felől, ő felsége felől. Úgy vagyon, uram, de értem, mely igen titkolta mostan kegyelmetek ez mostani gyűlésben. Hogy penig kegyelmed azt írja, hogy az fejedelem dolgának békét hagyjak, arra kegyelmed ne intsen, sőt minden dolgaimban, kit elől említ, értem. Ím látom, mely igen örül kegyelmed is az egyenességnek; de nyilván azt hittem, hogy ilyen dologért te kegyelmed nagyobb munkát is felvegyen. De úgy kell lenni, miért Isten akarta. Hogy penig azt írja kegyelmed, hogy nem Niederlandban lakunk, én is tudom hogy még Fogarasban lakom; ezután is ott kell laknunk, ahol Isten akarja. Tartsa meg Isten kegyelmedet. Ex Fogaras 27. Januarii 1573. Servitor et frater Casparus Békes.“

*) Valószínűleg, a másoló hibájából, Gergely helyett. Gromónál olvassuk, hogy Apafi Gergely János Zsigmondnak, — s most talán Báthorinak is, — fő udvarmestere volt, a 49. lapon is Gergelyről van szó. Egyébíránt György is lehe tett, Lénárdnak fia.

XLIII.

Szelim szultán Báthori Istvának.

1573. marc. 11.

„Magnifice et fidelis noster dilecte. Ez én hatalmas császári levelem miholt tehozzád jutand, ezt megértсед, hogy levelet küldetével vala én császári hatalmas portámra, miírt hogy császári parancsolatom küldettetett vala, hogy az budai jancsárokban és az gyulai pattantyúsokbul az váradi kapitán fogva tartásának dolga ide az hatalmas portára megizentetett vala. Azírt, hogy mi dolog volna, jól meglátни. Az váradi kapitán miholt meghallotta volna, hogy az muszulmányokbul nímely emberek rabbá esett volna, mindjáraст megkímleni egy áros embert küldött, és az nímét pártra rejá találkozáván, az jancsároknak ketteit az áros ember pínzen megvötte túlök, és az váradi kapitánnak hozta és neki adta. Az váradi kapitán is, az sebeit meggyógyítván, az én hatalmas parancsolatom oda jutása előtt két holnap, egy fillérnélkil őket hazájokba küldette. És az pattantyúsok is valami latrokra találkozáván, megfogván, mikor immár elviszik volt őket az latrok, az váradi kapitán utánok embert küldvín, mindeniket kézbe hozzák és az topcsákat megszabadítván, az latrokat úgy a szemei előtt megbüntetvín, azokat Gyula várába küldette. És az mely csaus az budai csausok közzül oda küldettetett volt, mikoron Váradra jutott volna, az váradi kapitán jómódon társokat és vezérlőket vele bocsátván, hogy az fflő helyekrül ötet elkísirtettfk volna, hat ember vele megmaradván az többi visszatérísek után, immár ingyen sem vílftk volna, hogy hertelen nímel latrokra találkoznak, és rejájok rohannak, és az csausot elviszik, az falubeliek utánok esnek, az csausot megsza-

badíjtják, az tolvajokat kézbe hozzák, és az váradi kapitán az csausot hozzáviszi, és költséget adván elbocsátta, és az latrokat megbüntette.

Továbbá, az budai pasa embere által mely levelet küldetével vala, abba ezt írtad: hogy az Bugdan, ki előbb moldovai vajda vala, annak az dolgába parancsolatom szerint eljárván, megkímletted szertelen igen szegín voltát, és mostan Kassán laktát hallásodat izented; és mind ezektől megválva, valamit jelentetted, mendenestül ez én császári fines portámra beadatván, az én császári tudományomba befoglaltaték.

Azírt, az te ez én hatalmas fines portámhoz való igazán és hívsíges engedelmed és szolgálátod szerint, az hívsígnak és egyenessígnak útján az lábadot erősen nyomjad; és az országnak és az közsígnak megőrizésibe és megtartásába kilembkilembféle diligentiával líteledet tudván, megparancsoltam, hogy mihelt ez én hatalmas császári parancsolatom hozzád jutand, jó vigyázással lívín, azok, akik ez én hatalmas portámhoz engedelmek nincsen, és azok, a kik latorkodnak et tolvajságba járnak jó módon, ammikípen neked tetszik, erősen megbüntetvén, az olyanféle latroknak semmi kedvezést ne tígy, inkább érdemekhöz kípest mendeniknek az ő míltán való bintetéseket helyrehozzad, és erősen írette lígy, hogy sohannan az muszulumánoknak valami kárvallások ne lígyen; és ezen császári parancsolatomnak ellene és kilembözísire senkit ne jártass; és az megmondottatott Bugdan felől is Kassába volta hírit nem igaznak értjük, az dologba is rejá vigyázván, menden módon hunvoltát jól megtudakozván, ha teljessíggel igazán megesmerheted hunvoltát, ahozkípest ammimódon kípesen tetszik, azon módon cselekedjél, és ide megízenjed, és menden odavaló híreknek ide császári székemre ízenísedrül el

ne szűnjél. Ezt így tudjad, és én császári jegyemnek
helt adj, és meghigyjed. Datum Constantinopoli, unde-
cima die Martii 1573. Ex commissione suae altitudinis,
Murat interpretes primarius excelsae curiae.“

XLIV.

Erdély rendei végzést hoznak.

1573. junius 24.

„ . . . Jóllehet esmerjük szegény községünknek ez
mostani időben elég fogyatkozásokat, mindazonáltal
meggondolván a nagyságod szükségét, a hatalmas török
császárnak szokott adónkat megadjuk, és ez jövendő
szent Péter napjára egy pénz híján egy forintot ígérünk
nagyságodnak“

XLV.

**Földvári István számot ad Békes Gáspárnak bécsi
működéséről.**

1573. aug. 17.

„Spectabilis ac magnifice domine, domine mihi sem-
per observandissime atque confidentissime, servitutis
meae sinceram commendationem. Tegnap előtt, azaz:
15. Augusti utamból megérkezhvén, az mint én personalis
praesentiát és több bizott uraimat barátimat az Vöröskí*)

*) Pozsony vármegyében. Békes a vár és uradalom megvétele iránt alkudo-
zásban állott Maximiliánval s a Fuggerekkel.

dolgról tanácsoltam legyen, kiért innen kimozdultam vala ez elmúlt 1. die Augusti, megszerezvén, elhallgatás és halladék nélkül ím irva küldöttem nagyságodnak. Elolvasván azért és magában jól meghányván vetvén, nagyságod lássa, mint tetszik. Ha ezszerént bene contentus marad-e meg nagyságod rajta, vagy ez nem tetszvé, más módot akar előmben adni, te nagyságod lássa; és kérem az Istenért is nagyságodat, hogy mennél hamarabb lehet, nekem róla választ adjon, teljes akaratjának tanúsága adásával, hogy időt benne ne veszessünk. Mert ebben hogy mint procedáljak, netalán az én tetszésem szerént ugyan nagyságod tartozott volna legelőször is engemet admoneálni és meginformálni

Továbbá: Még mind ez ideig sem ada nagyságod választ azokról, sem császárnak új fölségének sem énnekem, az melyekről tulajdon emberem által irtam nagyságodnak, azaz: az vár árának letételének terminusáról, kit nemcsak én szegény fejem alég várok, de új fölsége is alég várja, hogy hamarabb elérkezniék; kérdezte is új fölsége tülem. Azért ne késlelje nagyságod, mert ideje volna, uram, immáran Isten akaratjával nekem is emnyi hosszú idő alatt az kénos kötélből kiszabadulnom és szegény házam népét meglátogatnom.

Ilsungh Györg uramnak az mit tegnap irtam postán Augustába, az mását annak is, ím nagyságodnak küldöm.

Postán Rueber uram keze által ez elmúlt Júliusnak végében az mely dolgoknak másait nagyságodnak küldtem volt, igen kívánnám, hogy nekem megirnája nagyságod, ha azok épen jutottanak-e nagyságod kezében.

A mint én értegetem, Fugger Markus fog alá jünni Augustából az vár dolga megvégezésejért, ki ez a dolghoz elő és legjobb akaratú volt az új fölsége kegyel-

mes intésére, és ha bizonynyal ez jövend, tisztán remé-
lem, hogy nagygyal is jobb módon fogunk végezhetni,
jelesen de instrumentis bellicis et commeatu etc.

Vajda szolgálja T. d. *) ez hónap 6 napján érkezett
ide Nikispurgból, mert oda járt előszer ú hugához. Meg
kell Isten akaratjával látnunk, az mit otthonn főztek,
miként kezdik feladni; kiről az mi értelmet veendek,
nagyóságodat megtudósétanom el nem felejtem. Igen be-
teg erővel nagyon ugyan szegény frater T.

Az fű dolgoknak válaszát urgeálnom meg nem
szünöm annak módja szerént mind ú fölségénél s mind
az uraknál; képzem is, hogy sokat nem fog halladni.

Dobszai uram, jószága dolgáért még oda nagyon,
de azt hiszem, hogy immár nem fog késni, hanem hamar
visszajű; és mikor megérkezik, kész leszek az jegyzést
vele is közlenem, a mint nagyságod nekem írta és pa-
rancsolta.

Az én leveletem, kit irtam házam népének, hogy
nagyóságod megküldje hamarsággal, igen kérem nagy-
ságodat az én szolgálatomért, és ha mit irand feleségem,
azt is küldje meg nekem nagyságod szolgálatomért.

Az Úristen tartsa meg nagyságodat bódogul min-
denekkel, és az Úristen engedje, hogy immár hamar
időn jó egészségben és örömben lássam nagyságodat.
Viennae 17. die Augusti anno Domini 1573. Ejusdem
spectabilis ac magnificae dominationis vestrae servitor
deditissimus Stephanus Földvári m. p.

Az nagyságod kívánsága szerént kész az levelmind
az jus regiummal egyetemben igen szépen; az ki megírta,
immár kétszer munkálódott ez jámbor barátom nagy-
diligenter benne, kinek nagyságodtul fejez szőnyeget
ígértem, de én mind ez ideig nem láttam, és ha nem

*) Valószínűleg Tamás deákot érti, Báthori biztosát.

leszen is nagyságotul, de nekem pénzemen is meg kell vennem, mert ennyi nagy munkájért szómondotta nem lehetek, tudja jól nagyságod.

Az levél váltsága elfelejtve ne legyen nagyságotul. Ám én megírtam vala nagyságotnak, hogy 500 tallérra hoztam volt.

Végezetre, jól meglássa nagyságod, mit indétott énáltalam Listhius uramnál az Kendi Farkas dolgában, kiben én eljártam diligenter, és naponként választ is várok róla, mert a mint K. F. beszélé, ehhez ú semmiképen nem accedál, nekem azt mondotta, ha idegen országba kellene búdosni is. Ez dolgot pedig éntülem bizony nem vötte, meghigyje nagyságod irásomat. Hanem János uram az bátyja írt volt neki róla, sőt azt ú ingyen nem érti, hogy indétottam legyen én az dolgot Listhius *) és bosszonkodva hozá énelöttem beszédbe elő ez dolgot. Im, ugymond, mire akarna engem az én bátyám vinni, de bizony, soha az nem leszen, ugymond. Meghigyje nagyságod, hogy csoda olasz ingeniummal praeditus ez ifiú, ki naponként megismerszik benne; Kelemen deják jó részt meg is tud mondani erkölcsében, csak kérdezze meg nagyságod, vagy János uram, serio. Azért lássa nagyságod, mit gondol felőle, etc. mert nem tréfa, hogy immár indétottuk.“

XLVI.

Földvári István Békes Gáspárnak.

1573. sept. 9.

„Spectabilis ac magnificae dominationis vestrae deditissimus etc.

*) Egy sor levágva.

Te nagyságodnak azt irhatom, hogy császár ő felsége, a mi kegyelmes urunk, heted napján ez hónap adott választ mindazokról az kevánságokról, az kik nagyságod értelmiben vagynak, kikről minekelőtte bővebb értelem mehesen nagyságodnak, akarom így előbben nagyságodat vigasztalásnak okáért rövideden informálnom.

Mi illeti az első és fő dolgot az concordia felől, hogy te nagyságod magát megtartván olyan híven és nagy tökéletességgel eljárta dolgában, a mint vele tartozott, meg nem declarálhatom mostani irásomban, ő felsége mely nagykegyelmesen és becstületes névvel vette te nagyságodtól, kit hamar időn az ő felsége irásából megért nagyságod. Ne féljen bátor nagyságod, se a nagyságodra néző ő felsége jámbor hívei, mert, hála az Ur-istennek, most immár sokkal különben vagyon és megyen az dolog, azaz: a mint a szükség kívánja és az állapot, ahhoz illendőképen vagyon.

Megbusult és igen megbosszonkodott ő felsége a vajda sok tétováin, kiket nem mostulta eszébe vett ő felsége; azért ím tanusága adatik nagyságodnak, mit cselekedjék nagyságod; szinte ahhoz tartozó, mint nagyságod és az hivek kívánták, mert tovább ő felsége így csak hallgatással nem szenvedheti a sok méltatlanságot. De azt a tanuságot Dobszai István által levelemben kötvén küldöm nagyságodnak, igaz dolog nagy félelemmel, mert a hogy magát meg nem túrhatta, hanem szaporábbat beszélgetett, ki is cserdült beszédéből, hogy nemcsak az maga dolgáért jött volt; Tamás deáknak tudára is vagyon, ki előtt sok esküvésekkel igen is szabódott, de ő nem tudja, hogy én jól értem; én nem akarom vele, róla vesződnöm, mostan pedig csak nagyságodnak írom. Ennekokáért nékem az igen tetszik benne

hogy te nagyságod bizott fő emberét bocsássa jó idején az ő háza felé Keresztúrra, ki az leveleket vegye kezéhez tőle és vigye azt be nagyságodhoz bizodalmason, hogy Dobszain oly dolog valami ne essék, kit nem kívánánk, kitől az Úristen mindnyájunkat boldogul és kegyelmesen megoltalmazzon; mert valamit kívántunk, mindenekről szinte azonszerént való jó és kegyelmes válaszuk legyen. Ő felsége pedig énnekem igen megparancsolta erősen, hogy a levelemmel hamar értessem nagyságodat postán Rueber uram gondviselése által, hogy a következő levelek bevitelére oly fő gondviselés legyen, hogy épen jussanak nagyságod kezébe. Kire, az Istenért kérem nagyságodat, hogy éjjel nappal igen szorgalmatos gondviselése legyen nagyságodnak, kiket sokkal örömsben küldenék Rueber uram gondviselése által meg, és nagyobb bizodalommal, hogynem Dobszai uram által, mert jól tudom én, hogy késedelmes is ő járása; de én a nagyságod parancsolatja ellen véteni nem akarok, holott azt parancsolta nékem nagyságod, hogy ő általa küldjem meg az választ.

Kendi János uram az Úristennek nagy hálaadással tartozik, és míg él, ő felsége után te nagyságodnak szolgáljon mindörökké, mert az nagyságod énáltalam való nagy törekedésére ím megadta ő felsége minden jószágát, valami az patrimonium, Vécscsel egyetembe; de Görgényt tovább időre halasztotta ő felsége, ki az is meglészen kétség nélkül, az ő ideje eljövén; mely megadománynak levelét és instructióját nagyságod kezébe küldeti velem ő felsége, mint ki énáltalam az ő fejét kötötte János uram hűségéért ő felségének; azért ezután is csak nagyságod által tartozik Isten után, az, hogy ő felségéhez minden tökéletben és hűséggel hordozza ma-

gát minden időben; én az tanács . . . Mikor pedig ő felsége levele erről nagyságod kezében lészen, először János uramat az hűségre megtartozik nagyságod erős hittel kötelezni, a mint nagyságod énáltalam erre magát ajánlotta ő felségének; azért magához hivatván nagyságod János uramat, érteni adhatja nagyságod bátorsággal; kiről illik veszteglésnek lenni az ő ideiglen, kiről ezután bővebb írása mégyen nagyságodnak. Patrociniumáért Listhius uramnak az 300 aranyat megígértem volt, a mint Kendi Farkas, János uram nevével assecurált felőle; azért nagyságodnak legyen gondja róla: elhallgatásba ne menjen az dolog, hogy a jó urtól, ki nélkül nem lehetünk semmiképen, meg ne jegyeztessünk.

Az oltalom dolgában nagyságodnak, se az több híveknek kétsége ne legyen semmi, mert minden kétség nélkül országát ő felsége meg akarja tartani és híveit megoltalmazni az ő felsége fejedelmi méltósága szerént; és ím ír ő felsége mind az három nemzetbeli főfő személyeknek te nagyságodra credentialevelet, az mellett instructiót küld ő felsége, mint és hogy cselekedjék te nagyságod véle az ő felségéhez való köteleztetésben, melyben az nagyságod persvasiójának az én írásom szerént igen helyt akar adni ő felsége, mivel hogy te nagyságodban mindeneket megtapasztalt ő felsége valósággal. Ez mellé az adomány hogy meg ne fogyatkozzék, summa pénzt akart ő felsége nagyságod kezébe küldeni, és azt tulajdon csak az nagyságod industriájára és hűségére adni, miként kelljen abból az hívekkel is cselekedni, az ő felsége javára; jövődőre az ő felsége hűségére kötelezendőknek is kinekkinek az ő mivolta szerént mit kelljen és akarjon abból distribuálni, hogy az hívségben bizodalmasban megtartassanak; jöllehet ez summa-

pénznek beküldésében ez bántása látatik ő felségének, hogy titkon bevitele nem lehetne, hanem kívánja ezt ő felsége kegyelmesen te nagyságodtól, hogy annyi summát, a mennyit ő felsége arra rendelni végezett, kit megnevez ő felsége irásában, ugyan ottan az Vereskő árából tennéje le és erogálnája nagyságod, kiről ő felsége assecuratoria leveliben felel és megbiztatja nagyságodat, hogy szinte annyi számu summát letészen itt ő felsége minden fogyatkozás nélkül az vár árában, meghiggyje azt bizonyosképen nagyságod. Ugyanazon summa pénzből Andrási Péter uramot atyjával egyetemben, az hívségben hogy bizodalmasbak lehessenek az több fő székelyek előtt, mint és hogy megbecsülje nagyságod, azt ő felsége nagykegyelmesen az nagyságod jó ítéletére hagyja, mind az több fő székelyekkel egyetemben; mert megnyugodt ő felsége abban, hogy te nagyságod mindeneket az ő felsége jóvára és hasznára cselekedik.

Péter uram, atyjával egyetemben az ő levelekben ő felségének panaszolkodtanak jószágok dolgaiért és állapotjok felől; kiről hogy ő felsége nem irt vajdának, egy szálat ne gondoljanak ő kegyelmek és a több hivek is vélek, mert majd különben lészen a dolog, kit megért nagyságod az ő felsége instructiójából; de ez dolog igen titok légyen, uram, annak módja szerént. Látja és jól érti ő felsége, hogy semmit sem kezdett gondolni parancsolatjával és azért nem ír vajdának.

Az vajda matrimoniumja, mint ezelőtt megírtam nagyságodnak postán, soha véghez nem mégyen, bizonynyal írom nagyságodnak, mert Somlyón a királyi nemet el nem tarthatja: azért méltó rajta könyörülni.

Az appellatióról most új levele sem nagyságodnak sem Telegdi Mihálynak az többivel egyetemben nem

adatik, miért hogy ilyen becstületlen lett vajdánál az ő felsége parancsolatja mindenképen; hanem nagyságod éljen az ő felsége előbbi adott két levelével, kiknek ha helyt nem adna vajda és executióra akarna menni, csak az, uram, az dolog és tanúság róla, hogy nagyságod az executiót elő ne bocsássa, mondván: még nincsen az dolog, ugymond, végben, mert az ő felségére való appellatiót elő nem bocsátá vajda; és ha mindazáltal ő ugyan peragálni akarja, te nagyságod totis viribus és minden módon resistáljon minden engedelem nélkül. Ehhez az ő felsége kegyelmes segítsége is mindjárást succurrál, ki az idő alatt Rueber urammal praesto léssen. Harinai uram, Telegdi Mihály uram és az több ahhoz való atyafiak ezent értsék és ahhoz tartozzanak Valkovár és Nagyfalu felől, de hogy azok sokan vannak és nem tudom mindeniket minémű tökélettel légyenek, jól meglássa nagyságod, ebben úgy értsen efféle valamit, hogy vajdának értelmére ne jusson.

Vajda csak hazudoz: nyilván értetik; kiért néki inét is szó adatik csak; ebben bizonyos légyen nagyságod.

Mi az nova donatiókat és statutiókat illeti, íme ő felsége vajdának erősen megparancsolja Tamás deák által, hogy azokban az ő felsége liveit meg ne merje semmiképen háborgatni, és magát csak szolgálai határban tartsa, mert meg vagyon az néki határozva, mennyire kelljen nyujtózni, és ha ellene tovább is pergálni fog, ő felsége az ő fejedelmi méltóságát meg akarja oltalmazni, kit vajda meg fog igen üsmerni. Harinai uramnak és egyebeknek is az nova donatiót megadta ő felsége; az Berendi György jovainak is a mi nevekkal kívántatott. A statutoriát nagyságodnak Fogaras dolgában megszerzettem, kit a confirmatio-levéllel, mely igen szépen

vagyon a jus regiummal egyetemben, megküldöm nagyságodnak akkor, mikor az váltsága meglészen. Listhius uram pedig nagydiligenter való törekedésemre most az elébbi sententiát affirmálja az levél váltságaért, azaz: 500 tallért, kinek alatta nem akar venni, azt mondja, miként immár két vagy három levelemben is megirtam nagyságodnak; azért szükség, hogy nagyságod ne késlelje; vegyük ki onnan az levelet, mennél hamarabb lehet. Pekri Gábornak és Radák Laszlónak a statutoriát megküldöm nagyságod kezébe Dobszai uram által.

Ibrányi Ferenczet, ím, megengedte ő felsége, hogy az jövendő szent Lukács octávájára bemehessen nagyságodhoz az Fogaras causájára, nem akarván ő felsége azt, hogy propter illius absentiam nagyságod fogyatkozást végyen abban; de így hogy az jövendő szent György octávájára sine omni ulteriori dilatione az ő dolgában compareálni tartozzék, a mint neki meg vagyon hagyva; az ország biróitól mandatumot szerzek és küldök reá. Déva dolga ugyan csak abban hagyattatott, mert igen jól érti ő felsége, hogy vajda semmi parancsolataival nem gondol . . . azért semmiben nevelni nem akarja, hanem ő felsége más móddal akarja eleit venni dolgának

Bánffi László és Forgács Pál szinte most igen támogatják az vajda engedelmességét ő felsége előtt kémeletlenül: a sem használ neki.

A comességről való levelet most iratom.

A Vereskő dolgáról csudálkozik ő felsége, hogy nagyságod ilyenképen resolválja magát; azért a nagy Istenért, siessen nagyságod mennél elébb véle; mert mihelyen Isten akaratjával a kezünkben lészen és birtokunkban, más idő fordúl azonnal. Sapienti satis sit scriptum, mert sem írnom sem izennem nem mérek. Ne tartson pedig nagyságod valami csalárdságtól vagy

megkárosítástól, mert az én igaz hitemre irom, uram, hogy nem ide való dolog affélét csak gondolni is; megbocsásson nagyságod.

K . . . felől mind ez ideig semmit ő felségének nem emlékeztem.

Ezen is felette igen kérem nagyságodat ugyan a nagy Istenért: vesse hátra nagyságod az Mágocsi és egyebek méltatlan és minden igaz értelem nélkül való irogatását, mert azok az irigységből támadott hamissággal semmit nagyságodnak nem használnak, hanem oltani akarják csak az igazságot nagyságodban, kivel magát nagyságod is minden ok nélkül törri, aggasztalja. Azt pedig felesben mostani időben igen eltávoztassa nagyságod magától, mert ím fundamentumot vetünk Isten akaratjából, és a mit kívántunk, a szolgálat ideje rajtunk lészen, kinek Isten után csak nagyságod lészen az ő fudamentuma és minden gondviselője, kit hiszem hogy nagyságod becsülettel megponderál.

Az megírt summát esztendőnként az nagyságod személyére megnevezi ő felsége és megadja bizonynyal, elhigyye nagyságod; csak hamarabb a Vereskő dolgát maturálja nagyságod, kiben ha eddig vég volna nagyságodtól, az én hitemre, ugyan most megmívelné ő felsége nagykegyelmesen.

Ezeket akarám nagyságodnak rövideden és igen hamarsággal megjelentennem, mert jól tudom, hogy alig várja nagyságod, hogy ezeket hamarébb érthesse,

Kara Péter dolgában parancsolatot ad ő felsége az egri kapitánynak, hogy eligazítsa dolgát, mert ő felségének felküldte levelét az kapitányságról. Ezt megjelententi Ugnotnak *) ő felsége; ez mandatumot megküldöm

*) Gondolom, Ungnad-ot érti.

nagyságodnak kezébe, és az Kara Péter leveleit, kiket nagyságod kezembe küldött volt.

Kendi János uramnak egy leveleskét írtam, kit be nem pecsételhettem azonért, hogy nagyságod megolvassa; és már hogy én elfelejtettem volna bepecsételnem siettemben, nagyságodhoz hivatván, adja meg nagyságod neki az én szolgálatomért. Másik leveleském, kit írtam házam népének, küldje meg nagyságod hamarsággal az én szolgálatomért, és ha levelet irand nékem, azt megiszolgálom, ha megküldi nagyságod. Az hatalmas Isten vigasztalja nagyságodat és jó egészségben nagyboldogul megtartsa mindennel, amen. Vienne 9. die Septembris anno Domini 1573.

P. S. Csáki Pált és a többi főfő népeket, tudom hogy nagyságod el nem felejtí annak módja szerént requirálni; ő felsége mindeneket az nagyságod bölcs gondviselésére hagyott és hagy is, de mentől titkosban lehet, úgy cselekedjék nagyságod.

Végezetre Forgács Pál jelentéséből jutott értelmére Listhius uramnak, hogy Csákán Balásnak egy igen jó-járó szép tiszta pej ló vagyon, úrnak való, az mely nélkül igen szükölködik, mivelhogy császár ő felsége elvette tőle és Ferdinánd herczegnek adta az nagyságod minapi küldte lovát, kit igen kedvell vala, miként megírtam nagyságodnak ezelőtt való levelemben; azért nagyságodnak legyen gondja felőle, hogy ha ide valónak ismeri nagyságod, tehát szerezzé ide Balás uramtól nagyságod, mert jól érti nagyságod, hogy ez ember nélkül semmiképen nem lehetünk. Igen helyen is jár most minden dolgainkban, ki a vajda tétováit ugyan lator-ságnak nevezi énelőttem.

Bocsánattal irván nagyságodnak, Rajki Gábor kért erősen, hogy az ő kötéslevelét, öreg asszonyomnak szó-

lót megküldeném hamarsággal, kit ezzel együtt nagyságod kezébe küldöttem, azért ő kegyelmének a-ija meg nagyságod az én szolgálatomért.

KendiJános uram megjelenté magát lassan lassan az ő felsége hív szolgálatjához, hogy jó szolgálai legyenek, és méltó hogy ő kegyelme feljel tekintsen ennekutána; nagyságod pedig nem hogy elbocsássa az kik vagynak, sőt másunnan a jókat magához édesítse; ne bánja bátor Kamuthi uram, hogy nagyságodnál túrt és nem fogadta Mágocsi irogatásit, kiről itt mindent értnek.

Császár ő felsége, a mi kegyelmes urunk, jó egészségben vagyon asszonyunkkal, ifiu királyunkkal és a több magzattival egyetembe, légyen hála az Úristennek.

Nem tudom ugyan, vajda micsoda szerrel készül a jövő szent Lukács terminusára, de hiszem az Úristent, hogy nagyságod jó fundamentumon lészen és készülhet hozzája.

Barcsai Gáspár a többi közül elfelejtve ne legyen nagyságodnál.“

XLVII.

Békes egy névtelennek.

1573.

„Bizodalmas uram. Most mutassa meg kegyelmed hozzám való jóakarattját, hozassa meg kegyelmed postán az parancsolatot az vajdának, miért hogy vajda uram mind azTörök dolgát hányja elé, evvel se adhasson okot Erre engemet ugyan Forgács őmaga inte. Továbbá kérem kegyelmedet, mint bizott uramat, hogy kegyelmed

adna egy mázsa port, *) kenderben ha kelletik, ha pedig nem, ugyan úgy megadom kegyelmednek.“

XLVIII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1573. oct.

Már második éve folyt, hogy Báthori és Békes kölcsönös gyűlölködésben élvén, annyira jutottak a dolgok, miszerint az egyiknek fennállása a másiknak bukása nélkül nem látszott biztosíthatónak. Báthori tehát, hivatkozván a magyar közmondásra: hogy két kard nem fér meg egy hüvelyben, s jobbnak látván megelőzni, mint megelőztetni, eltökélette magában, hogy Békest, ki a római császárt addig szorgalmazta, míglen Rueber János kassai főkapitány pártfogásával Magyarországon sereget gyűjthetett magának, melylyel 1573. Lukács evangelista napján Báthorira készült támadni, — vagy élve vagy halva hátalmába keríti. Miért is magát súlyosan betegnek tetettvén, s Gyulafehérvár kapúit bezárni parancsolván, szándéklatának előkészületeivel foglalkodott. S megtudván Demjén Benedek és Molnár István fogarasi lakosoktól (az utóbbit Békes váltotta ki a török fogságból s védencei közé sorozta), hogy urok készületlen: rögtön losonczy Bánffy Györgyöt a lovasággal, Sasa Jánost és Vadas Mihályt a gyalogsággal, Fogaras ellen indítja. Békes egy reggel körülkerítve látván a várat, híveivel, névszerint testvérével, Lázárval, Gyulai Pállal, ki a tudományosságra, melylyel nagy

*) Lőport.

mértékben bírt, Olaszországban, hol őt Békes utaztatá vala, tett szert, továbbá Móré Gáborral és Horvát Miklóssal tanácskozott, mitevő legyen. Megannyian azt tanácsolták neki, hogy szökés által ügyekezze magától elhárítani a végveszélyt, mely őt, ha Báthori kezébe esik, várja okvetlenül. Bizván tehát kincseinek azon részét, melyet magával nem vihetett, Gyulai Pálra, s meghagyván neki, hogy a vár feladása esetében a reá bizott értéket magának a vajdának kezéhez szolgáltatassa, kitől az hozzá netalán még visszakerülhetne, holott a rabló katoná kezében végkép elvesz minden: gyöngyeit és drágá köveit, melyeknek nagy sokaságával bírt, magához vette, s készült kiosonni a várból, mondván, hogy két Fogarast is vehet magának azon érték árán, melyet magával viszen. S most felszólaltak sípok, dobok, ágyúk, mintegy az őrség kitörését hirdetők, és midőn a vívók összes figyelme a vár azon része felé volt irányozva, honnan a kitörést várták, Békes kiosont túlra*) és Maximilián birodalmába menekült szerencsésen. Az őrség pedig, miután tizenkilencz napig a várat hatalmasan megoltalmazta, azon feltétel alatt, hogy életében vagyonában sérelem kár senkit se érjen, Fogarast általadta a vívóknak. Békes hátrahagyott kincsei csak részben kerültek Báthori kezébe: tiszték és közlegények elcsentek belőlök, mennyit lehetett. A várban voltak részesítetvén az alku jótéteményében, mehettek vagyonnukkal hová akartak, Gyulai kivételével, ki egyelőre foglyúl tartatott, mint urának főfő tanácsosa, de kit észbeli szép tehetségei miatt a vajda utóbb szabadon bocsátott.

*) Miles szerint 1573. october 1-én.

XLIX.

Benkner Márk Báthori Istvánnak.

1573. oct. 7.

„Nogyságos kegyelmes uram. Nogyságodnak az én szegény esmeretlen és alászatatos örökké való szolgálatomnak ajánlásának utána, kívánok nogyságodnak mind kegyelmes uramnak asz hatalmas Úristentől minden kivánságának meggyadásád.

Továbbá, kegyelmes uram, művelhogy az Úristen ő szent felsége mind annyi rajtam tertént nyomoruságim után csudálatosképen asz hattalmas császár után egy falat kenyeret rendelt, kiről én soha sem gondolkodtam vala, könyörgök nogyságodnak, mind kegyelmes uramnak, meggytekintvén nogyságod, hogy asz én elejim mindenkoron hüven szolgáltanak asz nogyságod előtt valló fejedelmeknek és egész országnak, nogyságod asz én szegény szolgálatomot is vegye. Legyen nogyságod maga kegyelmességéből törekedő itt asz portán, hogy erőm lehessen az nogyságod szolgálatjára, kit ha meggyművel nogyságod, örökké meggy szolgálom nogyságodnak, és meggy látja nogyságod, úgy éltessen az Úristen, hogy hű szolgálta akarok lennem nogyságodnak, mind kegyelmes uramnak, csak vegye és parancsoljon nagy-ságod. Im, asz Úristen ő szent felsége egynehányféle nyelvekkel szeretedt, aszok melé az török nyelvet is Isten segítségével nem igen sokára meggytanolom, és minden erőmvel, okasságommal, tudományommal, hüven szolgálom, nogyságodnak, mind kegyelmes uramnak. Az hattalmas Úristen éltessen nogyságodod nogy sok idejék és örökbítse nogyságodnak országád és minden dolgád. Költ Konstantinápolyba anno 1573 Octobernek

7. napján, nagyságodnak örökké való menél allávaló szolgálja Benkner Markos, mostan Amhát, asz hatalmas császárnak egy szegény izpahia.“

L.

Musztafa budai pasa Báthori Istvánnak.

1573. oct. 10.

„Az tekintetös és nagyságos úrnak, somlyai Bátori Istvánnak, Erdélyországnak nömös gondviselőjének, nekünk tisztölendő barátunknak.

Mi Muztaffa passa, az hatalmas török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekintetös és nagyságos úr, nekünk tisztölendő barátunk. Köszönetünk és barátságunk ajánlásának utána. Megadá minekünk Pispökiben lakozó Mészáros Baldizsár az nagyságod levelét, kiből nyilván megértöttük az mi kegyelmes fejedelmünkhez való nagyságod hivségét. Az Úr Isten adjon nagyságodnak mind ez mastani igyében s mind ezután való igyeiben nagy jó szöröncsét és előmönötöt, tisztösségöt, kivel mind az mi kegyelmes fejedelmünk előtt, s mind egyéb vitézlő személyök előtt vallhasson dicséretöt nagyságod, és ezután is efféle ország árulót nagyságod érdömök szörént büntethessön meg. Ezzel és az szegény rabok elbocsátásával, kit Ártándi titkon tartott, mind hivségét megbizonította nagyságod, möly dolog felől az mi kegyelmes fejedelmünket mindön mulatság nélkül bizonyossá akarjuk tönni, és hiszszük, hogy az nagyságod hivsége elfeledve nem leszön új fölségénél, hanem nagy áldását, szöröncsésítését jelön való szép ajándé-

6*

kival veszi nagyságod. Hol az segítség felől ír nagyságod, valamely órában nagyságod kívánja az mi segítségünket, mindön órában készök vagyunk, az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatja szörént, nagyságod mellé segítségünkkel lönni, mind az nagyságos tömösvari passával egyetömbe, csak hogy nagyságod vigyázzon, és izenjön vagy irjon, ha mi indulatok akarna lönni. Isten éltesse nagyságodat, és tegye Isten jó szörönccössé nagyságodat mindön elkezdött igyeiben. Datae Budae 10. die Octobris 1573.“

LI.

Szelim szultán Báthori Istvánnak.

1573. october 10.

„Erdélyi vajda Báthori István vajda, az Úristen téged éltesen, egy napodat tegye ezerré.

Az én parancsolatom mikor tehozzád jut, így tudjad meg.

Az én portámra leveledet kildéd és megirád, hogy az te országbeli minden rendbeli népekkal, urakkal és egyebekkel mast jó igyenességbe, csendességbe volnál, és hogy mast tiköztetök semmi háboruság visszavonyás nem volna, sem árultatás; az én parancsolatom szerént teneked igazán szolgálnának.

Továbbá, az te embered nekünk ezt jelenté, hogy az lengyel urak az német királ fiát akarták királylyá választani egyenlő akarattal mindnyájan.

Valamit irtál és izentél embered által, mindent megértettünk. Azért az Erdély országát minden hozzá tartozókkal, jobágyokkal csendességbe tartani te kezedbe adtam, és azt akarom, hogy csendességbe legyenek mi-

attad. Tbovaaa, ;bmao aztakihogy az lengyelországbe-
lieknek is, miért hogy énhozzám közel vannak és régtől
fogva jó barátim. azt akarom hogy azoknak is csendes-
ségük békességük legyen. *) Az kik penig azokat bántani
akarnák, megparancsoltam az beglerbegeknek és közel
való zancsákoknak, hogy reá vigyázzanak, és minden óta-
lommal, segítséggel legyenek nekik, ha valahonnan el-
lenségük támadna.

Továbbá, az mely falúk az Halulbeg tefterébe nin-
csenek beirva, kiknek bántásuk volt, im megparancsol-
tuk, hogy megbocsássák elvött marhájukat és az rabo-
kat is megadják, ne bántásák őket.

Az kalmárok, áros népek felől is parancsoltam az
beglerbegeknek, budai és temesvári beglerbegeknek,
hogy ezféle kereskedő népeknek az én birodalmomba
sohol bántásuk ne legyen. Ezt így értsed meg.

Továbbá, az te országodat és az te alattad valókat,
urakat, jobágyokat szépen igazgassad, az uraktul
az szegin népnek országodba bántásuk ne legyen
hogy ha valami ellenség támadna penig az te alattad
való urakkal, énnekem mindjáraást hírré tegyed, az beg-
lerbegeknek is hírré adjad. Egyéb szükségidet is, valami
dolgaid lesznek, mindeneket nekem hírré adj. Így ért-
sed az én parancsolatomat. Constantinopoli decimo die
Octobris, anno 1573. “

*) A varsói országgyűlés 1573. pünkösdfőn, Maximilián császárnak is
ellenére, anjouni Henriket választotta lengyel királlyul.

LII.

Mehmet nagyvezír Báthori Istvánnak.

1573. october 10.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Úristen sok esztendeig éltessen, és egy napodat tegye ezerré.

Az én keszenetemnek szolgálatomnak utána így értsed meg. Énhozzám jöven az te leveled, és az fénes portára, hogy az hatalmas császárnak az ország adaját megkildted, megirtad és megjelentetted. Továbbá, hogy az Ártándi egynihán töreket megvött volt és kereskedni akart vele, kinek az ő halálának utána várát megvetted volna és az rabokat eleresztetted. Hogy azért megholt az gonosz ember és várát elvetted, jól cselekedted, én is jó kedvvel vöttem. Az ki az mi császárunknak és tened valami álnokságot akar, az Isten azzal is azonképen cselekedjék, azfélékkel jó alkalmatosságba az ő érdemök szerént cselekedjél. Ezféle dologból az budai és temesvári beglerbegeknek parancsolat adatott, hogy melletted legyenek minden segítséggel. Azért te is jó alkalmatossággal az te övedet megövezzed, és vitéz módra cselekedjél. Ezt így érts meg.

Az szolnoki begnek parancsolat adatott és meg vagyon hagyva neki.

Továbbá, egyféle orvosságot kértél tőlem, tumiamomot,*) én azfélébe igen jót kildettem neked, szépet. Isten tartson meg.“

*) Thymiana (füstölő szer.)

LIII.

Mehmet nagyvezír Báthori Istvánnak.

1573. oct.

„Erdélyi vajda, Báthori Estván vajda, Isten ő szent fölsége éltessen nagy sok esztendeig mind az te atyádfiaival egyetemben. Az én köszönetemnek és magam ajánlásának utána az én jóakaratomat tehozzád ekképen adom tudnod. Ennekem császár portájára levelet küldtél, hogy az erdélyi urak közül Békes Gáspár ároló, az császárnak szárnya alatt békességben lévén, lopással*) az bécsi királylyal egygyé lett és aztól várát vett, és te az ő várát megszállván az kézben venni akarod; hogyha az németek közül segítség jűne, hogy teneked segítséggel legyenek, parancsolatot kértél. Az te kívánságod szerént az császárnak hírré adtam, és az te kívánságod szerént mind az egész beglerbegeknek parancsolatot irt, csak valami hírt tetőled kívánnak. Istennek segítségéből az te ellenségedet az fejével alá fordítod; az te országod szinte olyan, mint az császár országa, azok az kik neked ellenségek volnának, az császárnak is ellenségi.

Ez ároltatásért a kit Békes cselekedett, az erdélyi uraknak levelet küldöttem, hogy teveled egyesek legyenek, és azok szivek szerént törekedjenek, hogy az árolót az ő várából el ne szalaszszák: megfogván és vasban vervén, az császár portájára küldjétek; hogyha így nem cselekeszel, az te alattad való urak tetőled nem félnek, és az én ellenségemmel mindenkor tanácskoznak. Hogyha az árolónak valahonnan valami segítség jűne, az beglerbegeknek hamar hírt adj; valamint cselekeszel, okossággal megfogjad, és el ne szalaszszad.

*) Azaz: kéz alatt.

Az szolnoki beg és az Alay beg Olaszira és Albesra és Kalapatyra ki levelet küldött, ennekem küldötted. Boját Huszajm beg és Halul beg tefterében megtaláltuk, az három falút nem találtuk. Ez falúkért az budai beglerbegnek erősen parancsoltuk, hogy senki azokat ne bántsa, de az Boját az ő sphiaival megalkudjék. Csakal nincs az tefterben; azokat is megparancsoltam, hogy valami az ő károk, hogy megfizessék. Ennekutána valamely falút értenétek hogy bántanák, ennekem nevével egyetembe megirjátok, és az én tefterembe meglátom.

Ez dologért meghagytam, hogy egy falút se bántsanak.“

LIV.

Báthori Istvánnak Mehmet és Musztafa beg magyar renegátok.

1573. oct. 12.

„Felséges, tekintetes és nagyságos úr, nekünk legkegyelmesebb urunk. Hűséges szolgálataink mindenkorra készséges felajánlása után.

Mivelhogy, kegyelmes urunk, a háladatlanságnál nagyobb és szembeszökőbb hibát nem találhatni az emberekben, mondván a bölcselők is: háladatlan embernél rosszabb valamit nem táplál a föld; továbbá: s ha valakit háladatlannak mondottál, elmondottál róla mindent a mi rossz; nem illik egyáltalában, hogy ezt magunkról hagyjuk hirdettetni, de sőt szükséges, hogy ilyenét magasztalást egész erővel háritsunk el magunktól. Rajta leszünk tehát, hogy annak ellenkezője, a háladatosság tudnillik, találtassék fel bennünk, a háladatosság kivált felséged iránt, kitől oly nagy kegyelmességet tapasztal-

tunk, minőre távolról sem tartottuk magunkat méltóknak, tudván hogy felséged legparányiabb kegyelmességét sem érdemeljük. De felséged természetes erénye, a hős és nagy lélek nem titkoltathatik el, hanem kitör magától. Minekutána pedig részünkről elégtelenek vagyunk ily roppant kegyelmességet és nagylelkűséget megjutalmazni és viszonzni, s a hála semminemű formáját nem érezzük magunkban, mely képes volna a jótéteménynek akár csak legparányiabb részét is megtéríteni: folyamodunk először is az égnek, földnek, tengernek s mindennek, mi ezekben van, urához, és forró ohajtásainkkal könyörgünk neki, hogy felségedet számos évekig szerencsésen és épségben megtartsa, s nem csak jelen országát még utódainak utódaira is szállítsa, hanem birodalmát egyszersmind öregbítse, s azt számos más országokra kiterjessze, békés kormánynyal megáldja, a más világon pedig Krisztus jobbájához állítsa. Továbbá: ügyekezettünket, törekvésünket, szorgalmunkat, munkásságunkat, készségünket s hűséges szolgálataunkat, jó és rossz, derült és borús időben felajánljuk felségednek s mind azoknak, kik felségedhez tartoznak, még a legkisebbeknek is. Mert gyönyörűséges ajánlása nem csekély jótéteményt szerzett nekünk, tudnillik két oszporát minden napra. Melynek elfogadásával eladtuk szabadságunkat. Ugyan is, jótéteményt elfogadnunk, valamennyi bölcselő szerint annyi mint szabadságunkat eladnunk. De az vajmi jól esik nekünk, hogy nem valamely istentelen, idegen úri embernek, hanem a legkegyetesebb férfiúnak és nemzetünk előljárójának adtuk el szabadságunkat, kinek nemcsak szabadságunkat hanem magát életünket is köszönhetjük. Azért ne higgye felséged, hogy jótéteményét háladatlanokra pazarolta, s legbensőbb szolgálainak és rabjainak tekintsen min-

ket. Mert nem szóval, nem is ígéretekkel, hanem tettek és cselekedetek által akarjuk felségednek éltünk minden napjaiban háladatosságunkat nyilvánítani, és nem hogy ártani akarnánk a keresztyéneknek, épen ellenkezőleg kedvezni, használni, jótteni akarunk nekik minden módon, felséged intéséhez képest. Reméljük pedig, hogy ezen fényes portánál levő minden ügyeiben felséged reánk fog támaszkodhatni rövid időn, a jövő évben már épen bizonynyal. Mert Isten segítségével szorgalmatosan tanuljuk a török nyelvet, a török tudományt, s figyelemmel kísérvük az udvar szokásait, még pedig csak a végre, hogy felségednek és az összes keresztyénségnek szolgálatot telessünk. Bízunk benne, hogy jövő esztendőre mind az adó bemutatása, mind felséged más ügyeinek végrehajtása körül hozzáértőknek és elégségeseknek fogunk tapasztaltatni, időközben is buzgalmunkban, munkásságunkban, tanácsunkban nem leszen hiány; és felséged ittmulatozó ügyviselőjének oldalától nem fogunk távozni, hanem ha a császár parancsolja, sőt tudja meg felséged, hogy neki segédére leszünk mindenben. Miért is lemásoltuk az ezen fényes portánál elosztogattatni szokott ajándékok másolatát, hogy valami s mily renddel történt a boldogemlekezeti király idejében az osztogatás, felséged országlása alatt is történhessék azonszerint. Mert sokan vannak, kik jövedelmeik öregbitését ahitozzák, de az osztogatónak azon kell lennie, hogy meggazdálkodjon a mennyit lehet. Egyébiránt az új dolgokról, hirekről és más ügyekről, melyeket értenie, tudnia kell felségednek, nem fogjuk elmulasztani a bejelentést. De mivelhogy a jelennelvalók kivétel nélkül tudvák Ferencz deák*) előtt, ki mindent

*) Balogh Ferencz.

hiven fog felséged elejébe adhatni, nem szükséges azokról irást tennünk. Kezünkbe jött némi jövendölés a birodalmak változásáról, mit felséged tudomására juttatni méltónak itélvén, előtte nem illik, nem szabad eltitkolnunk. Tetszett a szerző nevét is idejegyezni, hogy azt a magunkénak ne vélhesse valaki. Címe pedig ez: Lichtenberg jövendölése a birodalmak változásáról. Első: az evangyelista tanítványai roppant erőszakot fognak szenvedni 1570-ben. Második: a hold el fog sötétedni s a csillagok le fognak hullani az égről 1571-ben. Harmadik: maga az evangyelista is el fog nyeletni a hold s a csillagok erejének általa 1573-ban, 1574-ben 1575-ben. Negyedik: Péter és Pál a helytartóval együtt rabságba fognak esni 1576-ban, 1577-ben. Ötödik: virágozni fog a líliom. Hatodik: az oroszlánok el fognak veszni a kígyókkal egyetemben 1578-ban, 1579-ben. Hetedik: a sasnak egyik feje össze fog zúzatni ugyanazon esztendőkbén. Nyolczadik: a holdnak fénye nagyobb leszen a napnak legeslegragyogóbb fényénél. Ezek a jóslatok, melyeknek magyarázatát a bennök megnevezett országok címerei nyújtják, mert a címereken alapszik a jóslat. Egyéb ujság nincs. Ha leszen: nem mulasztandjuk el azt is nagyságodnak megírni. Azt az egyet kérjük: hagyja meg mindenik küldöttjének felséged, hogy leveleinket oly szorgalommal s oly hírséggel vigye meg felségednek, miszerint baj ne érhessen bennünket. Végezetre: háladatosságunkban soha sem leszen hézag. Felséged viszonzásul ne feledkezzék meg rólunk. Éljen minél számosabb esztendőkig, kívánjuk. Kelt Konstantinápolyban October 12-én 1573. Felséged lekötelezettjei Mehemet és Musztafa beg.

LV.

Ambát csausz Báthori Istvának,

1573. oct. 13.

..Az ház felől azt irhatom nagyságodnak, hogy egy jancsár vagyon az szomszédságba, kinek háza hozzá ragadott a nagyságod házához. Az tizszer talám ment az passára panaszlani, hogy reá omlik az ház. A passa egy csauust küldé, ki kadiát hivatván törvént tétete reá. és az házat elhányják vala, miért hogy elomlóban vala, és félnek hogy embert öl. De én addig szólék, hogy meghagyák, de ilyen módon hogy egy kőfalt kellene erővel rakatni Ferencz uramnak, kit semmiképen meg nem rakat vala, ha erővel nem rakatják vala, kadia ereivel és passa parancsolatjával. Annakfelette az ablakokat is berakaták vele. Annakokájért szükség, hogy a többire is nagyságod gondot viseljen és megcsináltassa, mert csak az faldozással meg nem állja; és jobb a nagyságodéba a nagyságod emberinek nyugonni, hogy nem szállásfogadó háznál nyomorgani. Bizony száz forintért esztendeig nem nyomorgona a kegyelmed embere szállásfogadó háznál. Nagyságod küldjön pénzt a házcsinálásra, és írja meg nagyságod, mennyét küld, én megcsináltatom, és semmire egyébire nem hagyom költeni. Mert ennekelőtte is, úgy értem, hogy nagyságod Gyulai Mihálnak adott volt költséget a házcsinálni, de csak szőnyegekre költötték, és csak egy szegfarkat sem csináltatott vele; de nagyságod küldje ide emberét a pénzzel, én reám veszem csináltatását. Egyebet a nagyságod dolgáról a mit Ferencz uramtól izentem nagyságodnak, arról úgy viseljen gondot nagyságod, hogy nagyságodnak fogyatkozására ne legyen, és nagyságod

dolga hátra ne maradjon, mert elhigyje nagyságod, hogy, mint megértheti nagyságod Ferencz uramtól, semmi nélkül a dolog elő nem megyen. Isten éltesse nagyságodat és adjon békeséges uraságot. Ez level költ Konstantinápolban Octobernek 13. napján, anno 1573. Nagyságod hive Amhát csaus.“

Külön papirosszeleten: „Nagyságod Murat begről is el ne feletkezzék, mert semmiképen annak is szolgálatja nélkül nagyságod nem lehet és minden hívással szolgál nagyságodnak. Igen szegény kézzel vagyok peniglen. És ha nagyságod meg nem segítendi, nem tudom miképen él. De kérem nagyságodat, hogy nagyságod legyen segítséggel neki. Im értem, hogy igen kevés fizetése vagyok nagyságodtól, tudniillik csak száz talléra, ki bizony igen kevés. Lám Ferhát begnek is többet adtak király idejébe. Szükség azért, hogy nagyságod megtöbbitse fizetését, mert új nagyságodnak tolmácsa.“

LVI.

Amhát csausz Báthori Istvának.

1573. oct. 13.

„Örökké való szolgálatomnak ajánlásának utána etc.

Emlekezhetik nagyságod reá, kegyelmes és bizodalmas uram, hogy én mind szembeletemben nagyságoddal úgy beszéltem és úgy tanácskoztam, levelemben úgy irtam, izenetemben is úgy izentem és azon ügyekeztem, ügyekezem jövendőbe is, hogy nagyságod fiúról fiúra és nemzetségről nemzetségre az Istentől és

Isten után a hatalmas császártól adatott uraságban nagyságod békességben és csendességben kívánsága szerént megmaradhatna és megmaradna. Mert Isten látja szívemet, hogy nem különben kívánom nagyságodnak javát, mint ennenmagamnak. Látván pedig és tudván az hatalmas császár portájának állapotját és mivoltát, úgy akartam nagyságodnak eleiben adni, hogy ahhoz tartván nagyságod magát, se nagyságodra se énreám panasz és szó ne jőne. De nem tudom bizony, kicsodák nagyságodnak tanácsadói ez ide való dologban, kik azt tudják mondani, hogy király idejében imígy volt s amúgy volt; és nem gondolják meg: hogy az üdő is más, a fejedelem is más. Mi es mondjuk, hogy zultán Zulejman idejében más módon vala a dolog; de zultán Zelim azt mondja: hogy akkor ú volt fejedelem, most én vagyok. Ezt miről mondom nagyságodnak? semmi nem egyéb az oka, hanem hogy nagyságodnak hív akarok lenni és javára ügyekezem. Bizony, hogy a nagyságos passa nagyságodat szereti, és jó hírét nevét nagyságodnak örömet hallja, követét is nagy szeretettel fogadja; de az oka mi legyen, nagyságod értheti. Tudniillik, hogy nagyságod gyakrabban látogatná valami ajándékkal, és úgy lehetne ú is jó szível, jóakarattal és szeretettel nagyságodhoz, úgy forgatná a nagyságod dolgát is nagyságodnak kedve szerént a hatalmas császár előtt; mert akárhová mit mondjunk, de a dolognak a sarka csak úrajta fordul meg, ú építő és ú rontó. És valamely urak vadnak a hatalmas császár után, senki nincsen, ki kétszer vagy háromszor is esztendőben nem ajándékozná a nagyságos passát, mert tudja hogy úgy maradhat meg tisztiben. A moldovai és havasalföldi vajdák pedig, minden esztendőben háromszor és négyszer csak ajándékba tarisznyákkal hozzák az

aranyat és tallért. De még nagyságod csak azt sem küldé meg, a kit Tompa István és Gyulai Mihál nagyságod nevével ígírtének vala a nagyságos passának, tudniillik az húsz ezer forintot, hanem még csak felét küldötte meg nagyságod. Kérem azért az Istenért is nagyságodat, hogy nagyságod ne halogassa, hanem mentől hamarabb küldje meg neki, mert noha a nagyságod követinek nem szól felőle, de elhigye nagyságod, hogy soha oly szembelételem vele nem lehet, kin meg (ne) emlékeznék róla, és nem kérdené az okát, miért halogatja nagyságod. Ez ideig avval kötöttem, hogy nagyságodnak pénze nincsen; de immár nem hiszi. Annakfelette minden esztendőben nagyságod ne tekintse pénzét, hanem emlekezzék meg a nagyságos passának jó cselekedetiről nagyságoddal, és ajándékával nagyságod látogassa meg, úgy leszen nagyságodnak atyja és gondviselője.

Ha nagyságodnak javát nem kívánám, ezeket csak elhallgatnám; de azért jelentem meg, hogy nagyságodnak holtig hív akarok lenni; csak nagyságod is valami-ben fogadja meg tanácsomat; ha nagyságodnak kárára tigyekezem, bár megbüntessen Isten. Annakfelette megérthette nagyságod a követektől, hogy a második passa a nagyságos Mehemet passa után Piale passa legyen, kire néz a fővezérség e halála után, mel második passának nagyságod semmit sem küldött a madaraknál egyebet; mert a passák közzől egyiket nagyságod elfelejtette volt, tudniillik, Zinan passát, kit Aegyptumból hívának a vezérségre; és miért hogy Piale passa hon nem vala, az új ajándékát annak adók, és Piale passának semmi nem marada, ki immár ezentúl megjő a hadból és az üvét megkivánja. Emlekezhetnek pedig reá minden követek, hogy a király idejében is a második passának

ezer tallért hoztanak egy kupával. Annakokajért jövendőre is gondolván, illik, hogy nagyságod is nem két vagy három száz tallért küldjön. hanem ha többet nem is, ezert küldjön nagyságod, hogy az is jó szível legyen nagyságodhoz. Ne halogassa penig annak is ajándékát nagyságod, mert tudom, hogy mihelt megjű, mindjáraást kéri. Továbbá nyilván vagy on immár az is nagyságodnál, minemű ember legyen Ferdon aga a fő cancellarius, és mely igen kedves legyen a nagyságos passánál, úgyannyira, hogy valamit nem akar mívelni, azt erővel vele nem míveltetik, és a mit változtatni akar, az változva vagy on, és kinek még a hatalmas császár fia is kedveskedik ajándékival; ki ennekelőtte nagyságodra nehezel vala, de látván a nagyságod hozzá való jó akaratját és ajándékát, mostan jó szívvvel vagy on nagyságodhoz. Annakokajért kérem nagyságodat, hogy ennekutána is nagyságod keresse kedvét, és a mint mostan küldött nagyságod neki, ennekutána is azt el ne hagyja nagyságod, mert ha passa volna, majd nem árthatna annyit. Mostan vagy on nagyságodtól egy kivánsága, kiben hogy nagyságod kedvét ne szegje, én is kérem nagyságodat. Tudniillik, hogy nagyságod egy hintót szépet négy lóval küldjön neki, kivel, tudom, hogy ugyan nagy kedvet talál nála nagyságod; látom penig hogy igen szorgalmatos felőle. Azokajért mind a nagyságos passa ajándékjával küldje el nagyságod. Tudom hogy valamikor vagy irásban vagy valami nagyságodért való szólásban kelletik, halogatást benne nem teszen, ha nagyságod kedvét tölti. Annakutána a csauspassa is minemű ember legyen, kinek még az adóadó országokból is, Németországból, Velenczéből és egyébünnen kétkétszáz aranya jár, az nagyságod követi megismerhették, ki mind idejéért mind tisztieért igen szava-foganatos

ember, és kinek alatta minden csausok vannak. Azoká-jért hogy mindenkor nagyságod mellett jó szóval lenne, illenek, hogy nagyságod nem két girás kupát küldene neki, hanem ugyan kedves ajándékot. Egy kupa kell az hatalmas császár kapucsi tihájának. Másik kell az kapuagának. Más meg ismét a passa tihájának. És egy a passa kapucsi tihájának. A kupák pedig lennének jók, hogy kik miatt szégyent ne vallanánk. Annakfelette a tisztbelieknek is ha többet küldene nagyságod, jobb volna. Nem énrtem, mert énnekem abból semmi hasznom nincsen, hanem a nagyságod dolgaiért, hogy mindenek jó szívvvel lennének és jót mondanának nagyságod felől és minden dolgát nagyságodnak hamarabb elvégezhetnék, mert Isten tudja, minemü nagy gonddal megyünk mindeneknek végére. Az nisancsi azaz : czímeriró avagy pecsétlő passának nagyságod ígirt és irta volt : hogy mostan pénzem nincsen, de nagyságod kétszáz tallért küld neki. Ha többet nagyságod nem küld is, ottan azt küldje meg nagyságod, mert igen panaszol, és nagy könyörgéssel vehettem most is a levelek czímere irására. Azért halad ilyen messze minden dolgoknak végezése. Az aranymérő, olvasó, próbáló és iródeákoknak tizenöt aranyat küldjön nagyságod; a tefterdar csausnak is nagyságod két aranyat küldjön. Az menedéklevél-adótól semmiképen a levelet ki nem vehetjük három arannak alatta. Az nagyságos passa kapuján valóknak ha húsz tallért küld nagyságod, nem sok leszen; a több passák kapujára tíz tallér elég leszen. Mert bizony mondom, hogy ugyan hurítnak és most is ugyan elfutottunk előttök, utánunk hajítják a tallért és undokól szidnak, és mindentütt újjal mutatnak, mind utcán mindentütt megszólítnak. Ha ki azt itílné, hogy én magamnak kívánom: hiszem velem lesznek a köve-

tek, azok adják. Mert tudják mindenek, hogy én soha magamnak egy pénzt sem kívántam afélett, nem is kívánok; csak kívánom, Isten látja, az országnak megmaradását és nagyságodnak jó hírrel névvel való uralkodását. Jelentettem vala azt is nagyságodnak, hogy minden híreket nagyságod mentől hamarabb ide megírna a nagyságos passának, kivel kedveskednék nagyságod, és megismernék nagyságodnak hűségét, kit én mindenkor esküvéssel ajánlok nagyságod felől mind ez portán valóknak. De mint megírták ide a passák és bégek, minap a németek egy kastélt csináltak Debreczen táján a végekbe, *) mint mondják, kit hogy nagyságod hirre nem tött ide, sok szó vala nagyságod felől, mint Ferencz uram is értette; de én fejemet kötöttem és esküttem, hogy nagyságodnak az sem hirivel sem tanácsával nem volt. Annakokáért kérem nagyságodat, hogy aféle dolgokat nagyságod megjelenteni ide, ne nehezljen, meglátja nagyságod, hogy mindeneknek kedves dolgot cselekeszik nagyságod, és jó hire neve leszen nagyságodnak. Én mindeneknek szava ellen nagyságodat ótalmazom holtig, és minden hűséggel lessek nagyságodnak; de szükség, hogy nagyságod is az én ótalmazásomat levelével és hirküldésével megerősítse, hogy énnekem is nagyobb hitelem legyen.

Térek immár az én dolgomra is. Megadák énnekem a nagyságod ajándékát, négy lóval tudniillik egy szekeret és háromszáz tallért, kit bizon jó neven vöttem nagyságodtól, és ha Isten éltet, meg is akarok nagyságodnak szolgálni. De jelentem nagyságodnak, mint nekem kegyelmes uramnak, hogy a lovak kiket hoztanak, egy sem ér öt tallérnál többet benne. Tudom hogy

*) Kálló.

nem nagyságod akaratjából adtanak olyanokat, és nem látta úrköt nagyságod, hanem gondolom, hogy a ki válogatta, a búne; de ha látná, nagyságod is azt mondaná, hogy nem ajándékba valók, ol aprók és hitvánok. De mondom, hogy nagyságodtól olyan jó neven vöttem, mintha száz száz forintot érnének, mert nyilván tudom, hogy nagyságod jókat parancsolt és gyermek lovakat, ezek penig igen aggok, kik felől azt merem mondani, hogy soha meg nem híznak. Reménségem mindazáltal nagyságodtól, hogy ilyen szolgálójának hív szolgálatját megtekintvén nagyságod, olyakot ad, kikkel én is mindenütt dicsekedhetem, és valakik látják, nagyságodnak jót mondnak érette.

Könyörgöttem vala azon is nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, hogy kegyelmesen tekintene reám, emlékeznék hív szolgálatomra, és mostani szükségemben lenne valami segítséggel, mert bizony igen megfogytam; egy az, hogy fiamot környülmetéltetem, más, hogy házamat csináltatám, kikre költöttem ezer forintot, és semmi költségem nem marada, szükségem penig igen nagy vagyon. Mostan is könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod kegyelmes szemeivel tekintsen reám, és örökké való szolgálatomért legyen segítséggel nagyságod, küldjön valami költséget és a pán-czél, (?) kiben én is dicsekedhessem az hatalmas császár előtt, és örökké szolgálhassak hiven nagyságodnak és nagyságodhoz tartozóknak; kiben ha kedvemet tölti most nagyságod, megismeri nagyságod, hogy hív szolgálója leszek nagyságodnak. Emlekezzék reá nagyságod, minemü fogadásokat tett legyen nagyságod énnekem, kiben én úgy hittem nagyságodnak, mint bizodalmas uramnak, és biztam nagyságodhoz, mint kitől mindenkor jó segítséget vártam és várok. Annakokáért tekint-

sen nagyságod ígretire és az én szolgálatomra, és mostan mutassa meg minden hozzám való jó akaratját, hogy én is nagyságodhoz jó szívvvel lehessek és nagyságodnak hiven szolgálhassak. Én pedig az reménségben vagyok, hogy nem csak most, hanem jövődőbe is nagyságod engemet szükségemből és adósságomból kiségit, meg is kazdagít. De soha jobbkor meg nem segíthet nagyságod mint szinte mostan. Meg is kérem nagyságodat és könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod kérésemet mostan ne hagyja hiába, hanem mentől hamarabb mutassa meg hozzám való jó akaratját, és mentől hamarabb küldjön valami költséget, kivel szükségemet tehessem, és kiből ismerjem meg nagyságodnak hozzám való jó akaratját. Végezetre, minapiban jöttek vala ide valami jancsárok, kik mellett irt vala az budai basa is, és panaszlanak a nagyságos passának, mivelhogy az erdéliek fogták volna el és adták volna a felső pártra, kik felől parancsolta vala a nagyságos passa Ferencz deáknak, hogy megirná nagyságodnak, hogy gondját viselné nagyságod, és aféléket büntetne meg nagyságod, és az jancsároknak dolgát elvégezné nagyságod. Annakfelette irta volt nagyságod Ártándinak is halálát, és hogy elfoglalta volna nagyságod az új várát, kiből talált volna nagyságod török rabokat; annakokáért most is parancsolja a passa nagyságodnak, hogy valakik aféle gonoszságot cselekednének és törököt fogvának, nagyságod mindjárt jószágokat magának foglalná, és úmagát megbüntetné. Én is kérem azért nagyságodat, hogy nagyságod cselekedjék a nagyságos passa kívánsága szerint, és aféléket büntesse meg nagyságod, ki nagyságodnak hasznára leszen inkább hogynem kárára. Továbbá irt volt nagyságod a felől is a nagyságos passának, hogy kívánnák a Lengyelek, nagyságod meg-

segíti-e avagy nem? Értjük pedig hogy a Lengyelek is meghasonlottanak, a Németek is berzenkednek. Annak-
okáért hagyá énnekem is, hogy irjak nagyságodnak, és
a nagyságos passa is irta nagyságodnak, hogy megse-
gítse nagyságod ököt. Az budai, tömösvári passának is,
és szolnaki bégnék parancsolatot szerzettünk, hogy
vagy kívül vagy belül valami ellensége támadna nagy-
ságodnak, mindjárt megsegítsék nagyságodat. Az ha-
talmos császár hada felől azt irhatom nagyságodnak,
hogy Istennek hála egészségben és épen vadnak, a
Mizinia szigetnél egy szigetet megrablottak és egy vá-
rat megvöttek, nagy nyereséggel és számtalan rabok-
kal jönnek, s rövid nap Isten akaratjából Konstantiná-
polba lesznek. Istennek hála, minden felől békeességünk
vagyon, sohonnan semmi bántásunk nincsen, immár
csak a Németekre ügyekezünk, csak bontanák meg a
frígyet, mert elunjuk a sok veszteg ülést. Adná Isten
kezünkbe Egret, Szakmárt, Tokajt, Kassát és a több
várat, hogy sohonnan ne lenne nagyságodnak is bán-
tása. A több dolgokat megértheti nagyságod Ferencz
deáktól, a nagyságod hivétől. Az Úristen éltesse nagy-
ságodat, és adjon jó szerencsés uraságot nagyságodnak.
Ez levél költ Konstantinápolyban, Octobernek 13. nap-
ján, anno 1573. Ahmat csaus, nagyságodnak hive.“

LVII.

Mehemet dragoman Báthori Istvánnak.

„Az nagyságos Mehemet pasa titkos izeneti.“

1573. oct.

„1. Nagyságod minden titkos és alattomba való
jóakarátját, atyafiságát és barátságát mutassa Len-

gyelországhoz és az Lengyelekhez, miképen az hatalmas császár is mutatja; de miképen nagyságod irt volt az segítség felől, kivel az Németek ellen nagyságod akarta volna úköt segíteni, annak nagyságod hagyjon békét, mert most is az hatalmas császárnak nagy haragja vagyon rejájok, miérthogy egy hajóját az hatalmas császárnak Neszterfejérvár mellől elvitték volt. És ha segítség nélkül szükölködnek, hiszem megtalálják az hatalmas császárt úmagok.

2. Az mi tövissek vadnak az nagyságod jószágában és birodalmában, kik nagyságodnak ártalmára és bántására volnának, azokat nagyságod irtsa ki. Annakutána panaszoljon vagy császárnak vagy énnekem, nagyságod jó atyjának és gondviselőjének, én mindenekben gondodat viselem.

3. Emlékezhetik az jó fiam reá: én mennyi jót töttem vele, most is mindenekben gondját viseltem és viselem is, fiuról fiúra az hatalmas császártul levelet adtam. Annakokájért az én pénzemet, kit ígért vala, a mi benne hátra vagyon, küldje meg mostan, ne halaszsa tovább hogy én is jóakaró atyja legyek.

4. Az jancsárok dolgát vigye véghez, elégítesse meg úköt, mert az jancsáraga forgatja minden dolgokat, ki éjjel nappal az hatalmas császárral beszél, és a mit kíván az hatalmas császártul, mindent megnyer.

5. Emlégetik itt, hogy az német követ el nem fogy tőle. Annakokáért ha kinek onnat mi követsége leszen, vagy Váradon vagy másutt maradjon, ha mi dolga vagyon, tegye hurré. Mert én is tartok a basáktul, kik azt mondják, hogy ellenséget hizlalok mimagunkra. Egyéb-ből mindenekből bizza énreám magát, jó atyja akarok lenni.

6. Ú nagysága Báthori Kristóf írjon valaha valami levelet az nagyságos passának, kiből értse hozzá való akarátját.“

LVIII.

Daczó János portai ügyviselő Báthori Istvának.

1573. oct. 13.

„Kegyelmes uram. Éltémig való szolgálatomat irom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Az mit nagyságod énnekem poroncsolt vala, az mibe tudtam én mindenbe örököttem nagyságodnak hiven szolgálni; ennekutána es valamibe én nagyságodnak tudok szolgálni, semmibe magamat meg nem vonzom. Im nagyságodnak mindeneket irva küldtem, kit hova adtunk, Ferencz uramtul is megértheti nagyságod. Nagyságodnak azon könyörgök, mint kegyelmes uramnak, hogy nagyságod énnekem minden hireket tudtomra adjon, hogy tudja(k) az passa elütt mit szólni, mivel magunkat mentessem. Értem, hogy most jó neven nem veszi az passa, hogy nagyságod meg nem irta az kastély-csinálást; azért ha mi oly dolog esik, kit nagyságodnak meg kell irni, nagyságod írja meg neki, hogy ne adjunk mi semminek okot.

Poroncsolta vala nagyságod, hogy az mely gyermek lovat Markházi talált volt nagyságodnak, megvennök; én az gyermek lovat megtaláltam vala, de énnekem nem tetszik, mert szertelen vékony; talám találnék lovat, de énnekem arra való pénzem nincs, mert soha még ilyen nagy drágaságot nem tudok Konstantinápolban, mint most vagyom.

Azon is könyörgök nagyságodnak, mint kegyelmes

uramnak, hogy nagyságod az szegén vén atyámat ne hagyja az miből lehet.

Az merkuriomnak okkáját száz ozporán kéri. Nagyságod írja meg, mit cselekedjem, ha eladjam avagy ne. Az hatalmas Úr Isten éltesse s tartsa meg nagyságodat minden javaival. Ez levél költ Konstantinápolba, szent Gál nap előtt való kedden, anno Domini 1573. Nagyságod szegén szolgája Daczó János.“

LIX.

Szelím szultánnak Báthori István.

1573.

„Az hatalmas Isten hosszú életet, jó szerencsét adjon te hatalmasságodnak. Az ország adaját te hatalmasságodnak emberem által Balogh Ferencz által megküldtettem. Annakutána, Békes Gáspár ároló, ki az Németekhez szökött, énfelőlteni gonoszt mondott, emberei által levelet küldett, valamit szólt nem igazán szólt. Őnekie szándékja ez : hogy az országot háboruságba hoznája, veszténéje énvelem egyetembe. Azon könrgek te hatalmasságodnak, hogy az ő hazug szavainak helt ne adjon. Tudja hatalmasságod, hogy annakelőtte is János királynak és az ő fiának éféle árolók német tanácsbul veszedelmére jártanak ; de Isten éltesse az hatalmas császárt, hogy sem Németeknek sem éféle árolóknak nem engedett az ország veszedelmére töréseket, mely mindenkoron az hatalmas császár szárnya alatt megnyugott. Most is őnekie szándékja volna, hogy az országba valami háborusságot indítana. Én kedig régi nemzetségből ez országba lévén, azon igyekeztem, hogy az országbeli urakkal és nemesekkel hatalmasságodnak

jámborul s hiven szolgáljak, nem akarnánk egy lator ároló miatt országostul megháborodni. Mi mindenkoron az te hatalmasságod parancsolatja szerint készek vagyunk hiven szolgálni, nemcsak szóval, hanem cselekedetemmel is meg akarom bizonyítani. Hálát adunk az hatalmas Istennek, és hatalmasságodért nekie könyörögünk, hogy minekünk sok jót töttél; ennekutána is az te hatalmasságod ruhaperéméhez ragaszkodunk etc.“

LX.

Mehmet nagyvezírnek Báthori István.

1573.

„Az Úr Isten adjon hosszú életet nagyságodnak. Az ország adaját ím beküldtettem emberem Balogh Ferencz által. Békes ároló, ki az Németekhez futott, énreám leveleket küldött nagyságodnak, ugyanazon leveleket nagyságod emberem által hozzám küldött; megérttettem mi szándokja volt. Ezért Isten adjon nagyságodnak minden jót, hogy énvelem oly jól cselekedett; meglátja nagyságod, ha Isten éltet, mely hiven én az hatalmas császárnak akarok szolgálnom. Nagyságodnál nyilván vagyok, miképen eféle árolók az német tanácsbul szegény János királylyal és az ő fiával cselekedtenek és reáok történek. Az hatalmas Isten éltesse az császárt, az ő szárnya alatt nyugodalomba vagyunk. Most is Német tanácsbul az országra és énreám gonosz szándékkal vannak. Nagyságod jól tudja, miulta énnekem az hatalmas császártul az vajdaságot szerzette, hogy én az országot hiven és jámborul megoltalmaztam, az országbeli községet békességben tartottam, melyek az hatalmas császárért és nagyságodért az Istent imádják.

Ezután is holtomig meg akarom hívségemet mutatnom az hatalmas császárnak; valamikor parancsol engemet, mindenkoron az országgal kész vagyok szolgálni. Könyörgök nagyságodnak hogy ilyenféle ároló szavának ezután is helt ne adjon. Én az hatalmas császár és nagyságod javáruul el nem feletkezem; az hatalmas császárt mind fejemmel mind véremhullással akarom szolgálnom. Bőven izentem nagyságodnak Balogh Ferencztől, kinek nagyságod meghigyeje szavát.“

LXI.

Erdély rendei végzést hoznak Békés s a portai adó dolgában.

1573. oct. 15.

„ Nagyságos kegyelmes urunk. Megértettük az nagyságod kegyelmes akaratját és reánk való nagy gondviselését, melyekről nagyságodnak örök hálákat adunk és holtunkig való szolgálatunkat ajánljuk. Könyörgünk nagyságodnak alázatosan mint kegyelmes urunknak, hogy ennekutána is ne szűnjék e szegény hazára gondot viselni és vigyázni. Miképen értjük, hogy Békes Gáspár contra statum et quietem publicam erigálta magát, és a nagyságod személye és méltósága ellen machinálkodott: teljes hatalmat adunk büntetni és efféle pártokat kiírtani. . . .“

„ Közönséges akaratból végeztük, hogy az ország oltalmára minden úr és nemes ember, székely uraink és atyánkfiái, azonképen a szász uraim hadakozóul jó szerrel légyenek az előbbeni articulosok, módok és rendtartások szerint, azon elvégezett büntetések alatt

úgy, hogy mikor az nagyságod levelét látják, tartozzanak odamenni minden szerszámokkal, az hová nagyságod parancsolja és az hová a szükség kívánja; a magyarországi uraink és atyánkfiai is azon terhviselésre ajánlják magokat.“

„Továbbá végeztetett ez is országul, hogy látván nagyságodnak e mostani jelenvaló szükségét és nagy költségét, az erdélyországi nemes uraim kapuzám szerint ígérnek nagyságodnak 99 pénzt ez jövő szent Katalin asszony napjára fogvatkozás nélkül beszolgáltatni.“

„A székely uraim is ezen ígérettel ajánlják magokat nagyságodnak mint kegyelmes uroknak.“

„A szász uraim is egyenlő terhet akarnak viselni, látván ez ország szükségét.“

„A magyarországi uraink és atyánkfiai is ígérnek kapuzám szerint egy forintot a feljül megírt napra híven beszolgáltatni.“

LXII.

Amhát csausz Báthori Istvánnak.

1573. oct. 16.

„Örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint bizodalmas uramnak sat. Továbbá eljuta a nagy ságod embere Járai Tamás a nagyságod leveleivel, melyekbe mind a hatalmas császárnak mind a nagyságos passának nagyságod hirrre es tudtára adta a Békes Gáspár dolgát és németté létét, kivel megmondhatatlan kedves dolgot cselekedett nagyságod, és igen jó neven veték nagyságodtól, s mindenekben a nagyságod kívánása szerint cselekedett az hatalmas császár, és min-

denfelé a hová nagyságod kívánta, ím parancsolatot adott, hogy készen legyenek, és nagyságod valahová kívánja, mentest menjenek, mely parancsolatokkal engemet küld vala el a nagyságos passa, de mivel hogy annakelőtte meghatta vala, hogy Lengyelországba kérésznélnek, abba nem mehetek el, hanem ím küldé el Muztafa csaust, ki mellé adta Mehemet béket a nagyságod országabelit, nem egyébért, hanem hogy meglássa, az urak közzől kik szolgálnak nagyságodnak, kik nem, mert ott inkább tudja az urakat, és hogy mindenek felől bizonyos hírt hozzon. Annakfelette igen is szereti a passa, minden tolmácsoknál inkább; ha teljességgel tudná a török nyelvet, eddig is fő tolmácscsá tőtte volna, de megígírte, hogy azzá teszi, mert hív és tudós iffiu, és mindenekbe gyors, énvelem két úttal Lengyelországba küldötte, hol megpróbáltam és láttam, hogy tökéletes és hív iffiu. Most is sokat törekedém a passánál érette, hogy énvelem bocsássá el és ne küldje oda, de meg nem nyerhetém semmiképen, hanem úgy parancsolá, hogy ott a dolog elvégezödvén vagy az uton előltalálom, vagy haza jut ide, velem eljőjön. Annakokájért kérem nagyságodat, hogy nagyságod mutassa meg hozzá való jó akaratját és kegyelmességét, mert tudom hogy mihelt hazajő, mindjárást megkérdi a nagyságos passa, mit adott nagyságod; hogy legyen nagyságodnak jó hireneve, és a nagyságos passa is mondjon aferimot, azaz : jól cselekedett. Annakfelette, elhigye azt is nagyságod, hogy soha jövendőbe is nagyságod szolgálatja nélkül nem lehet, mert látom, hogy reá száll lassan itt a portán a tolmácsság, szolgálatra termett ember, tiszta hívséggel és igazsággal teljes, és nagyságodhoz tiszta szívvvel vagyon, mindenek előtt nagyságod jó hírét nevét beszéli. Én is mindenkor miolta is-

merem, titkaimot és fejemet reá biztam, soha semmi hibát benne nem leltem, most is minden titkokat neki megjelentettem, nagyságod tőle értse meg, ismét bízzék nagyságod hozzá mindenben. Az én magam dolgaimot is reá biztam, kik felől kívánnám, hogy nagyságod hallgatná meg. Végezetre, Muztafa csausnak is nagyságod legyen segítséggel, mert nagyságod jóakaró embere. Isten tartsa meg nagyságodat, és adjon bódog s kedve szerént való diadalmat minden ellenségén. Datum Constantinapoli die Galli 1573. Ahmat csaus, nagyságod híve.“

LXIII.

Ambát csausz Báthori Istvánnak.

1573. oct. 16.

„Örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint bizodalmas és kegyelmes uramnak sat. Emlekezhetik nagyságod reá és immár meg is próbálhatta nagyságod, hogy én eleitől fogva mindenkoron és mindenekbe nagyságodnak hív szolgája voltam és hiven szolgáltam. Ennekutána, ha Isten éltet és a míg éltet, nagyobb szorgalmatossággal akarok nagyságodnak szolgálni, csak én is azon kérem és könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod se feledkezzék el teljességgel az én szolgálatomról, hanem valamibe tekintsen nagyságod énreám is, és a miben nagyságodnak könyörgök, legyen valami foganatja. Nám, ha valami pasához avagy béghez megyünk, kiknek soha nem szolgáltunk, kegyelmesen meghallgatják könyörgésünket, és kedvünket nem szegik; hiszem inkább illenék, hogy nagyságodnál valamit fogna könyörgésünk; a mi felől

penig mostan könyörgök nagyságodnak, nem sok. Lám az Úr Isten nagyságodnak bódog uraságot adott; illik azért, hogy nagyságod is kegyelmességét megmutassa az szegén szolgálaihoz, az Isten ajándékából, hogy ők is hivebben és szörgalmatosban szolgáljanak nagyságodnak. Az szolgál, tudom, sok; de miképen a pénzt megszoktuk válogatni, azonképen a szolgát és szolgának szolgálatját megválogatjuk és próbáljuk avagy meginkább. Tudja penig nagyságod, hogy ez iffiu Járai Tamás mind a megholt királynak, kinek Isten irgalmazzon, mind az országnak, nagyságodnak is hiveséggel szolgált, ennekutána többel szolgálhat. Kinek én hív szolgálatját látván, az én atyámfiával Muztafa csaussal könyörgöttem vala nagyságodnak, hogy nagyságod megemlekezvén szolgálatjáról, ki éjjel és nappal, jó és gonosz tudón, egy fejét nem nézvén és nem gondolván életét, a nagyságod dolgában minden mulatás nélkül fárad és fut: a kevés jószágot, mely vagyon Széplakon és annak is csak negyedrésze, megmutatván kegyelmességét, adná neki nagyságod, kit megigírt vala nagyságod hogy legyen, de még ez ideig meg nem adta nagyságod. Kit mikor megértettem volna, bizon ugyan megindulék rajta, mert tudom, hogy olyaknak ad nagyságod, kik csak hízkeléssel és hazugsággal forgolódnak nagyságod körül; de aféle csak sokszor nyomná a konstantinápoli utat, meg fogná nagyságodat unni, de látom hogy ez iffiu meg nem unja nagyságodat. Annakokáért megis könyörgök nagyságodnak, hogy legyen valami látatja szolgálatomnak, és nagyságodnak hozzám való jó akaratját lássam meg, könyörgésem hijába ne legyen, hanem igéreti szerént adja meg nagyságod; nem sokat teszen nagyságodnak, és az én szolgálatomat is inkább indítja nagyságod magához, ez iffiat is hozzá foglalja

nagyságod , és éjjel nappal ez veszedelmes utban, egyebötte is nagyságod bizvást élhet szolgálatjával. Mostan is ilyen sárban, esőben, hóban lovát elhagyván, a nagyságod dolgában testtel lélekkel fut és siet. Ha pedig nagyságod ebben kegyelmességét megmutatja hozzája, elhittem és tudom, hogy annakutána ű is szive szerint szolgál nagyságodnak. Ugyan kívánom pedig ezt tiszta szívből nagyságodtól, hogy nagyságod kegyelmesen megmívelje, hogy én is lássam könyörgésemnek foganatját, nagyságodnak is hozzám való jó akaratját. És kegyelmes választ várok nagyságodtól az-én atyámfia Mehemet bég által, ki az hatalmas császár tolmácsa. Az Úr Isten éltesse nagyságodat és adjon minden ellen-ségen diadalmat. Költ Konstantinápolban, szent Gál napján, anno 1573. Ahmat csaus, nagyságod hive.“

LIV.

Báthori Istvánnak Firdin aga.

1573. oct.

„Köszönetemnek és szolgálatomnak utána. Ím, értöm, hogy bekildtéték az adót; azt kit nekem kildtetek, azt is megadták, köszönetem, Isten fogadja. Én ezután mostansággal semmit nem kívánok, mert nekem kedvet kerestétök, kit megiszolgálok; de azért mastansággal én is kenyörgök, hogy a nisancsibégnek az ő régi tervén szerint való jargallását, kit meg nem kildettétök, ki régi szolgája az császárnak, adjátok meg, és keressétek kedvét, mert nekönk is régtől fogva való mester atyánkfia, az mit annak adtok, úgy tartjuk, mintha nekönk adnátok.

Továbbá az mely szekérre temagad felülsz, szép

és jó lovak legyenek benne, olyat kildj nekem; te is valamit nekem parancsolsz, vagy jó lovat kívánsz, vagy egyebet, kész leszek megkildeni. Egyebet mast semmit nem kívánok, csak hogy mast az szekeret lovastul kildd meg. Isten tartson meg.“

LXV.

Murat főtolmács Báthori Istvánnak.

1573.

„Nagyságos vajda uram, örökké való szolgálatomat ajánlásom után. Én te nagyságodnak az vajdaság adásakor minden praktikában jelen lívín szolgáltam és szolgálok es, amiképen Gruyo Péter uram bizonyrágot tehet. De miért hogy ez ide való dolgokat mind az én nem barátom Gyulai Mihál által hadtátok volt, nem hogy jómra lenne, inkább gonoszomra igyekezett. Nagyságod ezt megértheti, hogy miért hogy én is Somlyaiak“ féle voltam, nagyságod is Somlyainak neveztetik, igen örültem hogy, egy az : hogy én is itt dicsekedhetem, hogy ilyen nemzet volnák; más az : hogy hasznokat is jobban vehetném hogy nem mint idegen más fejedelemtől. Én pedig az Ferhát dragoman idejiben inkább minden szolgálatot, akár irás akár másféle, inkább és jobban helyre helheztettem, hogy nem mint Ferhát uram; de esztendőnkint három száz tallért megküldtettenek neki, énnekem pedig mindaddig hogy Gyulai Mihál káromra kezde lenni, minden esztendőre megjárt onnan ötven magyar arany. Most pedig, egy az : hogy Ferhát helyin is vagyok, más az : hogy fő tolmácsa is vagyok az hatalmas császárnak, csak tizenhat aranyot feljebb hozattak énnekem a régi Ferhát idejin való szokásomnál. Annélkül is pedig az vajdaság ujonnan adásakoron

az cancellariusnak és a nisangynak, miképen az császári decretomba felirva vagyon az övék, azonképen az porta tolmácsainak is tizenhét ezer ozpora szokott megjűni. Ín te nagyságodat nem erőltetem rejá, de az pasa mikor meghatta vala az Tompai Istvánnak és az társainak az cancellariusét és az nisangyét, ugyan azon módon az tolmácsokét is meghatta vala. Azírt az pasa nyilván tudja, hogy azoké megjött, azon módon az mienk is megvöltát állítja, de én nem szólok semmit, hanem nagyságodra hattam; az több társaimot is nem hattam szólni, hanem megigírttem nekiek, hogy nagyságodnak levelet küldek. Továbbá az nisangy is mindenért engem firtat hogy irjak levelet nagyságodnak, hogyaz eremt (?) es, az kétszáz garas ki még hátra vagyon, megküldené nagyságod nekie; én is váltig ígírttem, hogy megírom. Továbbá, ez kevetek szóval is mondhatnák nagyságodnak, de egen kenyergek nagyságodnak, hogy ha szinte Ferhát bég gyanánt engemet nem tekint, még is ez mostaninál jobb szemvel tekintsen rejám nagyságod, hogy én is tudhassam, nagyságod előtt az én dolgom mibe vagyon, hogy én is mindenbe még szerelmesben szolgálhassak nagyságodnak, mikor az tekintet tifelőletek szokása szerint esik, én is még szorgalmatosban mindenféle vigyázást tiszek nagyságod szolgálatjára. Íme azírt mostan az nímet királnak egy levelít és nímel titokját az kevetinek megküldettem István uram és Grujo Péter által. Csak az Isten éltesse nagyságodat, ím meglátja, hogyha én is flek, nem líszen heába nagyságod tekintete hozzám. Továbbá az Oláh és Moldova vajdái esztendénkint hat ezer ozporát és egy lovat küldnek énnekem, maga semmi szolgálatokat nem mívelem, de még is az rígi törvéne szerint az császárnak, megadatik. Továbbá, az menedíklevelét az adónak meg

nem akará az kegat-emíny megadni, a ki által minden császári levelet kiszolgáltatnak, hanem azt mondá : hogy mi oka, hogy minden urak, szangyákok és beglerbégek és vajdák az ország birása felől beratot vesznek, azaz : császári privilegiumot, erdéli vajda pedig csak hallgatásba vagon? Eredj, úgymond, jűjjenek ide az kevetek, és hozzák meg az privilegium pínzit, osztán megadom. úgymond. Osztán az pasának megmondottam, megadassa az menedéklevelet, de meghagyá, hogy vajda uram is vigye ki az privilegiumot, lám, királ fia is kivőtte vala. Osztán az emín pásátul egy czédulát kfire; én elhozám neki, és monda : Ím ez czédulát megtartom, de ha privilegium pénze meg nem jű, az jevendő esztendőn nem adom ki az adó menedéklevellt. Ebbe maradánk. Azírt nagyságod arrais gondot viseljen. Caeterum valet. Murat interpres primarius caesareae majestatis.“

LXVI.

Báthori István portai ügyviselője számot ad :

1573.

„Nagyságod adott vala én kezemben kétszár tallért. abból adtunk az hová szükség volt :

Az császár kapucsiájának adtunk hatvan tallért	nro	60
Az császár deákinak adtunk tall.	nro	22
Az nagy kapucsiának adtunk tall.	nro	5, fél.
Az mettereknek adtunk tall. .	nro	5, fél.
Az ki az aranyat méri, adtunk tall.	nro	1
Az ki az aranyat olvasztja, tall. .	nro	1
Egy vén kapucsiának adtunk tall.	nro	1

Az deákok kapucsiájának adtunk tall.	nro	1
Az vízhordónak adtunk fél tallért.		
Az adó-menedék-levélért adtunk tall.	nro	3, fél.
Az főpasa kapuján adtunk tall.	nro	14
Az Piali pasa itthon nincsen		
Az Amhát pasa kapuján adtunk tall.	nro	8, fél.
Az Mamhut pasa kapuján tall.		7
Az Muztaffa pasa kapuján tall.		9, fél.
Az Szinán pasa kapuján adtunk tall.		8, fél.
Az csausz pasa kapuján tall.		4, fél.
Ferodon aga kapuján adtunk tall.		1
Maradott ebből énnálam tall.		58

A d ó, a z p o r t a i.

Az hatalmas császárnak adtunk tízezer arany forintot, száz gíra ezüstöt.

Az fővezérnek adtunk . . . tall. 5000
és húsz gíra ezüstöt.

Mamhut pasának adtunk . . . tall. 300 és
tíz gíra ezüstöt.

Amhát pasának adtunk . . . tall. 300
tíz gíra ezüstöt.

Muztaffa pasának . . . tall. 300
tíz gíra ezüstöt.

Szinán pasának . . . tall. 300
egy aranyos kupát.

Ferodon agának . . . tall. 200
egy kupát, egy aranyas fegyverderekát.

Amhát csausznak . . . tall. 300
egy hintót négy lóval egyetemben.

Murat bégnek . . . tall. 100

Csausz pasának egy kupát.

Kapi agának egy kupát.

Kapcsilarkihájának egy kupát.

Az pasa kihájának egy kupát.

Énnálam maradott egy kupa, tíz gíra ezüst.

Ezek felett kétszáz arany forintból vásárlottuk ezeket :

Vöttem négy csáprágot	tall.	85
Tíz vég bagaziát	tall.	21
Harmincz oka kanát	tall.	3
Habarniczát vöttem	tall.	4
Egy párduczbórt vöttem	tall.	14
Másik párduczbórt vöttem	tall.	8
Négy párduczbórt vöttünk	tall.	39
Egy széket vöttünk	tall.	18
Négy bokor gémtollat	tall.	83
Terra sigillatát	tall.	8, fél.
Pomagranátot	tall.	1
Maradott ebben nálam itt	tall.	13

Annakfelette adott Ferencz uram én kezembe száz arany forintot, kit Piali pasának kell adni; nagyságodnak könyörgök, hogy nagyságod az százat is küldje meg, mert most útba vagyok, tudom hogy mindjárást rám küld, én bizony meg nem adhatom, mert nekem is nincs.“

LXVII.

Báthori Istvánkan Szelim szultán.

1573.

„Báthori Estván erdélyi vajda, adjon az Úr Isten teneked hosszú életet. Ezt adjuk teneked tudtodra, hogy Budábul mennek volt kilencz budai jancsár az én dolgomba; mikoron pedig jutottanak Szolnok és Gyula

között, és Chatachor faluba szállottak volna, ottégyen Ártándi házába két éjjel háltak : az tisztartó szolgálai és erdélyiek egy éjjel reájok rohantanak, és őket ugyanott megfogták, és Kassán adták volna őket el két-kétszáz forinton. Az mely rabok változnak és jönnek Kassáru, azok minekünk jelentik, hogy ott látták fogva őket, melyek közül egynéhanyan jöttek meg az mi portánkra, kik vallanak, hogy erdélyiek fogták volna el, és annakutána Kassára adták volna pénzen őket. Ezt megértvén, irtunk kassai kapitánnak, hogy ez frígy alatt nem kellett volna az én népemet bántani; mely nekünk ilyen választ tött, hogy az német pártrul őket el nem fogták, hanem erdélyiek fogták és ők adták nekie pénzen. Hihető dolog, hogy úgy vagyon, mert az mely helen fogták el őket, közelb az a hely Erdélhöz hogynem Kassához. Azelőtt is irtunk vala neked ez dolog végett; te nekünk ilyen választ töttél, hogy te kettőnél többet nem láttál volna, kik sebesek maradtanak, azokat is elbocsáttad volna békével, az többit pedig az kassaiak fogták el. Azért én tetüled egyebet nem kívánok az te hívségednél; amellet hagyom, hogy az mely pénzt vöttek az erdélyiek kassaiaktul az jancsárokért, azt a pénzt adasd meg azoknak, az kik az jancsárokat megvöttek, hogy az jancsárok megszabadulhassanak. Isten tartson meg. Konstantinápolyba ennekelötte hetedfél hónappal 1573. "

LXVIII.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573. october.

Erdélyi vajda Báthori István; az Úr Isten adjon neked hosszú életet. Ez én parancsolatom oda jutván, azt úgy értsed : Haszon agha jöve az én portámra, én-

nekem panaszlá, hogy mikoron az Barda falubeli dézmáját dézmálja volt, mely falu spahiassága alatt vagon, Ahola nevő falubeli népe, Korton Mihály, Harmai János és Lázár két fiával, annakelőtte harmincz emberrel reámentek, megfogták másodmagával, két lovát, fegyverderékját és egyéb szerszámát elvötték, őmagát megkötezték, egy falka ideig fogságba lévén, háromszáz forint szaczolás alatt bocsáták el; azoknak hatalmas cselekedetekről bennünket megtalála. Azért hagyjuk teneked: ezt ez parancsolatunkat látván, hogy ez dolognak végére menj, ha úgy történt-e, az mint nekünk jelenté vagy nem. Az dolog így lévén, megelégtessed egy pénzig, hogy kárt ne valljon, és az mi portánkra ilyen panasz ne jöjen, mert mi senki hatalmaságos cselekedetit el nem akarjuk szenvedni. Azért az én parancsolatomnak helt adj. Datum Constantonopoli ennekelőtte ötédfél hónappal 1573.“

LXIX.

Egy magyarországi főúrnak Báthori István.

1573.

„Spectabilis et magnifice domine, frater observandissime. Salutem et nostri benevolam commendationem. Te kegyelmedtől el nem akarjuk titkolni az mit értünk az országnak és az hazának veszedelmére. Mert az Portáról bizonynyal értjük, hogy ez két dolog az császárnak igen ellene vagon: Egyik az, hogy Lengyel királynak császár ő fölsége utát megállatta és Németországban szabad passust nem adott neki. Másik, a Kállónak csináltatása, kire tanósága vagon az budai és temesvári passának hogy reá menjenek. Mely két okért

hiszszük, hogy ugyan véghez sem megyen az frígy, mert az francziai követ mindenképen ezen vagyon, sőt félünk, hogy rövidvaló nap elvesz az odakivaló maradék föld. Azért, miérthogy senkinek nagyobb nem jár mint kegyelmednek, senkihez sem illik inkább: az én tetszésem szerént, kegyelmednek kellene ő felségét császárt róla inteni, informálni és könyörögni, hogy ő fölsége ezféle okot távoztatna el, ha kedve és alkalmossága nem lehend az hadakozáshoz.

Tudom hogy Békes Gáspár minden uton érte le-szen, hogy ha császárt hadakozni ellenünk felindéthatja, de soha nem vélhetem, hogy ő felsége az én szolgálatomat és ez országét az egy latorért hátra vesse, és az mi nagyobb, terek császárral Békes kedvejét összeveszsen. Mindazonáltal kegyelmedet kérem, kegyelmed is informálja úgy ő felségét, kibe tessék meg az kegyelmednek énhozzám való atyafisága, és ez nyomorú feldenkhez és mostani csendességhez való jóakarátja.“

LXX.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1573.

Békes segédért Maximilián császárhoz folyamodott. Ennek követe Báthorit felhívta, adná vissza Fogarast s elfoglalt egyéb jószágait Békesnek, kinek máskülönb joga leszen ügyét a római szent birodalom gyűlése elébe vinni, mely az igazságszolgáltatást nem fogja elmulasztani. Báthori, hogy ne látszassék Maximilián tekintélyét kicsibe venni, Sulyok Imrét és Sombori Lászlót Bécsbe küldé, kik nevében kinyilatkoztatták, miszerint

nincsen ellenére, hogy Maximilián, mint császár, magához felebbhívja az ügyet, de Békest ismét befogadnia Erdélybe, neki, Báthorinak, a rendek is tiltják; a szökevény jószágai már elidegenítvék; s a meggyesi gyűlés által ellene hozott ítéletet nem lehet megsemmisíteni. Mit megértvén Békes, monda: Még nem rövidült meg az Úrnak keze.

LXXI.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573.

„Erdélyi vajda Báthori Estván vajda, az Isten nagy sok esztendeig éltesen minden atyádfiaival egyetembe. Az én parancsolatom hozzád jüvén, tudjad, hogy az én portámra levelet köldetted, ekképen irtad az levelet: Békes Gáspár német királyhoz hajolván, németek között egy várat vevén, azokkal egygyé lött.

Énnekem igaz dolgot irtál. Az én akaratom az és kívánságom, hogy az ő várat megvegyem, és őmagát elveszessem, Isten akaratjából mostan rá készületben vagyok. Énnekem így adtad hirré. Toábbá azt irtad, hogyha német király segítséget küldene, budai bassa, temesvári bassa, Bogdán vajda, Oláhországi vajda készen legyenek az ő népekkel, valahová szükség, oda jűjenek, azt irtad. Erre az dologra parancsolatot akartál iratni. Ez elmúlt holnapnak huszadik napján az temesvári beglerbeg énnekem levelet küldött. Azt irta, hogy egyik várat Békes Gáspárnak megvetted, és az másikat megkörnyűközted. Hogyha az Németek valamely végbeli váradot megszállának, és azt az várat, melyet megszállottál, elhagyván és azokra menvén, iminnen az várból

azok elszaladnának, meghattam budai, temesvári beglerbegnek, hogy segítséggel legyenek, és hogyha Német jű, azokra menjenek, te kedig azokat el ne hadd, hogy el ne szaladhassanak. Mostanában Muztafa csausz tehozád ment az én levelemmel; énnekem az te igazságod és barátságod szerént az Bogdán vajdával és Oláh vajdával hirt adván, hogyha az Németek közül segítség jűne vagy az te váradra menne, valamely felől az segítség szükség leszen, hurré adjad nekik, hogy ha temelléd menjenek vagy másuvá menjenek, valahová jobbnak itéled, oda küldjed őket. Hogyha az Töröknek is segítség kelletik, azoknak is hirt adj.

Te is az te országodban való urakkal egyes levén, valami okossággal az árolót kézben adván, jó vitézidet hozzá készítvén, az én kapúmra küldjed. És ezekből az dologból igen megoltalmazad magadat, hogy az én arczámra valami szégyent ne hozz. Magadot ettől igen megoltalmazad. Ez dologért az erdélyi uraknak is irtam, hogy teveled egyesek legyenek, szivek szerént törekedjenek, hogy valami okossággal énnekem kezembe hozzák. Ekképen tudjad az én parancsolatomat, mint megirattam.“

LXXII.

Jován moldvai vajdának Szelim szultán.

1573.

„Jován vajda, moldvai vajda, az én parancsolatom hozzád jutván, úgy tudjad, hogy az ellenség felől az országnak ha valami bántása terténik, és az községnek valami zendülése, bódulása terténnék, ki hireddel lenne, és Báthori István erdélyi vajda, tetűled valami segítség-

göt kérne, hat minden halasztás nekül teneked parancsolok, hogy az én parancsolatom tehozzád jutván, mindjárt az Erdélyországnak és az benne való községnek segítséggel légy. Ebbe semmi halasztásod ne legyen. Úgy tudjad. Ebbe egyebet ne tégy.“

LXXIII.

Báthori István jelentést teszen a szultánnak.

1573. nov. közepe után.

„Hatalmas, gyezhetetlen császár, nekem jött kegyelmes uram, fejedlem. Az én hívséges etc.

Hozá nekem ez elmúlt napokba az hatalmasságod parancsolatját az hatalmasságod hív szolgája Muztafa csausz. Azután egynéhány nappal az én emberem is Balogh Ferencz megjutván az hatalmasságod fénes portájáról, megadá í is nekem hatalmasságod másrendbeli parancsolatját; az beglerbegeknek való parancsolatokat is az segítség felől, és az hódoltatott falúk megbocsátása felől, kik az Halulbeg tefterébe nincsenek beirva, az több parancsolatokkal egyetembe, megadák, mely hatalmas parancsolatit alázatosan és engedelmesen megértettem. Éltesse az Úristen te hatalmasságodat nagy sok ideig, hogy te hatalmasságodnak ilyen nagy kegyelmességgel való tekinteti és gondviselése nagyon reám és ez szegén nyomorult országra, ki minthogy ezelőtt mindediglen az hatalmasságod szárnya alatt tartatott és ótalmaztatott meg, mast is csak az hatalmasságod kegyes és erős ótalmába bizik velem egyetembe, és mindenekbe az hatalmasságod parancsolatjához akarjuk magunkat tartani, megemlékezvén az hatalmasságod kegyelmességéről és gondviseléséről.

Az Békes Káspár dolga felől ezelőtt is megírák te hatalmasságodnak ennen emberem által, mast is hatalmasságodnak tudtára adom, hogy én megértvén és eszembe vévén az új gonosz álnok igyekezetit, hatalmasságod parancsolatjából hadamat indítottam vala reá, úmaga mikor az hadnak eleit eszébe vette volna, csak harmad magával szökött el Német királhoz, várait és minden birodalmát Isten segítségéből az hatalmaságod szerencsével kezembe vettem; az melyik vára legerősb vala, Fogaras vára, azt is hadammal megszállván és álgyuimmal megrontván, megvettem, és mast immár ez ország nagy jó csendességbe vagyon, semmi igyenetlenség, visszavonyás nincs benne, az községnek is az uraktul semmi bántása nincs, mindenek, mind nagy mind kicsi, az hatalmaságod hívségéhez tartják magokat. Az Német felől is nem értök mast semmi indulatot, mindazonáltal szorgalmatosan vigyázok mindenfelé, és hogyha valahonnan valami ellenség támad, hatalmaságodnak és az beglerbegnek tudtára adom, és egyetértvén az beglerbegekkel az hatalmaságod parancsolatja szerint, az ellenségnek rontására leszek.

Továbbá, megkildé nekem az budai beglerbeg is az hatalmaságod parancsolatját az Lengyelek segítségével felől. Azért mind ebbe mind a több dolgokba, az míg élök, azon erelködöm, hogy az te hatalmaságod parancsolatja beteljesedjék te hatalmaságod kívánsága szerint, mert én te hatalmaságodnak velem való kegyelmes jótétéről soha el nem akarok feletkeznöm, sőt vérem hullásával is szolgálni akarok te hatalmaságodnak, kinek ruhája perémihöz nagy erősen ragaszkodtam. Isten tartsa meg.“

LXXIV.

Báthori István a nagyvezírnek.

1573. november közepe után.

„Illustrissime domine etc. Salutem etc. Akarám nagyságodnak hirré adnom és megjelentenöm, hogy mikor Muztafa csausz mastan az hatalmas császár parancsolatjára ide hozzánk jutott volna, ugyanakkor jutának ide hozzám Német királtul is két követek, kik engemet megfenyegetének, hogy Békes Gáspárt, az új uruk hivét megbántottam és az országból kikergettem volna; okát kérték, miért míveltem, azt mondván, hogy nem kellett volna bántanom, miért hogy mast az hatalmas császár népének és az új uruk népének egymással frígyük volna. Én az választ tevém nekik, hogy azért míveltem, hogy nem illik kétfelé kilemböző embernek és azfélének, ki nem az hatalmas császár hive, itt Erdélyországba, az hatalmas császár birodalmába lakni. Kivánják vala tüllem, hogy Békesnek minden elvött uraságát megadnám; én azt felelém: hogy soha nem adom, sem engedöm, hogy itt csak egy talpalja földet is birjon afféle ember, sem hogy itt lakása legyen, ki velem és ez országgal egyet nem ért és az hatalmas császár hívségéhez nem tartja magát. Azért akarám ezt nagyságodnak tudtára adni, hogyha az fénes portát is megtalálják róla, értse ez dolgot. Mert én nagyságodnak, mint bizodalmas apámnak szavát akarom fogadni.“

LXXV.

Murtafa budai pasa Báthori Istvának.

1573 nov. 22.

„Mi Muztaffa passa az hatalmas török császárnak főheltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

„Tekintetős és nagyságos úr, nekünk tisztölendő barátunk, köszönetünk és barátságunk ajánlásának utána. Ezt bizonynyal értjük, hogy mastan az kassai kapitán Tokajban alájütt; de nagyságodat szeretettel kérjük, hogy nagyságod vigyázzon, és ha valami ellenkőző dologra igyeköznék, mi oly dolog az mi kegyelmes fejedelmünknek kárára esnék, mindjárást nagyságod hív embőre által tegye hirrė minекünk, és mi mindön órában készök leszönk segítséggel lönni, az mint az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatja mutatja.

Mivelhogy te nagyságod Istennek kegyelmességéből az hatalmas császár szőrőncsėjével mastan gazdag nyereséggel járt, kit bizonyában igön örülönk, azt mutatná az jó szomszėdság, hogy egyik az másikat meglátná belőle; de az mint látjuk, nagyságod az első nyeresėgöt nem akarja mindönnel közleni.

Nagyságod ez kisded irásunkat semmi gonoszra ne vélje; akarunk nagyságoddal nyájaskodni; adjon Isten nagyságodnak száz ezör annyi nyeresėgöt és az ellenşėgön diadalmat. Isten éltesse nagyságodat sok eszten-deig. Datum Budae 22. die Novembris anno 1573.“

LXXVI.

Szelim szultán Báthori Istvának.

1573.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Isten téged éltsen. Az én parancsolatom oda tehozzád jutván, így tudjad meg : hogy én portámra levelet kildél, jelentéd azt, hogy az Francziai király öcsce Lengyelországba bemenne hamar karácson után az koronázatra, és hogy téged is hivatott volna. Az én parancsolatom odajutván, ezt úgy tudd meg : Az országot elhagyni nem jó; te magadtul azért egy főemberedet bocsásd; miért hogy mihozzánk régtül fogva barátságos hivséggel volt, te is miérettünk barátságodat jelents meg. Az ország őrzésére legyen gondod, valahonnan valami ellenség titkon kárt ne tegyen. Az király mely nap jutott be Lengyelországba, nekünk igazán jelents meg. Datae Constantinopoli etc.“

LXXVII.

Szelim szultán Báthori Istvának.

1573.

„Erdélyi vajda Báthori István vajda, téged Isten éltsen.

Az én parancsolatom oda jutván így tudjad meg.

Tavaly az te hivséged és barátságod szerént kenderit kildettél vala, kivel szikséges koromba találtál vala meg; mastan is az én hajóim szikségére, az mihozzánk való barátságod szerént kildj az mennyinek szerét tehetöd, tedd szerét és kildd alá Nandorfejevárra, az te-

mesvári pasának add tudtára. Ennekem erre igen nagy szükségem vagyon, kinél mast nagyobb szükségem nincsen. Valamennyit kildesz, nekem jelents meg. Azon légy, hogy marcius havának tizenhetedik napjára elkildjed az mennél többnek szerét teheted. Magad meg-erőltessed és tedd szerét. Így tudjad meg. Datae Constantinopoli mensis praeteriti secundum lunae cursum die 15.“

LXXVIII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir.

1573.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Isten tégedet éltesen sok jó esztendeig. Keszenetemnek és barátságos szolgálatomnak utána. Jelentem te nagyságodnak, hogy az hatalmas császárhoz való hívséged és igazságod szerént levelet irtál, hogy az Francziai királ öcscse az Lengyel királságra beindul karácson után az koronázatra, és hogy atyafiuságképen tégedet is oda hivatott; mely dolgot akartál az hatalmas császárnak megjelenteni. Jól gondoltad volt ezt, és igen jól szépen cselekedtél, hogy megjelentetted.

Az világnak négy részének birójának, az hatalmas császárnak zászlói hordozók kezzül egyik te vagy, országát birod az hatalmas császárnak, temagad el nem mehetsz oda, az országot el nem hagyhatod, féképen hitetlenség alatt Békes árulód mastan Német királnál mindenképen árultatást forral. Azért miért hogy régtül fogva való hívséggel volt az Francziai király az hatalmas császárhoz, te is barátságképen oda főemberedet bocsássad, vele barátokzáál, azt parancsolja az hatalmas császár te nagyságodnak. Ugyanezért kildette az ha-

talmas császár az ő parancsolatlevelét. Az császár parancsolatja szerint cselekedjél.

Tavali esztendőbe az vízi szerszámok építésére kendert kildettél, kit igen jó kedvvel vettünk, kedvünket lelted veled, és igen jó barátságodat, atyafiuságodat jelentetted veled. Ez esztendőbe is az mi lehet szerét tegyed az hatalmas császár szikségére, Nandorfejevárra kildjed, erőlkedjél az mi lehet. Egyéb dolgok az mik lesznek, nekünk megjelents. “

LXXIX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, téged Isten élteszen. Mikor az én parancsolatom odajut tehozzád, így tudjad meg : hogy te nekem leveledet kildetted az én portámra Muztafa csausztul ; úgy irtál, hogy mikor Muztafa csausz ott volt, az Bécsi királtul két követ ment volt oda Békes dolga felől, kik valami szókat szóltak ; te is a mihozzánk való hivséged szerént jó választ adtál ; az ki te szódat nem fogadja, teellened jár országnak romlására, hogy megbintetsz ezfélét, jól cselekedtél. Valamit irtál nekem, mindenek tudva vannak nálam ; az ki neked nem barátod, nekem is nem barátom, én is szinte úgy megbüntetöm azfélét, az mint illik. Az én parancsolatom odajutván, úgy tudjad meg : vigyázz, az országot őrizd, az szegínséget jól tarts, az én portámhoz való igazságod szerént hír nekül ne hagyj, az mit érthetsz, untalan hirréd add. Ezt így értsed. “

LXXX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1573.

„Erdélyi vajda Báthori Estván vajda, Isten éltesen, éltedben jó szerencséd legyen, minden nemzetteddel egyetembe. Az én parancsolatomat, mikor hozzád jű, tudjad. Az Német király Debreczennek tulaján az ő seregével felkelvén, egy palánkot csinált, az te tartományodon általmenvén. Ennekem úgy adták tudnom: Lengyelországból általjüvén, az te országodon általmenvén, te ezt meg nem értvén, és az szancsák-békeknek hirt nem adván. Ilyen dolog az király idejében nem történt. De cz dolog az te veszteg hallgatásodból történt. Ennekutána ha valami történik, az én békeimnek és az Portának hirré adjad. És ez dolog, hogy az ellenség az te népeidnek kapuja előtt ment el és neked hirré nem tötték, azokat megbüntessed, az ellenségnek szivet ne adj.

Azt irtad volt : hogyha az Német király feltámad Lengyel király ellen, segítséggel legyen-e vagy nem? Az Lengyel urak, és az Lengyel király, az község nekem régtől fogva kedvemet keresték, ennekem igazánvaló atyámfiai, soha hamisságot ellenem nem cselekedtek. Az én jóakaratomból és az ő akaratjokból az Francziai király atyjafiát választották királylyá. Annakokáért, hogy az országnak valami nyomoruság ne történjék, az Tatár hámot és az közelvaló békeket az tenger mellé őrizni vettem. Nem akarom hogy az ő országoknak nyomoruság történjék. Te is az te hozzámvaló jó akaratodért, hiveséges szolgálatodért minden népeddel segítséggel készen légy, ha valami ellenség találtatnék,

szintén az miképen illik embernek segítséggel lenni, te is ott találtassál az én jóakaróim mellett.

Mostanában Lengyel király az ő országában megyen, míg ő az ő országában letelepedik, minden segítséggel légy neki. És valami hírt hallasz, vagy valami szükség leszen, az Budai bassának hurré tegyed; valami szükség leszen, tiszta szíből, igazsággal cselekedjétek. Ezt úgy tudjátok, ez az én parancsolatom.“

LXXXI.

Báthori Istvánnak Szelím szultán.

1573 végén.

„Erdélyi vajda Báthori Estván, az Úr Isten adjon teneked hosszú életet. Az én levelem mikoron oda jutand, így értsed : Pankotai bék az én portámra levelét küldette, kibe azt írja, hogy egy Ibraim nevő rabja, mely magyarfi volt, neminemő marhájával, azaz : két aranyas szablyájával, két ezüst szablyájával, egy ezüster botjával és nyóczvan talléréval estve, lopván, Erdélybe szökett volna el, Dalom nevő faluba; onnat Tenke nevő faluba ment; utába ez két falu között ölték meg; azt a marhát pedig Giczi Jánosnak, Váradi kapitánnak vitték, mely marha végett az Pankotai bék egynéhánszor Váradra levelet küldett, de meg nem akarta adni. Ezt e parancsolatot én Temesvári bassának küldtem, hogy ő embere által hozzád küldené. Azért törvény szerint menj végére, kik ölték meg az embert, kik vitték el az marhát és kinek adták; az marhát is kerestess meg, hogy el ne veszszen, és az én portámra ez dolog felől másszor panasz ne jöjön. Ezt úgy tudjad.

Konstantinápolba ennekelőtte három holnappal irták ezt e levelet.“

LXXXII.

Mit kell a pasák kapúiban osztogatni.

1573.

„A nagy passa kapujában húsz tallér.

Az öt passa kapúiban tiz tiz tallér.

A pénzmérők fejedelmének és négy deáknak három három arany, ki teszen tizenöt aranyat.

Az pénzolvasóknak, kiket mehtereknek hínak, három arany.

Az aranyégetőnek egy tallér.

Az tefterdar csausának három tallér.

Az deákok kapuján álló kapunállónak egy tallér.

A menedlevel-irónak négy tallér.

Az kazon kapucesinak, ki mind ajándékot és mindent rendel, öt tallér.

Az kapucsiaknak és csausoknak hatvan tallér.

Ezből megérte nagyságod, mennyét kell küldeni az apró tisztbelieknek, kiben ha mi megmarad, könnyü haza küldeni és vinni.“

LXXXIII.

A lippai bégnek Szelím szultán.

1574. (?)

„Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad. Erdélyországhoz való egy falút te megrablottad. Az a cselekedet hitünk ellen vagyon. Negyven barmát hajtat-
9*

tad el, annakelőtte az falubelieket megfogtattad. Úgy adák énnekem tudtomra. Azért illik, hogy ez dologért az én haragommal tégedet megbüntesselek. Hagyjuk annakokáért, hogy nekünk tudtunkra adjad : te mélted-e, avagy alattad valók? és miért mélték? az falu Erdélyhöz való-e régtől fogva, avagy ide tartozó? Énnekem igazán mindeneket megírnád. Úgy tudjad.“

LXXXIV.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574. (?)

„Szolgálatomnak utána. Jelentem nagyságodnak az én barátságom szerint, hogy az lippai eming Mehmeth Cselebi több emingekkel egyetembe hozzánk jöttek és adák értenöm, hogy régtől fogva innét ez földről az kereskedő népek szabadon mentek oda Erdélybe, az sóaknákra, sóvenni; az mint akarták, ki hajókon, ki szekereken, ide alá hozták, szállították, és itt eladták; kiből az hatalmas császárnak is nagy haszna jött, melyért az emingek is pínzen szokták volt megvenni az hatalmas császártul; mely régi tervény mast megszint volt, és te nagyságodnak volna embere rajta, kik igen felette drágán adnák az sót, és az kereskedő ember nem vehetne tülük, az hajók sem járhatnának, hat ló terhe pínz héját találják mast az hatalmas császár jüvedelmének; ha mind ebbe járnak el az nagyságod emberei, az Lippai vámrév csak pusztán marad, semmi haszon nem lenne benne, így panaszkodnak.

Azért én mast barátságom szerint nagyságodnak levelet kildettem az én csauszom által, Heder csausz által: ezt ez dolgot nagyságod meglássa, ha úgy vagyon

az mint nekem panaszolkodtak. Nem illik nagyságodnak ezt cselekedni az régi törvének ellene, hanem nagyságod szabadítsa meg, engedje meg az régi szokás szerént az sókereskedést; mert ha úgy leszen, hogy meg nem engedi, az hatalmas császárnak nagy kárával leszen, mely dolgot nekem tudtára kell adnom az hatalmas császárnak, de én nem akarom az nagyságod hirenevét az fénes portán megkissebbíteni. Ennek azért az dolognak az mi jobb módját találja nagyságod, és valami az nagyságod végezése ebbe, nagyságod adja értenöm. Isten tartsa meg nagyságodat.“

LXXXV.

Dzsáfer Temesvári pasának Szelim szultán.

1574.

„Temesvári beglerbeg Dzsáfer passa. Mikor az én parancsolatom oda jut, úgy tudjad meg, hogy az izpahiák közzül Balog Huszajn nevü izpahia az jobágyokon hatalmasságot cselekeszik. Nekünk tudtunkra adták. Én nem akarom, hogy az szegín községen hatalmaskodjék. Mikor az én parancsolatom oda megyen, megfenyítsed azt az izpahiát. Az jobágyokat törvényükből ki ne vegye. Magába legyen: ha szót nem fogad, tervéntelen bántja, sanyargatja az községet, mindjára ad tudtomra; az izpahiaságát másnak adják, úmagát megbintessék. Ezt így tudjad meg.“

LXXXVI.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1574. januárus.

„Báthori István, erdélyi vajda, Isten éltesen sok ideig, és adja a te életednek bódogságát és dicséretes végét. Mikor az én parancsolatom hozzád jut, ezt így értсед. Értjük mostansággal, hogy az Német királ Kas-sánál népet gyűjtene, és Békes Gáspár is ott közöttök volna, kit nem tudjuk mibe praktikáljon, és mire elled igyekezik. Azért hagyom én teneked, hogy ennek mindjára végére menj, ha úmaga Békes ott vagyone vagy nincs. Mert tudom, hogy tehozzád új jó szándékba nincsen, azért addig vigyázz reá, míg kár nem lött, mer ezelőtt is ha vigyáztál volna, az kállói palánkot meg nem csinálták volna, mely kastély miatt sok kár következhetik.

Azért ez dologra szorgalmatosképen vigyázz, és bizonynyal végére menj, hogy énnekem bizonyosképen megírhasd, mibe vagy az dolog, és minden órába embered legyen ott, ki minden bizondolgot hozhasson fölle, és rajtad valami csalárdság ne essék, Erdélyországba is, az én országomba valami kár ne essék. Ez az én parancsolatom, meghigyjed. Ez level költ Konstantinápolyban, Januárus hóban.“

LXXXVII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. januárus.

„Báthori Istvánnak, erdélyi vajdának; köszönetemet és magam ajánlását irom kegyelmednek. Az Úristen adjon hosszú életet és dicséretes végedet ez világba. Énnem ezelőtt ezt irtad vala : hogy karácson után Lengyel király Lengyelországba jött és ugyanakkor megkoronázák; más felől pedig mi azt értjük, hogy arra az időre el nem jött volna, most sem tudjuk: jött-e meg, vagy nem. Azért ennek menj jól végére, és énnekem adjad tudtomra : eljött-e, avagy nem? mert énnekem az Moldvai Iván vajda azt írja, hogy az Muszkvai király az Bécsi királylyal egyessé löttek volna, és hadat gyűjtenének, kivel nem tudjuk, mi szándékba volnának; annak is végére menj, és nekünk tudtunkra adjad : úgy vagyon-e, vagy nincs.

Továbbá : azt is értjük, hogy Kassán sok népet gyűjtenének, az ördög Békest is ott értjük lenni. Minek gyűjtik az hadat, mi szándékok, és ha Békes ott vagyon-e vagy nincsen, mely helyen vagyon, add tudtomra.

Ezelőtt az mely Bogdán vala Moldova országba, affelől küldöttem vala Amhát csauszt, és attul izentem vala, hogy megtudnád, mely helyen volna, és szép szóval hozzád hí nád; mert ez mostani Iván vajda törvéntelen s kegyetlenül sok népet vesztett, és abba az országba nagy kárt tött. Azért, mostan is azért küldöttem Muztaffa csauszt, és úvele két embert, kik Bogdán vajdát jól esmerik, amaz is úket, az egyik pedig ugyan keresztkomja Bogdán vajdának, annak szovára és a tiedre

eljő. Ha azt azt két embert oda hozzá küldheted bántás nélkül, küldd azokat; ha pedig nem lehet, tehát küldjed biztos emberedet és minden jó szóval intsed, hogy mentül hamarébb lehet, jötteen jöjen, mert az Moldovai vajdaságot megadta az hatalmas császár neki. Azért kérem kegyelmedet, hogy ebbe törekedjék szive szerint, kibe nekem igen kedves dolgot cselekeszik, mert felette igen akarnám, ha ez véghez mehetne, tüled is igen jó neven veszem. Szóval is izentem Muztaffa csaszatul, kinek szovát meghigyjed.

Kendert pedig és faggyút mennél többet küldhetsz, küldj. Datum Constantinopoli, mense Januario.“

LXXXVIII.

Szelim szultánnak Báthori István.

1574. januárius 24.

„Hatalmas gyezhetetlen császár sat.

Hozá és megadá nekem ez elmúlt napokba az te hatalmasságod jámbor szolgája Amhád csauz az hatalmasságod parancsolatlevelét, és vele együtt az hatalmasságod tisztességes és becsöletes ajándékát, melylyel mast is őáltala te hatalmasságod az én hív szolgálato mért tiszteletesen meglátogatott, és hozzám való jó kedvét, kegyelmességét ebben is megmutatta. Éltesse az Isten te hatalmasságodat minden hozzá való kegyelmességejért, és szerencsésítse minden dolgaiban, igyeibe. Én az hatalmasságod parancsolatját és ajándékát oly tisztességgel, böcsülettel láttam és vettem mast is, mint illetv ily hatalmas felségét és velem jöttött kegyelmes fedelmémét vennem, úgy hogy ezután is valami az te hatalmasságod parancsolatja leszen, abba hiven és iga-

zan, hatalmasságod kedve szerént úgy akarok eljárnom; hogy ezután is minden tehetséggemmel, az hatalmaságod segítségével mellettem levén, minden ellenségnek, valakik hatalmasságodnak gonoszt kívánnak, és nekem is és ez szegény országnak veszedelmére igyekeznek, rontására legyek; és nem szánom az hatalmaságod szolgálatjába sem vérem hullását sem életemet, az míg Isten éltet az hatalmaságod kegyelmes szárnya és ótalma alatt,“

LXXXIX.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1574. januárus 24.

„Én ezután is az te nagyságod tanácsolásához és parancsolatjához tartom magamat mindenbe, és úgy akarok cselekednem, hogy valamit te nagyságod én-előmbé ad, abba hiven és szorgalmatosan eljárjak. Kenyergek nagyságodnak, hogy ezután is azon kegyelmességgel legyen hozzám. Továbbá, az mit nagyságod Amhát csausz által üzent szóval, azt is megértöttem, és azokról az dolgokról ismeg ugyan Amhát csausz által bőségesen izentem te nagyságodnak. Kérem nagyságodat, higye meg szovát.

Az Bogdán vajda dolga felől az nagyságod parancsolatját megértöttem. Azon valék, hogy ugyan mast Amhát csausz ittlétébe véghözvigyem az dolgot az te nagyságod parancsolatja szerént; ugyan azért késlelém meg is eddig itt Amhát csauszt, de mast jó módot nem találánk benne, miért hogy Bogdán mast szinte oda felment; hanem végezők ezt, miért hogy így tetszék Amhát csausznak is : hogy mikor Bogdán onnét felyül

idébb alá jű Eperjes felé, a hol helye és lakása vagyon, akkor kezdjünk ez dologhoz, és akkor vigyük véghöz. Mert ha most mindjára az nagyságod levelét elküldeném, félelmes volna az ut, hogy netalán valahogy az level kézbeakadna. Mihelt azért alájű, gondom leszen nekem az dologra, bizonyos és hív emberem által oda küldöm az nagyságod levelét neki, és úgy cselekedöm az dologba, hogy mind az hatalmas császár s mind te nagyságod ebben is megtapasztalhassa az én hív szolgálatomat. Valami állapotja leszen pedig az dolognak, megértvén, mindjára érteni adom te nagyságodnak.“

XC.

Mehemed nagyvezirnek Báthori István.

1574. január. 24.

„Miért hogy látom, hogy ez Amhát csauz hív szolgálja az hatalmas császárnak és te nagyságodnak, és eszes ember, hasznoson szolgálhat ezután is ő hatalmaságának, nekem is pedig jóakaróm, kérésem nagyságodat, ne hagyja nagyságod; az mibe lehet, terekedjék mellette, hogy az hatalmas császár kegyelmességébe meg ne fogyatkozzék. Sőt nagyságod által az mennyire lehet, legyen előmenté dolgának és szerencsájének. Mindazonáltal úgy legyen, az mint az nagyságod kedve és jóakarója.“

XCI.

Mahmut dragomannak Báthori István.

1574. januárus 24.

„Generose domine etc. Az én emberem jelentéséből az ki ott az fénes portán vagyon, az kegyelmöd irásából is értöm az kegyelmed hozzám való jó akaratját, ajánlását és szorgalmatos forgódását, szolgálatját az én dolgaimba, kit én kegyelmednek nagy jó neven veszök. Tudom azt is, hogy kegyelmed az megholt fejedelemnek is, az királnak hiven és hasznoson szolgált; minekünk is jó reménségünk vagyon kegyelmed felől, hogy azon tiszta szívvel szolgálni akar. Kérjük azért kegyelmedet, hogy kegyelmed az mi dolgainkban ott az fénes portán legyen jó törekedő; valamikor az mi emberink megtalálják kegyelmedet, meg ne vonja kegyelmed magát, forgódjék, oktassa és tanítsa minden dolgaiba az mi embereinket; szolgáljon csak kegyelmed hiven és hasznoson, meglátja kegyelmed, hogy mi es háladatlanok nem leszünk, el nem feletkezünk az kegyelmed szolgálatjáról. Revid nap emberünket bocsátjuk oda be, és kegyelmedet is meglátogatjuk.“ *)

*) Gerlach István — udvari lelkésze volt Ungnad Dávidnak, ez idétt Maximilián követének a Portánál — naplójában írva hagyta : „Mahumut főtolmács, születésére bajor, Passauból, a deák, török és német nyelvben jártas,“

XCII.

Portai ügyviselőjének, Daczó Jánosnak, Báthori István.

1574. január. 24.

„Értöm leveledből, hogy ott egy csausznál vannak valami két gyermek lovak, kiket mindeniket száz száz arany forinton hattak. Im azért kildtem oda te kezedhöz két száz aranyat, hogy az lovakat lásd meg: ha ismered hogy jövődre jók és nekem valók lesznek, vedd meg; ha pedig nem ide valók lesznek, az arany legyen kezednél addig; ím kikeletre, mikor az idő kinyílik, emberemet bocsátom oda, akkor vásároljatok osztán, akkor netalán jobb is leszen, ugyanakkor költséget is kildek temagadnak is; nem is késlellek immár ott, bőjt-középre elbocsátom emberemet, úgy hogy szent György nap előtt itthon lehetsz.

Továbbá, jóllehet hogy eddig is nekünk ujságokat irtál egyről másról, de kiválképen való gondot viselj erre: hogy ha mit érthetsz az Némettel való frígyről, megvagyon-e avagy megleszen ujobban az frígy vele, az mint itt hirdetik? leszen-e kikeletre hada az hatalmas császárnak? és ha Persia felé nem leszen-e gondja az császárnak? Továbbá a Velenczésökkal való frígy ha véghöz mehetett-e, és mehet-e vagy nem? értekezzél azoktul, az kiket hív embereinknek esmersz. Szólhatsz Ajászszal és többekkel is azfélékkal, de csak azokkal, az kikhez bízhatol. És valamit érthetsz, add meg mindjárást értentünk; egyéb dolgokról is az mit érthetsz bizonyosokat, irni el ne feletkezzél.“

XCIIL.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574. febr.

Dzsáfer bassa, temesvári bassa. Köszönetemnek, szolgálatomnak utána. Barátság szerint jelentem nagyságodnak, hogy Jenyei tartományhoz való Haszon nevű spahia az ő jószágába lévén, Csucspalánkjából Tamás nevű ember, Ferton Mihál Varcokárul, harmincz magokkal Barda nevű falura mentek fegyveres kézzel, holott Haszont megfogták másod magával, kinek marháját is elvették, annakutána háromszáz forinton elbocsátták. Ez dologért Portárul levelet hozott, melyet hogy késen vitte meg nagyságodnak, oka ez, hogy négy hónapig betegen fekütt. Az hatalmas császár levelét nagyságod látván, kérem nagyságodat, ne hagyja őtet kárba; ez szegén legény hadd imádkozzék nagyságodért.“

XCIV.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574. febr.

„Dzsáfer bassa, temesvári bassa. Köszönetemnek, szolgálatomnak utána. Barátság szerint jelentem nagyságodnak : Rác Tamás nevű ember jött hozzám, jelentvén nekem, hogy őnekie Jován nevű bátyja ott holt volna meg, mely marháját nekie testamentomba hagyott; az marhába ugyanazon helyen a hol hatta volt, zsákmánt töttek. Ez dolog végett ennekelőtte is megtalálta volt nagyságodat, kinek egy levelet adott, hogy törvén szerint lássák meg a dolgot. Mikoron pedig az

nagyságod levelével megyen volt, Radecki István és Moisek egynéhányod magával utát megállották, meg is ölték volna, ha el nem szaladt volna. Azért kérem nagyságodat, adassa meg marháját avval, az kinél vagy; ne mulattassa nagyságod, az embert, mert itt is császár dolgába foglalatos. Ezt akartam nagyságodnak tudtára adnom. “

XCV.

Báthori Istvánnak Ambád Jenei szancsákbeg.

1574. mart. 11.

„Spectabilis ac magnifice domine et vicine nobis observandissime. Salutem szervitiorumque nostrorum fidelium commendationem. Ennekelötte is megirtam vala nagyságodnak, egy rabom szökött vala el szabályáinnal és buzgányommal; Dalmiak és az Csenkeiek utában megölték, az én marhámát töle elvötték, és Váraddá az kapitánnak beadták. Ez ugyan nyilvánvaló tagadhatatlan dolog, te nagyságodnak is, kétször is megirtam levelemben, miért hogy embörömet nagyságodhoz be nem késíré senki ez végekből. Nem tudom, ha megadták-e nagyságodnak az én leveletem, avagy nem, eddig semmi válaszom felöle, nagyságodtul semmi nem jüve. Váraddá is az kapitánnak egynihányszor irtam felöle, mivel hogy igazán végére mentöm, nem akartam valami hejában való dolgot irnom, tudtam, tudom is, az én marhám nálok volna, annak okáért hogy megadnáják; semmiképen az én marhámát meg nem akarják adni. Annak okáért immár egynihányszor löltem meg az hatalmas császár portáját érötte, és parancsolatunk es vagyon ú fölségétül felöle, mit kölljön

belőle cselekednők, mind az passának s mind minek-
kők. De miért hogy én nagyságoddal eddig is és min-
dönkor, mastan es jó szomszédságban barátságban akar-
nék, akarok is lönnöm, nem örömet akarnék te nagy-
ságod ellen vétenöm. Annakokáért ím az nagyságos
passa te nagyságodhoz csauszát bocsátta, ki mellett
én is bocsáttam nagyságodhoz az én embörömet is, ké-
röm nagyságodat, az én marhámra legyön gondja nagy-
ságodnak, ne vesszön el.

Nagyságodhoz hogy szinte tires kézzel embörök
ilyen hörtelen ne mönjön, a mi keveset mast te nagy-
ságodnak küldhettem, vegye nagyságod jó nevön, ne
elég nevön.

Isten tartsa meg nagyságodat jó egészségben és jó
szerencsével. Datum ex Jenő 11. die Martii 1574. Am-
hát bék Jenei sancsák bék etc.“

XCVI.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574.

„Szolgálatom után. Az Jenyei izpahiák közzől Ha-
szon izpaját az önnenmaga falujába Csúcsi Miklós és
Ferton Mihál egynehán latorral megfogták; három száz
forintba sarczolt meg ómaga; annakfelette minden mar-
háját elvették. Mel dologért az hatalmas császártul pa-
rancsolatot hozának, mely parancsolatot én az én leve-
lemmel egyetembe ezelőtt oda kildtem vala nagyságod-
nak. Nagyságod azt irta vala, hogy megértené az dol-
got, mint volna, végére menne, és énnekem tudtomra
adná. Irtad vala azt is, hogy nem nagyságod idejébe
esött volna az dolog, melyet én is értek immár, hogy

nem nagyságod idejébe esött, de mast az izpaiha itt csak nagyságodtul várja ezt, hogy azok az latrok hol legyenek mast, nagyságod végére menne, kiket meg kellene bintetni, ne lenne kára annak is az izpaihá-
nak, mert csak nagyságodtul várja az választ, ismeg az hatalmas császárhoz akar menni panaszlani.“

XCVII.

Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa.

1574.

„Erdélyi vajda Báthori István, az Úr Isten éltes-
sen sok ideig. Szolgálatomnak és köszönetemnek utána. Ezt irom mint barátomnak és szomszédomnak, hogy Ahmátnak, Pankotai béknek egy Ibrahim nevű rabja marhájával, azaz : két aranyas és két ezüsteres szablyával, ezüsteres botjával és nyórczvan tallérával egy estve szökött el, Dalom nevű faluba ment el, onnat osztán Tenkre, Tenkénél végezetre megölték, az marhát pedig az latroktul Giczi János vötte el. Ugyanazon bék sokszor irt az marha felől Giczi Jánosnak, mely mind avval biztatta az béket, hogy az latrokat megkeresteti az marhával egyetembe, azonközbe ne bánkodnék. Végre Giczi János ugyan nem adta meg az marhát; honnét az bék készeríteték az hatalmas császár portáját levele által megtalálni. Minemő parancsolatot küldett az hatalmas császár, én azt hozzád az én Ali csau-
szom által elküldem. *) Kérem azért nagyságodat mint barátomat és szomszédomat : mert az Pankotai béket én úgy szeretem mint fiamot, kedvezzen ebben nagyságod énnekem, hogy azok az szablyák el ne veszszenek, mert azok az szablyák östül maradtanak. Én az békkel egye-

*) Lásd felebb a LXXXI. szám alatt.

tembe, még élünk, hiven megszolgáljuk nagyságodnak és két annyiérő marhával fizetjük meg, és ezt úgy fogom tartani mintha ajándékon adta volna nagyságod énnekem. Én úgy értem, hogy az marhát az latroktul elvötték, és nem vezett el. Azért nagyságod úgy cselekedjék, az mint illik. Énnekem kedvesb dolgot ennél nagyságod nem tehet. Temesváratt költ ez level.“

XCVIII.

Amhád Jenei bégnek Báthori István.

1574. mart. 24.

„Mi Báthori István erdélyi vajda, Jenei béknek köszönetünket és szomszédságunkat ajánljuk. Az minemő marha felől irt volt nagyságod levelében, ugyanarrul Temesvári bassa is mostansággal az hatalmas császár parancsoló levelével talált meg minket, ki levele által jelenté, hogy egy rabja nagyságodnak ezüstes és aranyas szablyáival, botjával és pénzével szökött volna el, kit oszton Váradhoz tartozó latrok utában megölvén, az marhába zsákmánt töttek volna. *) Irja nagyságod, hogy

*) Itt eredetileg ez következett: „Kin mi, igaz, eleget busonkodtunk, lehetetlen dolognak étélvén minden latrok igyekezetinek eleit venni, főképen látván, hogy az hatalmas császár birodalmába is efféle gonosztevő emberek, igaz, elegen vannak búdosóban, kik miatt az mienkek nagy károkak szoktak szenvedni. De minthogy mi az hatalmas császár portáját soha efféle dolgokkal nem busítjuk, csodálkoztunk, hegy az Pankotai bék az hatalmas császárt és az basát evvel az dologgal megbántott, mintha mi tartoznánk mindennek káránul felelni és valakit elégéteni. Nincsen az or ellen jobb orvosság az ajtón való jó zárnál. Mi megirtuk az bassának, hogy kegyelmed is talált meg bennünket e marha felől levele által, ajánlottuk is magunkat azféle latroknak megkerestetésére és büntetésére, ha valahogy kézbe akadnak. Annakfelette.‘ A fogalmazó ezen passusát, ellenörködő kéz — úgy látszik, magáé Báthori Istváné — kitörölte, s helyébe a szövegben olvasható: „Irja — — annakeldtte‘ sorokat léptette.

ezelőtt is írt nekem két levelet ezen dolog felől, de énnekem erről ennél több levelét kegyelmednek nem hozták, sem nem hallottuk ez dolgot ennekelőtte. Azért ím irtunk Giczi Jánosnak váradi kapitánnak, meghattuk erősen, hogy mind azokra mind az marhákra vigyázzon, mit találnak benne, hurré tegye; mi kegyelmednek tudtára adjuk és megküldjük. Ez level költ Fejérváratt 24. napján bőtmásodikhónak 1574.“

A jegyzetben érintett kéz még utána veti: „Írja továbbá nagyságod, hogy tanúsága volna az hatalmas császártul és az nagyságos passátul, honnat vegye meg kárát. Én hiszem, hogy nagyságodnak arra szabadsága nincs, hogy ezért az mi birtokunkat megháborítsa kegyelmed az kegyelmed szolgálja gonoszságaért. Itt kezünk is sok vagyon afféle lator, ki urát meglopja és elszekik, de kire vethetjük az bűnt, ha nem az ki marhája.“

„Az nagyságod ajándokát jó neven vöttem és köszönem meg.“

XCIX.

Báthori Istvánnak Szelím szultán.

1574. aprilis végén

„Erdélyi vajdának Báthori Estvánnak Isten adjon sok esztendeig való életet. Az én parancsolatom oda jutván úgy értsed. Az előbbi Moldvai Jován vajdától az ő büneért és gonoszscselekedetért az urasságot elvöttem, melyet én Alexandor vajda öcscsének Péter vajdának, ki régtül fogva énnekem az én portámon szolgált, adtam, és ővele az én kapucesi bassámot Szinán agát bocsáttam. De hogy Jován vajda ezt megértette, mindjárást felké-

szülvén, Sándor vajdára ment, és az ő népét levágta, kibe nekie nagy kárt tött. Osztón egy latrot, melyet úrfi gyanánt tartottak az országba, vajdájá tétetett. Az Moldvai országbeli sok latrokat öszvegyíttet, kikkel igyekezik sok gonoszt cselekedni. Ezeket énnekem Sándor vajda tudtomra adta, és engemet kért, hogy teneked segítség felől irnánk, azaz : hogy nekie küldenél segítségül az te népedet, és az mellett egynéhány taraszkot. Azért az e dologért az én csauszomot Muztaffa csauszt oda küldtettem, mely mihént odajutand, te azonnal népedet oda Sándor vajda mellé küldjed, kiknek valami főember hadnagyok légyen, kik megértik Sándor vajdátul, mely felé kell menniek. Azért az mint legjobban lehet, úgy légy nekie segítséggel. Konstantinápolyba ennekelőtte tized nappal költ az level.“

C.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. aprilis végén.

„Báthori Estvánnak, Erdélyi vajdának, köszönetemnek, szolgálatomnak utána. Azt jelentem teneked : ennekelőtte ki volt Moldvai vajda, Jován vajdátul az hatalmas császár az ő bolondságaért, elvötte az urasságot, melyet Péter vajdának, Sándor öcscsének adta császár, kapocsi bassával, Szinán agával oda együtt küldette. Sándor vajda hogy ő eleibe ment volt, az uton Joán vajda reá támadván, az népébe sok kárt tött, az országba egy uj vajdát támasztott, őmaga sok latrokkal együtt az országot el akarja veszteni. Azért ezt Sándor vajda az hatalmas császárnak tudtára adta, kegyelmedtül népet és taraszkokat kért. Az hatalmas császár azt paran-

csolta, hogy mennyi szükség leszen mind nép mind pedig taraszok, annyit nekie adnál. Ugyanezen dologért császár parancsolatját oda küldtettem az én levelemmel együtt, melyek méhent oda jutnak, azonnal minden késelem nélkül az segítséget elindítsad. Az hadat egy fő emberedre bízzad, ki előttök járjon, és ugyanavval egynéhány taraszodat küldj Sándor vajda melléje, ő megjelenti hová kell menniek, és hadd meg nekiek, hogy szivek szerint fogjanak Sándor vajda mellett.

Az Bogdán vajda bolond, mely az országbul elsőkött, ha most készen itt volna, őnekie és nem másnak adta volna az hatalmas császár az urasságot, magának sok kárt tött. Irtam annakelőtte levelet nekie ez dolog felől, meg is esküttem vala, hogy őnekie, ha idejő, semmi bántása nem leszen, de énnekem azútafogva őfelőle semmi hirem nem jutott. Ha addig ővele nem végeztél, az én levelemet is oda küldjed őhozzája; valamit te nekie fogadsz én nevembe, azt én megadom az én lelkemre. Semmit ne féljen, hanem igyenesen az Portára jőjen; itt nem sokáig késik, hanem megadjuk nekie az urasságot; nagyobb tisztessége leszen nekie hogy nem azelőtt volt. Én is igen akarnám és kívánnám előmenetiti. Azért kegyelmed erősen terekedjék érette, és valami módra lehet, küldje ide őtet. Ezt e dolgot tetüled várom; ha Isten megengedi, az te törekedésed heába nem leszen énnálam. Ezt úgy értsed.“

CI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1574.

Szelím szultán meghagyta az Erdélyieknek, hogy Sándor Oláh vajda testvéröcscsét Pétert *) segédhadal Moldvába kísérjék. Miért is Báthori egy Székely csapatot Rácza Mihály és Daczó György vezérlete alatt oda küldött, kik a régi vajdát, Jovánt, kivétvén onnan, Sándort iktatták helyébe.

CII.

Békes Gáspár Szelim szultánhoz folyamodik.

1574. május 8.

Hatalmas és győzhetetlen császár, nekem örökké való legkegyelmesebb uram, hűséges és örökös szolgálataimnak császári felséged számára alázatos felajánlása után. Kivánom a mindenható Úristentől, hatalmas császár, hogy császári felségedet számos esztendőig megtartsa, boldogságos napjait öregbítse, és császári felségednek győzelmet adjon minden ellenségei felett.

Hatalmas és győzhetetlen császár, tudva van császári felséged előtt, mily módon nyomorított meg engem Báthori István Erdélyi vajda minden vétke-men kívül. Mely megnyomorítás, hatalmas császár, azon egy oknál fogva történt rajtam, mert köteles

*) Bethlennél. — tollhibából úgy látszik : Alexandrum, principis Transalpinæ fratrem minorem, e helyett : „Alexandri principis Transalpinæ fratrem sat.“

hívsséggel viseltetem császári felséged iránt, mert nem hagytam magamat császári felségedhez való hívsségemtől a vajda semmiféle ármánya által eltántorítani. Hatalmas császár, esedezem alázatosan császári felségednek : járjon el a mindenható Isten értelmében, ki császári felséged kezébe azért adta a kardot, hogy a gonoszokat büntesse, az ártatlanokat pedig oltalmazza; ne hagyjon engem, ki nyomorú rabszolgája vagyok felségednek és alázatos híve, amúgy minden ok nélkül elnyomatni. Hatalmas és győzhetetlen császár, én felséged boldogemlékezetű atyjának, néhai Szolimán szultánnak portájánál neveltetem nagyjából, és elhunyt fejedelmem, néhai János királynak fia által császári felségedhez, a tengeren túli tartományokba Eiskysarba ajándékokkal küldtettem, és császári felségednek mindig hű rabszolgája voltam, és néhai fejedelmem idejében, császári felséged pasáival, szancsákjaival és katonáival minden háborúban jelen voltam, s velök együtt hívsségesen forgolódtam és harczoltam császári felséged minden ellenségei ellen. A vajda pedig minemű hívsséggel viseltetik felséged iránt, hatalmas császár, tudva van felséged valamennyi hívei előtt, mert ő felséged ellen mindenféle ármányokat forral, melyekkel Erdélyországot hatalmasságotól elidegenítse és elveszesse, s engem csak azért akart megrontani, mert nem volt képes császári felségedhez való hívsségemtől elvonni, s mert mindig attól tartott, hogy hitszegését s a gonoszságokat, melyeket hatalmasságod ellen mívelt és most is egyre mível, felséged magosságos portájának bejelentendem.

Hatalmas császár, ő most az én vagyonomat, melyet homlokom izzadságával s hívsséges jámbor szolgálataimmal szereztem magamnak, császári felséged

ellenségeinek osztogatja. Könyörgők azért az élő Istenre, s esedezem alázatosan felségednek, méltóztassék reám, alázatos rabszolgájára, irgalmas szemmel tekinteni s engem mostani súlyos állapotomból kegyelmesen kiségiteni. Én ugyan életem hosszáig vagyok és leszek császári felségednek hűséges rabszolgája, s ezen hűséggem tanusítására kész vagyok, hatalmas császár, életemet és fejemet is elveszíteni. Császári felségedtől kegyelmes választ várok. Kelt Bécsben, május 8-án 1574.'

CIII.

**Békes Gáspár Mehemed nagyvezírhez követül küldi
Antalfi Imrét.**

1574. május 8.

. ,Soha eszembe sem jött, nagyságos uram, hogy még nagyságod életében ilyes szerencsétlenség sujthatna, s ily nyomoruságos és gyalázatos életre kárhoztathatnám. Mert én a hatalmas Úristen után összes reményemet egymagába a nagyságod oltalmába helyeztem; vártam, hogy minden jó egymagától nagyságodtól fog reám háramlani, s erős bizodalommal hittem, hogy nagyságod kegyelmesen fog rólam rabszolgájáról megemlékezni, a hatalmas császárnál magasabb állást eszközölvén számomra.

Nyilván van előttem, nagyságos uram, hogy engem maga a vajda sokféleképen vádolt nagyságodnál, egész erővel azon lévén, hogy nagyságod neheztelését reám vonhassa s ez úton tenkre tegyen, miszerint aztán szabadosabban és merészebben működhessék a hatalmas császár ellen. kinek hűségétől egyáltalában

nem volt képes engem elvonní. Én pedig tanúul hívom először is a mindenható Úristent, aztán egész Erdélyt, valamint mindkét Oláhország is, melyeknek határszélén éltem, bizonyrágot tehetnek, hogy én mindig híve voltam a hatalmas császárnak. Miért is nem kételem, hogy a hatalmas császár főbb csauszai, kiket az ő parancsolataival gyakorta küldött Erdélybe nagyságod, teljesen kikutatták, hogy én a hatalmas császárnak és nagyságodnak híu rabszolgája voltam mindig, mit a hatalmas császárnak a végekben lakó minden pasái, szancsákbégjei és katonái is tanusíthatnak rólam. Akartam is több ízben a vajda összes eljárását nagyságod tudomására juttatni; kötelességem szerint jelenteni akartam, minemü híúséggel viseltetik a vajda a hatalmas császár iránt, titokban mily nagy dolgokat forral a császári felség ellen; de a vajda erős parancsolattal tiltván, hogy tudta nélkül senki se merészeljen bár kit is a hatalmas császár portájára küldeni, nékem, ki őt többféle ürtügy alatt gyakrabban kértem, hogy saját emberemet a hatalmas császár portájára küldhessem, ezt soha sem engedte meg, sőt még azt sem akarta megengedni, hogy nagyságod nejeinek a szultánleánynak fényes hintót hat fő lóval s egyéb ajándékokkal küldhessek emberem által, miért is nem volt módomban nagyságodat az ő cselekedeteiről értesíteni. Mindazáltal híúségemhez képest, melylyel mindig köteles voltam a hatalmas császárnak és nagyságodnak, jól felszerelt emberemet nagyságodhoz utasítottam, mit megtudván a vajda, útközben elfogatta, emberei által visszakisértette és borzasztó kínzásokkal vallomásra is birta. És ez volt az ok, nagyságos uram, hogy Fogarasi váramat rögtön megszállotta a vajda, engem az enyéimmal egye-

temben egy szálíg meg akarván rontani, miszerint gonoszságait és sokféle titkos cselvetéseit tőlem meg ne tudhassa nagyságod. Én a várból vívása közben csak két szolgálmmal jöttem ki, és hét nap s hét éjtszaka erdőkben, hegyeken kalandozva, mindenütt utat kerestem, melyen hová hamarabb a hatalmas császárhoz és nagyságod lábaihoz juthassak el; de minden út és minden ösvény erős őrizet által lévén a vajda parancsolatjából elrekesztve, lehetetlen volt arra mennem, mit a hatalmas császár minden Erdélyi hívei bizonyítva bizonyíthatnak. Szegény fejem így végre kénytelen volt, hogy Isten kegyelméből és segítségével kikertülhessem a halált, ha nagynehezen is, ide vonulni, erősen bizván nagyságod abbeli kegyelmességébe, hogy mihelyest a hatalmas császár egyéb hiveitől ügyem igazságos voltát és ártatlanságomat kitudandja, engem szegényt nem fog cserben hagyni, s nem fogja megengedni, hogy ezen reám nehezedett véginségben és nyomoruságban elveszszek végkép; hanem rólam veszedelmezőről és ügyeimről, mint bizodalmasan hiszem, kegyelmesen gondoskodni méltóztatik. Hogy pedig ezekről nagyságodat csak most keresem meg, hogy nyomoruságomat nem panasztam be már előbb: épen ne csudálja, hiszen tudhatja, hogy itt szoros felvigyázás alatt vagyok, olyannyira, hogy jelenleg sem állott volna módomban emberemet bizton nagyságodhoz küldeni, ha a hatalmas császár rabszolgája, Amhát bég nem jó hozzám. Most tehát határtalan bizodalommal nagyságod iránt, utnak eresztettem ezen hí szolgálmat Antalfi Imrét, s üzentem általa igen bokros ügyekről nagyságodnak, könyörögvén alázatosan, hogy őt kegyelmesen kihallgatni, és szavainak, mintha csak magam mondanám, annyival is inkább teljes hitelt adni

méltóztassék, mert jelen tartózkodásom helye nem olyan, mely azoknak levélben megírására bátoríthatna. Esedezem nagyságodnak, ne hagyjon engem szegény rabszolgát minden ok nélkül elnyomatni, mert én a mindenható Úristen után egész bizodalمامat nagyságodba vetettem, mint ki halálomiglan a hatalmas császár hűségétől és nagyságod lábaitól nem akarok elszakadni, s a mit nagyságod tenni fog érettem, azt alázatos rabszolgájaért teendi. Továbbá, a mit mondott szolgám által most nagyságodnak ígérek, mindazt, higyje el, tántoríthatlanúl és csorba nélkül fogom megtartani. Kegyelmes válaszát minélelőbb várva várom. A mindenható Isten sokáig szerencsésen éltesse nagyságodat. Kelt Bécsben május 8-án 1574.¹

CIV.

Báthori Istvánnak a Temesvári pasa.

1574. május közepén.

„Báthori Istvánnak, Erdéli vajdának, mint jó szomszédoknak és barátoknak szolgálatomat köszönetemet ajánlom. Barátság szerént nagyságodnak levelet irtam. Mostansággal nagyságodnak levele jutott hozzám, kibe jelent nagyságodú Németek felől, hogy népet fogadnának és soldot keáltatnának. Parancsolt nagyságod, hogy készen lennénk. Mi császár vitézivel ittegen készen vagyunk, csak nagyságodtul várunk bizonyos voltaképen mihöz tartsuk magunkat. Továbbá Váradon túl Debreczen felől az Túr nevű városon egy híd mellett egynéhány lator kastélt akar csinálni, oda gyülekeznek. Annakelőtte mikoron Kállóba palánkot csinálnak, minekünk későn tudtukra adták, úgyannyira

hogy immár megcsinálták vala, kire oszton nem meheténk. Annakutána császárnak mind reám mind nagyságodra nagy haragja volt, hogy reá nem mentünk. Azért mostansággal vigyázzon nagyságod, és menjen jól végére, hova néz az ő gyülekezetek, hogy ennek idein eleit vehetnénk. Ezért küldettem Haszon csauszt is nagyságodhoz, kitül minden bizonyos hirt várok, mert nem akarnám, hogy gondviseletlenség miatt ujonnan császár haragjába esnénk. Úgy tudja nagyságod. Isten éltesse nagyságodat. Datum Temesvari negyed nappal ennek előtte.“

CV.

Báthori Istvánnak a Temesvári pasa.

1574.

„Báthori Estvánnak, Erdélyi vajdának etc. Az hatalmas császártul egy parancsolat jött énnekem. Az levél úgy jelent : Erdélyi vajda levelébe írt ide, hogy Jenőhöz közel volna őnekie egy kastélya, kinek neve Bély; és ugyanottan volna nekie egy hű szolgája, Pota Ferencz nevő; annak az kastély mellett egy buzaasztagja volt, melyre Jenei Balogh Huszaim nevő zpahia, emberét küldette és megégettette; annélkül is sok latrot biztat, kikkel a falukon kárt tétet, pusztítat, azután óhozája szaladnak és nála hevernek; mely dolog az országnak veszedelmére volna, úgy adta énnekem tudtomra. Azért ezt parancsolom teneked : hogy Balogh Huszaint megfogjad, ha Erdélyi vajda emberének olyan kárt tött, ővele csak egy pénzig is megelégedesd. Ha pedig afféle latrokat tart Erdélyországnak községének kárára, tégy törvént felőle, az mint az törvén löli, énnekem

voltaképen megírd. Jóllehet én Huszaim felől ekkédig semmit nem értettem, hogy effélet cselekedett volna, mindazáltal én őtet megfogattatom. Nagyságod bizonyos napra az pörösét küldje Bélybe, én is az én emberemet Huszainnal egyetembe oda küldem; valamit reá raknak törvénnel és bizonsággal, mindeneket én megírom az Portára. Ezt immár miért hogy nagyságod császárnak tudtára adta, meg kell látatnunk, ingyen ha csak énnekem irt volna nagyságod felőle, azt a dolgot meglátattam volna. Császárnak nem szükség volt volna, ezt tudtára adni, mert ilyen kicsin dolgot én is eligazítottam volna. Azért meglátassuk az dolgot, mert énnekem császárnak meg kell írnom. Sok dolgok történnek ilyenek itt nálunk, de én azért rólok császárnak nem írok, hanem én magam igazítom el és megbékéltetem őket. Isten tartsa meg nagyságodat.“*)

CVI.

Báthori Istvánnak Maximilián császár.

1574. május 17.

Tekintetes és nagyságos, nekünk szeretett hivünk. Megértettük, mit folyó hó harmadikán és hatodikán hozzánk adott leveledben a Havasalföldi és Moldvai vajdák közt keletkezett mozgalmakról és háboruról s ennek eredményéről nekünk irtál; s hogy megírtad, kedvesen vettük. Intünk egyszersmind kegyelmesen, hogy bár mi fejleményt vegyenek utóbb ezen mozgalmak és zavarások, arról minket hasonlókép értesíteni, szintén el ne mulaszd, valamint különben is már jelentetted, hogy aszerint fogsz eljárni. A Török császár portájáról is valami hireid vannak s lesznek ezentúl, de kívált azo-

*) V. ő. a LXXXV. sz.

kat, melyekről felteszed, hogy bennünket s ezen sa- nyargatott országunkat érdeklik, ha nekünk gyakrab- ban megírod, igen kedves dolgot teendesz nekünk. Kik egyébiránt nagyjó hajlamunkat és kegyességünket ne- ked mindenkorra ajánljuk, igérjük. Kelt Bécsben, május havának tizenhetedik napján, az Úrnak MDLXXIII-dik esztendejében. Maximilián“.

CVII.

Báthori István biztosai Maximilián előtt Békes köve- teléseit fessegetik.

1574.

. „A császári felség azon nyilatkozatára, hogy ő a néhai fejedelem valamennyi adományainak megerősítését és megismerését hittel fo- gadta, az a megjegyzésünk: hogy ezt a rendekkel is ígértette a fejedelem, de mások jogainak épségben tar- tásával; fogadtatta nem azért, mintha mások jogain csorbát akarna ütni, hanem hogy adományai egysze- rűen érvényteleneknek ne nyilatkoztassanak utódai ál- tal, azon okból, mivel ő nem volt annak rende szerint megkoronázva.

Mi illeti Békes úr ingó javait, azok nem állottak arányban az őszlettel, melyet most értök követel. Kö- nyörög felségednek a vajda úr, vétessenek az ő költsé- gei és kiadásai is tekintetbe, mert e zavargásokra kire- kesztőleg az ellenfél adott okot. A vajda ugyan is, tisz- tének első kezdete óta, észrevévén amannak pártos tö- rekvéseit, kénytelen volt magát szokottnál nagyobb őrséggel környékeztetni, s midőn fegyverre került a

dolog, fegyverekre, lovakra, ágyúkra, zsoldra épen rendkívüli pénzösztetet fordítani, mihez ha hozzáadjuk, hogy néhány jelesebb vitéze is elesett az ütközetben, vesztesége jóval felúlmulta amannak költségeit. Esedezik tehát a vajda úr, törleszszék egymást viszonyosan e kiadások, annyival is inkább, mert a kárvallás tetemes részét az asztagok, a város s egyebek felgyújtásával magok az őrségbeliek nagymarczonán okozták.

Ugyanezt Békes Gáspár és mostohája javaira is kívánja méltányosképen értetni a vajda, miután ők Békes úrnak minden köz- és magánügyeiben résztvettek s egyazon czélt forralták vele.

Végre, jóllehet Bornemisza Boldizsár szintén ügyekezett eljárása által Békesnek kedvét keresni, s e végre összes aranyát és ezüstét hozzá szállította, hogy szükségének fedezésére azzal a vajda úr ellen éljen: ez mégis ő felségének kedvéért kész —épen maradván a többi feltételek, — neki visszaadni jószágait, melyekről bebizonyíthatja, hogy őt tulajdonjoggal illetik, kivéven azokat, melyek vagy néhai Csáki Mihályéi vagy Németi Ferencz *) unokáié voltak.

Békes úr többi szolgáinak az első roham alkalmával elkapdosott holmijára nézve bajos valamit igérni, de amaz első roham után, még a vár vívása közben, oltalomlevél által gondoskodott magoknak az őrségbelieknek vagyonbeli biztosságáról a vajda úr; s megszűnván elvégre a vívás, a mi csak található volt a várban: fegyver, arany, ezüst, tudnivalóképen vissza-

*) Ferdinándtól Izabellához pártolt 1556-ban, kiről Giovan Andrea Gromo, János Zsigmond olasz testőreinek 1565-ben kapitánya írva hagyta: „Tokaji várparancsnok, bátor s tekintetben állott aggastyán harczos; elesett lövés által, midőn ama várnak Schwendi által történt kivívásakor, a feladás iránt alkudoznék.“

adatott az illetőknek, sőt az első roham alkalmával elkapdosott és elkótyavetyéltetett holmi is, a lehetőségig összekeresgéltetett és visszaadatott. Császári királyi felségednek alázatos szolgálói, az erdélyi vajda úr sat. követei.'

CVIII.

Békes Gáspár Maximilián udvarában birtokjogait bővebben fejtegeti.

1574. május 26.

,Mit válaszoltak legyen felségednek, szentséges császár, legkegyelmesebb uram, a vajda küldöttei jószágaimnak és vagyonomnak, úgy testvérem Békes Gáspár és mostoha anyám jószágainak és vagyonának lefoglalása iránt, a velem közlött irásból bővségesen megértettem.

Midőn azt írják, legkegyelmesebb császár, hogy a néhai fejedelem harminczezer forinton szerezte meg magának Fogaras várát: noha ennek megvásárlása, Majlád nővérenek és anyjától való rokonainak ellenére, nem állott volt hatalmában, Magyarország törvényeire látشانak hivatkozni. Én ugyan soha sem voltam ügyvéd, s azért nyilvánvaló ügyvédekkel, minők ezek — ítélőmester levén az egyik, a vajda ügyeinek igazgatója a másik — szót váltanom nehéz feladás; elmondom mindazáltal felséged engedelmével, hogy feleselésök nem üti meg a mértéket. A magyar törvénykönyv ugyan is világosan mondja, hogy a nővérek, ha őket nem illetik a jószágok azonegy jogon a fiakkal, idegenek gyanánt tekintetnek, miért is az eladó fivér nem köteles a nővért eleve meginteni. Már pedig Fogaras

vára a nővéreket s az anyától való rokonokat soha sem illette, valamint ez azon kiváltságlevelekből, melyeknek erejénél fogva azt néha napján Majlád István és utóbb fia Majlád Gábor birtoklák vala, világosan kitünik. Mely kiváltságleveleket a mondott Gábor, a vár-eladásakor az elhunyt fejedelemnek, mint vevőnek, kezeibe adván, mindnyáját, összes vagyonommal együtt, elvette tőlem Fogaras várában a vajda és kezeiben tartja.

Hol pedig írják: miszerint hiteles oklevelekkel és kiváltságokkal be fogják bizonyítani, hogy Fogaras vára a leányokat azonképen illeti mint a fiakat, — ez is mennyire áll, császári bölcsességében megítélheti felséged. Ugyanis, ha Fogaras vára a leányokat azonképen illetné mint a fiakat, akkor a vajda azt máskép szándékozott volna tőlem megszerezni. Midőn engem unokatestvéreinek nevében Fogarasra nézve perbe idéztetett, felhív vala: vegyem fel a fejedelem által érte fizetett öszletet; holott, ha Fogaras azon joggal illeti a leányokat, melylyel a fiakat, engem nem fogott volna az egész öszlet kézhezvételére felhívni, hanem mint magok a vajdabeliek is megismerték, velem a Hármaskönyv értelmében, csak a jószágok egyszerű értékének felvételére állat törvényt. Mindezekből tehát könnyű megítélhetni, mennyire egyezik meg ő kegyelmök előadása az igazsággal.

Végre, ők soha sem merték volna az általok felhívott kiváltságleveleket bemutatni a bíróságnak. Ugyanis, a vajda testvérbátyja, néhai Somlyai Báthori Endre, házasságban élt Majlád Gábor nővérével, ki addig még Gábor felséged udvarában tartózkodott, összes jószágainak gondját viselte, mint gyámnő; s bizonyos, hogy az lévén, férjének segédével, Fogaras várához és a Vinczi kastélyhoz néhai fenséges Izabella királynétól ma-

gának kérte fel valamint a Vinczi kastélyhoz is a királyi jogot, mit az adománylevél nyilván tanusít; és csakugyan a gyámság jogcímével azt egyáltalában nem fogta volna eszközölhetni, kivilágolván Majlád okleveleiből, hogy ama jószágok a leányágot épen nem illetik. Mily erővel birtak legyen tehát amaz oklevelek s mily erővel birjanak még most is a törvény előtt, és a felelősség mily súlyos terhét vállalta legyen magára a gyámnő, hogy idegen létére nem félt a gyámság örve alatt ama jószágokba avatkozni, méltóztatik császári felséged kegyesen és bölcsen megítélni, lévén róla a Magyar Hármaskönyvben is törvény. De miután összes kiváltságleveleim, mint előrebocsátottam, a vajda kezénél vannak, össze-visszabeszélhet ő, tetszése szerint, felséged előtt, s egész biztossággal egyszersmind, mert hiszen összes javaimat, okleveleimet, mindenemet elszedte. Én bizony soha sem kerülöm a törvényt s az igazságszolgáltatást, ha velem rendes per utján akart volna vitatkozni, sőt én mindíg ezen úton akartam eldöntetni az ügyet. De ő, kívüle jognak és igazságnak, fegyverrel támadott meg engem; s nem elégelvén hogy jószágaimtól megfosztott, még életemtől is akart megfosztani.

Fogaras vára nem valamely pénzösztlet beírásának alapján volt birtokomban, hanem azt néhai legkegyelmesebb fejedelmem nekem hűségese és becsületes szolgálataimért örök jogon adományozta, azt a Fogaras várát, melyet ő maga örök jogon vett meg magának, s melyről mindenki tudja, hogy én azt rossz karban, silány épületekkel és erődökkel vettem kezemhez, s viszont, nagy költségemmel, díszesen felépítve, és belső külső bástyákkal s árokkal jól megerősítve bocsátottam ki. Miért is Fogaras vára, ha azon öszlethez, melyért a néhai fejedelem tulajdonává vált, hozzáadom még

magam költségeit, nekem bizony több pénzembe került mint hatvanezer magyar forintba. De Isten engem úgy segéljen, ha szabad akaratomtól függne, még százezer forintért sem idegeníteném el, s inkább, mintsem harmincezer forinton odadjam, jelen nyomorúságomban akarok maradni s élösködni mint eddiglen.

Ha azonban csakugyan az a felséged akarhatja, hogy Fogaras tölem és örököseimtől elidegeníttessék, tegyen le s fizessen nekem érette hatvanezer magyar forintot a vajda ; a mindenható Úristen legyen nekem tanúságom, hogy méltatlan dolgot nem kívánok, s csak annyit követelek, mennyibe Fogaras nekem magamnak került volt.

Én ezen várat nem Majlád Gábor hűtelenségének alapján szereztem és birtam, hanem néhai fejedelem azt mint sajátját és örök áron s jogon szerzett tulajdonát nékem s örököseimnek, mint előrebocsátám, örökre ajándékozta és adományozta. Sőt, valamint azt korábban benyújtott nyilatkozatomból felséged kegyelmesen láthatta, voltak mások többen, kiknek közelebb joguk volt Fogarasra mint Majládéknak, s tőlök a mondott néhai fejdelem összes jogaikat pénzen vette meg magának, valamint ezt az illető oklevelek legjobban tanúsítják. Ezen megvásárlott jogokat is örökre nékem adományozta a néhai fejdelem, mihezképest magamat Fogaras várának összes urodalmába törvényesen beiktattattam, azt aszerint birtam s elvégre annak birtokában engem felséged is kegyelmesen megerősíteni méltóztatott. És ezek még sem tartózkodnak állítani, hogy Fogaras a vajda unokatestvéreit törvény és igazság szerint illette volna.

S más részről nem vonakodik a vajda, követelni, hogy Fogaras néki, s ne unokatestvéreinek adományoz-

tassék összes jogostul, mely esetben aztán kész volna, harmincz ezer forintot érette letenni. Ez okért kegyelmesen megítélheti felséged, vajjon lehetett-e az unokatestvéreknek némi joguk hozzá, látván, hogy a vajda azt önmagának, nem unokatestvéreinek kéri adományoztatni. Én a mindenható Úristenre és felséged császári ítéletére bízom alázattal minden dolgnimat s köztök jelen igazságos ügyemet; amazokat pedig saját indítványaikból és okoskodásaikból megítélheti felséged, látni fogván belőlök, ha egyenes ösvényen járnak-e vagy sem.

Egyébiránt a Vinezi kastély ügyében most sem viszonzhatok mást, mint a mit császári felségednek már korábban válaszoltam. Ugyanis előbbeni nyilatkozatomban bőségesen fejtegetém, mi jogon birtam volt Vinczet. Azonban látom, legkegyelmesebb császár, a vajda emberei azonegy kifogással élnek mindig, hogy az új ítélethozás jótéte még fenn van az örökösök számára. De ha az új ítélethozás erejénél fogva akarták jogukat keresni, akkor nem ezen módon, hanem rendes per útján kellett volna arra szert tenniök. Mert én teljes joggal voltam Vincz birtokában. Ők nem a néhai fejdelem, nem a jelen vajda idejében, sem új ítélethozás sem egyébféle peres eljárás útján nem szerezték meg tőlem a Vinezi kastélyt magoknak. Törvénybe sem idéztettem soha általuk miatta. Könyörgök azért alázatosan felségednek, mint legkegyelmesebb uramnak és fejdelmeknek, hogy ezen igazságos ügyemben is Istent és az ő igazságát szemei előtt tartani méltóztassék.

És ha Vincztől is meg kell fosztatnom, kívánom, hogy egész árát nyolcz ezer teljessúlyu aranynyal tegye le nekem a vajda. Noha pedig, legkegyelmesebb császár, ezen jószágokat is úgy birtokoltam, mint melyek

nekem nem valamely pénzösztet erejéig beirva, hanem örök jogon adományozva voltak; s noha tanúul hívhatom a mindenható Istent, hogy azokat, ha tőlem függene, nem nyolcz ezer aranyért, de még tizennyolcz ezer forintért sem adnám el: történjék mindazáltal felséged kegyelmes akaratja szerint minden.

Monorát és járulékait mi illeti, ezekre nézve azt állítják a vajda emberei, hogy néhai Cserepovics Miklós özvegye irántok perben állott velem, s hogy a vajda most kielégíteni akarja az özvegyet s kifizetni amaz öt ezer forintot, melyekkel a vajda adósa maradt néki. Legkegyelmesebb császár, már előbbeni iratomban alázatosan jelentettem felségednek, mily czímmel voltak legyen mondott Cserepovicsnak ama jószágok beirva. A néhai fejdelem pedig, midőn azokat visszaváltani akartán, kutatást tétetett irántok, kisült: hogy Cserepovics és özvegye öt ezer forintnál többet zsaroltak ki jogtalanul belőlök; miért is a fejdelem törvény és igazság szerint egyáltalában nem volt köteles amaz öt ezer forint lefizetésére.

Aztán, legkegyelmesebb császár, egyáltalában nem értem, mi végre akar engem bárkivel osztozkodásra bírni a vajda. Monora és járulékai pedig tizenegy ezer forintba irattak be nékem. Tegye le tehát, fizesse le nekem jószágaim beiratait a vajda. aztán ha valakinek követelése van ellenem, törvény útján erőt vehet rajtam. Mert törvényt állani soha sem vonakodtam, sezen-tül sem fogok vonakodni.

Enyed dolgában pedig. látom, hogy ugyanazt sürgetik, mit előbb felséged elébe terjesztettek. Mert Enyed soha sem rendeltetett kiváltképen a néhai fejdelmek udvarának fentartására, sőt a többi egyházi jószágokkal egyetemben a királyné és a fejdelem kezébe adatott a

rendek által, minden de minden óvás nélkül, hogy tudnillik a fejedelmeknek tilos volna híveiknek amaz egyházi jószágokból bármit adományozni vagy beírni, valamint ez az illető országgyűlés törvényczikkelyeiből világosan kitűnik.

Mennyiben pedig mondják, hogy másoknak ily nagyjelentőségű jószágok nincsenek beírva, biztosíthatom felségedet, legkegyelmesebb császár, hogy Hagymási Kristóf egymaga több és Enyednél jóval értékeesebb egyházi jószágokat tart kezében. Sok mások bírnak olyatén egyházi javakat beírási czímmel, minők Enyed. Sőt még maga a vajda is Báthori Kristóf testvérével egyetemben bír egyházi jószágokat, valamint ezt előbbeni iratomból felséged világosabban megérthette. És felséged előtt, legkegyelmesebb császár, tudva van mindazáltal, hogy ő senkitől semmit sem szedett el, sőt többeknek öregbítette jószágait, csak engem egymagát és az enyéimet nyomván el. És mennyiben hozzáadják a vajda ugyanazon emberei: hogy Erdély rendei engem törvénynek kivüle most sem sújtottak volna, ha magamat korlátaimon belül tartom; ez a válaszom, legkegyelmesebb császár: A rendek éntőlem semmit sem vettek el egyáltalában, s bizonyos, hogy ezentúl sem fogtak volna tőlem bármit is elvenni, de az ő urok vette el erőszakosan mindenemet, a mim volt, pedig felséged tudta és világos akarata nélkül neki nem lett volna szabad engem fegyverrel megtámadni. Mert midőn ő felséged kegyelmes megegyezésével, általunk, felséged valamennyi hívei által vajdai tisztébe emeltetett,*)

*) E helyt nem lesz felesleges említenünk, hogy Békes, midőn verseytársra már vajdál volt választva, egy ideig reményt táplált, legalább társául neveztetetheti Maximilián által, valamint húsz évvel korábban Ferdinánd Dobó István vajdának társul Kendi Ferenczet adá vala.

részéről erős hittel kötelezte magát az összes rendek előtt, hogy felséged hívei közül soha senkit sem fog igazságtalanul sérteni, mely ígérletét mily pontosan tartotta legyen meg, tudja most felséged és tudja mindenki.

Ebbeli gonosz eljárását — felséged engedelmével legyen mondva — most örömet a rendekre fogná a vajda; ő a ki engem előbb minden igaz ok nélkül elnyomott, sőt életemtől akart megfosztani, most irányomban az önkényt akarja a törvény nevébe léptetni. Olyan a milyen jószágaimat hogymint birtokoltam legyen, s vajjon érdemeltem-e, hogy a néhai fejdelem azokat nekem adományozza, — először is a mindenható Úristen, aztán császári felséged ítéletére alázatosan bízom. Engem ugyan, legkegyelmesebb császár, nem a rendek s nem senki más, csak az egy vajda háborgatott igazságos birtokomban; én nem is követelek semmit a rendektől, mert tudom azt is, hogy ezen ügyet nem a rendek sürgetik nagyságodnál.

Ítélje meg kegyelmesen felséged, mi lehet inkább a rendek terhére : az-e, hogy én Enyedet a néhai fejdelem beírásából birtam? vagy az, hogy a vajda Deés városát, az ottani sóbányával együtt, mely Erdélyben a legeslegelső, Hagymási Kristófnak adományozá vala, Deés városát, mely az ország s a király főfő kincsének tartatik. Aztán Vécs várát járulékaival is Hagymásinak adományozta, valamint még több más jószágot, mind Magyarországon mind Erdélyben.

Ha tehát csakugyan császári felségednek az az akaratja, hogy engem szerencsétlenségemre összes jószágaimtól kell megfosztani, fizesse és tegye le nekem a vajda, mint előrebocsátottam, jószágaimnak beírási pénzét.

Egyébaránt megértettem, hogy ők mit indítványoztak felségednek a tőlem elfoglalt holmira nézve. Irták,

hogy az távozlól sem volt oly nagyértékü, minőnek mondom, s annál fogva esedezik a vajda, venné tekintetbe felséged az ő roppant költségeit és kiadásait, s hogy e zavargásokra én szolgáltatam okot, hogy ő kénytelen volt hadainak számát öregbíteni, s midőn erőhatalommal döntetett el az ügy, fegyverekre, lovakra, ágyúkra roppant pénzüszletet fordítani, hogy néhány jelesebb hive elesett az ütközetben, s végre, hogy az ő, a vajda, költségei összes jószágaimnak veszedelmezését jóval felülmúlták.

Mind ezekre csak ezt válaszolhatom, legkegyelmesebb császár: én nem tudom, ki parancsolta meg neki, hogy annyi költségekbe verje magát, hogy hitének és hítségének megszégésével váramat vívja, és összes jószágaimat s egész vagyonomat tőlem gonoszúl elfoglalja. A mit költött, azt bizony nem ilyesekre, hanem tisztéhez képest az ország közszükségeire kellett volna neki költeni. Az ágyúk, a lőpor, a golyók, az összes hadi szüleség nem a vajdát, hanem az országot és felségedet illették; s a néhai fejedelem mindezeket nem a végre gyűjté, szervezé, hogy azokkal felséged híveinek váraikat vívja a vajda, hanem hogy az ország oltalmára szolgáljanak, valamint azokat végintézetileg is felségedre és az országra hagyta. Felséged innen is kegyelmesen láthatja, hogy a vajda magának bitorol mindent.

Könyörög azon is, hogy a mi veszteségeink kölcsönösen kiegyenlítsék egymást, annyival is inkább, mert a kárnak tetemes részét az asztagok, a széna s egyebek felgyújtásával gonoszúl magok a városbeliek okozták. Nem tudom, legkegyelmesebb császár, mily arczczal terjesztethette ezt felséged elébe a vajda; ha csak ahhoz nem tartott jogot, hogy házamnál lakmározzanak

az övéi, s hogy asztagaimnak azért nem szabad felgyúlniok, mert máskülönben nem lakhatik jól az ő népe. Itélje meg tehát kegyelmesen felséged, mily igazsággal viseltetnek a vajda s az ő emberei saját vagyonom s az enyéim vagyona iránt.

Vagyonomat parányinak mondják. Én csak az igazságot fogom mondani, legkegyelmesebb császár. Vagyonom akár nagy volt, akár parányi, én megelégszem vele, csak adja nekem vissza a vajda. A mit elajándékozott belőle, annak pótoltatását méltán követelem, s egyebet nem kívánok magamnak megtéríteni, mint a mi az enyim volt s az enyéimé. Tudja a mindenható Isten, és tudja egész Erdély, hogy a vajdának soha sem volt annyija, mennyi nekem, hogy nincsen most sem, ha kifogom vagyonából a magamét. Sőt azt merem mondani, legkegyelmesebb császár, hogy felséged birodalmában sincsen Magyar, ki oly vagyonnal bírna, minő nekem volt, s ő mindezt feldúlta, elprédálta, és nemcsak saját szolgálait hanem idegeneket is, néhány száz embert ajándékozott meg velök; aztán testvéreinek és rokonainak, s feleségeiknek adományul osztogatta, nemkülönben Lengyelországba és számos egyéb helyekre is tetemes részt küldözgetett emberei által belőlök.

Esedezem tehát alázatosan felségednek, mint legkegyelmesebb urannak, a mindenható Isten szerelmére, méltóztassék Istennek és az ő igazságának tekintetbevételével nekem holmimat visszaadni, mert, mint már felebb is említém, én csak azt követelem vissza, a mi az enyim.

Továbbá, Bánffi György több rendbeli dolgaimat magánál tartja, melyeket Fogarasban lopva kivitt házamból, úgymint: drága köveket, gemmákat és ötezer

aranyat; könyörgök alázatosan felségednek, hogy ezeket is adassa nekem vissza a vajda által.

Továbbá egyéb épületeimben volt sajátomat is, a gabnaasztagokat, a bort, a lovakat, paripákat, mindenféle marhákat, vagy természetökben adja vissza, vagy igaz értéköket tegye le nékem a vajda; mert hogy mindezek kezében maradjanak, és jószágaimnak árát árukból, tehát a magaméból fizesse le nekem a vajda, ítélje meg kegyelmesen felséged, ha ez igazságos-e; viszont azt is alázatosan felséged ítéletére hagyom, ha méltánytalan-e az, a mit én kívánok.

Értettem azt is, mit ugyancsak ők édes testvérem Békes Gáspár, nemkülönben mostohánk elfoglalt vagyonáról s jószágairól felséged elejébe terjesztettek, hogy tudniillik ezek magokat összes eljárásomban részesítették. Igaz ugyan, legkegyelmesebb császár, hogy mondott testvérem, minden cselekedeteimben részt vett, mert felséged iránt való köteles hűségéhez képest mellettem állandóan megmaradván, nemcsak jószágait s vagyonát vesztette el, hanem bizonyos, hogy kész lett volna életét is elveszíteni. Ez volt, legkegyelmesebb császár, a mi eljárásunk, s ezen egy oknál fogva ügykezett a vajda mindkettőnket elnyomni. Esedezem tehát alázatosan felségednek, méltóztassék a testvéremtől elfoglalt holmit s jószágokat neki kegyelmesen visszaadni; hiszen az ő jószágai között nincsen vár, s az ő elnyomatása nekem oly keservesen esik mint a magamé.

Mostoha anyánkat a hatvan esztendősnél vénasszonyt mi illeti, ítélje meg kegyelmesen felséged, hogy tekintheti-e őt eljárásom részeseül a vajda, őt, ki a világi dolgokkal vajmi keveset foglalkodik, s kinek vagyonát nem, hogy elvennie, hanem őt épen a magáéból is

segítenie kellett volna, ha Istent féli. Az ő vagyona bizony csekély, de mert minden ok nélkül foglaltatott el, tanácsolja úgy az isteni igazság mint az emberi méltanyosság, hogy azt a vajda által neki visszaszolgáltassa felséged.

Egyébiránt Biharvármegyében Szentandrás helységét a néhai fejedelem beírásából ezer aranyért birtooltam, s azt tőlem a vajda szintén elvette; könyörgök, eziránt is felségednek, hogy nekem vagy ezen helységet visszaadatni, vagy pedig a beírási összeget visszafizettetni kegyelmesen méltóztassék.

Legkegyelmesebb császár, én a magam s az enyéim összes ügyeit császári felséged jó indulatiba alázatosan ajánlom, esedezvén mint legkegyelmesebb uramnak az élő Isten nevében, hogy először is őt igazságát szem előtt tartva, aztán az én tántoríthatlan hűségemet is jószágon tekintetbe véve, velem oly kegyelmesen bánni méltóztassék, miszerint egyéb hívei is irántam tanusított császári kegyelmességéből jó példát vehessenek magoknak. Ismételve is a magam s az enyéim minden ügyeit és igazságos keresetemet császári felséged legkegyelmesebb itéletére alázattal bízom, hagyom.

Továbbá, valamennyi ősi jószágaimnak kiváltságleveleit Fogarasban elszedte tőlem a vajda: esedezem tehát alázatosan, méltóztassék azokat is nekem kegyelmesen visszaadatni; mely jószágok ámbár most a Törökök birtokában vannak, mégis idő multával, midőn a mindenható Isten jóvoltából Magyarország felséged vagy örökösei által ősi szabadságának vissza fog adatni, kívánatos hogy kezemben s az enyéim kezében legyenek amaz oklevelek.

Végre, mit ők Bornemisza Boldizsár holmijáról és pénzeiről terjesztettek felséged elébe, azt is megértet-

tem; hogy ő tudniillik vagyonát a végre szállította volt hozzám, miszerint én azzal urok ellen élhessek, ha szükséges. Nekem, legkegyelmesebb császár, annyi vagyonom, annyi pénzem volt, a mennyivel beérhettem másnak vagyonára, pénzére nem szorultam. Bornemisza pedig az övét csak azért hozta hozzám, mert nem volt erőssége, melyben bizton őrizhesse. Aztán, udvari tiszté lévén felségednek, hozzá jőni ügyekezett, s nem volt bátorsága, holmiját saját házában hagyni. És miután most itt van felséged udvarában, saját ügyéről gondolom önmaga fog nekik választ adni.'

CIX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1574. június 6-án.

„Erdélyi vajda Bathori Estván, az hatalmas Isten adjon neked hosszú életet. Az én parancsolatom oda jutván úgy tudjad: Az én portámra egy levelet küldtetél, melybe jelentetted, hogy az én előbbi parancsolatom szerint hadadot, taraszkidot és egyéb hadakozó szerszámodat megkészítetted és Havasali Sándor vajdának küldted volna. Második pedig parancsolatunkba meghattuk vala, hogy mindjárt Hotin vára felé népedet küldenéd Jovánra, vigyáznának, hogy el ne szaladna. De azt adtad tudtomra, hogy Hotin vára Lengyelek házába volna, hová Tatroson által kellene menni, és hogy Jován vajda az országnak közepetten nagy hadal volna, ki miatt az haddal oda nem mehetnének. Az mely segítséget oda küldtetél Sándor vajda mellé, az oda még nem jutott; alattomba Jován vajda, az lator, szegény Havasali országot égette, dúlta. Azért hagyjok

neked, hogy hadadot mindjárt oda küldjed; Mehmed csauszt nem egyébért küldtük oda, hanem ha elindítottad volna az hadat, még többet is küldenél utána, taraszkot azonképen mennyi tüled lehet, hadnagyok pedig, kiket az néppel elbocsáttad, ne késsenek az uton, hanem mentül hamarabb lehet, oda siessenek. Mikoron az Oláh haddal, Nikopoli békkel és Viddini békkel együtt lesznek, keljenek által Szered vizén. Az Rumelii begberbég kilencz szancsákbékkal és két ezerrel jancsárral s huszonöt taraszkkal másfelől menjenek reá. Másfelől is meg rajta leszen Tatárhan Agkirmani békkel. Azért hagyom neked, hogy minekelötte az békek Dunán által költöznek, te hadad ott legyen Sándor vajda mellett segítségül. Úgy tudjad. Konstantinápolba ennekölötte 16 nappal kült ez levél.“

CX.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. junius 6.

„Csodálkozom, hogy annyi ideig késleltetted az segítség-elküldést, mert mikoron az császár parancsolatja odajutott volt hozzád, is meg arra választ tettél, abba huszonhárom nap elmúlt. Ennyi időtül fogva az te segítséged Sándor vajdához nem érkezett. Ha akkoron külded, mikoron véghezviszik az dolgot, az te segítséged kedves nem leszen császárnál, csak hejában leszen munkád, ha idejin nem érkeznek. Hadadot azért mindjárt elbocsásd, mert császárnak kedve szerint cselekszel. Evvel ez cselekedettel hivségedet előviszed. Mint-hogy ezt e dolgot érted, nem szükségg tanácsot neked adnom.“

CXI.

Báthori Istvánnak a Temesvári pasa.

1574. június közepe előtt.

„Erdélyi vajdának Báthori Istvánnak szolgálatomat ajánlom, mint jó szomszédomnak és barátomnak. Az Jenői szpahiak jövének énhozzám, kik ilyen panaszt tőtenek: Ennekelőtte régenten az minemő falúk hallgattának Jenőhöz, azaz: Zamokes, Színás, Lasva, Maltsirmen, Dolmas, Belenzik, Korod, Boszóhudos, Kiskermen, azok a falúk kétszer voltanak beiratatva császár lagestromába. De Lászlófi Farkas és Belénesi porkolábnak embere drabantokkal éjtszaka két falúra Korudra és Boszulaszvárra reá mentenek, szegénységnek marháját mind elvőttenek, annakelőtte az falubeliek ötet fogva vittének, most is Belényesbe tartják fogva. Pnyenféle dolgokat nem illik cselekedni, sőt azokat nagyságodnak meg kellene büntetni, és az szegényeket, kik fogva vannak, elbocsátatni. Nem kellett volna őnekiek sem nagyságod sem pedig én hirem nekül cselekedniek vagy hatalmaskodniek. Ha őnekiek valami igazságok volna a falúkhöz, nagyságodat meg kellett volna belőle lelteni avagy engemet, mi ezt törvény szerint eligazítottuk volna. Engemet ez dologért meglőltének, kívánták is, hogy Portára levelet írnék. De én nem akartam nagyságod hire nekül az Portára irnom, még nagyságodtul választom nem jőne, mi okbul cselekedtenek. Azon kérem nagyságodat, hogy azféle gonosztevő embereket megbüntettesse. Én is innét az szpahiakat erőlkedem megengesztelni, hogy az Portára panasz ne menjen. Úgy értse nagyságod.“

CXII.

Ugyanaz ugyanannak.

1574.

„Báthori Estvánnak erdélyi vajdának szolgálatomat ajánlom. Úgy értse nagyságod, hogy ennekelőtte Jenei Balogh Huszaim felől nagyságodnak az hatalmas császár parancsolatját küldtem vala, az ő peresi mennének az határba kiknek kárt tött, és bizonyítanának rejá. Nagyságod tizenötöd napot intézett, melyre odamenjenek az törvénnre; oda senki nem jöve. Éntülem mostan levelet kíván, hogy az Portának megjelenténem, hogy méltatlan panaszoltanak rejá, és méltatlanul vötték volna el tisztit. Azért lássa nagyságod; vadnak-e peresi vagy nincsenek, és énnekem adja tudtomra.“

CXIII.

Ugyanaz ugyanannak.

1574.

„Ennekelőtte nagyságod levelet küldett volt énnekem, melybe irá, hogy az Németek nagy készületbe volnának, ahoz képest mi is készen lennének; mostan is akarék nagyságodtul értenem, vagyon-e nekiek efféle igyekezetek.“

CXIV.

Mehemed nagyvezírnek Maximilián császár.

1574. június 14.

, El nem mulaszthatjuk, hogy legalább azokat, melyek Bogdán volt Moldvai vajdára és Békes

Gáspárra nézve ellentünk felhozattak, rövideden érintsük. Mi Bogdánt illeti, nincsen tudomásunkra egyáltalában, hogy jelenleg hol tartózkodik; más részről nem tagadjuk, hogy ezelőtt több hónappal birodalmunkban tartózkodott, de ez nemcsak akaratumkon kívül, hanem épen tudtunk nélkül történt; s nem hogy ezen Bogdánt pártfogolók: épen ellenkezőleg, mihelyest értésünkre esett a dolog, azonnal komolyan kiharancsoltuk országainkból. Ez meg is történt már több hónapja, s azóta semmi hírünk felőle. S mi illeti Békest: őt az Erdélyi vajda tavál megfosztotta jószágaitól, ő a végveszély elől, mely őt fenyegeté, hozzánk menekült. Mivelhogy pedig tudva van mind császártok, mind magatok előtt mily indulattal viseltetett legyen ő még fenséges János fia, Zsigmond herczeg idejében irántunk, mennyi alkalmatlanságot szerzett legyen nekünk mindenha, arra törekedvén sokáig ernyedetlenül, hogy nekünk és hív alattvalóinknak minél többet árthasson: könnyű leszen ítéletet hoznatok, ha van-e okunk őt erősen, vagy csak némileg pártolnunk. Minthogy azonban, a mint említők, hozzánk kívánt menekülni, őt nem marasztottuk ugyan, de el sem utasítottuk. S mert ő sem Magyarországon nincsen, sem Horvát- vagy Tótországban, sem ezen tartományoknak Erdélylyel határos részeiben, hanem Németországban van, mely nem oly könnyeden zárkozik el valaki elől, s mely a kit egyszer befogadott, azt épen nem szokta kikergetni: eljárásunk, úgy hiszszük, nem olyan, mely a békepontokkal ellenkeznék.’

CXV.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1574. június után.

„Nagyságodnak tudtára adom Lengyelország felől, hogy az Lengyelek főembereket küldették király után; visszahíják; *) ha eljű, ismeg uralják; ha nem jű, gyűlést köztek tévén, egyet választnak: most ebbe ez állapotba vannak.

Az én emberem levelet küldett énnekem, kiben jelti, hogy nagyságod levelet küldett volna ide Domb-rava felől; énhozzám nagyságod levele nem jutott. Nagyságodnak jelentem, hogy az utakat mindenfelől erősen őriztettem, hogy el ne szaladjon. Istennek segítségével reá találkoztanak, elevenen megfogák; annakutána az Havasali Sándor vajdának küldettem. Azután is efféle gonosz embereket, az kik császárnak nem hivei, kész vagyok kergetnem, úgy tudja nagyságod.

Az mostani Gyulai bék Várad tartományába Kölösérre ment volt, ottvaló vámosnak fejet vött, kinek semmi büne nem volt; annélkül két falura, Tolkosra és Jánosra, Várad tartományához valókra embereket küldett: őket megfogdostatta. Annakelőtte az szomszédságban ilyen dolgok nem estenek, nem tudom miokáért cselekedett. És az mely szegénység Temesvárra megyen kereskedni, életet keresni, őket fogva tartják, szekerét, marháját tőlek elvészik. Nagyságodnak könyörgek, ne szenvedjen ilyen dolgokat cselekedni szomszédságba.“

*) Anjoui Henriket érti, ki 1574. június 13-án titkon visszament Franciaországba.

Nagyságod emberemnek Grujo Péternek szólt, hogy Várad mellett valami jancsárokat megfogtanak, mely dolog felől nagyságodnak le vele ide nem jutott. Az én emberem levelet küldött énnekem. Nagyságod úgy tudja, hogy ez e dolog én időmben nem esett, mert én Váradon gonosz embereket nem tartok. Az ki énvelem egy, az én bátyám ott vagyon, énvelem az hatalmas császárnak igazán és hiven szolgál. Úgy vagyon hogy Ártándi életében estenek olyan dolgok. Efféle dolgokat én soha nem szenvedtem. Ha ő élt volna, én őtet régen is megbüntettem volna. Mikoron megholt, várát elfoglaltam, ott valamennyi foglalkoztat találtam, Budai bassának küldtettem. Ez dolog három határ között esett, Gyulához és Német határhoz közelb volt, hogy nem Váradhoz, még most is ottégy en mindennap hajdú látrok járnak. Meghattam emberimnek, hogy vigyázzanak reájok, ha valami módon kézbe akadnának. Nagyságodnak könörgök, nagyságod akármely panasznak helt ne adjon; én ilyen dolgokat nem kívántam, soha nem is akarnám történni.“

CXVI.

Szelim szultánnak Báthori István.

1574.

„Mahmut békért, mely Szolnokba vagyon, könörgök hatalmasságodnak, hogy Temesvári bass(as)ágot nekie adná, mert ő itt az végekbe régi szolgáló ember, az országnak is állapotját jól tudja, minden emberrel jól és igazán él; ennekelőtt Munkács alatt is elég vitézséget mifelt. Ha ő Szolnokbul nem ment volna, még Tokajt is az Németek nem vötték volna. Ha Temesvári

bassa leszen, az országnak nagy hasznára leszen; mostani kastélt is, kit csináltak, talán könnyen megvennéje; mi is az ő szomszédságába megnyugszunk; könyörögök, hatalmasságod tekéntszen rejá.“

CXVII.

**Békes Gáspárt portai ügyviselője Antalfi Imre
értesíti ügyének állásáról.**

1574.

„Nagyságos uram sat. Minekutána a nagyságodtól hitemre bizott parancsolatokat a nagyvezírnek előadtam, hozzám küldé Mahumed béget, ki velem élő szóval közölte a pasák végzetét: hogy nagyságod bemehet Erdélybe, ha ez nem történik az ország elpusztulásával; valamint én azt nekik már nagyságod nevében ígérém vala; s fejére és szakálára esküdött a bég, hogy azon esetre, ha nagyságod a mondott módon megy be Erdélybe, a Porta neheztelésétől egyáltalában nem kell tartania. Ezen bég szerint oda nyilatkoztak divánjokban a pasák, hogy nagyságodat azért sem volna tanácsos Erdélyből kirekeszteni, mert ez esetben kibékülhetne a vajdával; s ha aztán mindketten a Némettel tartaná, könnyű volna Erdélyt a Porta ellen lázítani s elszakítani tőle; ha pedig nagyságod nem lép békére a vajdával, s a török tiltakozás ellenére bemegy Erdélybe, akkor szintén nagy zavarok keletkezhetnének, miért is végzést hoztak, hogy ők ugyan írásban nem adnak nagyságodnak engedelmet a bemenésre, mert gyanítják mi végre kíván írást nagyságod; tudják, hogy a vajda nem tűrné el békén, ha nagyságodhoz levelet adnának, s ha néki ez értésére esnék; mindennek elkerülésére tehát megannyian abban egyeztek meg: hogy

valamint nagyságod az ő segédök nélkül akar Erdélybe bemenni, úgy azt az ő levelök nélkül is tehesse meg nagyságod.

Hogy pedig a nagyvezír ide a Portához hívta nagyságodat, az csak annak megkisértésére történt: ha fog-e nagyságod jöni; s mihelyest ide jött volna, nyomban nyakára is fűzi a vajdaságot önmaga szabta feltételek alatt. De én ez ellen mindenkép szabadkoztam, mondván, hogy nagyságodat lehetetlen volna rábírní, s hozzáadván, hogy miután nagyságod oly roppant öszletet ígért a leghatalmasabb császárnak s a pasáknak, minőt nehéz volna Erdélynek még öszvességéből is kivájni, bizony nincsen ok, uramnak hűségét kétségbe vonni.

Most jött vissza Erdélyből egy csausz, ki a nagyvezír előtt szidta a vajda fősvénységét, s maga a pasa is mondotta, hogy neki bizony semmi haszna az ő vajdaságából.

CXVIII.

Szelim szultán Báthori Istvánnak.

1574. augusztus előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori Estván vajda, az Úr Isten sok esztendeig élteszen. Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad. Az én portámra levelet küldtél. Békes Gáspár Nemcze királynál vagyon, mindenkor országot elveszteni gondolkodik. Ha valamit ország kárára akar na cselekedni, Budai, Temesvári beglerbegek segítségére menjenek, és akkor más parancsolatot hogy ne várjanak, és hogy mindjára segétségre jűjenek. Bécsi király mikor meghal, Magyarországi urak ha kik akarnak császárnak és énnekem híven szolgálni, hatalmas

császárnak oltalmában legyenek. Budai bassa, Temesvári bassa alatt pénzeden szolgát fogadj. És valaki neked szolgálni akar, senkitől bántása ne legyen. Regieb agának szancsákságot kértél, és egyéb embereknek fizetéseket. Mindeneket én megadtam. Budai, Temesvári beglerbegeknek parancsolatot küldtem, mikor szükség, őmagok segítségre hozzád elmenjenek. Ha akarod is, pénzeden embereket fogadj, senki ne bántsa, megparancsoltam. Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad. Országot szépen tartsad. Község nyugodalomba legyen. Szépen vigyázz. Másfelől is szépen vigyázz, neked kárt ne cselekedjenek. Ördög ember, ha országnak kárt akarna cselekedni, ha segítség szükség leszen, ha Nemceze király meghal, Magyar urak akarnak neked szolgálni; az ki parancsolatokat küldtem, megküldjed az beglerbegeknek, és azok ellenséged ellen megsegítnék. Oszton valami más szükséges dolgod leszen, írd meg a Portára, gyakorta neked leveled ide jűjön. Úgy tudjad. Az én parancsolatomat meghigyjed. Az rebülevel hónak tizenötöd napján, kilencz száz nyóczvankét esztendőben. Konstantinápolyban.“

CXIX.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1574. augusztus előtt.

„Erdélyi vajda, Báthori Estván, az Úr Isten éltessen sok esztendeig. Köszönetem szolgálatom után. Úgy jelentem, császár portájára embered és levelet jűtt, kivel te hívségedet mutattad; ajándékokat, melyet küldöttél, mind meghozta. Embered szép szóval ajánlott tégedet. Az ki neked árolód volt, Békes Gáspár, azról császár

egynehányszor Bécsi királynak levelet küldött, mivel az Portára küldje. Mostansággal Bécsi király adaját beküldte és levelet küldött. Úgy írt: Erdélyi vajda régtől fogva Békes Gáspárral egymást nem szerették; mostansággal látta, hogy fejét keresi, féltébe ide jött; neki a hol pénzen vett háza vagyon, oda ment és ott vesztegtil. Vajdának vagy országnak árolója nem volt. Mi kérünk, hogy neki bűnét megbocsássad. Békes egy emberétől levelet ide küldött. Úgy írta: az ország a vajdát nem szereti, ha a vajdaságot Békesnek adja császár, több adót ad. Én az embert szép szóval küldöm el, azt mondom, hogy az Portára jűjön, osztán mikor itt leszen, örömet megadom neki, vajdától Sebest, Lugast megkérem nekie, ott vesztegtilhet, míg a vajdaság leszen; mostansággal semmit nem hallottam, hogy az ország panaszolt volna vajdára, osztán az császár parancsolatját híven megtartja. Ilyen módon szép szóval az embernek szóltam, hogy csak ide vehetném. Az ki levelet Békes ide küldött, neked küldtem. Olvasd meg.

Az kik Békessel tartották, olyan urakot az mi módon lehet, nagy kínval megöljed. Mostansággal Bécsi király Békesnek segítséget semmiképen nem adhat. Mostansággal az luteránokkal nagy háboruságok vagyon. Úgy értem, hogy segítséget neki nem adhat. Mindenkor neked kíméd ott legyen. Valami hírt hallasz, mindjára írd ide minekünk. Úgy tudjad. Az Úr Isten éltesen. Rébűlevel hónak végébe, kilencz száz nyócavankét esztendőben Konstantinápolyban.“

CXX.

Báthori Istvánnak Szelim szultán.

1574. november elején.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda, az Isten adjon hosszú életet. Az én parancsolatom oda jutván, így tudjad meg, hogy Erdélyországból minden esztendőre ez mostanira is az adót megadták. Az én parancsolatom oda jutván, az országot őrizd, vigyázz, az községet szépen tartsad, ne legyen bántásuk. Ha valamely felől hírt hallasz, add tudtomra énnekem; ezt így tudd meg.“

CXXI.

Báthori Istvánnak Memehed nagyvezír.

1574. november elején.

„Erdélyi vajda, Báthori István vajda. Keszenetem szolgálatom után. Ezt így tudd meg, hogy leveled embereddel juta hozzám az ország dolga felől. Egyéb dolgokat is adtál értenöm. Mi ezelőtt is azt kívántuk, most is azt kívánjuk, hozzánk való igazságodért hívségedért országodat birjad, őrizzed, jól viseljed gondját. Az hatalmas császár portájának hívséggel, igazsággal légy, császár parancsolatjának ellene ne járj, az községet szelíden tartsad. Valamit kildtél az én feleségemnek emberedtől, mind meghozták, megadták. Ez egyúttal az tengeri erővel Goletát és Tunist megvettük. Zinan passa levelét kildette, melnek mássát vettük, és oda neked kildettük. Kegyelmeteknek is legyen tudtára.“

CXXII.

Báthori Istvánnak a kapucsi-pasa.

1574. november elején.

„Szolgálatom után nagyságodnak tudtára adom, hogy embered énnekem egy leveledet hozta, melbe magadnak egy jó lovat kéresz volt. Az minemü lovat nagyságod kívánna, nem mindenkor találhatunk reá, de el nem felejtöm, gondom vagyon reá, mihelt reá találkozom, megveszem, vagy az tē emberednek adom, vagy az én emberemtől kildöm, bizonynyal elhigyjed. Eze-lőtt kenyergettem nagyságodnak egy öreg órájért, mi-kor nagyságod kezéhez keröl, ne feletkezzék el rólam.“

CXXIII.

Báthori Istvánt portai képviselője Grujo Péter tudósítja a nagyvezír nyilatkozatáról Békesre nézve.

1574. dec. 28.

„Kegyelmes és nagyságos uram, örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak. Továbbá nagyságodnak ezt irhatom, hogy enge-met hitt vala az passa hozzája karácson előtt és monda énnekem: Békes énnekem azt írja, hogy őneki sok párt-ja volna Erdélbe. És mondá esmeg az passa: Nagy do-log az, hogy Erdélyiek pldát nem vehetnek magoknak az Alföldrül, miképen elveszték Lippát és Tömösvárát, akkor is császártul és mitülonk semmi bántások nem lött volna nekiek, hanem akkor is pártot ötínek, és Barát mellé állának, urokra támadának, ki természet szerint való fejedelmek volt, és úgy veszték az Alföldet. Mert ha

ők jámborok lésznek vala, és fejedelmeket híven szolgálják vala, mégy most is az Alföld tietek volna. Azért most is látom, hogy egyebet nem kívánnak, csak veszedelmet magoknak, mert az Török had ahul jár megy, császár birodalmában is nagy kárt tésznek, nem hogy az tö országtokban kárt ne tennének, nemcsak kárt, hanem mégy országtokat is elviszik; mert jól látom, hogy egy kicsenné azba az kis országban megnyugottak az urak és az nemes nípek, kibe az hatalmas császár engedelméből vadnak, azt is el akarják veszteni mint az többit. De nem tudja-í az bolond nép, hogy én azon jár-nék, hogy én Békest kezembe keríténím? mert én Békesnek csak szíp szót adok; ha ide nem jó is, meghattam én Budai passának, hogy ő is szíp szót adjon neki, és biztassa; ha ő Erdélre indul, tehát hátulvegye őtet az Budai passa. És azt is hagyá, hogy én nagyságodnak megírjam: hogy nagyságod is kisen várja, talám valamiképen kézbe akadhat; hogy ha az Úristen azt adná hogy kézbe akadhatna, tehát meglátja minden ember, mit cselekeszem én vele; mert én jól tudom, hogy még király ideibe megeskött volt ő az Nímet királnak, és mire tanácsolta volt az király fiát, hogy Törökre hadat indítson; azért hogy lehetne az, hogy mi annak jót gondolhatnánk, hogy őneki uraságot adnánk Erdélbe? Meglátják az Erdéliek azt, ha őmellé támadnak, hogy úgy járnak Erdélvel, mint igaz, Tömösvárral járanak és Lippával. Nám, vajdájok jó vagyon, az, kit az hatalmas császár nekiek adott, és az ország is azt választotta, és mindeneket, nám, törvényébe tartja, és az hatalmas császárnak is hű szolgálja; azért jobb volna nekiek, ha ezt uralnák. Azért ha magoknak jót akarnak, azt uralják, ha el nem akarnak veszni mind országotul. Mert mi soha azt nem engedjök, hogy soha Békes Erdélben

lakjék; én azt bánom, hogy fejvel is szaladott, de annakutána is kezönkbe kell kerölni az ő fejinek. Isten tartsa meg nagyságodat, és nevelje az Úristen nagyságodnak szerencséjít, mind Kristóf urammal ő nagyságával egyetembe. Datum Constantinopolim adij 28. die Dechembri, ano Domini 1574. Grujo Péter, nagyságod szolgája.“

CXXIV.

Báthori Istvánnak Amhád csausz.

1574. dec. 28.

„Örökké való szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes uramnak sat.

Emlekezhetik nagyságod reá, kegyelmes uram, én minemü hivséggel és szorgalmatossággal ett az nagyságod dolgába forgottam, és miképen mindeneket véghezvittem; ennekutána is míg Isten nagyságodat és engemet éltet, minden hivséggel akarok nagyságodnak szolgálni. Istennek segítségéből penig annyira vittük az nagyságod dolgát, hogy míg Isten Mehemet passát élteti, nagyságod addig semmit ne féljen se Békestől se senkitől, mert általánképen minden kétségnél kül az passának kegyelmessége vagyon nagyságodon. Mostan penig miért hogy az Úr Isten az mi hatalmas császárunkat ez világból kivevé, és mast szultán Muratot tudniilik adta fejedelmül, szükség hogy nagyságod megmutatván hivségét, mind ajándékával s mind emberével hozzá készítse magát, hogy az uj fejedelelemnél is nagyságod kegyelmességet nyerjen, mint a meghalt fejedelelemnél kegyelmességet nyert vala nagyságod. Hiszem penig hogy minden kétségnélkül kegyelmességébe leszen nagyságod. Továbbá, ennekelötte is irtam vala nagysá-

godnak, hogy nagyságod énnekem egy jó öreg rókasubát küldene, de nem tudom, ha nagyságodnak megadták volt-e avagy nem. Azokájért mostan is könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod kegyelmességéből küldjön egy jó rókasubát, kiben, mikor ígyen követségre megyek, kocsiban melegen ülhessek, és nagyságodnak jót mondhassak; avagy subát ha nagyságod nem küldhet, vagy hatvan jó bőrt küldjön nagyságod, kiből egy jó subát csináltassak. Annakfelette egy szép ezüstös és aranyas hegyestőrt nagyságod kegyelmességéből méltóttassék küldeni, kiben én is az hatalmas császár előtt dicsekedhessem és nagyságod jó nevét hirdethessem. Kibenagyságod megmutatván kegyelmességét, én is mind éjjel és nappal hívséggel szolgáljak nagyságodnak, kiben meglátja nagyságod, hogy éntőlem semmi fogyatkozás nem leszen.

Értettem azt is, hogy nagyságodnak haragja volna Mehemet begre, de mi legyen az oka, nem tudom. Mert az nagyságod dolgába nem hogy ártalomra lőtt volna, de sőt inkább nagy hasznára volt nagyságodnak. Mert noha az nagyságos passa parancsolatjából cselekedte a mit cselekedett, tudniillik, mert a passa parancsolta, hogy tolmácsoljon a Békes dolgába, de azért mindenkiben nagyságodat igazította az nagyságos passa előtt, és semmiben nagyságodnak ártalmára nem akart lenni, kit én nyilván megértettem. Nem illik azokájért, hogy nagyságod elébbi kegyelmességét megvonja tőle, mert jöendőbe is nagyságod, szolgálatjánálkül nem lehet. Tudja pedig nyilván nagyságod, hogy ez két iffiat az nagyságos passa adta énnekem, kiknélkül én semmiképen nem lehetek mind az nagyságod dolgaiban s mind az hatalmas császáréban; levelet ezekkel iratok mindenfelé a hová a nagyságos passa parancsolja és ezek-

kel magyaráztatok; ezekkel megyek mind Lengyelországba mind nagyságodhoz, és semmi nincs, kit velek nem kell közlenem, ugyannyira hogy semmiképen szolgálatjoknálkül nem lehetek. Annakokáért nem hogy nagyságod haragomnék, de inkább könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod megmutatván hozzájok kegyelmességét, ez új császárhoz küldött embere által minden módon törekedjék nagyságod érettek, hogy üleféjek öregbedjék; és mostan nagyságod kegyelmességéből az levelet megíratván mind az hatalmas császárnak s mind az nagyságos passának mellettek, küldje el nagyságod Muztafa csaustól; én fogadom, nem hogy nagyságodnak ártalmára lennének, de énvelem egyetembe híven szolgálnak nagyságodnak, és semmi nem lehet, a mi nagyságodnak ártalmára lenne, kit nagyságodnak hurré nem adnának; lám, ez ideig is mindenekezt ezektől értettünk meg, szükség azért, hogy nagyságod kegyelmességét megmutassa hozzájok, kit most az új császár előtt megmutathat nagyságod, mert hiszem Istent, hogy minden kívánsága betelik most nagyságodnak. Annakokáért mégis könyörgök nagyságodnak, hogy nagyságod ezekhez megmutatván kegyelmességét, mostan nagyságod el ne mulassa, hanem nagyságod leveleket küldje el, kit szolgáljak meg én is nagyságodnak, mert valamit nagyságod ezekkel mível, énvelem míveli nagyságod. És hiszem, jobb ezekkel cselekedni, kiknek jövendőbe is nagyságod hasznokat veheti, hogy nem azokkal, kik semmire nem mejendők, és ha akarnának is, nagyságodnak nem szolgálhatnak. Ezek pedig, nyilván tudjuk, hogy arra tartatnak, hogy itt az Portánszolgáljanak császárnak és minden keresztyén fejedelmeknek irásokkal és magyarázásokkal. Most üleféjek tizenyolcz ozipora lött, akár csak egy huszonöt ötre mehetnének

nagyságod kegyelmes törekedése után. Ezeket ha nagyságod cselekeszi, minden kegyelmességét megmutatja nagyságod mind énhozzám s mind úhozzájok. Kit mind én s mind úk megszolgáljuk nagyságodnak mint kegyelmes urunknak. Az hatalmas Isten éltesse nagyságodat minden hiveivel. Datum Constantinopoli feria 3. post festum nativitatis Christi anno 1574. Ahmad csaus, nagyságodnak hive.“

Külön papírszeleten:

„Nagyságod a mely költséget rendelt volt Mehemet begnek, nagyságod kegyelmességéből. küldje meg, lám az bátyjának megküldte nagyságod, énnekem pedig minden segítségem és bizodalمام csak Mehemet beg, főképen evvel szolgáltatok.“

CXXV.

Báthori Istvánnak Muztaffa és Mehemedbeg.

1574. dec. 28.

Kegyelmes, tekintetes és nagyságos úr, nektünk legkegyelmesebb urunk. Örökös szolgálataink felajánlása után.

Megemlékezvén nagyságodnak irántunk érdemetlen szolgálai iránt gyakorta és bőségesen tanusított jó hajlandóságáról, most is hozzája folyamodunk, mint a kegyelmesség és jóság forrásához, s esedezünk alázatosan, méltóztassék jelenleg is szintazon jóságát kegyelmesen nyilvánítani, minket ajánló levele által az új császárnál s a nagyságos pasánál nagykegyesen segíteni és alafánkat öregbíteni. Viszont mi is hűségünket,

buzgalmunkat, fárasztásunkat, szorgalmunkat s összes munkásságunkat ajánljuk nagyságodnak. Az ajánló levelet pedig Muztaffa csausz által méltóztassék nagyságod számunkra küldeni. Kivánjuk érjen nagyságod nesztori esztendőket nagyszerencsésen. Kelt Konstantinápolyban Krisztus születésének ünnepe után harmadik nap 1574. Nagyságod leghívebbjei Muztaffa és Mehemethbeg.’

CXXVI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575. januarius.

Báthori István az 1575. diki év elején Bornemisza Gáspárt Kassára küldte, ki onnan visszajövet meghozta a hírt, hogy Békes Magyarokból, Németekből s egyéb nyelvű emberekből, kivált Egri katonákból álló hadat gyűjtött együvé. Mit megértvén Báthori, s tudván azt is, hogy az Erdélyi nemességből nem kevesen, kivált a Maximilián birodalmához közelebb lakók, Békessel ellene összeesküdtek, Tinódi Sándort, Békesnek titkos levélhordozóját, fogságra vetette, Daczó Jánost pedig a Temesvári pasához siettette, kitől ígéret érkezett, hogy szükség idején a kívánt segédhad nem fog hiányzani. Ugyan ekkor Kendi Sándort a Portára küldötte a vajda, hogy az új császártól neki új athnamét hozzon s őt egyszersmind Békes fondorkodásai ellen a nagyvezír hajlandóságába ajánlja.

CXXVII.

Murad szultánnak Báthori István.

1575. januárus.

„Hatalmas gyezhetetlen császár etc. Hozá nekem te hatalmasságodtul az elmúlt napokba az te hatalmasságod levelét Muztaffa csausz, te hatalmasságodnak jámbor szolgálója, melyből alázatos fővel megértettem, hogy az Isten az ő erektől fogva való tanácsából és rendelkezésből az hatalmasságod bódog emlekezetű atyját, az hatalmas győzhetetlen Szelim császárt ez árnyékvilágból az más világra az erők életre hívta volna, és hogy immár holta után az nagy császárságnak székibe jó szerencsésen hatalmasságodat ültette volna, és most az hatalmasságod szerencséjével az hatalmasságod birodalmába, minden országokba csendesség volna. Mely dolgot megértvén az hatalmasságod leveléből, nagy szívem szerént erültem ezen ; és hálát adtam az Istennek, hogy te hatalmasságodat az új atyja székibe ily szerencsésen minden birodalmába való csendességgel helyhez tette és ültette ; kívánom is új Istenségétől te hatalmasságodnak jó egészségét, hosszú életét és minden jó szerencsés birodalmát, Isten minden ellenségit az hatalmasságod talpa alá vesse. Ez mellett ajánlom te hatalmasságodnak ez szegény nyomorult országgal egyetembe igazságos hívéségemet és engedelmes szolgálatomat ; azonképen mint voltunk az te hatalmasságod ösinek és atyjának, barátinak baráti, ellenségének ellenségi lesziünk, szikségnek idején vértünk hullásával és halálunkkal is szolgálni készek vagyunk. Kenyergek azért te hatalmasságodnok alázatosan : hogy te hatalmasságod is legyen énhozám és ez szegény országhoz azon kegyelmességgel, ótalommal, melylyel volt az te hatalmasságod ősi és aty-

ja; tartson meg és eressítsen meg engemet ez ország birodalmába, azonképen mint az te hatalmasságod atyja, teljes azon igazsággal, melylyel az megholt király birta ez országot; legyek én is azon kegyelmes tekintetbe te hatalmasságodnál, mint volt az megholt király. Mely te hatalmasságod kegyelmességejért ez országgal egyetemben minden tekéletes hívséggel, halálunkkal akarunk szolgálni, és jó szerencséjeirt, hosszú életeirt Istent imádnunk. Tartsa meg az Úristen etc.“

CXXVIII.

A nagyvezirnek szóló levélhez.

1575. januarius.

„Mely dologról és egyebekről is bő szóval izentem te nagyságodnak az én fű emberem által Kendi Sándor által. Nagyságodat kérem, higgye meg szovát, és minden dolgaimba ezután is legyen azon jó akarrattal és gyámolsággal az hatalmas császárnál, melylyel volt eddiglen, kiról soha én, az míg élek, el nem feledkezöm. Mert Isten után énnekem csak nagyságodban vagyon minden bizodalمام. Tartsa etc.“

CXIX.

A többi vezírekhez Báthori István.

1575. januarius.

„Bocsátjuk az hatalmas császárhoz, az mi kegyelmes urunkhoz ez mi fű emberünket, tanácsunkat Kendi Sándort, ervendezni azon, hogy az Úr Isten ő hatal-

masságát az nagy császárságnak székibe jó szerencsésen és csendességgel ültette. Ez mellett kenyergettünk ú hatalmasságának bizonyos dolgainkról, mely dolgokról te nagyságodnk is izentünk bú szóval ez mi emberünk által. Kérjük azért nagyságodat szeretettel, higgye meg az mi emberünk szovát, és mutassa hozzánk te nagyságod minden jó akaratját. Legyen jó terekedő nagyságod is az fénes portán az mi dolgainkba, kit én is te nagyságodnak hálálhassak meg ezután is. Tartsa etc.“

CXXX.

A nagyvezírnek Báthori István.

1575.

„Akarám nagyságodnak tudtára adni, hogy miolta fogva te nagyságod Recheff béget ide az végbe az Jenei bégségbe szerzé az új tisztben, attul fogva az szegény község nagy jó csendességbe vagyon, megnyugodt. Az minemű latrok, tolvajok, hajdúk miá ezelőtt bántások és pusztaságok volt, azokat az feldről mind kitisztította. Jó vigyázó ember, mivelünk is Erdélyiekkal az szomszéd-ságba békességgel lakik. Kérem azért nagyságodat szeretettel: vigye feljebb dolgát az hatalmas császárnál, vigye nagyságod az Gyulai begsége, mutassa hozzá evvel is nagyobb kegyelmességét; mert meghiggye nagyságod, jól szolgálja és megérdemli az hatalmas császár kenyerét. Hiszem az Istent, hogy az új császárnál meg nem pirul, úfelőle való dicsíretbe.“

CXXXI.

Muztafa budai pasának Békes Gáspár.

1575. febr. 14.

„Te nagyságodnak szegény rabja Békes Gáspár. Illustrissime ac magnifice domine, mihi semper gratiose. Az hatalmas Istentől te nagyságodnak minden jókat kívánok és hosszú életet; egy napját ezerré tegye te nagyságodnak.

Nagyságos uram, megadá énnekem az én emberem István deák az te nagyságod levelét, kiből értem az te nagyságod énhozzám való jóakarátját, kiért a nagy Isten sok jókat adjon te nagyságodnak; mert én tudom, hogy soha meg nem szolgálhatom az te nagyságod énvelem jótétét.

Továbbá, nagyságos uram, értem az nagyságod leveléből az te nagyságod parancsolatját és intését, hogy én az hatalmas császár portájára mennék; értem pedig az nagyságos fővezér pasa levelét és akaratját, az nagyságod atyjafiáét, hogy ő nagysága azt kívánja. De én ő nagyságának ezelőtt is alázatosan megírtam és megizentem emberem által, hogy az semmiképen nem lehetne, hanemha vesznije akarok, mert te nagyságod jól tudja, hol vagyok; ahoz semmiképen mód nincsen. Te nagyságodnál nyilván vagyon, nagyságos uram, hogy itt Németországban nem úgy vagyon a dolog, mint az hatalmas császár birodalmában, hol mindenek csak az hatalmas császártól hallgatnak és félnek. Itt sok szabad fejedelmek és főurak vagynak, kik híre nélkül semmit nem mívelhet a fejedelem. Ha szintén a fejedelem azt megengedné is, hogy bemenjek, avagy ugyan parancsolná is: soha azok nem engednék; ezer fejem volna is, egyiket oda nem vihetném; te nagysá-

god pedig megítélheti mint eszes fejedelem: országokban vagyok, mindent látok hallok, annakfelette a fejedelemnek is udvarában vagyok, és mindent láttam, hallottam. Ítélje nagyságod, miben légyen az én dolgom és mint lehetne az én bémenésem? meghiggye nagyságod, sok szem vigyáz minden szempillantásban énreám. De ha ő nagyságának ugyan az akarata az fővezér pasának, hogy én elveszszek, s ha mit vétettem ő nagysága ellen, kiért halált érdemlek: ő nagysága küldjön ide, ölessen itt meg, mert énnékem mindegy, akár egyképen akár másképen. Ha ő nagyságának halálomban léssen nagyobb haszna hogy nem életemben, ám ölessen meg; lássa mind e világ, mint fizeti meg ő nagysága az én hívséges szolgálatomat, kit én a holt király fia idejében míveltem az hatalmas császár vitézivel az hatalmas császár ellenségi ellen, kit mind a végbeli vármegyék és vitézek jól tudnak; ám légyen példájok egyebeknek gyen ezt az hatalmas Isten látja, hogy az én életemben ő nagyságának több haszna lenne, hogynem mint a vajdának teljes életében. Te nagyságod meghiggye azt, hogy minden nap . . . sok szidalmat vallok én az hatalmas császár (íránt való) hívségemért; török nevem vagyom, nagyságos uram, most is mindenek és sokan mondják, hogy megérdemleném, hogy a bőrömet is nyúznák rólam.

Te nagyságodnak könyörgök: a nagy Isten ja eleibe te nagyságod az nagyságos pasa vezérnek, hogy ő nagysága tekintse meg az Istent, ne vesszen ő nagysága pen minden érdemem kívül; mi haszna léssen ő nagyságának az én veszedelmemben? egyebek is csak elidegenülnek evvel az hatalmas császártól, mert mindenek jól tudják, mint szolgáltam én az hatalmas császárnak; ő nagysága ne

vége az vajda énellem való sok vádolásit elő, mert az vajda énekem mindenemet el . . . , életemet is elvinné, ha lehetne: ő nagysága a nagyságos vezér pasa, csak akarná, megértené, ki légyen az vajda, és minémü hive légyen az hatalmas császárnak, és mint praktikál most is az hatalmas császár ellen: talám ő nagysága énrám is . . . tekintene. Nagyságos uram, nincs ki eleibe adná a nagyságos pasának a dolgot, az én szómnak is pedig ő nagysága helyt nem ad; de meglátja ő nagysága, ha én mind eleitől fogva igazat nem írtam a vajda praktikái felől, bátor szörnyü halállal ölessen meg ő nagysága. Most igen titkon küldötte embereit Római pápához, és mind az hatalmas császár ellen praktikál; ide is jó és mégyen postája; valamit az hatalmas császár portájáról ért, ide mindeneket megír.

Továbbá, nagyságos uram, értem azt is, hogy azért is neheztel a nagyságos vezér pasa énrám, miért hogy itt vagyok a fejedelem udvarában. Én, nagyságos uram, a halál elől futottam . . . de nem a végre, hogy én soha a hatalmas császár hűségítől elszakadjak; nem tudtam hova lenni, mert mindenütt elfogta volt a vajda utamot; immár hogy ide jöttem, itt vagyok az fejedelem udvarában; szép szót kell neki adnom, és magamat igen kell neki ajánlanom ideig; mert te nagyságod megítélheti, hogy az én mostani állapotom azt kívánja; sőt az nagyságos vezér pasa is arra intett engemet emberem által, hogy azt míveljem; de idővel nem lenne ártalmas az hatalmas császárnak az én ittélétem. Könyörgök azért mégis nagyságodnak: az Úristenért adja eleibe te nagyságod az én dolgomat az nagyságos vezér pasának; ő nagysága könyörüljön rajtam, hallgassa meg könyörgésemet; mert valamit te

nagyságod énvelem mível, de ha koldulásommal is kell élnem is, de soha én az ő nagysága lábaitól el nem szakadok. Maga meghiggyje nagyságod, hogy én eddig kenyeret találtam volna itt is ez földön . . . ilyen nyomoruságban és szidalomban nem élnék; de ha ő nagysága az fő vezér pasa reám tekint, az én igaz többet adok ő nagyságának esztendeig, hogy nem az vajda életében adna.

Ezt is akarom te nagyságodnak hogy az vajda most erősen dicsekedik avval, hogy az nagyságos vezér pasának négy ezer hogy az én szolgálmat neki küldje, Antalfi Imrét, és hogy nagysága megígérte neki hogy kezébe küldi nyilván beszéli ott benn az vajda Erdélyben, kit én kétlek, hogy meg nem késértett volna az nagyságos pasánál; de én azt elhittem, hogy ő nagysága azt nem míveli, mert még nem esett soha az hatalmas császár portáján, hogy valaki szolgálja, az kit könyörgeni küldött az hatalmas császár portájára, valaki kezébe adatott volna is; de azt hiszem, nagyságos uram, hogy az vajda azt véli, hogy az nagyságos pasa is olyan legyen, mint ő.

Értettem azt is, hogy nagyságodnak summát ígért volt, hogy nagyságod a szegény legényt, István deákot, kezébe adja; nagyságodnak mégis könyörgök, te nagyságod ne felejtkezzék el rólam, hanem irjon felőlem, mennél hamarébb lehet, az nagyságos vezér pasának: ő nagysága hallgassa meg könyörgésemet és tegyen kegyelmes választ. Isten után csak ő nagyságától várok csak minden jót; ő nagysága énvelem, mível tudom, hogy az te nagyságod törekedése sokat használ énnekem, mert te nagyságod jól érti mind a vajda dolgait és mind az én nyomoruságimat és igaz-

ságomat. Tartsa meg Isten nagyságodat minden jókkal sok esztendeig. Irtam Bécsben februariusnak 14. dik napján 1575.“

CXXXII.

Portai követének, Kendi Sándornak Báthori István.

1575. febr. 20.

„Egregie domine nobis honorande. Salutem et nostri benevolam commendationem. Elfelejttem kegyelmednek szóval szólni felőle: Muztafa csausz engemet igen biztata, hogy az passa, ha terekedünk felőle, az Békes követit kezünkbe adja. Kegyelmednek azért legyen gondja az többi között ez dologra is; hogyha látja kegyelmed, hogy az több dolgaink jó processusba lesznek, terekedjél ezen is az passánál, adja kezünkbe az Békes követit. Et bene valere dominationem vestram exoptamus. Datae Albae Juliae, 20. Februarii 1575. Stephanus Bathori de Somlyo: m. p.“

CXXXIII.

Kendi Sándor jegyzéke.

„Mikor uj vajda leszen és ajándékot küld az Portára, most ezeknek adtunk.

Énnekem urunk kupát adott	II.
Császárnak kupát	VIII.
Mosdót kettőt, medenczét.	
Mosdó korsót	II.

Gyertyatartót	II.
Mehmet basának tallér	10,000
Ezennek kupát	III.
Piali basának kupa	II.
Ahmat basának kupa	II.
Zul basának kupa	II.
Muztafa basának kupa	II.
Szinán basának kupa	II.
Lovászmesternek kupa	I.
Jancsáragának	I.
Csauszbasának	I.
Kapucsillar tihájának	I.
Cancellariusnak	I.
Basa tihájának	I.
Basa kapucsillar tihájának	I.
Kapi agának császárének	I.
Beglerbegnek kupa	II.
Ennek az kapucsiájának az kapun tallér	III.
Az jancsáraga kapuján is tallér.	III.

Egy kupáscskája maradt urunknak azt meghoztam.

Mikor az császár ajándékát beveszik, akkor az kapucsiaknak kell adni ötezer ötszáz ozporát, mely teszen száz harmincz nyolczadfél tallért.

Ezeknek felette ~~zulakok~~nak, sátorvonóknak, vég-hordóknak és egyebeknek osztottam tall. 15 meg többet.

Kazonnak az nagy kapucsiának adtam ekkor is ő magának tallért VIII.

Az chename-levelet az mely deák megírta, adtam aranyat 15.

Az ki az címert reírta arannyal, annak tallért I.

CXXXIV.

Murad szultán levele a lengyel rendekhez.

1575. marczius. 13.

„ Ovakodjatok, birodalmunknak t. i. Erdélynek, Moldvának és Oláhországnak, s ezeknek vajdáinak és lakosainak kárt tenni vigyázzatok, hogy el-lentartóinkkal és természetes ellenségeinkkel ne közlekedjeteK. Továbbá, ha ohajtjátok, hogy köztünk s köztetek épségben maradjanak békeség és barátság, ellenségeink közül senkit be ne fogadjatok országtokba; de mivel hogy a svéd király barátunknak, néhai Zsigmond Ágostnak *) nővérét hitvesül birja, vagy őt válaszsza-tok királyul, vagy közületek valakit, ki e méltóságra való, vagy pedig az erdélyi vajdát, somlyai Báthori Istvánt. Marczius 13. án Krisztusnak 1575. dik esztendejében.‘

CXXXV.

Békes Gáspárnak Antalfi Imre.

1575. apr. 23.

„ Midőn a nagyvezírt sürgettem: adna levelet, mely nagyságotat felhatalmazza, hogy bemehessen Erdélybe; végre azt válaszolta: miután urod oly fejedelem udvarában van, ki nekünk ellenségünk, bizony, gyalázatunkra válnék, őt levél által felhatalmazni, hogy országunkra törjön. Egyébiránt tudja meg urad: a ki a jelen adónál csak egy oszporával is na-

*) Kinek utóda anjoui Henrik, mint felebb megjegyeztük, még 1574. júniusban titkon visszament Franciaországba.

gyobbat küld be a hatalmas császár portájára, azé leszen Erdély Kendi most nagy ajándékokat hozott ide Báthoritól; ő nagyságodat Erdély nevében erősen vádolja, a vajdát pedig nagyon magasztalja, kit egyszersmind Szelém utóda által megerősíteni kér a vajdaságban. Midőn ezt irom, értésenre esett, hogy Kendit jó igéretekkel bocsátotta el a nagyvezír, azon feltétel alatt mindazáltal, hogy öregbitené az adót a vajda, mivel most új császár van. Felel rá Kendi: ilyesmit ő nem ígérhet magától, nehi e végett vissza kell mennie urához. Mond a nagyvezír: ennek meg kell történni. Jó volna tehát, ha nagyságod, midőn az adó öregbitéséről tanakodandik a rendekkel a vajda, haladéknélkül Erdélybe siet, úgy azonban, hogy idegen hadat nem visz be magával, hanem ügyét a rendekkel istápoltatja, és a nagyvezírt külön követ által értesíti a dolgról. Ha nagyságod nem siet a bemenetellel, minden híveit veszedelembe ejti, és a pasák csalárdságot fognak benne látni, ha nagyságod sem a Portára nem jó, sem Erdélybe nem megyen; ez esetben a szenvedett sok kárért semmiféle kárpótlást nem fog nyerni, mind mostoháját mind neves gyermekeit el fogja veszteni, s engem is végveszedelembe ejteni; mert ha a vajda néhány ezer forintot küld a nagyvezírnek, ez biz' kezébe szolgáltat engem; és ha kánpadra vonatom, mindent kitudhat tőlem a vajda, mi ha megtörténik, jobb lett volna, inkább soha sem születnem. Lássá tehát jól nagyságod, mit kelljen tennie, s engem ne vádoljon a történeendőkéért. Az én véleményem pedig ez: vagy idejőjön nagyságod, vagy menjen be Erdélybe; más végzést ne várjon innen; és tudósítson engem minél előbb szándékáról. Kelt Konstantinápolyban április 23. án az Úrnak 1575. dik esztendejében.'

CXXXVI.

Murad szultán első athnáméja Báthori István számára.

1574. apr. 25.

Zultan Murad Han, zultan Szelm Han fia, mindig diadalmas. A magasságos és boldogságos fejedelemnek, az országokat hódítónak és császári birodalmakat elfoglalónak, a kegyelmes Isten által, ki nem szorúl senkire s kire mindenki szorúl, adottnak ez a parancsolatja. Ez időben Báthori István Erdélyországi vajda és Erdélyország valamennyi urai fényes portánkhöz követet küldtek levéllel, melyben jelentést tettek: hogy atyánk zultan Szelm idejében, ki a felső paradicsomba emeltetett, ki elmerült az Isten kegyelmességében, és bűneinek bocsánatát nyerte, — az Erdélyországhoz tartozó minden tartományokat, falvakat, várakat és egyéb erősségeket senki sem bántotta, senki sem bolygatta, néhai István király *) birtokolván azokat. És ennek halála után fejdelem nélkül maradván Erdélyország, összes rendei olyat akarván választani, ki a vajda tisztére méltó, Báthori Istvánnak ajánlották fel az országot, kinek irántunk való hítségét magasztalván, kérelemmel járultak hozzám, hogy valamint néhai István királynak császári szabadítéklevél adatott, adassék olyas neki is, a választottnak; továbbá, hogy a mely földek és falvak, mint Budához, Tömesvárhoz és a környékhez tartozók. Halul bég által a császári lajstromba beirattak, s melyek az új császári lajstromba is beiktattattak, azon falvakat, földeket senki se bántsa, azokba senki se meré-

*) János Zsigmondról van szó, kit, mint már érintettem, a Porta mindig Istvánnak nevezett.

szeljen avatkozni; melyek pedig ama lajstromban nem találatnak, azokat a jelen Erdélyi vajda Báthori István teljes hatalommal birja, mint néhai István király birá vala, és utána az, kit akár fiai, akár testvérei, akár a rendek közül a vajdai méltóságra választandanak s kit állandó hűsége ajánlatossá teend nekünk. Egy szóval, a vajdai tisztet neki adtuk, kötelezván őt, hogy a közügyeket és a lakosokat igazságosan és méltányosan kormányozza, s az országot és a várakat minden ellenségtől megoltalmazza, a mint illik. Ha pedig reá támadván az ellenség, ő fényes portánk segítségét szükségesnek itélné, a végek pasái és bégjei vagy személyesen vagy hadküldés által Erdélyországot s annak részeit minden kár elől óvják meg, s az ellenséget haladék nélkül verjék vissza. A vajda mindazáltal s az ország többi főbbjei, mielőtt emberöket segédkérés végett császári portánkhöz küldik, seregünknek élelemmel s a folyamok áthidlására szükséges hajókkal ellátásáról eleve gondoskodjanak, a szoros utakat tisztítsák s felnyissák, hogy seregünk szabadon járhasson kelhessen; és csak aztán küldjék emberöket segédért, miszerint, ha egyszer megindultak hadaink, ne akadályoztassanak útjokban. Szintazonkép a mi császári birodalmunk végeiben, ha valami szolgálatra szükség leszen, mihelyest azt a pasák és beglerbegek bejelentették, a vajda s az ország főbbjei, állhatatos engedelmességökhöz képest, vagy személyeik szerint, vagy a szükség arányában, hadi nép, hadi eszközök s tábori szüleség küldése által készségöket mindenkoron tanusítsák. S míglén állhatatosan és hűségesen császári székünknek a mondott mód szerint szolgálandanak, semmiféle beglerbég, szandzsákbég vagy másféle rabszolgánk, nektek, vagy országtoknak, vagy az országtokhoz tartozó részeknek nem fog kárt tenni.

Ezen s a mondott dolgok megerősítésére atyám császári szabadítékot adott, mely a hozzánk intézett levélbe egészen beiktattatván, kívántatott tőlünk, hogy miután Isten kegyelméből beültünk a császári székbe, s a császári felségre szert tettünk, mi is azonképen méltóztassunk portánkról a császári szabadítékot megerősíteni. Mivelhogy tehát a császári birodalmunk alatt levő valamennyi ország védelmeztetik és oltalmaztatik általunk, s mindannyinak gondját viseljük; mivelhogy továbbá Erdélyország császári birodalmunknak alá van vetve, védelmezni fogjuk azt is, s gondoskodni fogunk róla mindenkép. Erdélyországa jobbágyunk legyen nekünk és adózónk, többi jobbágyaink és adózóink képe, s erős kívánságunk, hogy nyugalomban éljen és biztosságban, miért is a jóemlékezetű atyánk által — kit Isten a mennyeknek országába szállítson, — kegyelmesen adott szabadítéklevelet megerősítettük s magunktól is szabadítéklevelet adtunk, parancsolván: hogy valameddig a mondott vajda s az ország főbbjei ama mód szerint nekünk hűségesen és állandóan szolgáljanak, részünkről az ország s a rendek semmi bajt és akadályt nem fognak szenvedni, s a mely hatalommal néhai István király Erdélyországot birta, bírja és kormányozza ugyanazzal a jelen vajda is. A jóemlékezetű atyánk által adott szabadítéklevél alkupontjai pedig mindkét részről állandóan megtartassanak és oltalmaztassanak. Halulbeg regestruma szerint, mely az új császári regestrumba iratott által, kell eljárni. Halulbeg regestruma és császári parancsolatunk ellen senki se merészeljen cselekedni. A szokott adót, mely mindenik új császár uralkodása kezdetén, régi császári szokásból öregbítendő, minden észendőben jókor, szabott időben köteleztessetek fényes portánkhoz beküldeni. Császári

jelűnknek és czímerűnknek adjatok hitelt, ügyekezze-
tek hozzá ragaszkodni. Kelt aprilis 15-dik napján a Hed-
zsra 983-dik, Krisztus 1575-dik esztendejében, Kon-
stantinápolyban.⁴

CXXXVII.

Radák Lászlónak *) Békes Gáspár.

1575. május 3.

„Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint bizott
uramnak és barátomnak.

Te kegyelmed megemlékezhetik róla, eleitől miné-
mű bizott barátomnak és atyámfiának tartottam te ke-
gyelmedet; kegyelmed is azonképen tartott engemet;
azért, bizodalmas uram barátom, az kegyelmes Isten
ím előhozta az időt, hogy egymáshoz megmutassuk igaz
barátságunkat. Ennekem te kegyelmedben oly bizodal-
mam volt és most is vagyok, mint egy erős kőfalban. —
Azért ím az Úristen előhozta az időt, az kit vártunk, kit
noha nehéz volt te kegyelmednek várni, de így jobb,
uram, hogy a dolognak jó fundamentuma legyen; azért,
uram, ebben vagyok a dolog, hogy én a Portát mind
addig sürgettem császár ő felsége engedelméből, hogy
Istennek kegyelmességéből onnét engedelmtűnk vagyok,
hogy én ti kegyelmetekhez bémenjek az országba, és
hogy a vajdát, ha Istennek akaratja lészen, vagy ke-

*) János Zsigmond alatt a lovasság egyik vezére, ki 1562-ben erőt
vett a felkelt Székelyeken, s 1563-ban kétezer emberrel Moldvába küldetett
István vajda támogatására Heraklides Jakab ellen (V. ö. Archiv des Ve-
reines für Siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, zweiter Band, Brassó
1857), de ki nem lehet azon egy a Gromo által említett Radákkal, mert ez sze-
rinte az 1565. évet nem élte túl.

zünkben legyen, avagy az országból kiűzzük és én az országban maradjak; de idegen néppel bé ne menjek azaz: ittvaló segítséggel ez fejedelem birodalmából, avagy az ő segítségével ne menjek, mert azt semmiképen nem hagyják, nem is engedik. Hanem azt hagyta a fővezér pasa, hogy kegyelmetekkel egy napot végezzek és egy helyt, és az napra — értelmünk lenne egymással — ti kegyelmetekhez bémenjek igen titkon; kegyelmetekkel értvén egymást, az országgal támadjunk rá. Ugyanazt mondta a fővezér pasa: jól értjük mi, hogy az ország szereti Békest, a vajdát pedig igen gyűlölik, azért legyen ember, ha országot akar bírni; hiszem egy ország bír egynehány latorral; hiszem mi jól értjük, kikkel vagyon a vajda is, úgy mond; az önnön szolgálái is mind gyűlölik; nem egy ország, úgy mond, hanem három vagy négy vármegye is bírna azokkal; azért támadjatok reá az ebre.

Ez, uram, summája minden dolognak rövideden: hogy a honnan félelmünk volt, az Úristennek legyen hála, onnan mostan semmi félelmünk nincsen; azért, uram, császár ő felsége értvén a Portáról való választ, ő felségének igen veszedelmesnek tetszik, ha engem innét valami néppel segítene, mert a Török azonnal elvélné, hogy ő felségével értelmünk vagyon; hanem ő felségének az tetszik, hogy ti kegyelmetek értse egymást igen titkon és végezzen kegyelmetek egy bizonyos napot és helyt, hova én mehessék ti kegyelmetekhez igen titkon, és ti kegyelmetek is minden fogyatkozás nélkül az napon lenne mind fejenként ott az helyen. Ő felsége énmellém fő hadnagyokat rendelt, kik énvelem bémennek, de csak harmad-harmad magokkal, kik ott velünk egyetemben gondot tudjanak viselni az had dolgaira, kik közül egyik Székely Antal lészen.

Azért jusson eszébe kegyelmednek a mi köztünk való barátság és atyafiság, és mutassuk meg, uram, hogy emberek vagyunk. Te kegyelmed fogja keményen a dolgot, mert most vagyon, uram, ideje, kiben ha ti kegyelmetek most megcsökkennek, soha azután azt ne reméljük, hogy ez előkerüljön az idő, sőt nyilván való veszedelem leszen kegyelmeteken; mert az Török ha látja, félbehagyjuk az dolgot, azonnal azt véli a főpasa, hogy csak czifra és próba volt az dolog, csak őtöt próbáltuk; és ha megbosszankodik rajta, az vajdának fog szabadságot adni kegyelmeteken, lássa aztán kegyelmetek, mint leszen aztán a dolog. Itt is penig az fejedeleme-nél, minémü jegyzésbe jutnak kegyelmetek, kegyelmetek megítélhetik. Eleitől fogva mind ezt kívánta kegyelmetek; ím az Úristen megengedte, mind az két császárnak megengesztelé szivét hozzánk; azért uram a régi szivedről és barátságodról emlékezzél meg és mutasd ki, ki voltál; nyuljunk keményen a dologhoz és gyorsan; te kegyelmed jól tudja, kik vagynak az vajdával is, hiszem mind üsmerjük őket; azt sem tudja, mi lelte, ha meghallja, hogy én benn vagyok te kegyelmednél.

Ha kegyelmednek tetszik, öcsémet és Székely Antalt egynéhány nappal, négy vagy öt nappal elől bossátnám igen titkon te kegyelmedhez, kikkel kegyelmed menten menne a Székelyek közibe, azokkal értelme lenne te kegyelmednek, Andrási Péterrel is és az többivel, a kikkel lenni kell; de az dolognak, uram, igen felette titkon kell lenni. A több uraim: Csáki Pál uram, Telegdi Mihály uram, Bornemisza uram, Kendi Gábor, Alárd uram és a többi is; Károlyi László uram és Veres János, szentmihályfalvi Péter deák, ezek, a többi is, a kikkel kegyelmetek érti egymást és a kik-

hez bizik kegyelmetek: a végezette helyre és napra, melyet ti kegyelmetek egy akaratból végez, az napra lennének mind ott. Én is penig az én kereszténségहितemre fogadok ti kegyelmeteknek: hanemha meghalok, de az Istennek segítsége velem lévén, ott lések napon. Kamutlit értem, hogy beteg, Gyulaffit (is) úgy értem. Borbély György itt fogván vagyon. Ezeken kívül kik légyenek (a vajda részén), jól tudja te kegyelmed; de ha mind együtt lennének (is azok), Istennek kegyelmességéből innét is lesznek oly hadnagyok velem; tudja te kegyelmed, hogy csak az egy Székely Antal is ember, hiszem penig, hogyha a Székely uraim látják, ők is keményen fogják.

Aztán gondolja meg kegyelmetek: ha ő felsége engem innét néppel készítené, a semmiképen titkon nem lehetne, mert a népet ember sem titkon nem szerezheti, sem titkon nem viselheti; mihelyt a vajda megértené, első dolga is a lenne, hogy kegyelmetekben szert tenne a kikben kétes; császár ő felsége is azt mondja, hogy több kárt tenne azzal a dolognak, hogy nem mint hasznót, mind az Töröknél mind az vajdánál, ha megértené, mert ő is idején gondot viselne dolgára; de így azt sem tudja, ki lelte, szolgái széljel vannak, lovokat a főre bocsátották, kire kegyelmeteknek ha gondja léssen, még lovokat is mind elhozhatják a Tordai mezőről. Szentmihályfalvi Péter uram mellé rendeljen kegyelmetek egynehány lovagot, mind elhozhatják a lovokat; de ennek, uram, mind az napon kellene megesni, az mely napot kegyelmetek is végez, mely napra én is beérkezhessem; én penig innen úgy mégyek, hogy egy is senki nem érti mindaddig, a míg kegyelmetekhez jutok Isten vezérléséből, azoknál egy is senki, a kik velem léznek.

Tudom, uram, hogy sokan lesznek az uraim közül, kik különb-különb ítéletben lesznek; de Istennek utána bizom az te kegyelmed emberségében, te kegyelmed tudja az vitézlő dolognak állapotját; te kegyelmed bátorítsa őket és indítsa a dologhoz; mert az én kereszténység-hitemre, hogy elvesznek, ha most hozzá nem nyúlnak. Most, most vagyon, uram, ideje minden dolognak; de az én bemenésemet igen kevés emberrel kellene kegyelmednek közleni. Ha én szerencsére vetem kegyelmetekért fejemet, kegyelmetek is fogja keményen a dolgot és mennél hamarabb lehet; tudja ti kegyelmetek, hogy ebben a gyorsaság jó.

Uram, te kegyelmed lenne szembe személy szerint Csáki Pál urammal, és ti kegyelmetek ő kegyelmével egyetemben végezne a több uraimmal is; úgy, uram, hogy a nagy Istenért vétek ne essék az nap dolgában és hely dolgában, hanem a mely napot kegyelmetek végez, kire nékem ott kell lennem, igen bizonyoson és hamar végezzon ti kegyelmetek, és adja értene ti kegyelmetek valóban az dolgot kiváltképen való emberetek által igen gyorsan; mindenről végezzon kegyelmetek, és ti kegyelmetek is lenne együtt az napon és helyen minden okvetetlen. Alárd Ferencz uramnak mondja meg kegyelmed: fogja keményen ő kegyelme; meglátja, hogy azonnal jó atyjafia leszek. Kendi Gábornak is te kegyelmed ajánlja szolgálatomat, és adja értene az dolgot, és a többinek is; Csákán Balásnak, Andrási Péternek is és a többinek is, a kiknek illik és a kikhez ti kegyelmetek bízik; de jól meglásd, uram, kiknek kell kegyelmednek megjelenteni az én bemeneteletemet, ne essék csalárdság rajtam az útban; jóllehet én Isten segítségével úgy mégyek, hogy senki nem érti egy is azoknál a kik velem léznek, csak onnét ne

nyilatkozzék ti kegyelmetektől ez dolog. Meglátod, uram, ha az kegyelmes Isten az ő nagy irgalmasságából jó véghez viszi ez dolgot, a mint remélem is, hogy minden jóra adja: megisméri, hogy azon régi atyjafia lészek te kegyelmednek és mind a több barátimnak, valakik ebben velünk lesznek. Te kegyelmed kímélje magát; a kikkel lehet, légy személyed szerént, uram, szemben; a kikkel nem lehet, küldözze kegyelmed Váradi Pál deákot, ki kegyelmedhez nem messze lakik; Barabási Ferenczet is ha kegyelmed hozzá hivatja, azt hiszem, hogy az is mi atyánkfia és mindent mível ottan. Kegyelmetek rendeljen az uraimban, ki Marusszéket mindjárt feltámaszsza; Csáni Miklóst és többeket is, a kikben te kegyelmed bízik, eskesse hozzá a dologhoz; Péter uramot pedig, Szentmihályfalvi Péter deákot mindjáraát hivassa oda te kegyelmed, és te kegyelmed ő kegyelmével szóljon, hogy ő kegyelme a kikben biznék Aranyosszékben, szólana azokkal ez dologról. De azt meg ne jelentse nékik Péter uram — az én bémenésemet, hanem más móddal indítsa ő kegyelme. Öcsémnek pedig ha énelőttem kell bémenni Székely Antallal te kegyelmedhez, azt adja értentünk: mint menjenek kegyelmed házához: éjjel vagy nappal, és hol találják kegyelmedet? hogy azon órában menten mehessenek ti kegyelmetek.

Bizodalmas uram, ím ti kegyelmeteknek én mindent érteni adtam; azért kegyelmetek ehez nyuljon ugyan bizonyában. Az én hitemre, azt sem tudja a vajda, hogy mi lelte, mert őnéki segítsége sehonnan sem léssen; nem tud mihez fogni, ha ilyen hirtelen való dolog találja; az míg az ő postái futkosnak szolgálaiért széljel, addig Isten kegyelmességéből mink is mindnyájan együtt lehetünk. Bizonynyal hiszem pedig, hogy mihelyt a gyalog is megértheti az én bennlétemet, azon-

nal szökvén szökik hozzánk. Sőt, uram, Lázárnak*) legyen értelme az napról, jól elhozhat ő is az udvar népéből, mert ő maga is izente, hogy ha érteni adom, másfél száz lóval eljő egy éjjel; azért a napot adjátok, uram, érteni, hadd értse, viseljen gondot ő is a dologra. Egyéb dolgokra is te kegyelmednek legyen gondja; uram, mutasd meg, ki voltál eleitől fogva. Bővebben izentem te kegyelmednek minden dolgokról az én bizott szolgám által, Baládfi által, te kegyelmed higye meg szavát. Im az embert is, ki az Portáról jött, ti kegyelmetekhez küldöm; te kegyelmed attól is értsen meg mindent, miben vagyon a dolog.

Uram, én az kegyelmes Istennek ajánlottam és te kegyelmednek ez dolgot; vezérelje az Úr Isten a ti kegyelmetek dolgát, eszét és elméjét. Császár ő felsége avval ajánlja magát, hogy minden segítséggel léssen titkon, semmiben fogyatkozásunk nem léssen; az nép pedig egész Magyarországbán — meghigye kegyelmed — alig várják, hogy érthessenek valamit az én bemenésem felől, azonnal mind lovag gyalog eljő. — Tudja kegyelmed, minémti szertelenül tartja a várakat a vajda, azoknak gyorsan bédughatjuk az kapuját, ő maga — nyilván, azt hiszem — Váradra szedi (szökik?) ki. Az Úristen jól adja, csak gyorsan cselekedjék kegyelmetek, és engemett bizott emberetek által tegyetek bizonyossá, uram, mennél hamarabb lehet. Ezt pedig senkire ne bízza, uram, kegyelmetek ez dolgot, hanem Pál uramnak vagyon — Csáki Pálnak — egy szolgája, Balogh Ferencz nevű, azt bocássza kegyelmed hozzám az dologról, és az által adja értenem te kegyelmetek az dolgot. Erre

*) Békes Lázár? Vagy csakugyan, mint Bethlen Farkas gondolá, a Lázár-család valamelyik tagja?

is az én emberemre legyen gondja kegyelmednek, hogy mindjárt kijöhessen, mert mihelyest kijő, azonnal Budára küldöm, és onnét az Portára mégyen; sőt úgy bocsássa kegyelmetek, hogy bántás nélkül kijöhessen; Balogh Ferenczcel, Pál uram szolgájával kijöhetne, mintha ő szolgája volna; erről együtt végezzen ti kegyelmetek Pál urammal, Csáki Pállal; ha pedig Pál uram szolgája nem lehetne, ottan az Bornemisza Boldizsár uram szolgájában küldjön egyet, mintha Husztra jőne, oda küldte volna Bornemisza uram; ti kegyelmetek jól meglássa, kire bízza kegyelmetek; igen jó volna az Pál uram szolgája, mert azt már miudenütt ismerik, és senkitől bántása nem lenne, azt az én emberemet kihozhatná vele. Erre ti kegyelmeteknek kiváltképen való gondja legyen, uram, hogy sietséggel adjon mindent értenem, és oly napot tégyen, kire én reá érkezhessem. Mindenről én tanuságot adtam Baládfinak, mennyi napot rendeljen kegyelmetek, az míg a kegyelmetek embere hozzám érkezik, és én is mennyi napig érkezzem ti kegyelmetekhez, hogy vétek ne essen az dologban:

Ezek, uram, az dolgok, kikkel egyetemben az Istennek ajánlom te kegyelmedet. Engedje ő szent felsége, hogy rövid napon láthassuk egymást jó egészségben és nagy örömmel. Irtam Prágában 3-dik napján május havának 1575-dik esztendőben. Kegyelmed atyjafia Békes Gáspár.“

CXXXVIII.

Békes Gáspár Radák Lászlónak.

1575. május 14.

„Szolgálatomat ajánlom te kegyelmednek mint bizodalmas uramnak, barátomnak.

Te kegyelmednek azt akarom értésére adnom, hogy ő felségének az tetszik ez dologban: hogy én mindjárást alámenjek innét, és ott alatt Kassa mellett várjam az ti kegyelmetek válaszát ez dolognak hamarabb voltáért, mert így igen késedelmesnek itéli ő felsége, hogy én még itt várjam a kegyelmetek válaszát. Azért, bizott uram barátom, én menten mégyek alá, és ott várom a kegyelmetek válaszát oly helyen, hogy senki nem tudja egyéb Rueber uramnál, a hol én leszek Kassa mellett. Azért te kegyelmedet kérem, mint bizott uramat, szerelmes barátomat: kegyelmed most mutassa meg magát, mert ebben a dologban kiváltképen te kegyelmedben vagyon és Csáki Pál uramban ő felségének bizodalma, hogy kegyelmetek indítsa a több uraimat hozzá, melyhez, uram, ha mostan nem fog ti kegyelmetek, soha, az én hitemre, az elő nem kerül. Én ti kegyelmetekért mindent megkísértettem ezelőtt. Ím most is öcsémmel egyetemben*) fejünket odaviszszük ti kegyelmetek közibe; az kegyelmes Isten jól adja, uram; tudod, uram, eleitől fogva a mihez mi ketten kezdettünk te kegyelmeddel, mindenkoron jól adta az Úristen. Bizony, ingyen nem vélné senki, az kegyelmes Isten mire viszi dolgunkat, mert ő felsége indította azt.

Te kegyelmed Pál uramot indítsa igen a dologhoz

*) Békes Gáborral.

és Bornemisztát, és biztassa őket; ha lehet, uram, az Istenért kérem kegyelmedet, légyen szembe kegyelmed személye szerént Csáki Pál urammal, és indítsa néki kegyelmed, hogy a Betlen*) dolgára is legyen gondja: lenne az a hely, az hová menne ő kegyelmedek, és én is oda megyek az napra, valamely napot rendel kegyelmedetek.

Ezt, uram, immár az dolgot, a mennyire Isten indította, könnyebb ő szent felségének segítségével véghezvinni, hogy nem mint elhagyni. Most, most vagyon, uram, ideje, hogy ti kegyelmedek nyuljon gyorsan az dologhoz. Én az kegyelmes Istennek ajánlottam ti kegyelmedeket; ő szent felsége vezérelje a ti kegyelmedetek szívének mind a jóra, és engedje ő szent felsége, hogy láthassuk, uram, egymást rövid napon nagy örömmel. Irtam Prágában 14. Maji anno 1575.

Kegyelmedek ne kimélje se pénzét se marháját; meglátja kegyelmed, az kegyelmes Isten megszerencsésítvén dolgunkat: bizony, oly atyjafia lészek kegyelmednek, hogy az kegyelmed gyermeki is mindétig megemlékeznek az miköztünk való barátságról. Kegyelmed atyjafia barátja Békes Gáspár.“

CXXXIX.

Békesnek követe Antalfi, Maximilián császár konstantinápolyi követéhez Ungnad Dávidhoz szól ekképen :

1575. junius 4.

,Akartam nagyságodnak jelenteni, hogy mielőtt Mahmud dragoman**) szolgálai ide visszajöttek, a nagy-

*) Betlenvárát érti.

**) Ki imént Prágában, mint Murad küldötte, meghalálozott.

vezír intett engem Amhád kihaja által: hogy uram járjon el bátorságosan elkezdett dolgában, tudnillik Báthori István kitűzésében, és épen ne késsék, mert a vajdának már meggyült baja a rendekkel. Ugyanis, levél érkezett minap a rendektől a nagyvezírhez az én uram mellett, és a nagyvezír mihelyest a levelet elolvasta, kérdezett engem: hogy uram mint mehetne be Erdélybe? És másokat is, kik a néhai fejdelem idejében uramat jól ismerték, kérdezett aziránt: hogy ő miféle ember, és milyen koru, és vajjon szerette-e őt az ország, és mi oknál fogva gyűlöli őt a vajda? s a kiket kérdezett, azok megannyian jót mondtak Amhád kihaja jelenlétében uramról. És mindjárt meghagyta Amhád kihajának, hogy az Erdély szélein való valamennyi erősségek hűségesen összeirasanak, és kivált Huszt vára, mivel az én uram onnan könnyen bemehet Erdélybe, annélkül hogy valaki észrevehetné, vagy legfelebb az nap, midőn már az Erdélyi hadaknál léssen, s nyomban talpon lend egész Erdély. . . . Egyébiránt tegnap este, június 3-án, Mahumut dragomán szolgálai visszaérkezvén Prágából, a pasánál (a nagyvezírnél) voltak, ki őket erősen kikérdezte: ha vajjon alkudozott-e valamiről urammal a dragomán? s ha látták-e azon Erdélyieket, kik követeküljöttek uramhoz? Mondták, hogy igen is úgy vagyon, s hogy az Erdélyiek csak az én uramat kívánják vajdául magoknak. — És a pasa azt mondta, hogy Erdély rendeitől levél érkezett a császárhoz, mely neki nagyon tetszett. Ezek Amhád kihaja hallatára történtek, kinek miután a dragomán szolgálait elbocsátotta a pasa, mondá vala: hívna fel engem, hogy írjak uramnak, s tanácsoljam neki, az Erdélybe nyomulást hová hamarabb; innen, azaz: a Törököktől, őt semmi baj sem fogja érni, feltéve, hogy meg-

tartja a mit ígért, s hogy híve marad a szultánnak. Ekkor kijelentette Amhád kihaja: hogy én levelet vettem uramtól, melyet neki, a nagyvezírnek, most által akarnék adni, üdvözetem mellett. Mond a nagyvezír: Ám, hozza el a levelet, de egy szót se szóljon, hogy elleneinknek gyanúra ne szolgáltatassék alkalom. S egy úttal kérdést tön: mit akarok vele szólni? Felel Amhád kihaja: hogy írást akarok ez ügyről; hogy tudnillik Békes a nagyvezír megegyezésével tört Erdélyre s verte ki onnan a vajdát. Mond a nagyvezír: írásra semmi szükség, mert ha vele vannak a rendek, ki lehetne ellene? Attól ne tartson, hogy miatta itt akár a császár akár más valaki nehezteljen, feltéve, hogy teljesíti a mit ígért, hogy tudnillik nagyobb adót akar fizetni, mint Báthori István.

Ugyanis, abban áll e róka-pasának álnoksága, hogy noha akarta s rá parancsolta uramra Erdély megrohanását, mégis írást nem akart neki adni; hogy azon esetre ha felsül vele, a pasától ne lehessen számot kérni. Íme, néhány hónappal ezelőtt Békest erőnek erejével Konstantinápolyba akarták vonszani; aztán a Budai pasa tanácsára csakhamar vajdává akarták tenni; s a koczka ismét fordult, mikor Kendi Sándor, Báthori nevében Konstantinápolyba érkezett; ura mellé állottak ugyanis, s őt magát elég jó válaszszal bocsátották el, igérvén: hogy Báthorit és utódait fenn fogják tartani Erdélyben, mi több, a Lengyeleknek is irtak, hogy őt királyul fogadják; most pedig, ime, újból örömet kiüzetnék Erdélyből.

Ha pedig irással akar az ő ura (Békes) bemenni — folytatá — akkor várakozzék, utóbb majd írást is adunk neki. Én pedig sokkal inkább szeretném, ha az én uram most mindjárt levél nélkül menne be; attól tartok, hogy máskülönben egy várat követel tőle Erdély szélén, Kál-lónak ellene, mert mielőtt Mahumud dragomán elment

Prágába, két három ízben is szorgalmaztatta ezt nálam.’

CXL.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575.

Antalfi összes eljárását Grujó Péter, Báthori állandó ügyviselője a Portánál, bejelentette a vajdának; Kendi Sándor pedig befejezván követséget visszajő Konstantinápolyból és Báthorinak elhozza ugyan megerősítetését a vajdaságban, de a szomorú hírt is egyszersmind, hogy a császár az évenkinti adót öt ezer arannyal követeli öregbíteni.

CXLI.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575. jún.

E közben Békes Kassára érkezvén, Magyarország főbbjei közül is nem kevesen hozzá csatlakoztak, úgy-mint: Prépostvári Bálint kállai kapitány, ki gyakorlott katonáival Békes hadát mind öregbítette mind erősbítette; Perényi György, ki összes kincsét, arany és ezüst kupáit e célra fordította; Csapi Kristóf, a tekintélyes nemesség nagynevű tagja; Pongrácz Fridrik, a szatmári magyar őrség vezére; Mélish Pál, Lónyay Ferencz, Fodoroczki György, Soklyósi István, Sulyok István, régi családnak hatalmas ifju ivadéka; Kállay János, Deregyei Pál, mind szorgalma és ékesenszolása, mind tekintelye és hadi tudománya által jeles férfit, Békes után a

hadnagyk között az első, mintegy másod vezére a lovasokból és gyalogokból állott, nem csekélyszámu és jól felszerelt seregnek.

Békes, mert Antalfit tovább marasztották a Portánál, mint gondolá vala, a követ visszaérkezését be sem várva, Kassáról Szatmár felé indította a hadat. Báthori mihelyest neki e mozgalom hírét megvitték, sebes posták által tudósította a rendeket s az összes nemességet: hogy Békes, a hazaáruló, készül Erdélyre rohanni; hogy a közös ellenséget közös erővel kell megtörni, máskülönben a nyomorú haza, előbb a Németek azután a Törökök hatalma által, tönkre jut okvetlenül; siessenek tehát hozzá fegyveres erővel, sietve siessenek, mert az ellenség sebes közelebb-jövele időhalasztást már nem enged. — Szintaz nap Rác Péter a Portára küldött, jelentést tenni Békes merényletéről és segédet szorgalmazni; Magyarországba kémek indítottak, kik Békes minden mozdulatát szemmel tartásák; s Gyerőfi János kincstárnok és kolosmegyei főispán ajándékokkal a Budai pasához utazott, megállapodván a vajda meghagyásából Nagyváradon, miszerint a főkapitány Báthori Kristóf, a veszélyről értesülten, összes hadait nyomban felparancsolja, s Gyerőfi mellé, hogy követségének annál nagyobb sükere legyen, valakit társul adjon. Kristóf Szemere Lászlót választván e tisztre, ketten Budára siettek, s a pasa, noha imént még a Portánál Békes ügyét pártfogolta, bizonyos számu végbeli hadakat magához hívott, kik a vajda segédére induljanak haladék nélkül.

Más részről pedig a Szatmárt összegyülekezett Békesiek oly vérszemet kaptak, hogy a győzelemről, a gazdag zsákmányról még csak nem is kételkedtek; Békes Erdély várait, jószágait, méltóságait eleve kiosztogatta hiveinek, s Gyulafi Lászlót, az erdélyi hadak fővezérét, a

had és béke műveiben egyiránt jártas hóst levél által felhívta, álljon hozzá seregével egyetemben és azonnal. Gyulafi a vajdának küldötte a levelet, ki testvérbátyját Kristófot Békesnek e lépéséről is értesítette.

CXLII.

Báthori Istvánnak Muztaffa budai pasa.

1575. június 27.

„Mi Muztaffa passa, az hatalmas Török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekintetős és nagyságos ur, nekünk tisztölendő barátunk, köszönetünk és magunk ajánlásának utána. Juta mihozzánk az nagyságod hív embőre Szerémi György, az mi kegyelmes urunk fejedelmünk az hatalmas császár levelével, parancsolatjával, és az nagyságod levelével együtt 27. die Junii, kiből mi minden dolgokat nyilván megértöttünk. Azért mi még ennek-előtte megértöttük vala ez egy holnaappal, hogy az Lengyelök között valami királt akarnának emelni, és arra való volna az gyűlés. Ezt is értjük vala, hogy nagyságod Erdélyországból valami várat is ajándékozott volna Római császárnak; de nyilván való értelmét még öt avagy hatod napja vagyon, hogy megértettük ez gyűlésnek, ki felől azonnal irtunk az mi kegyelmes urunknak hív embertünk által. Mindazonáltal az nagyságod leveléből értvén mindön szükségös dolgokat, az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatja szörént, az hadat az mennyire lehet, ím mindjárást indítatjuk, és az hatalmas császár jószágát hiven meg akarjuk oltalmazni az mi az mi fejedelomségünknek méltóságát illeti mindönben, ki felől nyelvvel is izentünk nagyságodnak. Hol az zsoldosok felől ír nagyságod, mindenfelé megparancsoltuk, hogy valahonnan

oda akarnak mönni, bizvást mönjenek az hatalmas császár jószágának oltalmazására. Isten nagysággoddal. Datum Budae 27. die Junii anno 1575.“

CXLIII.

Báthori Istvánnak Muztaffa budai pasa.

1575. jún. 30.

„Mi Muztaffa passa, az hatalmas Török császárnak fő heltartója Budán és gondviselője Magyarországnak. Te-kintetes és nagyságos úr, nékünk tisztölendő barátunk, köszönetünk és magunk ajánlásának utána. Bizonynyal értjük azt mi, hogy az Némöt párt mind napról napra gyülekezik és szaporodik, kiknek gyülesiknek bizonyos okát még ennyi ideig is minékünk bizonynyal meg nem jelönté nagyságod, jóllehet más által mi megértöttük, hogy mindön akarattok az volna, hogy Erdélyben beférkőznének; mi pedig az mi kegyelmes fejedelmünk parancsolatjához tartván magunkat, minthogy az mi kegyelmes fejedelmünknek Erdélyország saját jószága, mi mindön órában a mi birtokunk alatt valókkal, mindön hadi szerszámunkkal készek vagyunk az ú felsége jószágának megoltalmazására; azért ha szükségesök leszönk, minékünk idején adja tudtunkra nagyságod, mert ha késén adja nagyságod tudtunkra, nem találunk alkolmatosságot benne, hogy hörtelen mehesstünk; hol pedig Erdélyországnak csak egy kövét azok elfoglalják, jól tudja nagyságod, mint veheti az mi kegyelmes fejedelmünk jó névön nagyságotdul, és mi következőzék belőle, kinek nem mi, hanem nagyságod leszön oka, hogy ennyi ideig is

azoknak gyűlésöket hallogattad és hurré nem tötted. Isten nagysággoddal. Datum Budae 30. die junii*) 1575.“

CXLIV.

Bethlen Farkasnál olvassuk :

1575. jún. végétől júl. 10-ig.

Békes, hadra készen elindul Szatmárról, és Deésnél, a nagyobb és kisebb Szamos egymásba ömlésénél, megállapodik, hol Hagymási Kristóf, (akár, mert kéz alatt Békeshez szított, noha nyilván Báthorival tartott; akár, a mint mások vélekednek, a vajda megegyezésével, hogy ennek birtoka Deés a katonák által fel ne prédáltassék,) tíz roppant ökröt és tetemes mennyiség életet ajánlott fel neki. Békes, a várost kímélendő, zsoldosait Kozárvár felé indította, hol táborát tiltván, leveleket és biztosokat nagyszámu czinkosaihoz küldvén, felhívta őket, hogy haladéknélkül hozzá siessenek, miszerint a még készületlen Báthorit rögtön elnyomhassák.

Kozárvárról másnap a Szamosujvár alatt fekvő Németibe, harmad nap Apahídjára tette át táborát, s hogy a köznépet magához hajlítsa, erős fenyíték alatt tiltván el a zsákmánylást, készpénzzel vásárolta meg a falusiaktól mind azt, mire hadainak szükségök volt. Apahídjáról Tordára indult, hol akkor mind Magyarországból mind Erdélyből nemesek, Székelyek feles számmal, névszerint Csáki Pál is tetemes haddal már összegyűltek volt.

A mely nap Békes Tordára érkezett, az nap Báthorihoz, Gyulafehérvárra jöttek : Hagymási Kristóf két száz lovassal és szintannyi gyaloggal, Gyulafi László erdélyi főkapitány nehányad magával, Bánfi Farkas és

*) Talán tollhiba, maji helyett; jelen levélnek az előbbivel összevetéséből ilyesmit kell következtetni, ha nem csalódom.

Kristóf, testvérek ; a megyei nemességből szintén kétszáz lovas, valamint az Aranyasszéki Székelyek közül, kik a vajdához ragaszkodtak, nyolczszáz gyalog ; a Karánsebesi és Lugosi kerületből háromszáz lovas és kétszáz gyalog, megannyian jól felfegyverkezve. Más nap pedig a Szász városokból Helwig Ágoston Szebeni polgármester vezérlete alatt még ezer lovas csatlakozott a vajdához ; Kornis Gáspár Huszti kapitány is sietvén hozzá lovasságával, Balassa Bálintra bukkott, ki Békesnek Magyarországból segédet hozott s kit a Husztiak megverték, de Kornis sebbe esvén, nem juthatott el a vajdához, Balassa pedig, katonák nélkül maradván, Hagymási emberei által megsebesítetett, elfogatott s Báthorihoz hurczoltatott.

Midőn Békes még Tordánál táborozott, habozva : ha menjen-e rögtön Báthorira, vagy pedig tartson-e a Székelyföld felé, melynek lakosait ígéreteivel magához ügyekezett vonzani ; ezek, noha Békeshez szíttak, mégis, kétesnek tudván az eredményt, rátűzentek Báthorira, hogy készek hozzáállani, ha őket visszahelyezi régi szabadságukba, melyet János Zsigmond alatt lázadás miatt elvesztettek volt. De Báthori válaszul adá : hogy törvényes fejdelemmel nem szabad alkudozni, hogy szerezzenek előbb érdemeket magoknak s aztán követeljék vissza szabadságukat, melytől gonoszságaik miatt méltán fosztattak meg ; s hogy tőle, ha Isten neki adja a győzedelmet, mostani makacosságukért újabb, súlyosabb büntetést várhatnak. Ezt megértvén a Székelyek, minden további halogatás nélkül Békeshez állottak, mint ki írásban tudomásukra adta, hogy ő levelet hoz Maximiliántól, mely nekik szabadságaikat visszaadja, ha tudnillik hozzá partolnak.

Báthori Gyulafehérvárról, hol két napig táborozott vala, Torda felé Békes elébe indulván, alig érkezett

egy mérföldnyi távolságban Tövisre, midőn a kémek neki hírül hozzák, hogy Békes ugyanaz nap szintén elment Tordáról, és vagy azért, mert nem bízik erejéhez, vagy más valamely oknál fogva, nem egyenesen a vajdának tart, hanem elhagyván a fehérvári utats balra kanyarodván, a Tordát mosó Aranyas innenső partján Marosvásárhely felé indul. A hír aggasztólag hatott Báthorira, mert ellene, kinek hadai különben is számra felülmúlták a vajdáéit, mennél közelebb jött a Székelyföldre, annál nagyobb mérvben remélheté seregének öregbülését. Békes az nap a Maros partján Kutyalvánál, nem messze Radnóttól, a vajda pedig Enyednél a Tinódi mezőn ütött táborát.

Következő nap Nyárádtőhöz érkezett Békes, a vajda Kocsárdhoz, hol összes hada éjszakának idején, nem tudni, mi okból, annyira megrémült, hogy már-már szétszaladandó volt, ha a vajda s a többi hadnagyok által le nem csillapítatik a zaj. Báthori innen Hadrévhez ment, hol a Marosba ömlő Kiskőrösön bizton átkelhetni, Békes pedig tegnapi táborában maradt, várván a Székelyekre, kikből két ezer lovas és még számosabb gyalog jött hozzá Andrási Péter vezérlete alatt. Szintazon nap Báthorihoz is Gyerőfi Lászlóval hatalmas Török lovascsapat érkezvén a budai pasától, valamint nagyocska had Báthori Kristóftól a Nagyváradhoz közelebb eső megyékből és erősségekből Géczy János vezérlete alatt, s két száz dzsidás Oláhországból: seregét a vajda más nap a Maros innenső partján egyenesen Békes ellen vezérlé, ki már harmad napja Nyárádtőnél időzött, s most Báthori közeledésének hírére hajnalban elejébe indult. Radnótnál, Kendi Ferencz és Gábor kastélyánál — ez Békessel tartott, amaz Báthorival — oly közel jöttek egymáshoz, csak a Maros által elválasztva, hogy Szé-

kely Mózes a vajda táborából néhányad magával átuszván, Békes hivei közül többeket leöldösött; az átlőtt ágyugolyók csekély kárt tettek bennök. Az éjet Báthori Datonál, Békes Radnótnál töltötte, s reggel a vajda, az ellenség által nem akadályozva, összes hadait a folyamon általköltöztette. A sereg most csatarendbe állítatott, az ágyúk a florenczi születési Cinna Ráfael által, de a vajdának is személyes hozzájárulásával, az ellenségre irányoztattak, s az ütközet már megnyilandó volt, midőn Békes, igaz, hogy nem minden rend nélkül visszavonult, s visszavonulását, követve Báthori által, kinek könnyü lovassága, kapdosván benne, őt körülszáguldozta, más nap, vasárnap is folytatta, míglen Alárdi Ferencz kastélyához Szent-Pálhoz, mely a Maros partján mocsáros helyen fekszik, érkezett vala.

Szent-Pálnál gát volt, rőzsékből a Maroson átvetve, mely a vizet megszorítsa, hogy annál nagyobb rohammal ömöljék a szomszéd gabnamalmokra. Békes itt fogott állást, remélvén, hogy e gátnak segédével könnyebb lesz megmenekülnie, ha ellene fordul a szerencse. Báthori seregéből az előőrsök: Székely Mózes lovasai s a kék gyalogok, Békes előcsapata által oly hatalmasan fogadtattak, hogy már-már hátrálni kezdtek, midőn Gyulafi László, segédökre jövén, előbb helyreállította az ütközetet, majd épen megszalasztotta az ellenséget. De még hátra volt a deréksereg, mely magától Békestől vett irányt, s melyet most Báthori személyesen támadott meg. A csata délelőtti tíz órától késő estig tartott, s végződött Békes teljes megveretésével, kinek szétmállott hadai elvégre futásban keresvén menedéket, közülök többen a Marosba haltak, többen, a most Budára visszasiető Törökök által tűzbe véve, felkonczoltattak. Első dühében Báthori a foglyok közül Bartakovics Jánost, Zádorlaki Györgyöt,

Barcsai Gáspárt, Szakács Miklóst s Darlóczi Jánost felakasztatta, és nyomban közhírré tette, hogy a ki a lázadók javait magához, oltalma alá veszi, azonképen bűnhődik, mint őkmagok.

Békes, néhány Magyar és Erdélyi urral Betlennvárra vette magát, hová párthivei közül többen értékebb holmijokat, mint biztos helybe, eleve szállították vala, s honnan, magához vévén hat éves fiát Gábort, ki Fogaras kivívása után anyai nagybátyjához Harinai Jánoshoz küldetett a vajda által, és zsebre rakván a kincsekből annyit, mennyit lehetett: hegyen völgyön át Szatmárra menekült, a merénylet szerencsétlen fejleményét a parancsainak nem engedelmeskedő hadnagyokra s a kósza tömegre egyiránt fogván. Megmenekültek vele: testvére Gábor, Telegdi Mihály, Csáky Pál, Bornemisza Boldizsár, Harinai Miklós, Károlyi László, Alárd Ferencz, Kendi Gábor és Farkas, Radák László és Imre, farnosi Veres János, Barabási Ferencz, Várfalvi Bálint, Hallabori Pál, Miske András, Csakor György és Mihály, Andrási Péter, Aszú Mátyás, Illyés Gáspár, Szodorai Ferencz, Apor Miklós, Décei Tamás, Széki Kálmán, Patantyús Balás, Móre László, Tomori András és György, Szentmihályfalvi Péter. Fogságba estek: Kendi János, Ferencznek fia, Harinai János, Patócsi György, Pókai János és Péter, Csanádi János deák, Bogáti Gáspár, Barcsai Miklós, Kabós Farkas, Horvát Menyhérd, Olcsárdi Miklós, Ósi Miklós, Csáni Miklós, Miske György, Székely János, Baládfi Gábor, Gyalakúti György, Szigeti Pál, Csákán Balás.

Az Erdélyi rendekhez Murad szultán. *)

1575. július.

„Ez az én parancsolatom oda jutván hozzátok, így értsétek meg : ezelőtt István királ **) mikor meghala, az urak és az község Báthori Istvánt kívánák az fejedelemségre. Annakelőtte az áruló Békés énnekem hivem volt, de hogy az Nímet királhoz mene, énnekem ira és könyörge, hogy én őneki egy helt adnék, hogy ha vagy az Moldvai vajda vagy az Havasali meghalna, valamelynek vajdaságát neki adnám. Énis őneki oly választ adék, hogy én őneki Bécsből az én birodalmomba uraságot nem adnék, de ha hozzám bejöne, az én fényes portámra, idővel meglátnám, mit kellene vele cselekednem. De mostan ezért embert küldött énhozzám, hogy ő Bécsből és Lengyelországból az hadat megkészítette volna, és Erdélyországra menne, mert az Erdélyi község őtet kívánná, azt jelentette, és mihelt bejutna Erdélbe, az egész község mellé állana. De ő az én parancsolatomhoz és végezésemhez magát nem tartotta; ha ahoz tartotta volna magát, és ide jött volna, az ő kívánsága meglőtt volna, de most Bécsből, Lengyelországból és az végekből hadat gyűjtött, és éntőlem nem vára; az vajdaságra akart őnmagátul menni, nem illendő dolgot cselekedett. Azért az Temesvári passának és az őalatta való begeknek, és az én vitézimnek, és az én vezéremnek Muztaffa passának parancsoltam, hogy egynehán begekkel segítséget küldjenek, ha szükség leszen, Báthori Istvánnak, és őmaga is Muztaffa passa elmenjen,

*) Midőn e levél s a következő kettő készült, Báthori — július 10-én Békést már kiverte Erdélyből.

**) Értsd : János Zsigmond.

ha szükség leszen, az Erdélyországot, kit az én össöm és atyám birtak, hogy megoltalmazzák, ki is most az én birodalmomba vagyon, és az országbeliek nekem adót adnak. Nímet királnak penig az volt szándéka, azért adta volt Békes mellé az hadat, hogy magának vegye meg az országot. Ha így cselekedett, azért, ez én parancsolatom oda jutván, mindnyájan mind urak mind község egyenlőképen az vajdával Báthori Istvánnal felkeljete, egymást értsétek véle, őhöz há hallgassatok, fegyveretekkel készen legyetek, és ha az áruló Békes azféle hadat behozna oda az országra, be ne bocsássátok az országba, megvijatok véle, azféle árulónak ne higgyete, megoltalmazzátok magatokat tőle, és ha valaki tiközzúletek őneki és hadának élést adna, szinte úgy leszen dolgotok mint az Moldvaiaknak, feleségteket rab bá tétetem, timagatokat szablyára hányatlak. Ezt tréfára neh vegyete, ezután neh mondjátok, hogy nem értettete; az Moldvaiakról azért példát vegyete timagatoknak. Ha az én parancsolatomat nem fogadjátok, az ti bűnötök az ti leketeken legyen, azután bizonyosok legyete, hogy soha az ti könyörgéstöknek nálam helye nem leszen; meg nem kegyelmezek, úgy tudjátok, és úgy higgyete meg az én parancsolatomat. Datae Constantinopoli 1. die mensis turcici praesentis.“

CXLVI.

Báthori Istvánnak Murad szultán.

1575. július.

„Báthori István Erdélyi vajda, az én parancsolatom oda jutván hozzád, így tudjad meg: Békes az én portámra emberét bocsátotta, azt jelentette, hogy hadát el-

készítette, rejád megyen, mert az Erdélyországnak községe őtet kívánja, kik azt mondták volna neki, hogy mielőtt Erdélybe bemenne, mindjára melléje állanának. Hogy azért ő az vajdaságra így akart menni, az én portámról nem volt parancsolatja belőle, zászlót én őneki nem adtam, ő maga gyűjtötte Bécsből és Lengyelországból mellé az népet, erővel akarta megvenni az országot és megdúlni, ki nem lehetséges. Az község azért tetőled micsoda nyomoruságot szenvedett, hogy tégedet nem szeret? Az mely parancsolatot azért én teneked adtam vala ezelőtt az Temesvári begnek, és te oda küldötted volt neki, mindjára Recheff beget oda bocsátta hozzád segítségre, azt jelentette nekem. Most is azért én ujjban parancsolatomat küldöttem az Temesvári beklerbegnek és alatta való begeknek is külön külön, hogy ha szükség leszen, mindjára segítségdre menjenek hozzád, ha az áruló eb Békes az országba bemegyen; az kik pedig az országbeliek között oda Békeshez hajlanak, mindjára levágasd őket és házok népét rabba tegyed, ezt parancsolom teneked. Ugyan ezért más parancsolatomat az országbelieknek küldöttem, hogy megértsék; te pedig mindenkor készen légy, mikor az én parancsolatom oda jut, csak egy óráig neh későgyél, az országbeli urakat hozzád gyűjtsed, gyűlést tétess, és az én parancsolatomat előttök megolvastasd, add mind az uraknak mind az községnek tudtára, meghadd nekik, hogy mindnyájan fegyverekkel készen legyenek, felkeljenek, ha Békes reátok megyen. Én tégedet meghittelek, hogy igaz hivem vagy; az áruló Békest megbüntessed, úgy tudjad meg: az kik neked árulók voltak, azok az én portámnak is nekem is árulók voltak, akár énellenem vétsenek és míveljenek valamit, akár te ellened, mindegy az; ha azért úgy eszelekesnek, hogy

teellened árulkodnak, szinte úgy leszen dolgok mint az Mődvaiaknak, önmagokat szablyára hányasd, feleségeket, gyermekeket rabbá tétessed, marhájokban zsákmánt tétess. És ha még melléd nem érkezett volna az Temesvári segítség, mindjárást emberedet bocsássad, hogy mindjárást melléd menjenek. Az Úr Isten segítségéből azt az árulót megbüntessétek, az ebhez valakik hozzá hajlottak, vagy nemes vagy paraszt, egy óráig neh hallaszszad, levágasd őket, marhájokba, jószágokba zsákmánt tétess, mindenképen erősen megbüntesd őket, hogy az többi példát vegyenek róla, hogy soha ezután senki közzülök támadást neh kívánjon. Az Moldvai vajdának is és az Havasalinak megparancsoltam, hogy mindenik ötezer emberrel melléd menjenek segítségül, egymást értsétek azért, és önekiek add érteniek, melre tartsanak és mel napot rendeltél az viadalnak. Úgy tudjad meg. Datae 1. mensis praesentis turcici.“

CXLVII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1575. július.

„Köszönetemet, szolgálatomat irom, Erdélyi vajda, Báthori István vajda. Most leveledet küldötted hozzám. Valamit irtál, mindent megértettem. Azért az Budai és Temesvári beglerbegeknek és az két Oláh vajdáknak parancsolatot küldöttünk, parancsoltunk erősen nekik, nekéd is parancsolatot küldöttünk, hogy az Erdélyországbeliek előtt megolvastassad, és őket szép szóval megfenyítsed, hogy csendességgel legyenek; és az kik árulók lesznek, tehozzád nem hallgatnak, ha látod hogy reád támadnak, megoltalmazd magadat tőlök, temagad

vagy menj be egy erős várba addig míg elérkezik az Temesvári és Budai, és az két Oláhországi segítség, vagy az tüzet a ki rajtad vagy, azon légy hogy lassan-lassan megoltsad. Ha az országbeliek gonoszul cselekesznek, elárulnak tégedet, az ő bűnök az ő lelkeken legyen. Isten tartson meg.“

OXLVIII.

Báthori Istvánnak Muztafa Budaipasa.

1575. július 25.

„Mi Muztaffa passa az hatalmas Török császárnak főheltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Tekintetős és nagyságos ur, nekünk tisztölendő barátunk. Köszönetünk és magunk ajánlásának utána. Ez napokban irtunk volt nagyságodnak valami levelet, és ugyanakkor Békösnek is irtunk volt, hogy mivel az Némóttel való társalkodása mi végre legyen, kit nem jól gondolt, valaki tanácsából mivelte, és miben álljon dolga, minékünk megjelöntse; mely levelet Marusi Szőke Andrástul oda küldöttünk vala, és akartuk megérteni, mind az két fél dolga miben álljon; mikor Római császár valahol valami gyűlést tött, ennekelőtte is irtunk azonképen, hogy minékünk hírünkül adja, mi végre lézön. Mivelhogy az levél nála találtatott, nagyságod erős fogságban tartatta, azért mi kérjük nagyságodat, hogy mindön ártalom nélkül bocsássa békével nagyságod; mi az mit irtunk, sohult meg nem tagadjuk, abban semmi ártalomra való dolog nincsen, azért az hatalmas császár jobbágyát nagyságod ott ne tartsa, hanem bocsássa el nagyságod, mert annak semmi vétke nincsen,

mi hírünkkel járt. Isten nagyságoddal. Datum Budae
25. die Julii 1575.“

CXLIX.

Erdély rendei végzést hoznak.

1575. július 25. után.

„Megértettük, kegyelmes urunk, te nagyságodnak fő emberei által és írása által való kegyelmes izenetit, melyben te nagyságod bővséges beszéüdel elészámláltatja mind amaz hazánk veszedelmének és pestisének Békes Gáspárnak gonoszságos cselekedetit, hazánkknak és hazánkon való árulását, praktikáit és elgondolt dolgainak ez minapi szemünk előtt való exitusát, mind pedig az te nagyságod gondviselését eleitől fogva mind hazánkra, mind pedig ezekre ez dolgokra.

Annakokáért mű is fejenként megemlékezzvén, hogy az országok és fejedelemségek az Istennek kiváltképen való oltalmában vagynak, és szent angyalinak őrizésében : legelőször ennek a mi kegyelmes Istenünknek nagy hálákat adunk. hogy ő szent felsége ez szegény maroknyi földet, mely erőtől, erősségektől, emberek segítségétől teljességgel megfosztatott, ennyi veszedelemben és reánk való praktikálásban megtartotta, megoltalmazta, és az hatalmas császár szívét az mű oltalmunkra és megmaradásunkra fordította, miképen ezt nyilván látjuk az hatalmas császár leveléből; könyörögvén e mellett ő szent felségének, hogy ennekutána is az ő választottiért légyen erős tornyunk és pajzsunk

ellenségünk ellen, hogy édes hazánkban hozzánk tartozóval megmaradván, csendességes és tiszteletes életet élhesünk isteni félelemben és tisztességben. Annakutána méltó hálákat adunk te nagyságodnak, kit az Úristen az mi strázsánkra ültetett és nevelt, hogy te nagyságod is régi jámbor fejedelmek módja szerént az mű hazánkról és megmaradásunkról ilyen vigyázást tett, hogy mű teljességgel az kegyetlen ellenségtől Isten után te nagyságod gondviselése által el nem nyelettünk ; imádván az Úristent te nagyságodért, hogy szent lelkével vezérelje ezután is te nagyságodnak eszét, tanácsát arra, az mi őneki kellemetes és az hazának hasznos; igazgassa karját és ujjait győzedelemmel ellenségi ellen; mű is pedig fejenként, ő szent felsége velünk lévén, te nagyságodnak meg nem akartunk fogynakozni, holtig hívségesen akarunk szolgálni.

Továbbá nyilván értjük az te nagyságod izenetéből dögleletes cselekedetét, álnokságit az gyakorta megnevezett Békes Gáspárnak, melyeknek mű is nemcsak auditori voltunk, hanem látói és tudói, hogy ő az oka mind az őmaga és hozzátartozóinak veszedelmének. Ezt is megértettük az te nagyságod irásából és izenetéből, hogy te nagyságod eféle gonosz embereknek és hozzátartozóknak büntetése felől való deliberatiót és suffragiumot kíván. Megemlékezvén az régi mondásról: hogy heába irattak volna az törvények, ha executiónak nem demandáltak, ebben is méltónak itéljük az te nagyságod kívánságát és parancsolatját. Miérthogy pedig szokott természeti és kegyelmessége szerént te nagyságod mint régi igaz úrnemzet, ilyen nyilván való dologban is törvény processusa szerént akarja ez dolgot eligazítani, noha mind az Isten és mind az dolog más utat és módot és tehetséget is mutatott volna te

nagyságodnak eleibe : ez nagyságodnak kegyelmességé-
giért te nagyságodnak hálákat adunk. könyörögvén,
hogy ezen propositumot tartsa meg te nagyságod végig
mind ebben mind egyéb dolgaiban.

Továbbá . . . az szükségnek nagy voltát látván,
igértünk nagyságodnak Erdélyből három nemzetül régi
rovás szerént az hatalmas császár adójára 99. pénzt, és
Magyarországi uraink atyáinkfiai egyegy forintot, azon-
képen azon régi rovas szerént, mint régi szokások volt;
könyörögvén te nagyságodnak, hogy ez mostani nagy
szükségünk idejéhez képest vegye kegyelmesen te nagy-
ságod tőlünk.”

CL.

Erdély rendel végzést hoznak.

1575. augusztus 6. előtt.

„ Kegyelmes urunk, jóllehet igen nyilván
vagyon azoknak gonosz cselekedetek, kik Békes Gás-
párral és az ő mordályhadával együtt nagyságodra és
ez országra támadtak, kik ellen noha mind az Isten, kié
az győzelem, és mind az véteknek nagy volta más mó-
dot és tehetséget is mutatott volna az megbüntetésre, de
mindazált, miért hogy nagyságod szokott kegyelmes ter-
mészeti szerént, mint régi igaz megrögzött úrnemzet,
ilyen nyilvánvaló dolgokban is az törvénynek proces-
susát követi és ennek ítéletit országul reánk támasztotta :
ez nagyságod kegyelmességét országul megigyekezünk
szolgálni mint kegyelmes urunknak, és az nagyságod
méltó kívánsága és parancsolatja szerént ez dolgot előnk-
be vévén, az vétkesek ellen törvényt ez generális gytt-

lésben nagysággal egyetemben mind országul szolgáltattunk és ellenek publice pronuciáltunk, kiról sententia-levelt is irattunk. Könyörgünk nagysággodnak mint kegyelmes urunknak, hogy az mű sententiánkat, mint ilyen nagy dologban, nagysággod helyén hagyja és minden időben erejében tartsa és tartassa, hogy az törvénynek erejét és az büntetésnek kemény voltát minden ember eszébe vegye, és róla példát vegyen, tanuljon, meg ne merjen ezután kísérteni.

Végezetre, miérthogy aféle sententiázott és nótába esett embereknek minden jószágok és marhájok törvény szerint nagysággodra szállott; sokan vagynak penig mind városokban és város kívül, Nemesség és Székelység között, kik aféléknek marhájokat nálok rejteztetik és tartják: végeztük azért országul, hogy mátul fogva harminczkettőd napig valaki aféle marhát városokban biráknak, vármegyéken ispányoknak, Székelységen királybiráknak ki nem adják és ki nem mondják, hanem nálok rejtekben tartják, azután ő nagysága azokat mint aféle occultatorokat törvény szerint megbüntethesse.“

CLI.

Békes és párthivei elmarasztatnak.

1575. aug. 6.

,Mi somlyai Báthori István, Erdély vajdája s a Székelyek ispánja sat. Emlkezetül adjuk jelen levelünk által, értesítvén mindeneket, kiket illet. Hogy miután a néhai fenséges fejedelem boldogemlekezetü II. János sat. úgy rendelvén az isteni gondviselés; kimúlt e világból,

és mi a nagy Isten engedelmeiből és akaratából Erdélyország összes karainak és rendjeinek s nemzeteinek egyhangu szavával és megegyezésével az ő helyébe ezen tartomány kormányára választattunk és emeltettünk: tekintetbe vévén, hogy ezen, a föld két leghatalmasabb monarchája közé mintegy beszorított s emberi erő és segítség nélkül épen szükölködő tartományt másképp feun nem tarthatni és kormányozhatni, mint ha mindkét császárnak kedvezését, az Úr tetszésének idejeiglen, megnyerjük magunknak: mindenkor és minden erővel tisztünkhez képest azon voltunk, s ezen tartomány összes jövedelmeit és tehetségeit arra fordítottuk, hogy engedelmességünk által az egyik császár ajándékok — és hódolatunk által a másikat magunkhoz hajlítván, a tartomány külellenségek elől minél inkább biztosítva s minden veszélytől megóva maradjon, miszerint e nyomorú népnek már annyi hullámoktól és vészekről hánytatott maradványai, a béke és nyugalom némi révét találhassák, melyben a nagy Istennek hálát adván, csendesen és tisztességesen élhessenek meg.

S vajha ezen ország valamennyi urai, nagyjai és nemesei, kik bennünket egy akaratral megválasztottak, kormányunk egyéb dolgai s kivált a béke és nyugalom fentartása körül is hasonló gondoskodást és buzgóságot, mint kell vala, tüntettek volna ki; vajha számos ország és birodalom veszedelméből és példájából tanulták volna meg, mennyi roszat nemz a polgári egyenetlenség még oly tartományokban is, melyek biztos alapon nyugszanak, tehát aunyival is inkább ebben, melyet nem hogy a zavargás, de maga a mozgás is veszedelmeztet. De fájdalom, felmerült néhány szörnyeteg, e hazának fúriái és üszkei, kik, noha nagyjából alacson sorsban és homályban születte, mégsem elégték a roppant kincseket, melyekkel

érdemökön kívül a néhai fejedelem által halmoztattak, s melyeket békében és nyugalomban élvezhettek volna: Isten hivatása nélkül, kitől való minden hatalom, tisztünk és kormányunk után vágyakodtak, s velünk és számos jóra való férfiakkal egyetemben az összes hazát akarták elnyomni. Vezérök és bujtatójok Békes Gáspár volt, ki mindjárt tisztünk kezdetén két kézzel azon volt, hogy levelek és gyakori követek által hamis vádakat és büntetteket fogván reánk, bennünket mindkét császárnál gyűlöletbe és neheztelésbe ejtsen, miszerint elnyomván bennünket, a régóta ahítozott törvénytelen főhatalmat magához ránthassa elvégre. S noha mi őt gyakrabban megintettük, hogy szándékával felhagyjon, nemcsak szót nem fogadott, de még makacsabbá válván, számos főbb nemeseket, részint rokonságuknál fogva, részint ajándékokkal és egyéb ármányokkal pártjához hajlított, kiknek segédébe bizva, addig könyörgött a Római szentbirodalombeli császári felségnek, míg az ő birodalmában tekintetes és nagyságos Rueber János Kassai főkapitány hozzájárulásával harmad évvel ezelőtt ellenségesseregre tett szert, melylyel adandó alkalmossal bennünket és az országot elnyomja; e végre czinkosainak már a határnapot is kitűzte. 1573. Lukács evangélista napját, valamint ez a Római császári felséghez ellenünk küldött követének Földvári István deáknak leveleiből alább világosan fog kitűnni. Mi e leseket és ármányokat idejekorán vevén észre, s látván, hogy a legeslegerősebb orvosszerhez kell nyúlunk, egyebet nem tehattünk: mint levágván a testtől a köztársaságnak a rothadt és dögleletes tagját, azt elvetni, hogy miatta veszendőbe ne menjen az egész. Miért is a nagy Isten segédébe helyezvén reményünket, a vesztünkre kitézőtt időnek valamivel előtte, táborba szállottunk,

s czélzatának hiusítására nem lévén egyéb mód, kivettük őt mind várából mind egész birtokából. Megmenekedvén ekkép Isten segítségével e gyilkos szörnyetegtől a haza: noha tudva volt előttünk, hogy számos czinkosai voltak nekik ez országban, mégis kivüle senkin sem álltunk boszút, gondolván, hogy büntetése másoknak is például fog szolgálni, hogy őket észre fogja hozni; s csak azon lévén mindenkép, hogy cseleivel és ármányai-val ne árthasson nekünk még a távolból is. Ehhezképest megszökése alkalmával, az ország összes karainak és rendének népes gyűlésében nyilvánosságosan végzés keletkezett: hogy néki tudtunk nélkül senki se merjen irni, üzeni, küldeni; hogy Bókessel vagy bármely idegennel az ország ügyeiről senki se merészeljen czimborálni; hogy tőlök levelet se fogadhasson el senki, köteles lévén azt felbontatlanul hordozójával együtt kezünkhöz szolgáltatni, oly czélzattal t. i. hogy az országban levő czimborái ezentúl ne ármánykodhassanak ellentünk, hogy e tartományra s reánk mindnyájunkra ne háramolják újabb veszély. De valamint előljárójokon, Békesen, soha sem fogott a tanács, a jótét, hanem csak a nagyobb veszedelemtől való félelem: úgy az ő czinkosai is visszaélvén szertelen türelmünkkel és szelídségünkkel, nemcsak irogattak Békesnek, hanem többen különféle ürügyek alatt hozzá is vándoroltak a mondott Római császár udvarába, mások pedig irogatás, üzengetés sat. által — mindenki osztályrészéhez képest — újabb nagyobb összeütkezést szereztek, valamint ez magának Békesnek egynehány leveléből, melyeket alább másolatban idecsatlunk s a rendekkel eredetiben is közlendünk, világosan kitűnik. Más részről a Török császárnál s ennek tanácsosainál is munkás volt ellentünk, gaz követe Antalfi Imre által koholt vádakkal illetvén ben-

nünket s ígétet ígétre halmozván, melyeknek egy parányi része is elégséges volna e nyomorú tartomány erejének végképeni kimerítésére; ugyanis ígérte a Török császárnak négyszázezer forinton s a megkettőztetett adón kívül, Erdély legnemesebb tagjait: Váradot, Bajont, Sakát, Sarkadot, Kerekit, s amaz egész vidéket a Karánsebesi és Lugosi kerülettel egyetemben, hogy számos keresztyének halálával és vérével magának a korlátlan főhatalmat, az országnak a végveszélyt szerezzze; hogy a magyar birodalomnak e csekély maradványait s a magyar nevet eloltsa, eltemesse végkép. Mivel pedig még e nagyszerű ígérétei által sem érhetette el a Török császárnál azt, mi után törekedett: gonosz ügyességével végre kivitte, hogy újból szert tévén hadseregére a Római császár birodalmában, s bízván ezen ország pártütőinek erejébe, jelen esztendő július havában, midőn bizonyos hire járt a két császár közötti frigy megerősítésének, s mi ennél fogva ilyesmitől épen nem tarthattunk, reánk jött, a kik készületlenek és minden gyanakodás nélkül voltunk, s Magyar katonáival s vasas Németeivel megtámadott bennünket rögtön, hogy magunk oltalmára sem időnk sem alkalmatosságunk ne legyen.

De a nagy Isten, kibe összes bizodalunkat vetettük, minket s e tartományt ismét megmentette az ellenségtől; mert mi is, mennyire hamarjában lehetett, hadakat gyűjtván, elejébe indultunk, és szemben vele tábort járván, s ügyünk igazságához és Isten segédéhez bízván, a Szentpáli titkózetben Isten kegyelméből, ki nekünk adta a diadalt, megvertük, megszalasztottuk Békest czinkosaival és hadaival egyetemben; köztőlök számosan a csatamezőn maradtak, még többen fogságba, rabságba estek, a hátralevő rész számkivetésre, a halálnál is gyászosabb sorsra jutott.

Igy végezödvén e hadjárat, s lecsendesedvén újra a tartomány, melyből Békes nehány Erdélyi nemes czimboráival szökés által megmenekült: láttuk, hogy az országot addig fogja dúlni a belháboru, míg elvégre alapjából kifogatandja, ha a pártosok gonoszsága büntetlenül marad. Kivánván tehát erőnkhez és tisztünkhez képest az ország karaival és rendeivel a közjóról gondoskodni, s ama roppant rosznak mindenkép elejét venni: jónak véltük, a veszély szerzőit, — azokat, kik fogságba estek, azokat, kik elszaladtak, s azokat, kik elrejtettek, — egyiránt perbe idézni, s velök a törvény súlyát irgalmatlanul, hogy az utódok is példát vegyennek, éreztetni. Miért is szent Jakab apostol napjára, Kolozsvár városába gyűjtvén az ország karait és rendeit, midőn a tanácsurakkal, az ország főbbjeivel s az összes nemességgel mi is idejőnénk, s Mária anyjának, boldogságos Anna asszonynek napja utáni szombaton tekinteteskkel és nagyságosokkal, nemesekkel, ítélőmestereinkkel, ítélő táblánk eskütt bírjaival és számos egyéb törvénytudóval, itéletozás végett összeültünk: akkor nemzetes Sombori László mester, fiscalis ügyeink igazgatója, jelenlétünkben felkelvén, ezen ország valamennyi ellenségei és irigyei, tudniillik Békes Gáspár és harmincz czimborája ellen, kik hátat fordítván az itközetben, vele kifutottak az országból, előadta: hogy mondott Békes Gáspár, mielőtt őt innen kivetettük, ellentünk s e haza ellen fenséges Maximilián Római császárnál ezeket mivelte*). Továbbá ármányt és lest hányt forralt — folytatá az ügyigazgató — a hatalmas Török császárnál s ennek fő udvarabeli népénél is, mint a következő levelekből világos**).

*) Itt felolvastattak a XLV. XLVI. CXXXVII. et CXXXVIII. alatti számok.

***) Itt a CII. CIII. CXVII. és CXXXI. alatti számok olvastattak fel.

És noha mi őt, Békes Gáspárt, hiveink között, minden szabadságaiban és kiváltságaiban elejétől fogva megtartottuk : látván még is méltóságunk és hatalmunk ellen s e haza vesztére irányzott ármányait és fogásait, melyekkel ő mindkét császárnál, a Rómainál tudniillik s a Töröknél, nagy álnokúl működött, kénytelenek voltunk őt és pártosait ez országból kivetni; és noha mi ezt a legigazságosabb háborúban tettük, mondott ügyigazgatónk mégis nevezett Békes Gáspár és Gábor, Tegledi Mihály, Csáki Pál, Bornemisza Boldizsár, Harinai Miklós, Károlyi László, Alárd Ferencz, Kendi Gábor és Farkas, Radák László és Imre, Veres János, Barabási Ferencz, Várfalvi Bálint, Hallabori Pál, Miske András, Csákor György és Mihály, Szentmihályfalvi Péter, Andrási Péter, Asszú Mátyás, Illyési Gáspár, Szodorai Ferencz, Apór Miklós, Décei Tamás, Széki Kálmán, Patantyús Balás, Móre László, Tomori András és György, mint távollevő elleneink és pártütőink részéről, a császári jog rendeleteihez, a szokáshoz, és ezen Magyarország helybenhagyott törvényéhez és a néhai fenséges úr, boldogemlekezett János király azon ítélőlevelének tartalmához képest, mely Tordán tartott gyűlésben május 7-én, tudniillik az Úr menybemenetele ünnepének második, a dietának pedig tizenötödik napján, az Úrnak 1540.dik, János királynak koronázása után való tizenegyedik esztendejében kelt, mely előttünk eredetiben felmutattatott, s melyben kinyilatkoztattatik: hogy ő, a néhai király úr, mondott levél erejénél fogva nagyságos Majlád István és Balassa Imre akkori Erdélyi vajdait és a Székelyek ispánjait némi összeesküvések és pártoskodások miatt, melyeket ezen Erdélyországban ugyanazon király úr felsége és országainak közbékéje ellen elkövettek, Magyar- és Erdélyországok egyházi s világi

urainak s összes karainak és rendeinek is megegyezésével, a hűtlenség büntetésében, tudniillik fejeiknek és mind sajátmagok mind nejeik és gyermekeik ingós ingatlan javaiknak elvesztésében marasztotta el, — könyörgött, hogy mi és a mondott rendek is ítéletet és igazságot szolgáltatassunk. És mivelhogy kevés értéke volna a hűségnek a halandók között, ha kicsapongásaikért és vétéségeikért nem bűnhödnének, nem lakolnának a hűtlenek: azért vévén fontolóra józanul és éretten említett főurak, Erdély három nemzete és a Magyar nemesek az ügyet, és nem akarván a nevezett Békes Gáspárnak és Gábornak, s összes czimboráiknak, a pártütésben társaiknak, méltóságunk és hatalmunk ellen, s a hű rendek és a közjó vesztére irányzott összeesküvéseiket és czinkoságaikat egyszerüen és büntetés nélkül elmellőzni, nehogy mások is e példára hasonló gyalázatos tettekre vemedjenek, sőt inkább, hogy az ő megfenyítetésök illetén gonosz pártoskodásoktól s gyalázatos és szörnyüségessé összeesküvésektől mindenkit visszarettentsen, visszavonjon és tartóztasson, hogy rémséges például szolgáljon a többieknek, s hogy még a késő utódok is e vétségek büntetését gyászolják és megsirassák : mindennél fogva, a velünk jelen ügy meghányasában és vizsgálásában együtt volt fennevezett urak és nemesek érett tanácsából, a mondott Békes Gáspárt és Gábort, Telegdi Mihályt s a többi bűntársakat, mint kik méltóságunk és hatalmunk s a közrend ellen nem iszonyodván felkelni, a közbékét erősen megingatták, az örök hűtlenség büntetettébe bonyolodottaknak és elmélyedteknek, s ehhezképest fejeik és összes jószágaik, váraik, kastélyaik, mezővárosaik, falvaik, pusztáik, részjószágaik, szóval, minden fekvő birtokjogaik, nemkülönben az őket, és nejeiket, gyermekeiket s összes örökösöiket és utódaikat

illető, s bárhol és akár Erdély akár Magyarország bármely megyéjében fekvő és bármi néven nevezendő minden ingó javaik elvesztésében, a mondott néhai király úr felebbi levelének tartalma szerint, mind a császári mind a magyarországi dicséretes törvény s megrögzött helyes közzokás alapján elmarasztottaknak, megfosztottaknak és megbüntetteknek ítéljük és nyilvánítottuk; összes javaik és birtokjogaik kezünkbe és a fiscuséba lévén annak rende szerint törvényesen és valósággal adandók; s örök hallgatást parancsolván és rován mondott hűtleneinkre, nejeikre s összes örököseikre és utódaikra. A mi hatalmunk, a jog s az igazság azt úgy kívánván.

Ezután a következő nemesekkel: Kendi János, Harinai János, Patócsi György, Pókai János és Péter, Csanádi János, Miske György, Székely János, Baládfi Gábor, Bogáti Gáspár, Barcsai Miklós, Csáni Miklós, Kabós Farkas, Szigeti Pál, Csákány Balás, Olesárdi Miklós, Horvát Menyhárd, Gyalakuti György és a háborúban általunk elfogott másokkal, mi és a mondott rendek ekkor is biráskodván, törvényt állattunk; hogy ha ők, összesen, vagy külön egyenkint, az említett vétség-ből magokat kitisztázhatnák, ám legyen, mi minden esetre mondott rendeinkkel egyetemben azt tevők leszünk, mit a törvény parancsol, mit a közrend s a köz-igazság követelnek, mert törvényen kívül mi senkit sem akarunk kárhóztatni.

És szintazon mester, Sombori László, a törvénytészék elébe hozott ama foglyokra, mint nevezett Békes Gáspár nyilvános czinkosaira és bűntársaira, szintén felebb-
említett János király úr amaz elmarasztó levelének tartalmához képest, törvényt és igazságot kért általunk alkalmaztatni. Mi tehát a jelen ügy meghányásában és

vizsgálásában velünk személyesen részt vett nemes urakkal érett tanácskozás és józan megfontolás után végeztük: hogy nemzeti Csákány Balás, Szigeti Pál és Székely Jánosra, nemkülönben a jelen nem volt Móre Gábor és Borzási Ferenczre nézve más alkalmattal fogunk ítéletet hozni. A mi pedig a mondott többi foglyokat illeti, miután nevezett mester Sombori László közgyűlésünknek felebbérintett határnapján ama fogoly párttűzök ellen elégséges szorgalommal fejtegette az ügyet; amaz általunk a háború jogán elfogott és letartóztatott s a törvényszékben jelen volt alperes párttűzök pedig magokat a vád ellen védeni s alóla kitisztítani épen nem voltak képesek, hanem csak vétségeik elengedését tőlünk kegyelemképen kérték: nyilván bűnösökül ismertettek. Miért is ezen alpereseket, Békes Gáspárral elkövetett felebb említett, nem megvetendő ármányaikért, az örök hűtlenség vétkében, tehát halálos büntetésben, tudnillik fejeik és minden javaik elvesztésében marasztjuk el, jelen kiváltságos levelünk erejénél és tanubizonyosságánál fogva. Kelt Kolozsváratt, Urunk Jézus Krisztus színváltozásának ünnepén mondott közgyűlésünk ülésében, 1575. esztendőben. Olvastatott, igazított és kiadatott Vesselényi Miklós ítélőmester által.'

CLII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1575. aug. 8.

,Ezek így történvén, kevésbe mult, hogy mindkét Pókai testvér, János és Péter, ki nem végeztettek. De miután nyomorú anyjuk könyhullatásait és könyörgéseit

tekintetbe vévén a vajda, megengedte, hogy közülök egyet életben tarthasson; s mivelhogy az anya, mert mindkettő egyiránt közelállott szívéhez, s mert nem akart annak látszani, ki az egyiket mintegy önmaga adta a hóhér kezébe, rokonaira és barátjaira bízta a választást, — ezeknek véleményéhez képest, Péter életben maradt, Jánosnak, az idősbiknek feje vétetett. Kivüle még Kabós Farkas, Bogáti Gáspár, Barcsai Miklós, Csanádi János, Ösi Miklós, Csáni Miklós, s még kettő, kiknek nevét nem tudjuk, augusztus havának 8-dik napján, reggeli 8 óra tájban, Kolozsvárott a pelengérnél lefejeztettek. Szintén Kolozsvárott a Székelyek közül, kik a lázadás fejei voltak, többnek, mint harmincznégynek, orra, füle levágatott; Szamosfalvánál pedig más harmincznégy felakasztatott, mondván a vajda : ennek azért kellett történnie, hogy belőle tanuságot meríthessenek az utódok, miszerint azok, kik szabadság után ahítoznak, kell hogy nem a fejedelem felségének megnyirbálása, hanem a bázáért elkövetett jeles tettek által ügyekezzenek arra szert tenni.

CLIII.

Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír.

1575. augusztus.

„Az keresztyén valláson való uraknak urának Báthori Estvánnak, Erdélyországnak vajdájának köszene-temet és ssolgálatomat irok. Ezt e levelct úgy értsed. Ennekelőtte levelet irtál énnekem, kibe jelentetted, mivel hogy az több vajdáknak meg volt parancsolva, hogy az adót öt ezer arannyal megjobbítsák, neked is parancsolva volt, hogy te az adót ennyivel megjobbítanád. Kire te ilyen

választ tőttél : Ha az hatalmas császár az adót megnagyobbítja és az országon megveszi, ezt az Németek megértvén, azonnal evvel fognak dicsekedni : ám az Töröknek igen hisz, de meglátod, hogy végre az országot is elveszik tétüled ; tikteket rabbá tesznek, — az községet evvel kezdik ijegetni, — az megholt császárnak sem adatok volna nagyobb adót, ki atname-levelet is adott volt, többet sem kért rajtatok. Azért ha most feljebb itnénk az adót, az egész község eloszol és tétüled elidegeneszik. Ezt mi így értettük leveledből.

Ez dolog felől az hatalmas császár parancsolatját neked küldtük. Mikoron ez császárnak atyját székibe tiltették, akkoron király fia élt. Az ő atyja sultán Solimán minemő atnámét adott volt őnekie, abba holtáig ő is tartotta meg őtet. De király halála után császárra szállt az ország ; és minthogy téged az község kívánt, kinek te hasznos lehetsz : úgy adták teneked az vajdaságot. Az minemő adót szokott volt beszolgálni király fia, te is azonnal megadtad. Az más császár megholt, és most az ő fia ül székibe, ő parancsolt mindeneknek, mind vajdáknak és egyebeknek, kik adót adnak nékie, hogy feljebb issék az adót. Ők immáran meghozták. Teneked is azt parancsolja, hogy az Erdélyi adót öt ezer arannyal megjobbítsad és beküldjed. Az atname-levélemben nem irtanak, hogy többet ne adj, hanem hogy úgy bírj az országgal, mint az István királ. Erdélyország gazdag ország, ha többet adsz öt ezer vagy tizezerrel, avval az országot el nem szegényeszik. Az öt ezer forintat ha elosztanák az községre, öt emberre egy oszpora nem jutna. Azért az község tereád nem haragszik, ha megjobbítod öt ezerrel az adót. Ilyen keves dologért neked nem kellett volna parancsolatot várnod. Mert ilyen kicsin dologért az község tétüled számot nem veszen. Ha kedig

az községtől akarod eltitkolni, gyűjts ottan össze egynehányat az főurakba, övelek végezz erről, küldjétek be. Mert ha az országot mi el akarnánk foglalni, avagy több aranyat kívánnánk, nem Békesnek adtuk volna-e, ki 30 ezer aranyat ígért vala? Mikoron Temesvárat megvöttük, akkoron Sebesiek és Lugasiak községgel hozzánk jövének, könörögvén mondának: minket rabbá ne tegyetek; az mint annakelőtte tizenkét ezer aranyat most is megadjuk. Sultán Murat is levelet adott volt nekik, ha hogy még hozzá hallgatnak, őket meg nem rabolják. Mivélhogy sultán Murat őnekiek olyan levelet adott volt, és azt a levelet megmutatták, mi őket akkoron nem bántottuk, ha akartuk volna, akkoron őket megvöttük volna. Ha az Németnek szavát megfogadjátok avagy másét: azok minekünk régtől fogva ellenségink. Tudjátok kedig, hogy az ellenség ellenségének javát nem kívánja. Azért az kik ilyen szókat szólnak, avagy község avagy egyéb ember légyen, azokat megbüntessed. Mert olyan kevés dolgot az Portára szemérem írni. Mikoron az mi levelünk odajut, afféléknek szavokat ne higyj, sőt az községet is, ha olyast szól, megölesd az császár parancsolatja szerint. Az több vajdák, az kiknek parancsoltuk, hogy az adót megtöbbsítsék, adójokat behozták. Ha az császár parancsolatja szerint be nem külded, tehát az mit felőled Békes szólt, igaz léssen. Az több vajdák is, kik beküldték adójokat, ha te nem külded meg, mást gondolnak. Moldvaországot, tudod, taval mint rablották volt meg, honnat harmincz ezer rabot vittének el, az többit szablya emészette, marhájokba zsákmánt töttenek: mindazáltal Moldvai vajda öt ezer arannyal megtöbbsítette az adót. Ha valamit az község szól erről teneked, megmondhatod nekik, mit cselekedtek az több vajdák; ha kedig a bo-

londok azt mondják : ne adjuk, ottan titkon temagad küldd meg, és azokat, az kik az hatalmas császár parancsolatjának ellent tartnak, azokat, megölesd minden móddal. Isten tartson meg.

*) Valamit küldettél énnekem embered által, megadták énnekem. Az minemő embere volt itt Békesnek, hozzád küldtem. Ővele megvallasd, kik voltak teneked árulóid, avagy volnának.“

CLIV.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1575.

A török császár Antalfi Imrét és Tinódi Sándort, Békesnek a Portánál követeit, Báthorinak küldé, ki őket a Dévai várba záratta. Bűneiket még itt sem akarták megbánni; miért is a Dévai kapitány rendeletéből fejk vétetett.

CLV.

Murad szultánnak Báthori István.

1575. sept. 21.

„Hatalmas, győzhetetlen császár, velem jött kegyelmes uram. Éltesse az Úristen te hatalmasságodat, az megnyomorodott árváknak és özvegyeknek kegyelmes gondjaviselőjét, és birodalmát áldja meg, tégye nyomóssá.

Az minemü ellenség ez elmúlt napokba, ide reánk és az hatalmasságod országára jött vala, az te hatalmas-

*) A következő négy sorról megjegyzi az egykoru fordító, hogy a nagyvezír „egy czédulába önne kezével ezt irta.“

ságod szerencséjével Isten azokon győzedelmet ada, és űket megveré, kiért az űristen te hatalmasságodat tartsa meg és éltesse sok esztendeig, azonképen özvegyek és árják te hatalmasságodnak hosszu életeért és jó szerencséjeért éjjel nappal Istent imádnak. Én is, ki te hatalmasságodnak talpa alatt való alázatos rabja és szolgálja vagyok, ilyen kegyelmességét nemcsak megszolgálni, de halálommal is megmutatni igyekezem, valamikor az Isten és az űdő hozandja. Könyörgök te hatalmasságodnak, te hatalmasságod ezután is kegyelmes segítségét ne vonja meg tőlem; legyen te hatalmasságod ennekutána is azon kegyelmes tekintettel és ótalommal, kivel eddig volt és voltak az te hatalmasságod bódogemlekezetti atyja és ősi ez országhoz, hogy az te hatalmasságodnak az ő szerencséjeért ez országgal egyetembe mindörökké Istent imádhassunk. Datae Albae 21. Septembris. “

CLVI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1575. sept. 21.

„Nagyságos passa, nekűnk kegyelmes urunk. Könyörgöttűnk vala nagyságodnak az adó felől, hogy az előbbi adón hadná meg ez országot, az szokás kivűl feljebb való adóra ne kényszeríténé nagyságod. De megértvén másodsor is az nagyságod kegyelmes akaratját, hogy az adót öregbűléssel kívánja beszolgáltatni, mi az hatalmas császár és az nagyságod parancsolatja szerint, jóllehet ez ország zenebonába levén, nem tetvék hogy hirré tegyem, mindazáltal ím megkűldtűk azon summát, kit az hatalmas császár és nagyságod parancsolt, az ország hire nekűl. De könyörgűnk te nagyságodnak, hogy

nagyságod az miképen követtink által megígérte, ktildjen nekünk oly biztató levelet, hogy ezután ez országot nagyobb adóval sem most sem ezután nem kesergeti, hogy, ha mikor ez ez országnak értésére leszen, legyen mi mellett ezután úket biztatnunk és bátorítanunk.

Te nagyságodnak hírt az írhatjuk, hogy azNémet igen készül és gyülekezik, szándékokat, mi legyen, nem értjük, mondják azt közhírrrel, hogy télbe, mikor az hatalmas császár hada nem szokott felülni és segítségre jöni, akkor akarnának reánk és ez országra títani. De miérthogy igyekezeteket még nem értjük, emlékezünk pedig arra is, hogy az megholt király idejébe is, mikor télbe ez országra ütöttek az Németek, az hatalmas császár hada és segítsége télbe is melléje ment, és rajtok győzedelmet vött mindenkor: te nagyságodnak azér könyörgünk, adjon parancsolatot az Tömösvári passára, hogy ha rész szerint békeket kelletnék bocsátni, bocsátna békeket; ha pedig az szükség úgy hozná, hogy személye szerint is kelletnék jöni, jöne személye szerint is, szolgálhatnánk az hatalmas császárnak hívséggel.

Irt vala te nagyságod ezelőttvaló Jenei bég felől, hogy valami pribékek szöktek volt el tőle és szablyáját hozták volna el. Ennek az dolognak azonnal végére mentünk, ki ekképen volt: hogy mikor elszöktek az pribékek az szablyával, akkor utokba tolvajok találkoztak reájok, kik megfosztották és mindeneket elvették tőlök; ez hirekkel az Váradí szolgálainknak hertelen nem lön, hanem mikor megértették késén, az egyikét azoknak az tolvajoknak szerencséjekkel megkapták, semmit annál az marhába nem találtak, bevitték Váraddá és fejével fizettek neki. Ezt nagyságod minden bizonynyal így értse. Tartsa meg Isten sat.“

CLVII.

Károly főherczeg Teuffenpach Kristóf szatmári kapitánynak.

1575. sept. 24.

„Szerelmes hivatunk. Az mit nekünk 14. napján ez hónapnak bőven irtál, az Erdélyi vajda és az ő atyjafia Báthori Kristóf, császár ő felségéhez alázatos és az keresztyénséghez megindult jó szándékjok felől, mi azt kegyelmesen megértettük, és császárnak ő felségének minden engedelmisséggel megírtuk.

De minthogy az vajda ujonnan ilyen vélekedésbe esett, értvén az készületet és az kevés népnek gyülekezit, hogy őellene volna, annakfelette Rueber Békes kedveért Erdélyre szándékoznék, ezt e dolgot mindenképen megmentesd nála, bizonynyal tudtára adván, hogy ez e készület nem egyebövé néz, hanem ő felsége birodalmabeli végeinek nagyobb erősségekre és bizodalmasb való megmaradásokra, nem offensióra vagy bántásra; és hogy császár ő felsége az vajdához és az ő atyjafiához minden császári kegyelmességgel indultatott, kit ugyan elhigyje, hogy sem őmagátul sem kapitán és emberi által ellene nem akar igyekezni, kívül valami kétség támadhatna, sőt az övéinek sem akarja engedni, miképen Ruebernek is, mint annakelőtte, azonképen most is meg vagyon hagyva, hogy az jó szomszedsághoz tartsa magát.

Továbbá, erről is intsed, mivelhogy mutatja magát, sőt ajánlja is arra magát, csak hogy innét tartása ne legyen valami veszedelemtül, hogy mi az megállandó és az keresztyénségnek hasznos frigytraktálást nézné, abba az ő tehetsége szerint szorgalmatosan akarna munkálkodni: annak az ajánlásnak helt és indulatot adjon, és az

császár ő felsége kegyelmessége felől, mint felől is megirtuk, semmit ne kételkedjék. Az frígy dolgában, mely az keresztyénségnek javát nézi, úgy jelentse viselje magát, az mint mind császár ő felsége mind mi reménlünk, kit te eleibe bővebben adhatsz, ötet ahhoz illendő mediomokkal is indítassad, reá vegyed. Ezt akaránk az te irásodra tudtodra adni, ajánlván nektek az mi kegyelmességünket. Viennae 24. Septembris 1575. Carolus“ *).

CLVIII.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István, hogy miért nem küldheti a fogoly Balassa Bálintot Konstantinápolyba.

1575. december előtt.

„Az hatalmas császár es te nagyságod levelét megküldte az Tömösvári passa; parancsolja nekem, hogy Balassi János fiát, egyéb főrabokkal, az kik volnának, beküldeném az hatalmas császár portájára. Én mint hiv rabja és engedelmes szolgája mindenbe az hatalmas császárnak és te nagyságodnak, akarám tudására adni nagyságodnak, hogy az Balassa János fia itt kézbe vagon, de ezen kívül fő fogoly semmi nincs, mert az harcznak utána is, az melyek Békessel való árultatásba és praktikába részesek és fő indító okai voltak, azokat levágattuk az többinek példajaért. Az bódogemlekezeti Zulimán

*) Szamosközi István, ki e levelet analectái közé sorozta, e jegyzést veti utána: „Valamint lőtt ez irás, de ez level datumja előtt egész harmadfél holnappal meglőtt volt Békes és Báthori vajda közt való harc Erdélben Szentpálnál, hanemha Békes Erdéltől kiverése után is akart volna valamit indítani Báthori István vajda ellen.“

császár jeles fő rabokat, kiket szablyájával, hatalmával megfogott: Nádasdyt, Príny Pétert, Bornemisza Farkast, Bebék Györgyöt az megholt János királynak és atyjának megadta, kiből nagy tisztessége és jó hire nevededett az Magyar nemzet közt, látván az hatalmas császár hozzá való kegyelmességét és tekintetét. Hogyha pedig engemet te nagyságod reá kényszerít, hogy bektüdjem, szidalmas leszen köztök az én nevem és minden tekintetek elfordul énrólam; ha valamely ez idevalókba foglyá esik, soha semmiképen meg nem szabadéthatom, most is pedig egy fő szolgám Barbély György fogva vagyon nálok; ha ez nem volna, mi nem törekednénk efféle árulók mellett. Ez is előttem áll, hogy nekünk keresztyéneknek hűtünk ellen vagyon, és az megholt fejedelmek is soha egy rabot sem küldtek Portára, sőt sokat szabadétottak, és abból jó hírt nevet vettek és szeretetet mindenektől. Könyörgök azért te nagyságodnak, tekintsen kegyelmesen az én könyörgésemre, és mentsen meg engem ez nagy gyalázzattal; mindazáltal mindenekbe az hatalmas császár és te nagyságod jóakarattja legyen. Mikor egy szolgánk az Balassi fiát megfogta, egy bottal ütötte volt agyon, kibe megstüketült és az kórság is gyakorlatossággal üti el, úgyannyira vagyon, hogy sem élhet sem halhat, el waywt (?).“

CLIX.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1575. dec. előtt.

„Nagyságos passa. Ezt is akartuk nagyságodnak értésére adni, hogy az nagyságos Budai Muztaffa passa

mireánk mégis nehezel, és hozzánk kedvetlenséggel vagyon, kinek mi semmi okot nem adtunk. Azt tudjuk, hogy több kapút az hatalmas császárnál nem esmerünk, mindenkor erre volt csak nekünk szemünk és vigyázásunk. Te nagyságodnak könyörgünk mint kegyelmes uramnak apámnak, intse levele által, legyen jó akarrattal és szívvel hozzánk, ne lenne ilyen kedvetlenséggel és idegenséggel hozzánk, hogy ha mikor az idő hozzá, szolgálhassunk egy szívvel az hatalmas császárnak. Én kész vagyok ő nagyságához minden tisztességes barátsággal lennem.“

CLX.

Murad szultán levele Báthori Istvánhoz.

1575. dec. 17.

„Elődeink és atyáink, a török császárok szokásához képest, hozzád adott levelem által megparancsoltam neked, hogy Erdélyországunk esztendőnkinti adaját ötezer aranynyal öregbítsed. Te parancsolatomnak engedelmeskedve, öregbítetted és tárházamba beküldted. Ujból parancsoljuk ezen levelünk által, hogy szabott időben ezentúl is esztendőről esztendőre beküldjed az adót. El ne késsél vele; magasságos portánk iránt való hűséged kívánja, hogy ebben szorgalmatoskodjál. És ha valami keresztyén országból hírt hallasz, melyet nekünk is szükséges tudnunk, akkor hűségedhez képest, a mint tudnilik le vagy kötelezve magasságos portánknak, el ne mulasd azt velünk közleni, minél hamarabb lehet. Tudd meg, ez az én parancsolatom.“

CLXL.

Murad szultán Báthori Istvánnak újból meghagyja, hogy Balassa Bálintot s Békesnek fogságba esett egyéb hiveit Konstantinápolyba küldje.

1575. dec. 17.

,A közelebb mult napokban adtunk levelet hozzád, melyben meghagytuk, hogy Balassa fiát és Sárközi Mihályt, a Békes háborujában elfogott egyéb rabszolgákkal egyetemben küldjed magasságos portánkra. Te pedig hozzánk küldött leveledben ezt válaszoltad : hogy a Békes háborujában elfogott valamennyi rabszolga áruló volt, miért is halállal lakolt megannyi az egy Balassa János fián kívül, kiről irod, hogy halálos sebben nyavalyog. Ez okon most rabszolgáink közül hozzád küldjük Amhád csauszt, komolyan meghagyván neked, hogy mondott Balassa János fiát és Sárközi Mihályt, a Békes háborujában elfogott többi rabszolgákkal egyetemben küldd azonnal magasságos portánkhoz, máskép nem cselekedvén, és semmi mentséghez nem nyulván, mint melynek különben is nem léssen helye előttünk. Mert tudjad, hogy magasságos portánknál azokra és különösen Balassa János fiára szükségünk van, nagy szükségünk. Ehhezképest jelen parancsolatunk értelmében, elmellőzvé minden mentséget, el ne mulaszd mondott csauszunkkal a mondott rabszolgákat magasságos portánkhoz küldeni. Másként ne cselekedjél. Kelt Konstantinápolyban december 17.-én 1575.'

CLXII.

Báthori Istvánnak Murad szultán.

1575. végén.

„Az Krisztus-valláson való uraknak urának Báthori Istvánnak, Erdélyi vajdának. Az én levelemet úgy értsd: Portámnak levelet irtál, hogy Németeknek gyülekezeti volna, de mire volna szándékok, nem tudnád. Megértetted volna, hogy télbe Erdélyországra akarnak jöni, azért kívántál, hogy Temesvári bassának segítség felől irnánk, ha szükség kívánná, őmaga es elmenjen ha kelletik. Az te kívánságod szerint az Temesvári bassának parancsolatot küldetem, megis hattam erősen, hogy valamikor tüled vagy embered menne hozzája, vagy levelet venne az segítség felől, azonnal annyit küldjen mennyit kívánsz, avagy ha kelletik, személye szerint elmenjen. Az ellenséget tréfára ne vegyétek. De hagyom, hogy az népemnek, mely segítségre oda menne, élést szerezz nekie, kalauzt is, mivelhogy az uton bántások ne lenne. Úgy tudjad. Ramazan hónap első napján.“

CLXIII.

Murad szultán újabb athnáméja Báthori István számára.

1575. végén.

„Én ki vagyok ez világon császárok császára, uraknak ura, Fejír és Feketetengernek, Görögországnak, Anatóliának, Ezrom, Diarbekis, Mizir, Halep és Bagdaad és Saam és Aden és Jemen és Gyurgyisztan nevő orszá-

goknak és Szerecsenországnak, Destikepcsak és Gyezair és Basra és Vani és Kurtországnak, Cziprusnak és Tunisnak, és Halkuluatnak és Gyezair-Alep és ezekhez hasonló országoknak az Isten segítséggel császára és ura, én szultán Murat-han, szultán Szelim-han fia etc.

Az Erdélyországnak vajdája Báthori István mind az több Erdélyi urakkal, tanácsokkal öszve, kik az Krisztus vallásán vadnak, az én fínyes portámra emberek által leveleket küldötték, hogy az én atyám, az bódogemlekezetti szultán Szelim, kinek Isten irgalmas legyen, annak idejibe mikípen Erdélyországnak falúi, várasai, tartományi, vármegyéi, várai békeségbe voltak és innét bántása nem volt; és mikípen az megholt István király birta, ez mostani vajda is olyan módon bírja; és ha az vajdának halála törtínnék, vagy ő maga fiai vagy atyjafiai közzül, ki arra méltó volna, és kit az ország szeretne, országul választván, az én hatalmas és fínyes portámra az új hűsígék szerént hírré adnák és az vajdaság megerősítetnék.

Azért fogadtam : hogy a miképen István királynak adva volt az athname-levél, azonképen adtam Báthori Istvánnak és mindazoknak kik utána Erdélyországba az vajdaságra választatnak, hogy Erdélt úgy bírják, amint István király birta, azaz : Buda és Tömösvár tartományit a minemti határral eddig ide be birták a Halul bég registroma szerént, azonképen most is és ezután is ide bírják. Az Halul bég registroma kivül pedig a mi vagyon, a vajda bírja; és ha mikor az Budai Temesvári birodalom ujonnan megrótatik és számláltatik, az elébbi mód szerént rótassék; és a mikípen birta István király, ezután is azonképen bírják az utána valók, de úgy, hogy éntülem kövessék az új vajdaságoknak erősítését, kit én nekik akkoron megadok. De az közsígét törvényibe

tartsa, várakat, erősségeket és az országot ellenségtől oltalmazza, erősen vigyázzon; ha valahonnan ellenség támadna, Budai Tömösvári beglerbegeknek és az több végbeli bégeknek, mi rabainknak, mindjárt hurré tegye, és ha az szükség azt kívánja, személyek szerént avagy népküldéssel megsegíljék; hogy az ellenségtől az birodalom megoltalmaztassék, elhallgatás ebbe ne legyen; az ellenségnek romlására legyenek; és minekelőtte az segítséget kívánnák, az én népemnek élést szerezzenek, szoros és erős utakat és hidakat, hol nem mehetnének, megcsináltassanak, az urak és az Erdélyi vajda úgy híják az én népemet és oly gondot viseljenek, hogy az én népem meg ne fogyatkozzék. Viszontag ha az én népeim, beglerbegim szükölködnek az Erdélyi vajda segítsége nélkül, mind éléssel mindennel nekik segítséggel legyen, és ha az szükség azt kívánja, vagy személye szerint vagy népe által segítséggel legyenek mind álgyu-szer számmal mindennel ők is segítséggel legyenek; az míg az én fnyes portámnak hívséggel lesznek, az én begetimtől beglerbegetimtől és egyéb rendbeli szolgálimtól senkinek bántása nem leszen sem az új birodalmoknak.

Ennekelőtte ínekkik ilyen fnyes athnámét adtanak. Miért pedig hogy éntülem esmét athnámélevelet kívánnak, és Erdélyország olyan birodalmom nekem mint egyéb birodalmim: az minemű oltalommal vagyok egyéb országimnak, azonképen ezeknek is leszek, kik olyan adóadó jobbágim; azt kívánom, hogy ezek is olyan csendességgel és békességgel megmaradjanak. Miképen az én Istenben nyugó atyám adta volt az athnámét, azonképen én is ujonnan adtam és erősítettem, így hogyha ezen hívséggel ez Erdélyi vajda és az urak azon szolgálatba megmaradnak és külömben nem cselekesznek, innét is az új birodalmoknak és országoknak soha semmi bántá-

sok nem léssen, az szokott adót minden esztendőn idein bektüldjétek, a mi módon István király birta, ez is birja, mint az én atyám adta az fényes athnámét és fogadásokat tött volt: azonképen én is fogadom, hogy Halul bég irásának kivöle szabadon bírja; az én parancsolatom és athnámémnek kivöle semmi ne legyen. Ez athnamelevélnek minden meghigyjen. Konstantinápolyba költ.“

CLXIV.

„Török császár quietancziájának magyarázatja.“

1575.

„Ez parancsolatnak oka ez. Báthori István Erdélyországnak vajdájának idejébe, az országközséggel egyetembe 982. esztendőbeli adót, magyar aranyat tizenöt ezert Nagy Máté által 983. esztendőbeli Saban havának 18. napján az tárházba beadott. Arrul mi levelet adtunk. Ugy tudjad és az én parancsolatomat higyjed. Konstantinápolyba költ 983. esztendőbeli Saban havának 15. napján.“

CLXV.

Egykoru íróknál olvassuk.

1576.

Báthori Kristóf, Istvánnak testvérbátyja, született 1530-ban. Gyermekkorában buzgalommal vetette magát a tanulmányokra; mint ifju, Olasz-, Francia-, Spanyol-, Német- és Angolországokban utazván, nagy műveltségre tett szert. Izabellának, majd János Zsigmond-

nak hive, a francia udvarnál követe, végre főkamarása; öcsésének fejdelemsége alatt nagyváradi főkapitány, s utóda a fejdelemségben, midőn István, lengyel királylyá választatván, 1576-nak elején Erdélynek bucsut mondott.

CLXVI.

Az Orosziaknak Muztaffa Budai passa.

1576. febr. 17.

„Mi Muztaffa passa, az hatalmas Török császárnak főheltartója Budán és gondviselője Magyarországnak.

Ti Orosziak, ezt adjuk mi tinéktök tudtotokra : hogy az hatalmas császár jóakaratjából adtunk mi titöket tisztül egy jámbor vitézlő szömélnek, Muztaffa izpahiának; azért jűjjetök be hozzája, az mi az hatalmas császár jűvedelmét illeti, esztendönként szolgáltassátok bé, így leszön hogy békével maradhattok. De ha süket-ségre veszitök és bé nem jűttök, tudjátok azt: hogy mindönnek szolgálatjában jár, és mindön megkévánja az új jutalmát; ha mi nyomoruság esik rajtatok, mi reánk ne vessétök. Datum Budae 17. die Februarii anno 1576.

Gyulára Rechep izpahiához jűjjetök és azzal végezzetök.“

CLXVI.

Maximilián konstantinápolyi követének Ungnad Dávidnak lelkésze Gerlach István, naplójába jegyezte:

1576.

Marczius 7-én uram azt beszélte, hogy az Erdélyi ügyviselő iródeákja neki másolatban megküldi mindazon leveleket, melyeket ura, az ügyviselő, a vajdának, s viszont ez, az ügyviselőnek ír a Lengyel ügyről. Hogy nemkülönben azt is közli vele, mit a Lengyelek a Török császárnak, s a nagyvezir a vajdának ez ügy körül irnak, valamint hogy az ügyviselőnek a nagyvezírrrel való értekezleteiről is tudósítja.

Marczius 20-án Amhád csausz megjövén Erdélyből, hírt hozott, hogy a vajda (István a választott Lengyel király) ezer emberrel Moldvába ment, s hogy a császárt kérte: küldené akkor az új vajdának a fejedelmi zászlót, mikor néki, Istvánnak, Lengyelország már hódolni fogott.

CLXVIII.

Murad szultán a Budai pasának.

1576.

„Budai vezéremnek, budai passának, Muztafa pasának Isten adjon előmentet, hosszú életet. Az én parancsolatom oda jutván, úgy tudjad meg. Ennekelette Erdélyi vajda ki vala, Báthori István Lengyelországi királ lön, és az parancsolatom szerint, egy keves haddal elmene az királságra; és mast hogy elment, Moldván

által, nekem tudtomra adák, és hogy az Német királ gonosz szándékkal volna, nagy hadat támasztott, mely felé volna szándéka, nem tudhatjuk. Ez dologért azért az Temesvári passának is paranesolatomat kildtem, hogy minden hadával készen légyen, és az Békési kastély mellé szálljon táborba. Az Erdélyi uraknak is parancsolatomat kildöttem, hogy ők is készen legyenek. Te is azért az tealattad valókat, Budához tartozó begeket, nemeseket, izpajákat, kiki az mint tartozik tervén szerént felülni, fegyveresképen viadalhoz való készülettel, hadakozó szerrel felkészítsed, és az martalózok is izaraliak is fegyverökkel készen legyenek, tenmagad is penig szolgálodat is azonképen fegyveres módra elkészítvén, mennél hamarébb lehet, szállj Szolnok mellé táborba, mert mast nagy szükség kívánja, és igen parancsoljuk. Mikor oda jut hozzád ez én parancsolatom, ne késsél. Az kik oda hallgatnak hozzád Budához, begek, zpaják, zajmok és egyéb rendek, azok is az mint tartoznak tervén szerént, fegyverekkel elkészüljenek, oly készülettel és szerszámmal legyenek, mely kívántatik az ellenség ellen, az kivel szembe kell megvívni, és temagad is szolgáliddal egyetembe fegyvereddel elkészülvén, semmit ne késsetek, mindjárást elinduljatok, mind az egész Budai haddal Szolnok mellé szállj táborba. Az ellenség felé vigyázzatok erősen, ahozképest ha az ellenség, kitől Isten ótalmazzon, valamelyik országra indulna, az Temesvári passával és az Erdélyi urakkal, nemesekkel egymást értsétek, valahol jobbnak intíztök, egytív szálljatok, mindnyájan egyenlőképen fogjátok az dolgot, úgy cselekedjete, hogy az ellenséget megverjétek, az szükség mutatja, hogy vitéz módra víjatek, és úgy cselekedjete, hogy az ti orczátok fejér legyen, megmutassátok valóba magatokat. És az ellenség felől minemő készü-

leti legyen, valamit értenesz, nekem add tudtomra mindenkor.

Ezt irtad nekem: hogyha az ellenség az frígyhöz nem akarná tartani magát, az Boznai beget Ferhát beget minden hadával segítségedre kildeném. Az Bozna végbe vagyon, mindenkor annak is ótalmazására gondunknak kell lenni, az Boznai beget oda nem kildhetjük. Ha az ellenségnek indulása leszen, az Budai és Temesvári had és az Erdélyi had együtt levén, az ellenségnek romlására lehetnek. Úgy tudd meg. Ez az én parancsolatom.“

CLXIX.

Erdély rendeinek Murad szultán.

1576.

„Erdélyországi uraknak, nemeseknek, porkoláboknak, tisztartóknak, biráknak. Ez én parancsolatom oda jutván, adom tudtotokra, s így értsétek meg: Ezelőtt az mely uratok vala, az én parancsolatom szerint Lengyel királylyá lön, és mast egy falka haddal elment az királságra. Mikor Moldvába jutott és ott általment, tudtomra adák. És hogy mast az Német király nagy készületbe vagyon, hogy egyik országot megvegye, oly szándéka vagyon. Én is azért ezt megértvén, az Budai vezérpassának parancsolatomat kildtem, és erősen meghattam neki, hogy minden alatta való néppel és haddal kiszálljon táborba Szolnok mellé. Azonképen meghattam az Temesvári beglerbegnek is, hogy ő is minden népével Békés mellé szálljon. Ha úgy leszen, hogy az ellenség valamelyik országra indulna, megparancsoltuk,

hogy mind az Budai passa mind az Temesvári passa minden hadokkal nektek segítségtekre menjenek. De ti es mint ezelőtt nekem hiveim voltatok, mast is azonképen legyetek. És miért hogy Báthori István az Lengyel királságra ment, az ő atyjafiát, kit helyébe hagyott az vajdaságba, fejenként azt uraljátok, és mind fejenként mind fegyverekkel, mind szolgálókkal, népetekkel menjetez mellé, ha az ellenség oda az országra indul, az én vezéremmel és beglerbeggel egy mást értvén, valamely felé szikség leszen indulni. És ötölök tihozzátok ember jutand, egy órát se mulassatok, menten menjetez az ellenségre, legyetek romlásokra. Ezt parancsolom tinektök. És, hogy mikor ez én parancsolatom oda jutand hozzátok, és megértitök, mint ezelőtt nekem hivek voltatok, mast is fejenként az Erdélyi haddal Báthori Kristóf mellé menjetez és győjetez. Valamint ő ismeri és aránzá hogy jobb leszen, készen legyetök, és az ő szovát fogadjátok, tőle hallgassatok, és vele egyetembe az ellenségre legyen vigyázástok, valamely felé, az országnak valamelyikre az ellenség indul, mihelyt az én vezéremtől és beglerbegemtől oda ember jutand tihozzátok, valamint jobbnak itfli Báthori Kristóf, őtőle várjatez belőle, és egyenlő szívvel, akarattal legyetek, és az Isten segítségével az ellenséget mindenkor meggyőzitez, jól forgódjatez és jól szolgáljatez. Ha az Úristen engedelme leszen, én is az ti szolgálátotokról el nem feletkezőm, kegyelmességet cselekeszem veletez. Ez én kívánságom ez titőletez, Erdélyi urak, nemesek, porkolábok, birák fejenként kik vattok, hogy hiven és jámborul szolgáljatez mindenkor. Az ellenségre legyen nagy vigyázástok, és valamit értetez felőle, adjátok tudtomra mindenkor. Ezt úgy tudjatez meg. És ez én parancsolatomat meghigyjetez. Datum etc.“

•

CLXX.

Erdély rendeinek Murad szultán.

1576.

„Erdélyországi uraknak, nemeseknek, tisztartóknak, porkoláboknak és biráknak. Adom tudtotokra, az én parancsolatom odajutván: hogy az ki ezelőtt Erdélyi vajda vala, Báthori István, az én parancsolatom szerint Lengyel királylyá lőn, ki egy falca haddal odament az királságra. Mikor Moldván általment, nekem tudtomra adták. Értettem, hogy az Német had készen vagyon, ki valamely felé indolna vagy egyik országra vagy másikra. Megparancsoltam az én vezéremnek Budai passának, hogy Pest mellé kiszálljon minden hadával és erősen vigyázzon az ellenségre mindenfelé. Az Temesvári passának is meghadtam, hogy Békés palánk mellé szálljon az Temesvári haddal. Ti es fejenként, az mely vajda mast Erdélbe vagyon, Báthori Kristóf vajda mellé gyűljetek, az mint én ezelőtt is nektek leveletem küldöttem. Mert az én portámra Kristóf vajda levelet küldött, hogy az Kirva kastélt az német had megszállotta és meg is vette. És hogy Erdélyi hadat felvötte volt, és reá akart menni az segítségre, de az nagy havasok miatt sem lovag sem gyalog el nem mehetett volna, és az hónak nagyvolta miatt; de ha Husztot meg akarná szállani, Hagymássi Kristófot főkapitánt kildené ki az haddal Váradra, hogy onnét megsegétené, mert onnét meg lehetne reájok menni; és hogy mindjárt kikildené az hadat, nekem tudtomra adta. Én is azért az Budai passának ehezképest paranssolatomat kildtem, hogy minden hadával Pest mellé kiszálljon táborban, és ha az szükség mutatja, őmaga is személy szerint induljon, az Temesvári begler-

beg is minden hadával kiszálljon, és Hagymási Krisztóffal egymást értvén, az mint jobban ismerik, cselekedjék azt Isten segítségével. De az mely hadam nekem oda megyen az ti segítségtekre, azt kívánom, hogy annak élést szerezzetek, hogy élés miatt fogyatkozások ne legyen. És az Német hadat Erdélyben be ne bocsássátok, mindenképen azon legyetek, azt parancsolom tinektek. Mely dologért én most odabocsáttam az én csauszomat Amhath causzt, hogy mind fejenként ti es oda gyűljetek Kristóf vajda mellé egy szívvel és egy akarattal. Ha kit ismertek, hogy köztetek áruló és kétszínő volna, mindnyájan érte legyetek, hogy megfogjátok és Báthori Kristóf kezében adjátok, hogy az minemő bintetést véltetek felőlek, azzal őket megbintesse. Az Erdélyországot afféle árulóktól tisztán tartsátok, áruló köztetek ne legyen, mert én, úgy tudjátok, Erdélyországot meg akarom oltalmaznom az ellenségtől, mint tulajdon saját én-magam országát, mely országbeliek eddigis az én ótalmom alatt békességgel nyugottanak. Isten ótalmazzon tőle, ha Erdélyországba Német had bemenne az ti gondviseletlenségtek miá, hogy ellene nem állanak. Bizonynyal tudjátok, hogy nektek nem jól lenne dolgotok. Jól hallottátok mint volt Temesvárnak dolga; ha oda is Németet bocsáttok be, mint Temesvár országba, nektekis szinte úgy leszen dolgotok, kezetekből az országot elvesztitek. Arról azért megemlekezvén, eszeteken legyetek; és szemeiteket felnyissátok, az ellenség ellen mindenképen igyekezzetek, és az országba be ne bocsássátok. Ezt így tudjátok meg, etc.“

CLXXI.

Nagy Máté portai ügyviselőjének Báthori Kristóf.

1576. május 18.

„..... szerelmes atyánkfiának Lengyel
meglett koronázását el egyetembe ím megirtuk
az hatalmas császárnak és az basának; az dolgot meg-
érted az levelek másából, kit oda küldtünk neked; te is
ez dolgot add úgy érteni az Portának; hiszszük penig
hogy Lengyel király is az oda való dolgokból informálja
az Portát embere által; te is azért megértvén az dolgot,
az mint az mi atyánkfia informálja, ahozképest formál-
jad beszédedet, csak hogy igen nagy gondviselésed le-
gyen, hogy az Portának ily vélekedése mifelőlünk ne lé-
gyen: hogy mi Lengyelországtól függenénk és szolgál-
nánk; mely dolog felől ha emlékezet lenne, bátoron
szólhatsz, hogy mi sohova nem hallgatunk, sohonna
egyebünnen nem függünk, hanem csak az hatalmas csá-
szártól.

Ha mi új dolgokat, hireket érthetsz, ez mostani le-
vélvivő által is, Rácz Iván által mindenekről írj, és min-
ket bizonyossá tégy. Nec secus feceris. Datum in oppido
Szék, 18. Maji anno Domini 1576. Christophorus Bá-
thori de Somlyó.“

CLXXII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1576.

„Erdélyi vajda, Kristóf vajda, az Krisztus vallásán
való magyar uraknak ura. Ez az én parancsolatom oda

jutván, ugy tudjad meg: hogy mast énnekem szikségem
vaygon solymokra; azért ott Erdélyországba, az melye-
ket találhatnak nekem valókat, harminczat kildj mindjé-
rást, melyekért az én udvarló csauszim kezzül egyet,
Haszán csauszt oda hozzád bocsáttam, ki mikor oda jut
hozzád, az minemőket ott Erdélyországba találnek nekünk
valókat adasd ő kezébe. Ezt míveljed az én barátságom-
ért, hogy harminczat kildj. Add penig, az csausz kezébe,
ő meghozza az én portámra. Igy tudjad meg. etc.

Vaygon hatvan napja hogy költ.“

CLXXIII.

Báthori Kristófnak a szultán madarászmestere.

1576.

„Az Krisztus vallásán való magyar uraknak ura,
Báthori Kristóf, erdélyi vajda. Keszenetemet szolgálato-
mat irom te nagyságodnak. Ezt akarom tudtodra ad-
nom, hogy az minemő sólymokat ott Erdélbe találnek
jókat, válogattakat, az hatalmas császár Hazan csauszt
odakildte hozzád érette, parancsolatot is kildett. Én is
kenyergök nagyságodnak, hogy nagyságod Hazan
csauszt jó kedvvel lássad, és az hatal (?) jó sólymokat
kildj. Én is te nagyságodhoz jó akarattal vagyok, min-
den javát kívánom nagyságodnak. Ezelőtt mikor az
hasvaseli vajda az sólymokat bekildte, nekem is kettőt
vagy hármat kildett. Kenyergek nagyságodnak, hogy
nagyságod is kildjen nekem is. Kit megszolgálók nagy-
ságodnak. Isten tartsa meg nagyságodat. Hazan Chia-
kargey passa madarászmester.“

CLXXIV.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1576. június vége előtt.

„Erdélyi vajdának Báthori Kristófnak, úgy mint Erdélyi uraknak fejedelmének, köszönetemet és magam ajánlását. Az minemő atyafiuságot mivelhettem veled, megmíveltem. Megértettem a nagyságod levelét, melybe irod, hogy a nagy Isten a te atyádfiát, az én barátomat, a Lengyel királságra bevitte a hatalmas császár akaratjából, székibe ült és megkoronáztatott; és hogy azokra indult volna, kik még fejet neki nem hajtottak volna. Azt is irod, hogy most sohol Német had semmi készen és táborba nem volna, hanem csak a kik az erősségekbe vadnak. Egyéb dolgokról is valamit irtál, mindeneket mind én és mind a hatalmas császár megértettünk; és Moldovai vajda is mindeneket azonképen irt meg és semmibe nem különböz az ő írása is. Ezeket mi hallván, Istennek hálát adtunk, jól cselekedtetek, és Istent azon kérjük, hogy a kik baráti és jóakarói az hatalmas császárnak, azokat szerencséltesse, az kik pedig ellenségi, azokat megrontsa; tégedet pedig intünk, hogy kétfelé tekints, birjad magadot, és az országot törvényébe megtarts, megőrizd megóthalmazd a földet. Azonképen mindjárt megird atyádfiának is Lengyel királnak, hogy ő is azonképen cselekedjék, az országot csendesítse meg, és egyességre hozzon. mindeneket, vonja hozzá azokat szép szóval, a kik eddig külömbet értettek.

Továbbá: a Tatárral jó szomszédságot, barátságot tartson, és a mi szokott fizetése neki az elébbi királtól

járt, adja meg neki, bocsássa mindjárt emberit hozzá ez dologért, hogy az ország is megnyugodjék miattok.

Értjük azt is leveledből, hogy a Német király a Muszkvával friget vetett volna, kit hogy megérténk, mindjárt megparancsoltuk Tatár hámnak, hogy reá induljon, Tatár hám azért ráindult, főképen hogy halálát hallotta a Muszkvának; hiszszük Istent, hogy a Muszkvától bántása nem leszen Lengyelországnak; mindazáltal királ azt ne nézze, hanem ugyan hozzá küldjön a Tatárhoz, és kedvét keresse, hogy Lengyelországnak ne ártson.

Továbbá: a hatalmas császár portájára is emberét és levelét küldje, miért hogy császár hozzávaló jóvoltárról illik megemlékezni; az Lengyel uraktól azonképen levelet küldjön, és törekedjék hogy azon fríg és békeség tartassék ezután is meg mint ennekelőtte való királyok idejébe volt Lengyelország között és a hatalmas Török császárok közt.

Irtunk a két passának is, Budainak és Temesváriának, hogy valamikor a Német ellen szükség leszen az ő segítségek, mindjárt mellette legyenek és megsegítsenek; te is mindenfelé vigyázz; az valahonnan valamit érthetsz, a hatalmas portának ide értésére adjad.“

CLXXV.

Báthori Kristófnak Ferhát beg fia.

1576. június vége előtt.

„Szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak és apámnak. Tudja azt nagyságtok, hogy az én szegén atyám sokat szolgált az országnak, én is pedig azon igyekezem, hogy én is szolgáljak; azért könyörgök, hogy nagyságod írjon a Portára, hogy legyenek császár csausza.“

CLXXVI.

Portai ügyviselőjének Báthori Kristóf.

1575. június.

„Egregie, nobis sincere dilecte, salutem et favorem. Miért hogy a Németnek szándokát és készületit értjük, hogy jövendő Szent-Mihály-hónak 17. napjára a király Némétország erejével személye szerint akar Lengyelországra menni; és másfelől ide reánk is Erdéltre hadat bocsátani: azért e dologban a Portára emberiünket küldtük és a hatalmas császárt és a főpassát leveltink által idején megleltük, minden dolgokat értékre adván. Amit pedig császárnak és a passának irtunk, mását e levélbe kötve kegyelmednek küldtük, hogy abból teneked is minden dolgok értésedre legyenek, és ahhozképest tudjad az mi dolgunkat mind császárnál és a passánál traktálni.

Azért hagyjuk, hogy hív és szorgalmatos légy ez dologban, és értelmet vévén a levél másából, aszerént traktáld dolgunkat a passánál és a Portán; főképen pedig oly parancsolatokat szerezz ide ki a végekbe, a Bu-

dai, Temesvári passának és zpahiáknak, hogy a segítség dolgába meg ne fogyatkozzunk. Mert a Német avval biztatja magát, hogy minket a Budai és Temesvári passa meg nem segít, oly értelmek vagyon velek; vagy ha megsegéte is, de késen, mikor megesett rajtunk a veszedelem. Ezt a passának igen eleibe adjad, nem hogy mi szónnkkal vádoljad a passákat, de elég hogy a Németeknél, ez e hír bizonynyal hirdettetik. Azért szükség, hogy erős parancsolatokat szerezz, kibe meg ne fogyatkozzunk.

Továbbá, ha valamiképen panasz ment volna a Portára a Desznyeiek ellen, hogy kastélt akart volna ott a Német párt a hatalmas császár végei ellen csinálni, és ha a passa emlékezik róla, el ne hadd a passának semmiképen hinni, és nagyobb bizonságért kérj oly embert ki, a kinek szava meghihető, hogy ki meglássa a helyt, megérti attól a passa, ha különben nem hiszi, hogy nem kastélt akartak, ha csűrös kertet csinálni De erről úgy szólj, ha panasz ment és a passa emlékezik; ha pedig nem emléti, te se emlékezzél; ha emlékezned kell pedig, summája csak ez: hogy ennekelőtte a csűrös kert, Desznyébe fenn volt a kastély mellett, hová a gabonát és majorságot nagy munkával hordták. Azért az asszony, Bebíkné, a szegénségnek akarván terhét könnyebbiteni, engedi azt, hogy alatt a falú szeribe a teren csináljanak kertet és majorházat. Azt csináltatják volt a Bebékné szolgálai, hogy rá ütöttek a Jenei törökök és négyet elvittek benne. Azért ha emberét bocsátja a Portáról, a passa is meglátja, hogy különben nincs a dolog, mert nem tudom metszenek (?) ott a kastélylyal, kastélya vala ott az asszonnak, csak tarthatná azt. Más dolog meg azt mondják, hogy Báthori Miklós számára akarták foglalni. Az is hamis panasz, mert az asszony

kérte vala meg tőlem minap a kastélt új adományol, arra vitt iktatót a Váradí káptalanból országának törvénye szerént, azok voltak ott, azok iktatták; arról költöték, hogy Németnek akarták foglalni, ki ha úgy volna, nem káptalannal hanem haddal foglalná az ellenség. De semmi abba nem volt. Azért ha szükség leszen, erősen ments és kérj embert ki bátran, a ki meglássa, a dolgot megértse voltaképen mint volt.“

CLXXVII.

Azoknak lajstroma, kik Báthori Kristófnak Murad szultántól a fejedelmi zászlót hozták.

1575. július.

„1. Az hatalmas császár fő lovászmestere Mehemed aga.

2. Ahmed csaus.

3. Kejnam beg és az császár dragumanja Muzdafa másod magával.

4. Hozya.

5. Agának kihája.

6. Hazan beg.

7. Mezin.

8. Lovászmester az agáé,

9. Kapucsi-bassája az agának.

10. Az aga főtálnakja.

11. Az aga deákja.

12. Az aga komornikja.

13. Az aga tálnaki kihája.

14. Az aga szakácsi feje.

15. Az aga kilerczi-bassa avagy feje.

16. Cyader mehter-bassi.
 17. Atmeczi-bassi.
 18. Ezekből megválva az agának 34. szolgáló vadnak.
 19. Izpahiák ötön vadnak, és az Ahmed csaus rokona Abdi beg.
 20. Fő zászlótartó.
 21. Tizenhatsz sáros, dobosok.
 22. Harminckét taraczkok.
 23. Ezeknek tanítváni 26.
 24. Az kapucsiak közül főember hakczi-bassi Ahmed.
 25. Ugyan az kapucsiak közül három bölök-bassi.
 26. Ezekből megválva az kapucsiak 24. vadnak.
 27. Az lovászok 34. vadnak.
 28. Az denecziak előtt zernefer, ez mellett 10. deneczi és 10. tanítváni.
 29. Hét katerczi, ezeknek hét tanítváni.
 30. Három deliak.
 31. Három puskás.
 32. Az Ahmed csaus szolgáló 18.
 33. Huszajn Fergögből 2. magával vagyón.
 34. Az izpahiáknak hat szolgáló.
 35. Az kapucsiak szolgáló 28.“
-

CLXXVIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1576.

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának, köszönetemet, jóakaratomat nagy kegyelmességgel.

Oda jutván az én parancsolatom, azt így értsed:

Az Erdélyi vajdaságot neked adtam, és zászlómat neked küldtem, az én aranyos zskófiámat is tollastol küldtem az én zancsákomtól, és lovat minden szerszámostol, affelett kaftánokat; és az alattad való uraknak is kaftánokat küldtem; és ezt az én leveletem, úgy mint a tisztről és országról való levelet, úgy küldtem az én zancsákom és fő lovászmesterem Mehmet aga által. Azért valamit neked küldtem, mind zászlómat, zskófiámat, kaftánimat jó neven vegyed, és az uraknak is elosztasd az én kaftánimat, azoknak, kik az én ajándékomat érdemlik. Az község is mindenfelé értse, hogy nekem tekintetem és gondviselésem vagyon reátok. Az vajdaság tisztit nagy gondviseléssel birjad és vigyázással, az ellenségtől az országot őrizd és ótalmazd, és minden hireket nekünk értésünkre adj, és az én zancsákomtól az elébbi zászlónak a gombját, kit atyám Báthori Istvánnak küldött volt, küldd be esmét, mert szokás. Ezt így értsd.“

CLXXIX.

Báthori Kristófnak és az Erdélyi rendeknek Murad szultán.

1676. július.

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának és mind az uraknak köszönetemet írom és jóakaratomat, minden kegyelmességemnek ajánlásával.

Ennekelőtte a ki Erdélyi vajda vala, a Báthori István, az, az én kegyelmességemnek általa a Lengyel királságra ment fel, és székibe tilt; mikor elment pediglen, levele által énnekem tudtomra adta, hogy Erdélyország ő helyébe az ő öregbik atyjafiát, tégedet Báthori Kristótot választott úrrá és vajdává, minthogy úgy is illett annak lenni. Hogy megkoronázták Lengyelországba, azután énnekem ismét könyörgött, hogy az ő atyjafiának a vajdaságot megadjam.

Azért értvén, hogy tégedet illet az Erdélyi vajdaság, az én hív zancsákom által én is neked adtam és zászlómat is küldtem, hogy birjad az országot, hogy azután te is olyan légy, mint az atyád fia; és engem híven szolgál (j) és az országot ótalmazd, az községet őrezd, meg ne hadd nyomorodni, és valamit értesz az ország állapotja felől, nekem adj hamarsággal mindeneket tudtomra, és az adót, a mi eddég onnat beszolgáltatott, ezután is beszolgáltassátok, mert én Erdélyországot olyan országomnak, sajátomnak tudom, mint több országimat, kiért én is minden ótalommal meg akarom Erdélyországot őrezni, hogy ellenségtől bántása ne legyen se uraknak se egyéb rendeknek, se pedig községnek; nem akarom, hogy senkitől bántása legyen, sőt az én biro-

dalmom alatt valóktól is, miért hogy Erdélyt sajátomnak tartom, mint egyéb országimat. Ez mellett az én erős parancsolatom ez, az Erdélyi uraknak és minden rendeknek, tisztartóknak és nemes rendnek: hogy mindennek nagy hívséggel hozzád hallgassanak és téled figgenek, senki a te parancsolatod kívül ne járjon, mindennek azt fogadják, a mit nekik megmondasz; te is pedig azoknak légy jóval és vidd elő dolgokat az hívségek és szolgálatjok szerint, kinekinek a mint érdemlik; és az szegín községet régi törvénybe tartsátok, valami új és gonosz törvín közikbe be ne szálljon. Ha pedig valami ellenség támadna reátok, minnyán azon legyetek, hogy határotokba be ne bocsássátok, hanem azelőtt minden romlására legyetek; az ellenségtől magatokat és községeteket úgy ótalmaztátok, hogy senkinek se őmagát se marháját el ne engedjétek vinni, megőrezzétek. Ha pedig ellenségeddel nem kezdhethél bírni, tehát az én leveleimet és parancsolatimat, kiket küldtem, Budai és Temesvári passának küldjed hamarsággal, kik az én parancsolatom szerint melletted lesznek; és mind együtt veszedelmire legyetek az ellenségnek egymás értelmivel; ellenségemnek ellensége légy, barátimnak barátja légy, mint ezelőtt való vajdák miképen voltak, hív légy; az portámtól hallgass, és az kik temelléd az én birodalmomból segítségre mennek, mind önmagokat, mind hozzá tartozókat és marhájokat megóalmazd, hogy kárt ne valljanak; ha mi gonosz ember támadna pedig, ki nekik kárt tenne vagy akarna tenni, megfogd és érdemek szerint meg is büntesd. Az én parancsolatomat így értsed így tudjad. Az Úristen tartson meg, adjon hosszú életet etc. Ez levél költ Konstantinápolban, ez elmúlt hónapnak közepin.“

CLXXX.

**A török követség által hozott, s a szultán nevében
Báthori Kristófhöz intézett jegyzék.**

1576. július.

„Mikoron új vajdaválaszra ment a dolog, mindenkor szokás volt, hogy a csaus-passának külön ajándék járjon. Ezért hagyom, hogy Amhát csaus által, a mi a szokott ajándék, azt küldd meg neki.

Az nissancsi passának, ki a császár czimerét írja a levelekre, és a cancellariusnak, és több deákoknak a mi törvények volt, azt nekik is küldd meg.“

CLXXXI.

**A török követség valamely tagjához intézett
kérelem.**

1576. július.

„Az Ahmed felől el ne feletkezzék kegyelmed, hanem könyörgeni vajda uramnak kell, hogy valamellik bölökbe bevétetessék, azaz, az espahiáknak valamel rendikben bevétetessék, és neki ölefe adattassék.

Az másik Ahmed, az Begner Markos felől is el ne feletkezzék kegyelmed, hanem ölefája feljebb tétessék, mely vagyon zag bölökben, azaz: jobb kéz felől járó se-regben.“

CLXXXII.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf,

1576. július 24.

„Nagyságos passa, nagyságodnak köszönetemet, szolgálatomat írom. Adjon Isten nagyságodnak hosszú életet és minden jó szerencsét. A hatalmas császár zászlóját, levelét és emellett te nagyságod levelét is nekem meghozták. Te nagyságodat miolta az Úr Isten felemelte, e vezérségre vitte, azulta minden időbe, az én atyá(m)-fiának is minden kegyességét jóakarátját megmutatta. Isten segítségével, hatalmas császár akaratjából és te nagyságod tanácsából az én atyámfia Lengyel királságra ment, székibe ült, engemet ez ország vajdává választott, Isten után te nagyságod gondviseléséből, tanácsából, jóakarátjából; a hatalmas császár is zászlót küldött főembere főlovászmestere által. Én a hatalmas császárnak kegyességét minden hívsséggel meg akarom őrzeni, nagyságodnak is jóvöltát meg akarom teljes életben hálálni; mint az én atyámfia a hatalmas császárnak és portának hive volt, azonképen teljes életmhen híséggel akarok lenni; minden urakat és rendeket törvényébe tartok, gonosz törvént költeni nem hagyok, hatalmas császár ellenségeinek ellensége leszek, barátinak barátja leszek, tehetségem szerint Isten után a hatalmas császár szerencséjével; ellenséget ez országba nem bocsátok, ellene állok, és ha vele nem birok, a hatalmas császár beglerbeginek tudtára adom, egyakarattal Isten segítségével ellene állunk. Noha mostan csendességét értjük, de dolgaira vigyázván, ha mit indét, ellene állunk. Most a Lengyel királ is Varsavába vagon, ellenkezőit naponként, óránként hajtja, nem igen

vagyon immár ki különbet értsen. Bécsi királt mondják, hogy Németországba gyűlést tétetett, Németországra hadát készítette; ha mi efféle dolog leszen és egyéb állapotját is, főkövetit rövid nap Portára bocsátja Lengyel király, a hatalmas császárnak és nagyságodnak is mindeneket tudására ad.

Továbbá Mehemet agát, a hatalmas császárnak ilyen főemberét, a nagyságod tanácsa szerint is, böcsülettel és szeretettel láttuk, országnak törvénye szerint az hatalmas császár zászlója hozásaért megajándékoztuk, azon kívül minden böcsülettel*) voltunk hatalmas császár tekéntetiért és te nagyságodért. Rövid nap mi is főkövetinket a hatalmas császárnak portájára eresztvén, szokott adónkat hatalmas császárnak beküldjük, könyörögvén ő hatalmasságának és te nagyságodnak, hogy ennekutána is hatalmas császárral te nagyságod ótalmozónk és gondviselőnk legyen, kiért mind mostan mind ezután teljes életünkbe te nagyságodnak háladosok akarunk lenni, és voltaképen megmutatjuk. Az mi a több dolog: követek által mindenekről izenők.“

CLXXXIII.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576. július 24.

„Hatalmas győzhetetlen császár, az Úr Isten egy napodat ezerré tegye, adjon győzedelmet ellenséged ellen és hosszú életet. Az hatalmasságod levelit énnekem ha-

*) Egy vagy két, a felső lapszámon levő szó a könyvkötő által levágva.

talmasságod főlovászmestere Mehmet aga meghozta; hatalmasságod zászlóját is és egyéb kegyelmességéből küldött ajándékokat is énnekem azonképen meghozta. Én hatalmasságodnak minden kegyelmességét megtapasztaltam, kiért hatalmasságodnak az Úr Istentől minden jót kívánok, igyekeztvén is azon, hogy a hatalmasságod kegyelmességét teljes életembe megszolgálhassam, kibe halálomatis soha nem kémélem. Ennekelőtte az ki Erdélyi vajda volt, Báthori István, az én atyámfia, Isten után te hatalmasságod kegyelmességéből Erdélyországot törvénybe és csendességébe birta, őrizte, az most Lengyelországba ment hatalmasságod parancsolatjából és székibe ült. Mint ezelőtt hatalmasságodnak tudtára adtam, Erdélyország minden urakkal, nemzetséggel engem vajdájokká választott és urokká, országul engem vöttek és megböcsüllöttek; mint te hatalmasságodnak az én atyámfia Báthori István hive volt, Isten segítségével én is te hatalmasságod hive vagyok, azonképen Erdélyországi urak, nemesség, község; semmi gonoszság, egyenetlenség itt nincs, mindnyájan te felséged hivei, és engem uralnak egyakarattal. Az országot ellenségitül Isten segítségével oltalmazom, minden rendeket törvénybe tartok, hogy senkitől meg ne nyomorodjék. Mostan te hatalmasságod félelme miatt az Német ellenség beszállott táborából, csendességbe vagyon; ha az új szokása szerint esmeg gonoszat te hatalmasságod országára szándékozik, Isten segítségével erőnk szerint ellene állok, hatalmasságod országába be nem ereszttem, ellene állok. Ha vele nem birhatnék, sokaságát, erejét látnám, hatalmasságod beglerbékének tudtára adom; egy értelemmel Isten után hatalmasságod szerencsésével ellene megyek, és velek veszedelmire igyekszem lenni. Hatalmasságod ellenségének ellensége leszek, barátinak ba-

rátja leszek. Mint ezelőtt való vajdák hatalmasságod portájáru hallgattak, én is arról halgatok. Gonosz emberek ha kik támadnának, azoknak rontójuk leszek. Az én atyámfia is Isten segítségével, hatalmasságod szerencsével székibe tilt, királné asszont elvötte. Ennekelötte Krakkóba megkoronázták, azután Varsoviába ment; utjába pártosokat, kik voltak, meghajtott; minden országokbul, tartományokbul, kik ellenkezői voltak, azok hozzá jöttek, fejeket hozták, engedelmességet mutattak. Az Bécsi kerálynak egész Németséggel gyűlése volt; híre az, hogy az én atyámfiára bosszankodván, hadat készít, országát bántani akarja. Ennekelötte való dolgokru és következőkrül is rövid nap hatalmasságodhoz az én atyámfia követit ereszti, és nem akar feletkezni hatalmasságod jótétéröl; minden dolgokru hatalmasságodat bizonyossá teszi. Én is valamit érthetek, (midőn) hatalmasságodnak adómat, ajándékomat beküldöm, mindene ket tudtára adok, és hatalmasságod poroncsolatja szerint cselekeszem mindenekbe, könyörögvén hatalmasságodnak, hogy ezután is te hatalmasságod szárnya alatt ellenséginktől Isten után megőrizzen, megóttalmazzon, kiért mi is minden hivséggel életünkkel, hálálunkkal igyekszünk hatalmasságodnak szolgálni. Az Úristen hatalmasságodat éltesse sok esztendeig, tegye győzedelmessé, szerencséssé ellenségi ellen.“

CLXXXIV.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1576. július.

„Erdélyi vajdának Báthori Kristófnak köszönetemet, szolgálatomat irom, mint jó szomszédoknak. Az

Uristentül kívánok nagyságodnak napról napra hosszú életet, jó szerencsét. Barátságom szerint ez levelet küldöttem nagyságodnak, és ezt adom tudtára nagyságodnak, hogy az Desznei porkoláb Desznéhez közel egy kastélyt akar építeni, és a ki Desznei határhoz közel való szancsákok és szpahiák falúi vadnak és egyéb falúkból vesszőt és palánknak való karókat és egyéb szükséges fákat az kastély csináltatására hattanak hogy készítsenek, és arra erőltette az szegénységet, hogy meghozzák, erővel hajtattja őket, és Neztere nevű faluban egy leánnak fejét vétette, és Topasincsa nevű faluban egy szegény embernek fülét metéltette el. Hagymási szolgája pedig, Pap György nevű, tizenkettőd magával, lovaggal, az Jenei szancsákság alatt való Sebes nevű várost megdúlta, és az szegény népnek minden marháját elvitette, az ki fő volt a városban annak fejét vétette. Ilyen nagy kegyetlenséget cselekedett az szegény népen, kiről énnekem panaszolkodtak. De az Deszne várása a jenei Csiri bassinak timárja huszonöt esztendőttől fogva, és az Desznéhez való falukat régen szpahiáknak, békeknek elosztották, az is úgy vagyon mint az több császár-országa, úgy tartjuk mi azt is. De ha nagyságodnak hírével volna, nagyságod nem engedné, hogy az szegénységet így dülnek és az császár országát így pusztítanak. Azért az porkoláboknak parancsoljon nagyságod, hogy ezt ne míveljék, mert mind az Jenei szancsákságban kik vadnak zajnok és szpahiák, panaszolkodnak, és levelet kérnek éntilem hogy az portára irnék mellettek. Én pedig elég nem vagyok, hogy őket éféle dologban lecsendesíthessen, mert az Lippai és Tömösvári szancsákságban ekédig sok kárt töttenek, és hatalmas császárhoz általánfogva mindnyájan panaszolni mennek. De ezt is lássa nagyságod, hogy ezelőtt Magyar-Igyedet az adóért igen

háborgatták, melyért minekünk panaszoltak is; még akkor nagyságodnak tudtára volt; talám aféle dolgokat ők is elhagyják; de a szegénségnek felette igen nagy bántása vagyon azoktul, kik a kastélt meg akarják építeni, melyet a Portának tudtára kell adnunk. De ha ez ily módon az császárnak tudtára leszen, még eddig penig tudtára nincsen, ezen igen megharagszik és meg nem engedi építeni; mert az kiket az hatalmas császár lajstromában beirtak, nem jó hogy annyira nyujtjátok keze-
teket, hogy a hatalmas császár földén kastélyokat csináljatok, és az szegénységen ezt cselekedjétek, hogy fület, fejet elvágassatok; ez felettébb való dolog, jól tudjátok hogy eféle dolog nagy kár. Azért mindnyájan az zajnok és szpahiák panaszolni akarnak menni, én nem tarthatom őket olyantul; a kit méltelenek a szegénségen, az Jenei szancsák-bék és a kadia, valamiképen volt ez a dolog, levélben megirták törvény szerént a panaszt, és a levélnek a mását az szpahiáknak kezekben adták, ők is készek a Portára panaszolni menni. Isten éltesse nagyságodat.“

CLXXXV.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576.

„Hatalmas etc. Hatalmasságodnak ez elmúlt napokban levelünk által értésére adtuk a Németnek készületit, és mind Lengyel királyra a mi atyánkfára, mind pedig ide reánk a hatalmasságod birodalmára való szándokát. Azután pedig bizonynyal esmét végére mentünk, hogy legelőször is Huszt várát akarnák megkésérteni és a ha-

talmasságod birodalmáról elszakasztani, mely várnak könnyebben megvételeét annál inkább reménlették, hogy két részét Békes Gáspár, ároltatása miatt innét elmenvén, Német pártra szakasztá és oda birta, csak harmadrészét birta ide Hagymási Kristóf, a felséged birodalmához. Először azért lopással akarták megkésérteni, és ez elmúlt napokba Békes a Német akaratjából árolókat szerzett a várba, hogy a Hagymási Kristóf szolgálait levágják benne, és a várat teljességgel a Német birodalomhoz és számára foglalják. Ezt valamiképen a Hagymási Kristóf porkolábja és szolgálai eszekbe vevén, úgy nem mehetett véghez az ároltatás. Értvén azért a Németek, hogy a dolog kinyilatkozott, igen kezdték a várat kerülni, hogy haddal is általán véggel megkésértsék.

Mi azért látván, hogy a harmadrész a két rész ellen a várba elégtelen volna, és ha rá nem gondolnánk, az erősség a hatalmasságod birodalmától rövidnap elszakadna, rá kelle gondolnunk. Azért az Istenbe bizván, a hatalmasságod szerencséjével, rá küldénk e napokba, meghágotók, ostromlatók, és a házat Isten a hatalmasságod szerencsájával kezünkbe adá, most teljességgel hatalmasságod számára vagyon, mely vár ezelőtt is mindenkor a hatalmasságod birodalmához, Erdélyhez való volt, csak hogy Békes Gáspár szakasztotta volt két részét a Német pártra, kiről a megholt hatalmas császártól is gyakorta jött parancsolat a mi atyánkfiához Lengyel királhoz, míg ez országot bírá, mind csausi által mind követi által, kiket a fényes portára jártatott a mi atyánkfia, hogy Husztot ne hagyja a Némethez szakadni és oda a pártra birni.

Azért, hatalmas császár, a mint az ellenség ezelőtt is szándékozott ellenünk, nyilván hisszük, hogy a Huszti

dolgon annál inkább megindul, és derék haddal akarja megkésérteni.

Hatalmasságnak könyörgtünk, legyen oly módon való parancsolatjok a Budai és Temesvári passáknak, hogy a segítségbe miattok meg ne fogyatkozzunk, sőt a Temesvári passa, ha szükség leszen, mellettünk személye szerént is legyen, ha pedig részszerént való néppel megérjük, részszerént bocsásson népet segítségünkre *) mert ha mi szándékok az ellenségnek, nem késnek vele, hertelen megkésértik.

A passának az adó-beszolgáltatásról is írni, és ajánlani magát a fejedelemnek. **)

CLXXXVI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576.

„Kegyelmes passa, a hatalmas császárnál nekünk fő gondviselőnk, az nagy Isten nagyságod éltesse etc.

Nagyságnak ez elmúlt napokba levelünk által értesésre adtuk a Németnek készületit, és mind Lengyel királra, a mi atyánkfiára, mind pedig ide miránk a hatalmas császár birodalmára való szándékát. Azután pedig bizonynyal végére mentünk, hogy legelőször is Huszt várát akarnák megkésérteni, és a hatalmas császár birodalmától teljességgel elszakasztani, mely várnak meg-

*) A ,közötti mondat magának Báthori Kristófnak pótlása.

**) Világos, hogy ezen szakasz nem a levélbe való, hanem csak emlékeztetésül vettetett ide. Következik: „Ad Ugchyowyth“ felírás, de a levélfogalmazás abba maradt. A másik illetőleg negyedik lapon ugyanazon kéztől: A huszti dologról való írás.

vételét annál könnyebben reménlették, hogy két részét Békes Gáspár, kinek a megholt királ testamentomba hatta volt, ároltatása miatt innét elmenvén, Német pártra szakasztá és oda birta, csak harmad részét birta ide Hagymási, azon királ testamentoma szerént. Először azért csak lopással akarták megkésérteni, és ez elmúlt napokba Békes a Német akaratjából alattomba árolókat szerzett a várba, hogy a Hagymási Kristóf szolgálit levágják benne, és a várat ő számára teljességgel a Német birodalomhoz szakaszszák. Ezt a Hagymási porkolábja valamiképen észébe vötte, és nekünk istudtunkra adván, úgy nem mehetett véghez az ároltatás.

Mi azért látván, hogy mind lopással mind haddal, és minden igyekezettel azon vadnak, hogy a házat innét elszakaszszák a hatalmas császár birodalmától; és félvén attól, minemő nagy haragja következhetik ebből a hatalmas császárnak, ha a házat elvesztjük, miképen az én atyámfiának, Lengyel királnak is, míg itt e földet birá, mind Muztafa csaus által, mind egyéb ittvaló követek által a megholt bódog emlekezetü hatalmas császár gyakorlatossággal parancsolt Huszt felől, hogy oda ne hagyjuk szakadni a Német birodalomhoz. Látván azért a rá való szándokot, és annál inkább rettegven, hogy a harmadrész a két rész ellen a várba elégtelen volna, nem lón mit tennünk, rá kelle gondolnunk, kinek nem mi hanem ők adtak először okot; hogy az ároltatással megkésértették, és azután ugyan haddal is erősen kergették, hogy meg akarták késérteni.

Mi es azért e napokba ráküldénk Erdélyből, megkésértetők hágással ostrommal, és Isten a hatalmas császár szerencséjével kezünkbe adá, most a vár teljességgel a hatalmas császár számára ide vagy on, mi szolgálunk vadnak benne.

Azért kegyelmes bassa, noha mind ennek is a Német adott okot, árolókat szereztvén a vármeglopásra, és minket a szükség és az dolognak mivolta kényszerített a megvételére, ki azelőtt ide való volt Erdélyhez, és Békes ároltatásával szakasztotta volt el innét két részét, most pedig a többit is, a harmadrészt el akarván venni, teljességgel a várat akarta innét elszakasztani: azért, noha méltán cselekededtünk, de mindazáltal a mint az ellenség ezelőtt is szándékozott ellentünk, hiszszük hogy annál inkább megindul e dolgon, és mentől hamarébb megkezdi derék haddal vagy mimagunkat vagy a várat késérteni.

Azért nagyságodnak könyörgtünk, hogy ezeket nagyságod adná eleibe a hatalmas császárnak és a Portának, és te nagyságod Isten után lenne ótalma e szegén földnek. Parancsolja nagyságod a hatalmas császár akaratjából, hogy a Budai és Temesvári beglerbegek mentől hamarébb lennének készen, sőt a mint az szükség kívánná vagy részszerént való néppel vagy ugyan személye szerént az Temesvári beglerbek jőne segítségünkre, hogy az ellenségnek lehetnénk romlására; mi készen vagyunk hadunkkal, és a hatalmas császár hivesége mellett készek vagyunk meghalni, várjuk csak az ellenség mozdulását.

Erről Ugchjovit Farkasnak, ottbenvaló követünknek bővebben irtunk, nagyságod higyje meg szavát. Toábbá, kegyelmes passa, a hatalmas császár adaját és ajándékát immár elkészítettük és elindétottuk főemberünkkel a fényes portára, holott nagyságodrol is el nem feleltünk, és mint ennekelötte, ezután is Isten után minden jót, gondviselést és ótalmat nagyságodtól várunk, kiről mi es semmi üdöbe elfeletkezni nem akarunk.“

CLXXXVII.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576.

„Hatalmas győzhetetlen császár, nekünk kegyelmes fejedelmünk, hatalmasságot az Úr Isten éltesse, egy napját tegye ezerré, adja meg minden kívánságát.

Értem, hatalmas császár, hogy ez elmúlt időkből az Jenei zancsátság alatt való szpahiáktól panasz ment volna te hatalmasságod eleibe a fényes portára, hogy Halul beg és Moharimbeg lajstroma szerént, a mint ők megirták volt, a minemő donatiójok nekik azon beirt jószágokról adatott volt, a Váradi kapitán azok közzől egynehány falut elfoglalt volna, adajokat azonközbe oda is megvötte, a községbe egynehányat megfogatott, őt esztendőttől fogva való adót kérne rajtok, afelett sok dolgot cselekedett, ki nem illett volna. Így irták meg hatalmasságodnak. Azért értvén, hogy ilyen panaszt töttek hatalmasságod előtt, nem akartam én is elvesztegleni, hallgatni, hanem az én igaz mentségemet és ez dolognak voltát igazán és alázatosan eleibe akartam adni te hatalmasságodnak.

Hatalmas császár, én e dolognak és panasznak igazán végére mentem és voltaképen megértettem, de meghigyje kegyelmesen te hatalmasságod, hogy nem értettem semmit, kibe a Váradi kapitán sem a Halul beg teftere ellen sem a szpahiák ellen semmi újétást és méltatlan dolgot cselekedett volna. Hanem a mint a megholt király idejétől fogva mindeddig mi móddal és rendtartással birattatott Várad felé a föld, és a mint te hatalmasságod az ő kegyelmességéből énnekem is adta, azonképen birom, ő is énutánam azonképen birja.

Az mely falukon a végekbe a megholt János király fiának és annakutána Lengyel királynak az én szerelmes atyámfiának vajda korába birodalma nem volt, azokhoz én sem nyultam, sem Váradi kapitánom nem nyúlt. Deszni vára vidéke, a kiről főképen ezt e panaszt tötték a Jenei szpahiák, szegén megholt János király idejétől fogva mindeddig mindenkor kétfelé birattatott, mely Deszni nevü kastélt Gyula megvételekor a bódog emlekezetü győzhetetlen hatalmas zultán Sulimán császár, a te hatalmasságod méltóságos ősi, ugyan kezétől ajándékon adott volt még a szegén János királynak nagy kegyelmességéből az ő könyörgésére, mikor Szigetvárat vítatta az ő nagy hatalmas győzedelmes hadával.

Azután azt a kastélt szegén János király adta volt Bebék Györgynek, ki ugyan a hatalmas császár hívsége alatt holt meg; most az ő szegény özvegy felesége táplálja árváival magát belőle, de ő is semmi újétást nem tött, hanem a mint az ura János királtól kezéhez vötte, azon állapotba birja, a vidéket Jenőhöz is birni engedi, ő is birja, minthogy eleitől fogva ugy birták; mind azulta, hogy Isten Gyula várát a hatalmas császár kezébe adta, semmit egyik spahia kezéből is ki nem foglalt. Ezt irhatom hatalmasságodnak a Deszni vára dolgáról.

Egyéb falukról és jószágokról is a szpahiák közzől senki méltán semmit nem panaszkodhatik, hogy kezéből olyat foglaltunk volna vagy mi vagy hozzánk tartozók, kit mielőttünk ide nem birtanak volna, vagy hogy a Halulbeg teftere ellen cselekedtünk volna. Mert a mit Halulbeg regestromába beirt, valamit abba akkor kétfelé nem birtak, ahoz mi sem nyúltunk; a mit pedig ugyan beirása után is a megholt király idejébe kétfelé birtak, és Lengyel királynak is vajdasága idejébe azon

módon birtak, miért hogy mi es úgy találtuk, úgy vöttük kezünkhöz is, hatalmasságod is pedig nekünk is a birodalmat azonképen adta, a mint azok mielőttünk birták, kiről adónkat hiven adtuk meg, adjuk is. Könyörgök te hatalmasságodnak, hogy ne engedje abba az állapotba minket is se szpahiáknak, senkinek megháborítani, és arról való panaszt elé ne vegyen, hanem mint ez ideiglen megtartson és megoltalmazzon. És parancsolja meg hatalmasságod a végbeli szpahiáknak, békeknek, hogy a mi eddig kétfelé birattatott, ezután is azon állapotban kétfelé birattassék, mert megítélheti hatalmasságod, hogy kegyelmes adományából Deszni vára kezünkbe lévén, mint tarthassuk el, ha a vidék tőlünk teljességgel elszakad. De minthogy ezelőtt a szpahiák így is élélhetek belőle, ezután is élélhetnek, tarthassuk mi is el a kastélt. Kiért minden hiveségemmel, halálom és vérem hullásával akarok én is szolgálnom teljes életembe te hatalmaságodnak. Kinek a hatalmas Isten adjon hosszú győzedelmes és bódogságos életet. sat.“

CLXXXVIII.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576.

„Kegyelmes bassa, nekem a hatalmas császárnál jóakaró uram és gondviselőm, az Úr Isten nagyságodat hosszú ideig éltesse, adja meg minden kívánságodat. Érttem hogy az elmúlt üdőkbe a Jenei zancsák alatt való szpahiáktól panasz ment volna a hatalmas portára, hogy a minemő donatio őnekik a Halul beg és Moharin beg lajstromából kiiratott és adatott volna, a mi Váradi ka-

pitánunk azok között egynehán falút elfoglalt volna, a községet fogdostatta, adót vött és annakfelette öt esztendei adót kérne rajtok, egyes méltatlan dolgokat is cselekedett volna. Így értem, hogy lött a panasz a hatalmas portán. Azért értvén a dolgot, nem akartam én is elhallgatni, hanem igazán én is eleibe akartam e dolgot adni nagyságodnak és a hatalmas portának, kiről a hatalmas császárnak is irtam; nagyságodnak is azt irhatom felőle, hogy én voltaképen végére mentem e dolognak, de meghigyje nagyságod, hogy nem látok semmit, kibe a Várad kapitán sem a Halul beg tefftere ellen, sem a szpahiák ellen semmi újétást vagy méltatlan dolgot cselekedett volna, hanem a megholt király idejétől fogva mindeddig a mi móddal és rendtartással birattatott Várad felé a föld, én is a mint a hatalmas császár kegyelmes adományából kezemhez vöttem, akképen birom és utánam a kapitán is azonképen birja. Halul beg mikor a registromot megírta, a mit beirt valamit akkor kétfelé nem birtak, ahoz én sem nyultam; a mit pedig beírásakor is és azután is mind János király idejében, mind az én atyámfia Lengyel király vajdaságának idejébe kétfelé birtak, a mint előttem birták, és mint kezemhez vöttem, úgy birom; egy szpahia is méltán nem panaszkodhatik, hogy tőle semmit foglaltam volna, kin előttem való királyoknak birodalma nem lött volna.

Miért pedig hogy a hatalmas császár a birodalmat nekünk is azonképen adta, és azon határival, állapotjával, móddal, rendtartással, a miképen előttünk valóktól birattatott: könyörgök nagyságodnak, mint énnekem mindenkor megesmert és tapasztalt, jóakaró kegyelmes uramnak, kinél több gyámolom és reménségem sem ez előtt nem volt, most sincsen a hatalmas császár után: hogy az én levelemet, könyörgésemet beadván, töreked-

jék abba, hogy ne engedjen az én állapotomba ő hatalmassága engemet is se szpahiáknak se senkinek megháborítani, és arról való panaszt elé ne vegyen, hanem mint ez ideiglen, ezután is kegyelmesen megtartson és megótmazzon; miképen pedig Isten után hatalmaságod *) volt fő szerző benne, mikor Deszni várát Gyért (?) a hatalmas császár ideadta, nagyságod által most is maradhassak meg benne.

Továbbá miért hogy értem azt is, hogy új ravót akar ő hatalmassága kibocsátani, hogy kivel a végeket újobban felirassa: nagyságodnak ebbe is felette igen könyörgök, hogy nagyságod erre oly embert bocsásson, ki jó értelemmel, igazán és istenesen cselekedjék e dologba, mert ezelőtt is úgy cselekedtek, főképen Muharem beg, hogy olyakat is beírt, kik tisztán el be Erdélyi határban, a havasokon belől vagyon, olyakat is kiket Német avagy Lengyel határ felé birunk, kiknek soha a hatalmas császár hada vagy vitézi csak feléjük sem voltak, sem nem holdoltattak, nem hogy birták volna; affélét ha beirand a registromba és elkéri valamely vitéze a hatalmas császárnak, abból támad osztán a sok panasz mind egy felől, mind más felől, mert ő a donatio szerént birni akarja, és elfoglalni holdoltatni igyekezik, minket megháborít benne; nekünk is nincs Isten után szükségünkbe kit meglelnünk, hanem nagyságodhoz kell folyamunkérette, hogy a mit a hatalmas császár ecczer kezünkbe adott, abba megtartson, nekünk is nagyságodat kell busítanunk érette.

Azért nagyságodnak könyörgök, hogy ha ugyan nem lehet egyéb benne, olyat bocsásson nagyságod, ki azt fel ne írja, a mit a hatalmas császár az ő kegyelmességéből mi kezünkbe bizott, maradhassunk mi es meg abba,

*) Elhamarkodásból, nagyságod' helyett.

és szolgálhassunk róla. Irja azt fel a kit mi nem birunk és nem Erdélyhez való, hogy a mely vitézének ő hatalmassága adja, az is nyukhassék meg benne, mi es abba, a mit a hatalmas császár után birunk, nyughassunk, adónkat adhassuk meg és halálunkkal is szolgálhassunk ő hatalmasságának, te nagyságodnak is.

* Végezetre értem azt is, hogy a hatalmas császár és a fényes porta meg akarná a Temesvári basát változtatni és Lala basát bocsátni ide a beglerbegségre. Mely dolog ha immár el vagon rendelve és végezve a hatalmas császártól és portától, nagyságodnak könyörgök, nekem megbocsásson, ilyen szegén szolgál levén és hatalmas császárnak ilyen alázatos hive, hogy erről emlekezem; ha immár vég vagon benne, legyen a hatalmas császár akaratja és bölcs tanácsa; de ha teljességgel még el nincsen tökéelve, csak annyéból könyörgök és szólok, mennyébe szava lehet a portának ilyen alázatos hivének.

Azt mondhatom, hogy ez a basa, itt e végbe, az ő tisztibe valami az igaz hiveség, vigyázás, szolgálat; fogyatozást dolgába semmibe nem láttam, ellenségnek soha nem lagyazott, sem a hatalmas császáret neki semmibe nem engedte, igaz, hív, tökéletes, vigyázó, vitéz szolgál és tiszttartó volt, nektünk jó ótalmunk, gondviselőnk és vigyázó szomszédunk a hatalmas császár után; kiért kevánók ezután is, ha lehetséges volna, itt megmaradását; mindazáltal legyen az hatalmas császár és te nagyságod akaratja sat.“

*) Innentől kezdve végig kitörölve.

CLXXXIX.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576.

„Hatalmas győzhetetlen császár. Az Úristen egy napját tegye ezerré felségednek.

Te felségednek örökké való hívseges szolgálattal, és életemnek, halálomnak nem szánásával megszolgálom, hogy te hatalmasságod az én atyámfiának, ki felségednek akaratjából az Lengyel királyságra mene, elmenése után ez Erdélyi vajdaságot és birodalmat énreám bizta. Mely állapotban, mint annakelőtte az én atyámfia, hívséggel holtig igyekezem hatalmasságodnak szolgálni, könyörögvén hatalmasságodnak, hogy Isten után azon kegyelmességgel ótalmazzon hatalmasságod te hatalmasságodnak és miellentünk való kegyetlen ellenségek ellen, és parancsoljon végbeli beglerbekeknek, Budai és Tömösvári bassának, hogy minket hatalmasságod országával egyetemben ótalmazzanak és mellettünk legyenek. Mert az Németek most is azon gonosz szándékkal vadnak, népet gyűjtven, az hatalmasságod országára, földre akarnak fordulni, mint ezelőtt is megirtuk felségednek; és semmit most is hátra igyekezetekbe nem nem hadnak, noha még voltaképen honnyukbul ki nem indultak. Könyörögök ezen is hatalmasságodnak; hogy miképen az hatalmasságod boldog-emlekezetű atyja, szüleatyja, athname-levele által minket ótalmába vött, törvényünkbe, szabadságunkba megtartott, hatalmasságod is tartson meg azon törvényünkbe, szokásunkba, és adjon új athnamét valamineműt te hatalmasságod atyja adott. Ím mostan hatalmasságodnak (mint ilyen új em-

ber levén, némi ajándékot küldöttem, könyörögvén felségednek, hogy hatalmasságod vegye kegyelmesen.

Továbbá, hatalmas császár, az te hatalmasságod végbeli vitézi egynehány várainkhoz tartozó falúkat foglaltak és untalan foglalnak, melyek az Halul beg tefterében irva nincsenek. Könyörgök hatalmasságodnak, parancsoljon az Budai beglerbeknek és Tömösvárinak, hogy igazítsák el és ereszszi meg az kiket azonkívül elfoglaltak, és ezután ne foglaljanak hozzája. mert most is mind hódoltatják tüket, az kik az tefterbe nincsenek beírva.

Az Lengyel király hatalmasságod szerencsésjével minden dolgaiba és birodalmába előmegyen, és imáron egy Dantiscum nevű várostul megválva fejet hajtottak, kire most haddal indult. De hiszem hogy azok is fejet hajtanak.

Az Úristeu ha éltet, hatalmasságod szerencsésjével megtart, mind fejemmel, életemmel akarok hatalmasságodnak szolgálni. Az fényes porta adaját is úgy elindítottam, hogy óránkint az hatalmasságod portáján legyen.”

CXC.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1576. július.

„Erdélyi keresztyén uraknak ura, tiszta barátságomat és köszönetemet írom. Ezt adom értened, hogy ide ilyen hír jutott, hogy Németek gyülekeztek volna össze és valamely felé el akarnának ütni. Azért mind Budai,

Tömösvari passának irtunk még ezelőtt, hogy veled együtt vigyázzanak, és a hatalmas császár országát ótalmazzák. Mert igen adják értentünk, hogy Erdélyre fognak szándékozni. De most esmét ujobban irtunk a passáknak, hogy vigyázzanak, e hír-hallván készen legyenek. Azt kívánjuk, hogy mindenbe a hivséghez tarts magadat mint ennekelőtte, és a Budai, Temesvári vezérrel, beglerbegekkel egyetérts. Ha a Német az athnamét, a frigyét felbontván, Erdélynek igyekezik ártani, készen légy hadakkal minden órába, hogy valamikor a szükség kívánja, a mi segítségünkkel, passáink hadával együtt, a hol legjobb leszen, szinte ott álljatok az ellenség ellen. Lengyel királynak is a te atyádfiának add tudtára, hogy szeme, file legyen, és akármelytek birodalmára igyekezik az ellenség, nektünk tudtunkra adjátok, egyteknek is meg nem akarunk fogyatkozni.“

CXCI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori István.

1576. augusztus.

„Kegyelmes passa etc. Ez elmúlt napokba irt vala és izent vala te nagyságod Muztafa csaus által, a minemü hirei nagyságodnak mentek volna a németek felől, és hogy mi es ha mit értenénk, a Portának értésére adnók. Mi pedig miért hogy a hatalmas császár könteséhez ragaszkodtunk és tőle várunk ótalmat, ennekelőtte való üdőkbe is mindenkor, most is a nagyságod intése szerént gondot viseltünk, viseltünk is a Német szándékának megértésére. Azért bizonynyal értjük, hogy a Német király régi bosszuságokért felindultatván, személye sze-

rént akar Lengyel királra és Lengyelországra Németországunk erejével indulni, a mint értenem adták, szent Mihály havának huszonhetedik napján. Kiváltképen pedig evvel indította a keresztyénséget melléje, hogy a Lengyel királ, az én atyámfia, a hatalmas császárhoz ragaszkodott, és a hatalmas császár jótétéről el nem akar feletkezni. Azon gonosz szándéka vagyon Erdélre mireánk is, mert népet, lovagot gyalogot, Német fegyverest gyűjtött közel Szakmárhoz Tisza és Bodrog közzé. És naponként gyűlnek, hogy ecczersmind mindenfelé rajta legyenek a hatalmas császár hivein és barátin. Mely vakmerőségre vitték őket, a mint értjük, hogy ezzel biztatják magokat, hogy a hatalmas császár beglerbegi és végbeli vitézi minket még nem segítenek, és ha megsegítenek is, olykor segítenek, mikor a veszedelem rajtunk megtörténik. Melyre hogy valóba rá vehessék a hatalmas császár szancsákit és beglerbegit, mind emberek jártatásával, adományokkal, ezüstökkel, aranyokkal rajta vadnak óránként, így adják értentünk. Mely dolgokat azért akartunk nagyságodnak tudására adni idején, nem hogy ezeket a passák felől elhinnők, mert tudjuk hogy a hatalmas császár parancsolatját nem merik elvesztgetleni; de mégis hogy a mit értünk, nagyságod császárnak értésére adná. Könyörgünk e mellett, hogy miképen te nagyságod Isten után a megholt bódog-emlekeztő hatalmas császárnál ótalma volt e szegén földnek, te nagyságod most is ótalmazzon, és parancsoljon a hatalmas császár akaratjából, hogy a végbeli beglerbegek, szancsákok, kiváltképen a Budai és Temesvári, segítséggel legyenek, hogy a Németet a hatalmas császár országába ne ereszsztük, hanem egy értelemmel ellene álljunk.

Továbbá, kegyelmes passa, a hatalmas császár adáját és ajándékát mostan készítjük, és naponként indé-

tani akarjuk a fényes portára főemberinktől, ki által nagyságodtól, mind most mind ezután, Isten után minden jót, jó gondviselést, ótalmat várunk, kiről mi is es semmi időbe elfeletkezni nem akarunk.“

CXCII.

A Temesvári pasának Murad szultán.

1576.

„Erős parancsolatunk ez. Ezelőtt az Erdélyi vajda Báthori Kristóf portámnak levelet irt, hogy az ő öcsje, mely Lengyel királságra ment, még meg nem koronázván lévén, minthogy nagy hada volt, hamar székire nem mehetett, és hogy a mely urak pártosok voltak, azok hozzája tértek, csak két úr nem jött volna még hozzá, mely Némettel tartja. De ha látná, hogy a Német, valamit akarna indétani Lengyelország ellen, minden hadával készen lenne reájok menni. Azért ő mitőlünk az szükség szerint segítséget kért. De én azt parancsolom neked, hogy mikor ez én levelem hozzád jutand e dologért, felnyisd a szemedet, az Erdélyi vajdával egymást értvén, ha látod hogy frígyünk és hűtünk ellen nem leszen, és a Németek adnak előbb okot, valamit elkezdvén, ha valami indulatjok leszen vagy Lengyelországra, vagy Erdélre, vagy a mi országinkra, egy órát se késél. Ezt ezelőtt is parancsoltam teneked, most is parancsolok, hogy melléje menj a vajdának, és a menyje népet kér, annyét adj, tenmagad is minden alattad való népeddel személyed szerint elmenj, őneki segítsj. És az ellenségnek várait, várasit törjétek, égessétek és pusztít-

sátok, marhájokban zsákmánt tegyetek, így míveljétek. Az ellenséget, ki kezetekbe kel, szablyára hányjátok, az Istennek segítségével ezt míveljétek rajtok. Másszor ők is a mit velem végeznek, és a mint magokat nekem kötik, az ellen nem vétkeznek. Ha pedig ők valamit nem indítanak, tő is legyetek annélkül, hogy az mi hütünk ellen semmit ne cselekedjétek. És minden dolgokat portámnak mindenkoron megírj. Isten tartson meg.“

CXCIII.

Utasítás a Portához követül küldött Balogh Ferencz számára.

1575. sept. 10.

1. „Az athnámét meg kell császárral confirmáltatni.
2. Parancsolatott kérni, hogy a mely falúk az Halul bék tefterébe be nincsenek írva és meghódoltattak: megereszszék és többet ne hódoltassanak.
3. Levelet kérni császártul, hogy a kik az felföldi urakban az hatalmas császár hívsége alá jónének, azokat is ezen frígybe bevegye, mely levéllel bíztathassuk őket.
4. A mibe dolgozok az Németekkel vagyon, eleibe adni az bassának bőséggel.
5. Az Huszt dolgát megbeszélni.
6. Deszni alatt akarnak volt az tisztartók valami csűrös kertet csinálni, kit az izpahiák azt költötték, hogy kastélyt akartak csinálni, reá mentek Jenőből és négy szolgáját Bebéknének elvitték: ő nagysága parancsoljon az Temesvári bassának, bocsátassa el az legényeket.
7. Az Debreczeniek igen megpusztultanak úgyan néra csak most is hét ezer embernél több holt ki belőle:

ő nagysága szállétaná sánczokat, mert most is pusztán akarták hadni az várast, de én biztattam őket, hogy ő nagyságát megtalálom érettek etc.

8. Várkonyi Jánost, kit Csanádi bék küldött az Portára, mely mi szolgánk, Váradi, ő nagysága bocsátatná el.

9. Egy Tandari Lőrincz nevő szegén legén is nagyon, ha kiválthatni száz arany forintig vagy feljebb is, kezességen ki kell hozni.

10. Ha tetszik törekedni az bassának, hogy a mint annakelőtte is az innen való követeknek élést adtanak, ő nagysága most is adatná meg; ne látatnánk mi es az hatalmas császár hivei között ezzel is alább valóknak etc.

11. Az bassátul jóféle terjéket és terra sigillatát kérni.

12. Menyhártnak ötven tallért küldeni és titkon vele szólni.

13. Az uruszesíki emingnek Brassóból megvinni az szekeret.

14. Vokcsovityot kibocsátani és költséget neki küldeni.

15. Könyörgeni ezen, hogy athnáméba irják be azt is, hogy ezután az adó ennél feljebb ne nevedjék.“

CXCIV.

„A császár adajáról való regestum, kit Balogh Ferencz vitt a Portára.“

1575. sept. 10.

„Császárnak	aureos fl.	15000
Mehmed bassának	tal.	5000
Piali bassának	tal.	1000
Ahmát bassának	tal.	300
Záh bassának	tal.	300
Muztafa bassának	tal.	300
Zinán bassának	tal.	300
Nisancsi bassának	tal.	300
Cancellariusnak	tal.	300
Csausz passának	tal.	150
Ahmát csausznak	tal.	300
Muztafa dragmannak	tal.	50
Murat begnek	tal.	50
Menyhárt dragmannak	tal.	50

A portára való ezüstnek száma.

Császárnak kell adni adóba	marc.	100
Mehmet bassának	„	20
Piali bassának	„	10
Ahmát bassának	„	10
Záh bassának	„	10
Muztafa bassának	„	10
Zinán bassának	„	10

Kupáknak az adó mellett való elosztogatása.

Az beglerbegnek kell adni	kupát	2
Jancsár agának	„	1
Csausz passának	„	1
Kapucsilár kihajának	„	1
Cancellariusnak	„	1
Bassa tihajának	„	1
Bassa kapucsilar kihajának	„	1
Kapi agának	„	1

Ezeknek felette az ordinárium felett.

Mehmet bassának vittek tall. 10000

Balogh Ferencznek költségébe tall. 400

Az Portán való osztogatásra, jóllehet kellene adni másfél száz tallért, de miérthogy az ajándékot és az adót mind együtt viszikbe, és külön kell bemutatni, ennekokáért két annyét adtam, tal. 300.

Ugcsovít Farkasnak, ki most a Portán, küldtem tal. 200.

A tizenhat sólyom bevitelére adtam a madarászoknak tal. 114.“

CXCV.

Folytatása.

Császárnak vittek öreg kupát	8
Mosdó medenczét aranyast	2
Gyertyatartót aranyast	2

Mehmet basának öreg kupát	3
Piali basának kupát	2
Ahmat bassának	2
Záh bassának	2
Muztafa bassának	2
Szinán bassának	2
Lovászmesternek	1

Ezeken kívül valamikor a császárnak ajándékot vis-
nek nem adót, kell vinni ezeknek is :

Jancsár agának kupa	1
Csaas bassának	1
Kapucsilar kihajának	1
Cancellariusnak	1
Bassa kihajának	1
Bassa kapucsilar kihajának	1
Kapi agának	1
Beglerbegnek	2

CXCVI.

Balogh Ferencz számot ad.

1576.

„Az császárnak arany, tizenöt ezer; száz gíra ezüst.

Ott az császár udvarába való osztogatás:

Az kapucsiáknak	tallér : LI.
Az nagy kapucsiának Kazonnak	„ VIII.
Az zulakoknak	„ I.
Az aranyas süvegűeknek	„ I.
Az belső kapún két kapucsiának	„ II.

Az külső kapún	„	I.
Az mely kapucsia az passák elejbe bocsátja az embereket	„	I.
Az rezmanecsinék, kik beveszik az adót	„	X.
Az kik mérik, azoknak	„	III.
Az mérő szolgálainak	„	III.
Az teffterdar csauszának	„	I.
Az ajándék-beirónak	„	V.
Az veznedarnak	„	V.
Az aranynézőknek	„	III.
Az sátorvonóknak	„	II.
Az kik megégetik az aranyat	„	III.
Az bevevő csausznak	„	II.
Az kik az ezüstöt fogják	„	I.
Az basa deákja is ott ül, annak is	„	II.
Egynek kérének tőlem	„	III.
Az mely csausz az regestumba beírja	„	I.

ez igen szidogata, hogy az regestumba nem irám,
mert nem adtunk egyébkor.

Ezeknek felette száz vagy két száz ozporája elme-
gyen idestova, még csak érje el vele.

Dobosoknak, trombitásoknak tallér VIII.

Ezek szikön vadnak, ha eléri ennyivel, bizony jó, de
igen megerőltetik.

Az adómenedéklevelért, mikor kiveszik, muhaz ze-
becsinek, az ki az császár adaját beírja, az hogy
beírja, annak tallér II.

Az mulimerin teskirecsinek „ I.

Ezután az kihát-eminnek, ki az pecsétet reáveti,
annak : ozpora V.

Ezután egy deáknak adják, ki megírja, ennek is
adni kell, de én most nem adtam.

Ezek után úgy viszik az nizancsinak , ugy írja reá az czimert.

Vokcsovitnak urunk küldött volt . . tallért 200.

Ennek az százát csausz basának adtam.

Ötvenhét tallérát az Vokcsovit adósságába fizetem. —

Maradott vala nálam tallér 43.

Az csehnámét hogy megírtuk , oda adtam aranyat 25, mely teszen tall. 22 et $\frac{1}{2}$.

Az ki az czímert aranynyal reáírta , annak tallért I.

Az szablya selyemje szfát vöttem „ 6.

Az zepetet az bársonynak vöttem „ 2.

Az basák tallérít toldottam meg „ 10.

Huszainnak hogy most visszaküldtem, adtam „ 14.“

CXCVII.

Folytatása a Portán Balogh Ferencz által történt adakozásoknak.

1576.

„Az basáknak.

1) Az főbasának Tall. 5000.

húsz gira ezüstöt

Ott az kapún az kapucsiáknak „ XII.

Az bulyokbasának „ III.

Az kis bulyokbasának másiknak „ II.

Az basa kengyelfutójának „ I.

2) Piali basának „ 1000.

ezüstöt tiz girát.

Ott az kapucsiáknak	tall. VIII.
Az kengyelfutónak	„ I.
3) Ahmut basának	„ 300.
tíz gíra ezüstöt.	
Ott az kapucsiáknak	„ VI.
4) Zah basának	„ 300.
tíz gíra ezüst	
Az kapucsiáknak	„ VI.
5) Muztafa basának	„ 300.
tíz gíra ezüst	
Az kapucsiáknak	„ VI.
6) Szinán basának	„ 300.
tíz gíra ezüst.	
Az kapucsiáknak	„ VI.
Ennek az kengyelfutója jött vala az szállásra, ennek adtam	„ I.
Ezen Szinán basa szolgája hozza két sörpüt; mondá hogy nekik törvények, és tartozunk vele; ennek adtam	ozporát X.
Az Nisancsinak adtunk	tall. 300.
Cancellariusnak	„ 300.
Csausz basának	„ 150.
Ennek százat adtam hozzája az Vokesovit pénzből.	
Ahmut csausznak	„ 300.
Muztafa dragmannak	„ 50.
Murat begnek	„ 50.
Minyhart dragmannak	„ 50.“

CXCVIII.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576.

„Az Úristen éltesse nagyságodat, kegyelmes bassa. Miolta az Úristen engemet az én uramnak atyámfiának Lengyelországba való menése után ez Erdélyországnak birodalmára juttata, minden igyekezetem Isten után ez volt, hogy az hatalmas császár földit s ez ország népét törvényekbe szokásokba megtartsam és mindeneket az hatalmas császár hivségihez tartsak. Ennekokáért ez országnak szokása rendtartása szerint az hatalmas császár adaját az fényes porta jövedelmivel megkildöttem követem által. Azmellest, minthogy Isten után az hatalmas császár énreám bizta ez földnek gondviselését is, az hatalmas császárnak is ajándékot küldöttem és az fényes portának. Sőt te nagyságodnak hozzám való mindenkori jóakaróját szeretettel való gondviselését megtapasztalván, mint ilyen sok szükségimbe és szüntelen való hadtartásokba küldtem nagyságodnak is tízezer garast, kérvén nagyságodat először, hogy nagyságod vegye jó neven, és hogy nagyságod az hatalmas császárral.
. . . ssa meg az athnámét azonképen az mint sultán Selim bodogemleketü császár, az új hatalmassága atyja, az én atyámfiának adta, Báthori Istvánnak. Továbbá parancsolja új hatalmassága végbeli Budai és Tömösvári beglerbekeknek és több bekeknek, hogy minden időbe mikor az szükség kívánja, ótalmazzanak az hatalmas császár és nekünk örökké való ellenséginktől, és minygarást induljanak, mihelt az szükség kívánja. Mert a Német most is avval biztatja magát, hogy télbe meg nem

segítnék az hatalmas császár vitézi. És a Német most közeledik és készül ellentünk. Lengyel király penig, az én atyámfia, Isten segítségével és az hatalmas császár szerencsével Nepuket (?) nevű helynek birodalmába és hatalma urak fejet hajtottak. Egy város vagon, Dantiscum, ki még nyilván az királyhoz nem küldött. Most haddal arra indult, nem az is fegyverre menjen. Onnét visszatérven reá vigyáz és gondot visel az Németnek álnokságára és szándékára. Mi is penig az hatalmas császár parancsolatja szerint vagyunk és hadban vagyunk és mindenfelé vigyázunk Isten segítségével, hogy az hatalmas császár birodalmán semmi kár ne történhessenek. Ezen is kenyergek nagyságodnak, parancsoljon nagyságod, hogy az falukat az végbeliek Váradtul elfoglalták, melyek az Halul tefterében nincsenek, erizzék (?) meg, és többet hozzá ne foglaljanak. Mert most is óránként foglalnak. Mely dologrul mindenikről hűségesen izentünk ez mi szolgálunk és fűemberünkül, kinek szovát nagyságod meghigye mindenbe.“

CXCIX.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1576. sept.

„Az Krisztus hűti vallásán való Magyar uraknak urának Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának.

Az én parancsolatlevelem oda hozzád jutván, azt úgy értsed, hogy az Halulbeg és Muharimbeg lajstroma szerint, az mint úk megirták volt, az zpahiaknak donatiolevel azon beirt jószágokrul adatott volt, de az Várad

kapitán azok közzül egynihány falút elfoglalt volna, adajokat azonképen oda is megvötte és az községbe egynehányat megfogatott és öt esztendőül fogva való adót, kér rajtok; afelett sok dolgot cselekedett, kit nem illett volna. Ennekem portámra így irták meg. És hogy országomnak és községemnek ilyen módon legyen bántása, nem tetszik. Azért ez én parancsolatom hozzád jutván, azt hagyom, hogy ezt jól meglásd az dolgot, hogyha azok a falúk a Halul beg és Muharim beg regestumába vadnak irva, semmi bántások ne legyen se kapitántul se egyéb tisztartóktul, és semmit ne vegyenek rajtok, adasd vissza nekik. Ezután is penig azt kevánom, hogy az én birodalmamban való községet semmiképen ne bántásák onnét, és ha ki szót nem fogad, azokat büntesd meg, hogy más es példát vegyen rúla, ne háborgassák az idevaló falúkat. Úgy tudjad. Isten tartson meg. Datae Constantinopoli mense Septembri 1576.“

CC.

Báthori Kristófnak a lovászmester Mehmetaga.

1575. oct. előtt.

„Köszönetemet szolgálatomat irom. Ha énfelőlem tudakozik nagyságod: hála legyen a nagy Istennek a hatalmas császár egészsége után én is egészségbe vagyok. Hallám, hogy felétek ellenség támadott, de nagyságodnak semmi félelem szivedbe ne legyen, mert jó tekinteti vagyon nagyságodra a hatalmas császárnak; basáknak, bégeknek mindenfelé parancsolt, hogy segítséggel legyenek. Az te ellenségednek fejét Istennek ke-

gyelmességéből és a hatalmas császár szerencséséből talpad alatt leszen, győzedelme ellened nem leszen. Im Ahmet csauszt oda bocsáták levelekkel a hatalmas császártól. Nagyságodnak könyörgök, legyen tekinteti reá, mert jó szolgálja nagyságodnak, és nagyságod nekem is írjon gyakran levelet, nekem is add tudtomra dolgaidat. Továbbá kérem nagyságodat, küldjön énnekem két czimer nusztot és egy órát; és a mi dolga leszen ide nagyságodnak, nagyságod énnekem parancsoljon. Isten tartsa nagyságodat etc.“

CCI.

Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf.

1576. oct 3.

„Kegyelmes bassa, Isten nagyságodat éltesse, egy napodat tegye ezerré, adja meg minden kívánságodat. Megadá nekem Amhát csaus a hatalmas császár parancsolatját, mind a nagyságod levelével essze, melybe látom a nagyságod rólam való gondviselését, hogy énnekem minden könyörgésimet meghallgatta, és a hatalmas császárnak értésére adta. Én a hatalmas császár és nagyságod parancsolatja szerint, mint ennekelötte most is vigyázok és minden hadammal készen vagyok. Teljeséggel az ellenség szándékának végére nem mehetek, de azt adják barátim értenem, hogy Német király a Német urakat és hercegeket rá nem birhatta Lengyelország ellen a hadindításra; valamit immár cselekeszik benne és mi szándéka, ezután értjük meg. Ide alá Magyarországba sem bocsátott most semmi új népet, csak azok vadnak, kik ezelőtt voltak, várakba és erősségekbe el-

osztva; a harag, a bosszonkodás és gonosz igyekezet a megvagyon ellentünk, de ha új nép, új erő onnat feljül ellentünk nem jó, ezek anynyén nincsenek, hogy, Isten velünk levén, a hatalmas császár szerencséjével, a két beglerbeg segítsége mellénk jövéen, ellene nem állhatunk. Ha pedig oly derék erő mozduland, a hatalmas császárnak és nagyságodnak mingyárást tudására adjuk, és halálunkkal akarjuk megbizonyítani a hatalmas császárhoz való hívségünket.

Továbbá, a Magyar urak közzől egynehánan szót adtanak vala, de mint és hogy tökéljék meg dolgokat, nem tudjuk, ezután válik meg; kiket mi a hatalmas császár levelével megtaláltatunk, a mellett mi es irunk és izentünk; de a nagyságod intése szerént, úgy cselekeszünk e dologba, hogy sem a hatalmas császárnak kárt nem teszünk, se mimagunkra jegyzést vagy gyalázatot nem hozunk, mindenbe a hatalmas császár és nagyságod parancsolatjához tartjuk magunkat, és kérjük nagyságodat, hogy minden dolgainkban legyen ezután is gondviselőnk a hatalmas császárnál. Nagyságodnak éltünkig való szolgálatunkat ajánljuk.“

CCII.

**Mehemed nagyvezír Báthori Kristófnak Balassa
Bálint ügyében.**

1576.

„Jézus vallásán való Erdélyi uraknak urának Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának, barátság szerént való köszönetemet és szolgálatomat irom nagyságodnak.

Ennekelőtte Balassi János fia, Balassi Bálint, az Békes Gáspárral, mint áru (ló) val az Erdélyországba haddal együtt bejött volt. Akkor foglyá esett volt, ki az ország veszedelmére jött volt be. De mikoron azt megértette volna az Budai bassa, ő is az ő népét mindjárt hozzáhíván és gyűjtvé, mingyárást elindult, hogy azoknak, az kik az hadba vannak, eszét elveszesse. Ugyanakkor Balassi Jánostól két várát megvött. Annakelőtte esett volt rabbá az kit az én levelemmel odaküldtem Lutfi-oda-bassa. Balassi Jánostól szinte az tájba, ez az Lutfi-oda-basa eskéredzett volt kezességén Budára. Ez alatt még oda járt Budára, az Balassi János két várát megvötték az mifelektünk. Ő immár, miért hogy az várakat megvötték volt megszabadult volt. Azután Balassi János kinzotta az rabokat, az kik kezesek voltak Lutfi-oda-bassáért. Azt mondta: törekedjete az én fiam szabadulásaért, és én nem kínzalak titöket. Most azt értem az Portára, hogy most is őket erősen kinozza oda-bassáért. Azért kérlek énhozzámvaló atyafiuságodért és barátságodért, hogy miképen nagyságod is megszabadította Balassi Bálintot: az ada-basát és az ő kezesit, a miképen feldfogata Balassi János, hogy nem bántja az

rabokat, ne kinozza, hogy szerezz egy levelet Balassi Jánostól Ludfi-oda bassának, hogy ő megszabadult, és az rabokat, az kik kezesek érette, ne kinozza, és ötet nem kívánja oda többé. Isten tartson meg.“

CCIII.

A Temesvári pasának Murad szultán.

1576.

„Az Erdélyi vajda beküldvén adaját fő embere által, jelenté, hogy Bebék fia feleségének volna egy kastélya Desznyő; ott csináltat volt valami házat; azonközbe a Jenei szpahiák rájuk ütöttek, azt költötték, hogy kastélt akartak csinálni és megfogdostak, rabbá töttek szolgáláiba négyet. Tudod, hogy meghattam neked, hogy az Erdélyiekbe rab nem lehet. Azért mi okon cselekesztek? mi oka legyen? Azért hagyom, hogy végére menj, ha így vagyon hogy házokra mentek és ott fogdosták el őket; és bocsásd el; a kik pedig cselekedték, küldd irva neveket, megbüntetem őket.“

CCIV.

Báthori Kristóf adománylevele Muztafa budai pasa számára.

1576.

Mi Somlyai Báthori Kristóf, Erdélyország vajdája és a Székelyek grófja sat. emlékezetül adjuk jelen levélünk által értesítvén mindazokat, kiket illik: hogy tekintetbe vévén a méltóságos, tekintetes és nagyságos úrnak, Muztafa Budai vezír-pasának és beglerbegnek s a hatalmas Török császár helytartójának hűségese eljárását, barátságát és fáradhatlan szorgalmát, melyeket mind a hatalmas Török császár parancsolatjára idejekorán hozván ellenségeink ellen segítséget, ezen Erdélyország és minmagunk irányában tanusított és tanusító leszen, mint igéri, ezentúl is: Bikácsi és Nagyradován nevű helységeket, melyek Biharmegyében kebelezték, az említett méltóságos úrnak Muztafa vezír-beglerbegnek s örököseinek és öszves utódainak, egészen a mint vannak, adtuk, ajándékoztuk és adományoztuk az alábbírt feltételek alatt: hogy tudniillik szives igéretéhez képest, minden úton és módon annak eszközlésére fog a hatalmas Török császár portájánál törekedni, hogy a Biharmegyében s a Várad erösséghez tartozó és a Törökök által elfoglalt és taksált valamennyi mezővárosok, falvak, helységek és fekvő birtokok, melyek Halul beg lajstromába nincsenek beírva, hanem utóbb Huszaim beg és Muharem Cselebi által beiratván, a Török császár által elfoglaltattak, a Várad erösségnek visszaadassanak és általa szabadon birtokoltassanak. Mit ha ő méltósága elérend és kieszközlend, igérjük, hogy ama

felszabadított jószágokból még azonfelül három egész helységet fogunk neki örök jogon adományozni, felté-
vén róla még azt is, hogy a barátság, kedvezés és se-
gítség minden egyéb nemeivel is fog bennünket a szük-
ség és alkalom minden idejében hűségesen és szeretettel
támogatni. Adományozzuk mindazáltal olyformán, hogy
ő méltósága a mondott jószágokban Török tiszteket ne
tartson, azokat ne is igazgassa általuk, s Török szolgál-
kat vagy postákat ne küldjön közéjük : hanem a rendes
sancz nevű taksát, mely reájok erejökhez képest ro-
vatni fog, a Váradi erősség időszerinti sáfáraitól éven-
kint magához vegye, kiknek szabadságában álljon, a
mondott helységek lakosai vagy más emberek által, ha
nekik úgy tetszik, ama taksát nevezett beglerbeg
úr kezéhez szolgáltatni. Ezen Váradi sáfárok kötelesek
lévén azon helységeket minden szabadságaikban meg-
tartani, s ovakodván őket az ország szokásának s a tör-
vény folyásának ellenére, egyébképen terhelni vagy má-
sok által terheltetni, a taksán túl, melylyel a neve-
zett méltóságos úr Muztafa beglerbeg irányában leköte-
lezettek. Kinek az előrebocsátott feltételek alatt adjuk
és ajándékozuk örök jogon és visszavonhatlanul, hogy
tartsa, birja és birtokolja jelen levelünk erejénél és tanu-
tételénél fogva. Kelt Kolosvár városában october havá-
nak 27-én az Úrnak 1576-dik esztendejében.'

CCV.

A szolnoki bégnek a Budai pasa.

1576. november (?).

„Szolgálatomnak utána, ezt adom tudtadra, hogy most az hatalmas császár portájáról nekem parancsoló levelet hoztak, kiből jelentve vagyon, hogy az Erdélyországhoz való falúknak, kik az régi regestumba nincsenek, senkitől bántása ne lenne, erősen megparancsolták. Én is azt kívánom, hogy azt meglásd jól, hogy az kik az régi regestumba nincsenek, azokat ne bánts. és az zajnoknak és spaiáknak hadd meg erősen, hogy semmi dolgokat azokhoz az falúkhöz ne átsák. Úgy tudjad meg. Az Úristen adjon hosszú életet.“

CCVI.

A Jenei bégnek a Budai passa.

1576. dec.

„Szolgálatomnak utána. Ezt adom tudtadra. Ezelőtt való napokba az hatalmas császár portájáról hozának énnekem parancsoló levelet, kibe jelentetik, hogy ha Erdélyországra valami ellenség indúlna, mindjárt segítséggel legyenek Erdélyországnak. Oda kegyelmed közel vagyon és szomszédságba hozzájok. Ezt ezt levelet valamikor az Váradi kapitán hozzád küldi és segítséget kíván, azt hagyom neked, hogy más levelet ne várj, hanem mindjárt azhová az szükség kívánja, oda menj, és

az hatalmas császárnak hűséged ott megmutasd, és fejér orczával szolgálj az hatalmas császárt. Isten adjon hosszú életet.“

CCVII.

A Gyulai bégnek a Budai pasa.

1576. dec.

„Szolgálatomnak utána. Azt adom tudtadra, most az Portáról nekem parancsoló leveleket hoztak énnekem, hogy az Erdélyországra ha valami ellenség indulna, erősen megparancsolták, hogy megsegéljük, te pedig ott az szomszédságba közel vagy hozzája. Azért ezt az levelet az Várad kapitán az mikor neked küldi, más levelet ne várj, hanem menten menj; valahová az szükség kívánja, és ahhozvá ők mondják, az hatalmas császár parancsolatja szerént oda menj és segítséggel légy, az hatalmas császárhoz való hűséged megmutasd. Úgy tudjad. Más parancsoló levélbe még az vagyon, hogy az Erdélyországhoz tartozó falúknak senkitől semmi bán-tása ne legyen. Te magad se bántsad, az alattadvalóknak is meghadd erősen, hogy azok se bántsák. Annélkül legyenek. Úgy tudjad meg. Isten éltsessen.“

CCVIII.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1576. november (?).

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélynek vajdájának, az Úristentől kívánok minden jót és köszönetemet szolgálómat ajánlom. Továbbá, ezt adom tudtadra: hogy az hatalmas császár portájának régi szokás szerint, az mely adót embered által beküldtél és leveleket is elvöttük. Azért régtől fogva tartozó falúkat, Erdélyországhoz valókat, melyeket az megholt királ és Báthori István birt, te is úgy birjad, mert valami nincs az hatalmas császár regestromába írva, azt akarjuk hogy senki ne kívánja és hozzá ne nyúljon se egy felől se más felől. Ha pedig mely felé ellenséged támadna, ha az szükség megmutatja és segítséget kívánsz, meghattuk az hatalmas császár parancsolatjával Budai passának és Temesvári beglerbégnek, és Szolnoki, Jenei, Gyulai bégnek is, azonkül minden uraknak is az hatalmas császár küldött parancsolatjával, hogy megsegítsenek; és valamit az hatalmas császár megparancsolt nekik, ahhoz tartják magokat, mert ez dolgot erősen megparancsolta nekik. Ha valahonnan ellenséged leszen, ezek az felül megmondott bégek készen vadnak; de tealattad valóknak is, uraknak és mindeneknek, erősen meghadd, mind gyalogoknak lovagoknak, hogy készen legyenek, magatokat megoltnalmazták az ellenségtől. És ha mely felől az ellenség reád indul, az megmondott bégekkel egyetértvén, induljatok az ellenségre, és Isten segítségiből ellenségeknek romlására legyetek.

Az mely falúk császár regestromába nincsenek beírva és Erdélyhöz valók, azok békével megmaradnak; és a kik az császár regestromába be vadnak iratva, azokhoz tealattad valóknak is ne legyen semmi keze; és valami az megholt királ és Báthori István Lengyel királ ideibe biratott, te is úgy birjad, és azon legyetek, hogy se úk ne bántsák alattadvalókat, se te ne bántsad a hatalmas császár alatt valókat, mert senkinek az császártól nincs engedve, hogy ú hire nélkül valaki megbántassék. Mindenkoron készen légy, ellenségre vigyázz erősen; azt, akarjuk hogy minden ember mind gazdag szegín, csendességben, házában maradjon; és könyöregjetez az Istennek az hatalmas császár egészségeért, kit Isten tartson meg, kinek szárnya alatt ti is megmaradhasatok.

Ezt is irhatom, hogy embered által küldettem nagyságodnak valami keves tirjaki faruakat (?) és senczefílt! (?) Nagyságod vegye jó neven, és a mikor kívánod, kevesent keveset egyél benne, mert a szlívéd megnyugszik utána. Isten tartson meg.“

CCIX.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezir.

1576.

„Krisztus hitin és vallásán való Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak minden jót kívánok. Portára beküldted fő emberedet adóddal, solymokkal és egyéb ajándékkal; valamit küdtél, mindent megadott. Azért a községet és országodat örözzed, jól tartsad, és szomszédid-

dal alkudjál jól és jó csendességgel. És a miképen a tef-
tert megirták, és a mely falúkat megróttak, hadd meg
emberidnek, hogy azoknak bántások ne legyen, afféle
panasztól ótalmazd magadat. A minemő terjéket és or-
vosságot kértél, küldtem. Isten tartson meg.“

CCX.

Báthori Kristófnak Szinán passa.

1576.

„Krisztus vallásán való uraknak Erdélyországban
nagyobbik urának, Báthori Kristófnak köszönetem
szolgálatomat. Embered Balogh Ferencz által a mit kül-
tél, mind leveleddel együtt megadta, és valamit leveled-
be irtál, ahozképest törekettünk minden dolgaidba, ez-
után is törekedünk. Te is hive légy a hatalmas császár-
nak. Isten tartson meg.“

CCXI.

Báthori Kristófnak Piali passa.

1576.

„Köszönetem szolgálatom után etc. A nagyságod
embere meghozá mind leveledet mind a mit küldöttél,
szóval is a mit izentél, megmondotta. Mi azt kívánjuk,
hogy mint eddig, ezután is azonképen a hatalmas csá-
szárnak és a Portának hivséggel legyetek, és a mit a
hatalmas császár parancsol, ahoz tarts magadat, a kívül
semmit ne cselekedjél. Én is a mire elég leszek, töreke-

dem mindenkor minden dolgaidba. Országodat alattadvalót csendességbe törvényekbe tartsad, hogy minden ember jót mondjon utánad. Valamit értesz, ird meg a Portának, nagyságodnak is mindenkor kedve szerént való válasza leszen. Isten tartson meg.“

CCXII.

Báthori Kristófnak a csausz pasa.

1576.

„Köszönetemet, szolgálatomat. Nagyságod embere Balogh Ferencz megadá a nagyságod ajándékát, tíz ezer ozporát. Nagyságod parancsoljon. Szolgálók nagyságodnak.

CCXIII.

Báthori Kristófnak Mehemed aga, lovászmester.

1576.

„Köszönetem szolgálatom után. Az Úr Isten éltesse nagyságodat. Örülöm a nagyságod egészségét, kit levelelből és emberétől értek. A nagyságod ajándékát jó neven vöttem. Noha messze vagyunk egymástól, de szívvel közel legyünk. Én a nagyságod barátságáról nem feletkezem. Engemet ne úgy tarts, mint egyéb ittvaló barátidat, hanem mindenbe többet parancsolj. Én mind szívvel mind lélekkel szolgálók a nagyságod dolgaiba. Nagyságodnak irtam vala valami leveleket, hogy nagyságod irna ide Portára; várom vala, nem hozá embered,

de hiszem megküldheti nagyságod ezután is, kérem is hogy küldje meg nagyságod. Tartsa meg Isten nagyságodat.“

CCXIV.

**A Temesvári pasának s az odavaló tefterdárnak
Murád szultán.**

1576.

„Ez én parancsolatom oda jutván, úgy tudjátok, hogy Krisztus vallásán való uraknak ura Báthori Kristóf az én portámra irt és tudtomra adta, hogy Erdélyországba való sót Temesvári némely emberek magoknak akartak megvenni és elfoglalni; hogy Lippán túl az kereskedők ne vigyenek sót, megtiltották volt; mely mind az Erdélyi kereskedőknek mind oda Lippa felé valóknak nagy károokra volna, és az mi adónkat is nem adhatnák meg, elszegényednének, nekünk is káronkra volna. Azért, mint ezelőtt volt régente, az kereskedő népek ezután is hogy úgy kereskedhetnének, parancsolatot kívántak. Az ki azért az vámot megtöbbitötte volt, én azt imár elhatam, ú azt akarta hogy csak övé legyen az vám. Azt parancsolom azért, hogy az én parancsolatom oda jutván, ez dologba, az só dolgába senki belé ne álljon és meg ne háborítsa, hanem mint ezelőtt volt, szabadon szállítsák; és megfenyítsétök hogy senki bele ne nyúljon, hanem mint régente ahová akarták vinni és eladni, ezután is szabadon oda szállítsák és eladhassák. Ebbe ez dologba senkit meg ne bántsanak, vesztegséggel legyenek; ha peníg valaki, azután hogy meghagyjátok nekik, megbántaná őket, az én portámra tudtomra adjátok. Ez én parancsolatomnak meghigyjetelek.“

CCXV.

Murad szultánnak Báthori Kristóf.

1576. (?).

„Hatalmas császár. Az én hűséges szolgálatomat ajánlom felségednek, mint kegyelmes fejedelmeknek sat. sat. Akarám hatalmasságodnak ez én könnyörgő levelem által jelenteni, hogy az hatalmasságod Szolnokvárai szancsákbege Mamhut beg elejítől fogva itt Magyarországra, az végekbe, hatalmasságod szüleatyjának és azután édes atyjának, kiknek lelkeknek Isten irgalmazzon, és ezek után felségednek hiven és jámborul szolgált; ki elejítől fogva, mint szolgált legyen, mi es jól tudjuk; hatalmasságod szüleatyja idejében voltunk mi es egy hadba vele, kinek hűségét és jól forgódását az hadviselésbe szemtünkkel láttuk, ez elmúlt és az mostani *) te hatalmasságod parancsolatjára az Erdélyországnak, nagy szorgalmatosságával és gondviselésével szolgált. — Mostan azért ez Mamhut beg kívánván uraságának nevedését hatalmasságod után, talált meg: bizossági lennénk mink is te felséged előtt ő szolgálatjának, az ő könnyörgését az mi törekedésünkkel is segítenők; ki miért-hogy itt közel hozzánk szolgált felségednek, és minden emberségit, forgódását tudjuk, meg nem fogyatkozhatunk ebbeli kívánságba felséged előtt neki; azért könnyörgünk mellette felségednek: hatalmasságod ilyen régi rabjáról kegyelmesen emlekezzék, és te hatalmasságod uraságának rendét méltóltassék nevelni és elébb vinni; ezután is hiszszük, te hatalmasságodnak ennél is szorgalmatosban igyekszik szolgálni. Én is pedig, te hatalmasságod szolgálja, az mit könnyörgéstünkre vele cse-

*) Lekopott szó.

lekszik, teljes életünkbe minden hűséggel meg akarjuk felszédnek, mint kegyelmes urunknak szolgálni.“

CCXVI.

A Temesvári pasának Murad szultán.

1576. (?)

„Az Erdélyi vajda kívánta éntőlem, hogy csatát onnatt ne bocsáss Erdélyre.

Ezt parancsolom teneked: hogy ez én parancsolatom oda jutván, hogy az mely békek alattad vadnak, erősen meghagyjad nekik, hogy az minemü végezés vagy on miköztünk és az Erdélyi vajda közt, az ellen senki semmit ne cselekedjék, Erdélyországra senki csatát ne üzzön, senki rablani ne menjen, ha fejét szereti; ha szót nem fogadnak, az ki szancsák, elveszik tőle a szancsákságot, és ezt nekem tudtomra adjad és másnak adom a szancsákságot; úgy tudja meg, úgy higyen az én parancsolatomnak. Constantinopoli.“

CCXVII.

A Budai és Temesvári beglerbegaégek tisztviselőinek Murad szultán.

1576. (?)

„Az Budai és Temesvári beglerbegaek alatt való begeknek, vajdáknak, kadiáknak, és minden rendbeli vitézeknek, tiszttartóknak.

Mikor ez én parancsolatom oda jut tihozzátok, így tudjátok meg: Erdélyi vajda nekem az én portámra le-

velét kildette Várad tartományába és Erdélybe lakozó kalmárok, kereskedő emberek felől, hogy miképen ezelőtt szabadságuk volt engedtetve szabadon járni, kereskedni az én birodalmomba, ezután is szabad utuk és kereskedésök lenne minden bántás nélkül; és hogy senkit közzölök más ember adósságáért meg ne fognának, ne bántanának. Azért én mast adtam az én parancsolatomat: hogy az őhöz tartozók, mint azelőtt jártak és szabadon kereskedtek, ezután is szabadon járjanak, kereskedjenek, az harminczadhelyeken harminczadot megfizetvén; és hogy senki őket az én birodalmomba más ember adósságáért meg ne fogja, senkitől bántások ne legyen, szabad legyen marhát venni, adni, senkitől bántásuk ne legyen; ha pedig valakitől bántások lenne, adjátok tudtamra.“

CCXVIII.

Báthori Kristófnak a Jenei bég.

1577. januárius 17.

„Örokké való szolgálatomat irom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Nagyságodat erről akarám levelem által megtalálnom. Tudja nagyságod, mennyi felől háborgatnak engöm mind Bota Ferencz dolga felől mind egyéb dolgokból. Azért ím, nagyságodnak írva küldtem, az szegénység minemü vallások (at) töttenek; Bota Ferencz és Sándor vajda miképen az jószágot ennekelőtte is birták, mastan is mely vallásokat ez Jenei birák és polgárok előtt töttenek, kiket ím azon váras pöcséti alatt nagyságodnak küldtem. Nagyságod ezek-

ből mindent megérthet, ha én dolgom-e, avagy kié. Isten tartsa meg nagyságodat. Ez levél költ Jenőbe kisasszony havának 17. napján 1577. Kumut Recheb beg Jenei beg.“

CCXIX.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezir.

1577. elején.

„A Jézus Krisztus vallásán való uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak, barátomnak, az nagy Istentől mindent jót kívánok. És köszönetemet szolgálatomat ajánlom.

Az mely leveledet barátságosan küldted, Ludfi oda-basa felől, ki Balassi János fogságába vagyon, megadták, és megérttettem mindent, valamit irtál. De ebbe énnekem felette igen nagy kedvem és kívánságom szerént cselekednél, ha őtet megszabadítanád. Kiért esmet másodsor barátságos leveletem küldöttem. Igen kérem nagyságodat, hogy a hatalmas császárhoz való hiveségedért, szeretetedért és az én barátságomért is Ludfi oda-basát Balassi János kezéből, valamiképen lehet törekedjél és légy azon hogy szabadíts meg. És azok is, kiket erővel kényszerített érte a kezességre, a Törökök, a kezességtől menekedjenek meg. Az Ur Istennek az ő hív rabjain irgalma legyen. Konstantinápolba költ e mult hónapnak ötödik napján.“

CCXX.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. június vége előtt.

„Az Jézus hitin és vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának. Ez az én parancsoló levelem oda jutván, ezt érts meg: Az mely zpaiák Jenő, Világos, Pankota és Desznő vidékét timárba tartják, az én portámra supplicatiót küldének; panaszkodnak, hogy abba a tartományba az mely falukat ők birnának, az Erdélyi vajda népe őrellenek birná, és azt mondanák, hogy őrnekik saját jószágok, az jövedelmét és az dézmáját magoknak takarítják, ki őrnekik igen nagy ártásokra vagyon. Azért ez én parancsoló levelem oda jutván, egy fő emberedet küldd oda, és lássák meg, hogy ha a Halul beg és Muharem beg registromába be vannak azok a faluk irva avagy nem; és ha be vannak irva, igazítsák el, hogy minden ember az övével elégedjék meg. Isten tartson meg. Ezt az én parancsolatomat úgy bigyjed. Datum Constantinopoli.“

CCXXI.

A Temesvári és Jenei kadiáknak Murad szultán.

1577. június vége előtt.

„Nektek az én parancsoló levelem jutván, úgy tudjátok meg. Az mely zpaiák Jenő, Világos, Pankota és Desznő vidékét timárba tartják, az én portámra supplicatiót küldének. hogy ott az tartományban az én leve-

lemmel az mely falukat ők birnák, az Erdélyi vajda népe ellenek birja, jövedelmét, dézmáját ellenek betakar-
tatják, ki únekik nagy károokra volna. Ezt adák tud-
tomra. Parancsolám az én portámon lakó Zefer csaus-
nak, hogy mikor oda jut, az Erdélyi vajda főemberével
az zpaiákat és az ott való nemes embereket juttassa
szembe; ott szembe lévén, menjenek végére e dolognak:
hogy ha azok a faluk az Halul beg és Muharem Cselebia
registromába be vannak írva; és ha be vannak írva és
nem Erdélyhez valók, azoknak az faluknak hagyjanak
békét; ha pedig az registromba nincsenek beírva, ha-
nem Erdélyi birodalomhoz valók, az mi feliknik is annak
hagyjanak békét, ahhoz ne nyúljanak; ez a vajda embe-
rének is ne legyen ellene. Azokáért lássátok meg, a vaj-
dának erre mi akaratja és szava leszen. Annakutána az
én portámra irjátok meg igazán. Ezt az én parancsolato-
mat úgy higyjed, úgy tudjad.“

CCXXII.

Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf.

1577.

„Kegyelmes bassa, nekünk a hatalmas császárnál
fő gondviselőnk, az Úr Isten nagyságodat éltesse, egy
napodat tegye ezerré, adjá meg minden kívánsá-
godat.

Az minemő panaszolkodásokat töttek te nagyságod
előtt az Gyula, Jenő, Desznei, Beli és Feltót vidéki
község képebe, azokat mind megértettük az írásból, me-
lyet te nagyságod Amhát csaustól minekünk keküldött.

Nagyságodnak megszolgáljuk, hogy először értésünkre adta nagyságod, és addig hitelt nem adott e panasznak; kit nagyságod elhígyen, hogy a község erre e panaszra nem őmagától indultatott, hanem a zpahiák, kik a mi birodalmunkon minden dúlást, fosztást, kegyetlenséget, lopatást, ragadozást, pusztulást, ujjabb-ujabb foglalást cselekednek, azok megértették, hogy panaszt akarunk tenni a Portán reájok; és azt értvén, úgy inditották a községet a méltatlan panaszra, hogy az ő panaszokkal a mienket elől vévén, nekünk haragot, nehézséget szerezzenek a Portán, hogy ki miatt azután a mi igaz panaszunknak semmi hely ne adassék.

Mert, kegyelmes bassa, azon vadnak azok az zpahiák, hogy a minemő jószágot mind a megholt király és mind az én atyámfia Lengyel királ idejébe kétfelé birtak, a zpahiáknak is nekünk is szolgáltak, mostan teljességgel el akarnák tőlünk szakasztani, sőt naponként falukat holdoltatnak, kiket azelőtt soha sem birtanak, affélét nagy sokat birnak. E nehéz nekik, hogy megértették, hogy panaszt akarunk tenni reájok a Portán. Ők a mihozzánk tartozóktól, mi néptinktől semmi kárt sem bosszút nem szenvednek, sem pedig községek; hanem a mi a községen esik a Német párttól, avagy hajdúktól, tolvajoktól, latroktól, annak is mind ők adnak okot. Mert mikor mi azokat megértjük, hogy kinn vadnak és utánok bocsátunk, kergettetjük őket: ők más felől azokra a mi szolgálainkra rá támadnak, ha kaphatják, kit levágnak, kit rabbá tesznek benne. Így cselekednek.

Azért nagyságodat azon kérjük, hogy nagyságod bocsássa fő emberét közhelyre ennek e dolognak eligazítására; nagyságod megesmeri, hogy mindennek ők adnak okot; és kérjük nagyságodat, hogy az ő méltatlan panaszoknak üdő előtt hitelt ne adjon, és ne enged-

jen újabb újabb foglalást, se hogy efféle méltatlan paauszolkodásnak színe alatt, elszakaszszák tőlünk azt a jószágot és falukat, kiket mind ez ideiglen kétfelé birtanak. Birhassak én is mindeneket, a mit énelőttem való fejedelmek birtanak, mert én is szintén olyan hivének tartom a hatalmas csaszárnak magamat mint azok, és halálommal is meg akarom pecsételni a hatalmas császárhoz való hiveségemet. Nagyságotól minden ótalmat és segítséget várok ebbe is mint egyéb minden dolgaimba. Kiért nagyságodnak éltedig való szolgálatomat ajánlom.“

CCXXIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. június vége előtt.

„Az Krisztus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának. Ez az én parancsoló levelem oda jutván, úgy érts meg: Ez az én levelemet az ki oda viszi Ali nevű zpaia az én portámra jöve, úgy adá értenem, hogy Brassó táján egy vámvevő helyen mikor megszállottak volna, az vámos és biró több emberekkel egyetemben, útet megfosztották és marhájokat elvötték, az ú atyjafiát Mehmet nevű zpaiát megölték, és hét ezer ozporáját vötték el: énnekem úgy adá értésemre. Azért az én parancsoló levelem odajutván, azokat az gyilkosokat mindjára czirkáltasd meg, fogtasd meg és törvín szerént igazán büntesd meg úket, az ú atyjafiát ha megölték; és az kik az ú atyjafiát megölték, azokkal az hét ezer ozporát megadasd, de úket

erős büntetéssel megbüntessed. Isten tartson meg. Ezt az én parancsolatomat úgy higgyed és értsed. Datum Constantinopoli.“

CCXXIV.

Báthori Kristófnak, Amhát vezir-pasa.

1577. június vége előtt.

„Az Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak, az én atyámfiának köszönetemet, szolgálatomat irom. Az én barátságom szerint az mely levelet én nagyságodnak küldök, azt adom nagyságodnak tudtára: Ennekelőtte egy rab elszaladott vala, és énnekem úgy mondák, hogy ott Erdélyben látták. Az rabnak pedig megkeresésére bocsáttam vala Ali béket és Memhet béket zpaiákat, oda az nagyságod birodalmában és országában. És ott az nagyságod birodalmában és keze alatt Brassó táján egy vámvevő helyen biró és az vámos rájok támadtak, megfosztották és megverték őket, és ozporájokat elvötték és az atyjafiát Mehmet zpaiát megölték. Azért a dolog így lévén, az Ali nevű zpaiát odaküldök nagyságodhoz, de hogy az nagyságod országában és birodalmában ilyen latrok legyenek, nem illik. Azért én is kérem nagyságodat, hogy nagyságod az én barátságomért mívelje meg azt, az mit az hatalmas császár ez dolog felől parancsol; az gyilkosokat megbüntesd, és megbüntetvén, marhájakat és ozporájokat adasd meg; mi ütöt az nagyságod kegyelmessége alá bocsátjuk esmeg, hogy nagyságod ez dolgot igaz törvín szerint látassa meg; valamint pe-

nig nagyságod ezzel cselekeszik, énvelem cselekeszi azt nagyságod. Isten tartsa meg nagyságodat. Datum Constantinopoli.“

CCXXV.

Muztafa Budai pasának Murad szultán.

1577. július 1.

„Az ki Budát birja, az én vezéremnek Muztafa bánának az Istentől kívánok minden jót. Az én parancsoló levelem oda jutván hozzád, úgy érts meg: Hogy az Erdélyi vajda Báthori Kristóf az én portámnak levelet írt, hogy Erdélyhez való falukat igen hódoltatjátok, és most Nádudvarba, egy falúba, egy kastélyt akarsz építeni. És onnét az Németeknek semmit nem tehetsz, úgy adta értentünk az Erdélyi vajda. És a faluk ott elpusztulnak. De tudjad, hogy az Erdélyhez való faluknak és községnek bántására énnekem semmi akaratom nincsen. Azért parancsolom, hogy ez én levelem hozzád jutván, ezt a dolgot jól meglásd. Az mely kastélyt akarsz építeni, micsoda határon vagyon? és ha leszen-e az az Erdélyi községnek ártalmára, bántására? és ott mi okon akarsz kastélyt építeni? meg akarom azt én érteni. Ha megcsinálod, mi haszna vagyon? mind azt s mind egyebet adj értésemre énnekem. Ugy érts meg az én parancsoló leveletem. És az mit én parancsolok, ahhoz tarts magadat. Isten tartson meg.“

CCXXVI.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1677. július 1.

„Az Jézus vallásán való Erdélyi uraknak urának, Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának az Úristentől minden jót kívánok. Ez én levelem oda jutván, úgy érts meg: Hogy énnekem az én portámra levelet küldöttél, jelentél, hogy a Németek csendességbe vadnak, semmi igyekezeteket nem hallottad. Irtál az Lengyel király felől is, hogy az ország, Lengyelország mind hozzá hajlott; az kik peneg hozzá nem hajlottak, azoktól az elmúlt esztendőbe egy szigetet megvött. Ott népét hatta volt, két ezernél többet. E telen ott voltak. Hogy az ellenség megértette keves voltokat, rájok mentek nagy haddal. Ők mint vitézek úgy cselekedtek, szembe megvítottak velek. Az Isten segítségével őket megverték. Sok fejet vöttek, sokat elevenen fogtak. Valamit irtál nekem, egyéb dolgokról is mindent megérttem. Azért azt parancsolom neked, hogy mindenkor mindenfelé tudakozzál, filed mindenfelé legyen az ellenséghez, és mikor dolgoknak végére mehetsz, énnekem és portámnak adj értésére minden dolgot. Isten tartson meg. Ez level költ ez holnapnak első napján.“

CCXXVII.

Muztafa Budai pasának Murad szultán.

1577. júl.

„Vezérem Muztafa passa. Ez a levél oda jutván, így tudjad: Filekhez közel Lengyelországhoz tartó városokat, Lengyel királét és az ő országát végekben való békek és zupassák, zpahiák is és a többi is ne bántsák, se rablani ne menjenek, mert mitőlünk azok az Lengyel király alatta valók parancsolatot kevántak. Azért ez levél jutván, ezt parancsolom: az Fileki begnek, és az több begeknek is végekben valóknak erősen hadd meg nekik, hogy alatta valókat megfenítsék, hogy az Lengyel király földit, országát, városokat, falúkat, jobbágyit ne bántsák és ne rabolják. Ezután azokra panasz az én portámra ne jöjjen; és ha ki az én parancsolatomon nem gondolván, bemenne Lengyel királ birtokára rablani avagy kárt tenni, annak a nevit és a jószágát írva küldd az én portámra, és azután azoknak büntetésiről az én portámról tanuságod leszen. Ezt így tudjad, és az én levelemet meghidd.“ *)

*) Jelen parancsát érti a szultán, Báthori Istvánhoz Konstantinápolyból 1577. július 25-én adott levelében írván: „Ad beglerbegum quoque Budensem Muztafa bassam nostras mittentes litteras, praecipientes, ut begis sub beglerbegatu suo existentibus, potissimum bego Fillekiensi serio committat, ne ulla in parte ditioni regis Poloniae in Zepes existenti molestus sit; sed quamdiu Zepesienses intra limites suos se continuerint, illi quoque intra limites suos maueant.“ Gerlach, 437. l.

CCXXVIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. october.

„A Jézus hitin és vallásán való magyari uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak az Isten adjon minden jót. Egy embert küldöttél portámra, egy melletted való doktor dolga felől, hogy a doktor egy Velencei embernek ezer aranyat adott volna uzsorára, hogy kereskedjék vele; és tíz esztendőől fogva kereskedett vele. Ő maga megholt az ember, a marhája és a pénz a fiára maradott, szállott. Egy, hogy a doktor az adósságot egynehányszor kérte, és az adósságot a fia is meg nem adta a doktornak. És ezt adtad tudtomra, hogy fizetni nem akar, és a doktort megelégtíteni nem akarja. — Úgy vagyon, hogy az én parancsolatom oda jutván, úgy érts meg: hogy az ezer aranyat ha megbizonyítja énhozzám való barátságodért igazat teszek. De az doktornak emberét juttassátok szembe az Velenczés emberrel, az ki adós. Az dolgot mikor törvény szerént véghez viszitek, és ha megtalálják az Velenczés megholt ember lagistromába, hogy ő ezer aranyat vött volt fel a doktortól, és a mennyi leszen a pénz, mind egy pénzig megadatom, és az Velenczéseket reá eröltetem, hogy őmagok ideküldik. Isten tartsa meg nagyságodat.“

CCXXIX.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1577. nov.

„Az Jézus vallásán és hitin való Erdélyi vajdának. Az Úristentül kevánom nagyságodnak minden jó szerencsédet, és előmeneteledet. Szolgálatomnak és köszönetemnek utána ezt irhatom és akarom nagyságodnak tudtára adnom. Mostan az hatalmas császár parancsolatját küldötted énnekem az nagyságod levelével együtt. Az mit irtál, mindeneket megértettem. Azért az miképen az hatalmas császár megparancsolta, én az embereknek végekre mentem, és megkerestettem, és azoknak neveket az Portának tudtára adtam. Nagyságod is hagyja meg alatta valóknak, hogy az szegínsígnék károokra ne igyekezzenek, miért hogy az hatalmas császár parancsolatjába is hagyva vagyon, hogy se nagyságodra se énreám az szegínsígtül panasz ne legyen. Az énalattam valók penig, ha efféle dolgot cselekesznek, azok kik legyenek, végére megyek, és megbüntetem úket, és bünökrül meg nem kegyelmezek nekik. Azokat is penig az tiszttartókat nagyságod megfenyítse, az kik nagyságod alatt vannak, hogy Tömösvárhoz való szegínsíget ne bántsák, ne nyomorgassák; az kik penig affélét cselekesznek, nagyságod az tisztibül úzze ki úket, és az kik oda valók, legyenek oda, az kik penig ide valók, legyenek ide; kiki az ú határában legyen. Multátul fogva penig én ide az Tömösvári országban jöttem, tudtára vagyon nagyságodnak, hogy annak negyven napja ha vagyon: az mely falúk az végekbe vannak, azokban való közsíg szántalanon jönnek panaszolni, és az mely tiszttartók végbe

laknak és azoknak irunk, semminek tartják. Azonközben az közsígnak nagy nehézségére vagy efféle bántás. Azon kérem nagyságodat, hogy végbeli tisztartóinak hagyja meg, hogy az szegín közsígnak ne ártsanak. Mikor penig nagyságod efféle dologért ide énnekem levelet ír, azokat megkerestetem és megbüntettem, mazullá teszem úket és kiüzöm, hogy egymás között az közsíg csendességbe is és békességben lehessen, és az gonosztevőket, akár itt legyenek, akár ott, az hatalmas császár parancsolatja szerént meg kell büntetni. Ha az Isten áltet, én nagyságodnak mindeneket kedve szerént cselekedem. Isten tartsa meg nagyságodat. Datum: Tömes varii. “

CCXXX.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1577. nov.

„A Krisztus hitin és vallásán való magyar uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak. Az Úristentül kívánok nagyságodnak jó szerencsét, hosszú életet. Barátságomat és szolgálatomat irom nagyságodnak. Ezt adom tudtára, hogy most a Portárul parancsolatot hoztak nekem. Ezt parancsolta a hatalmas császár: hogy ennekelőtte Janye nevü embernek az atyját Andrást nagyságod földében Terök Bálint emberi, Moszin és Bálint, azok egynehány latorral az uton meglesték és megölték, és az Sebesi bán kétezer forintára marháját vötte el. Ezfelett több gonosztságot is cselekedtek. Azt parancsolta az hatalmas császár, hogy ezt törvény szörent

meglássuk és eligazítsuk. Én is azokáért az én embere-
met, Piri vajdát, az levelekkel nagyságodhoz küldtem.
Mikoron nagyságoddal szembe leszen, nagyságod az
gyilkosokat kerestesse meg, és az marhát, melyet az
Sebesi bán elvött, az hatalmas császár parancsolatja sze-
rént mindent megadass, és azokat a gonosztevőket meg-
büntesd, hogy a hatalmas császár eleiben többé panaszt
ne vigyenek. Ezeket a pereseket megelégitessd. Az ha-
talmatlan császár egészségében senkinek bántása ne legyen.
Isten tartsa meg nagyságodat. Költ Tömösvárott. Fewwh
(?) passa.“

CCXXXI.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1577.

Maximilián halála által (1576. oct. 12-kén) Békes
Gáspár, elejtve látván magát reményétől, s látván Báthori
Istvánt, Lengyelország királyi székén Isten jóvoltából
uralkodni, hozzámegyén, és Báthori Kristóf közbenjárá-
sára annak találja, ki őt nemcsak kegyesen de bőkezűen
is fogadja, mit is Békes hűséggel hálált meg halálaiglan.

CCXXXII.

**Ibrahim oroszcsiki vámos (Havasalföldön) Báthori
Kristofnak.**

1577. dec. 15.

„Kegyelmes uram. Szolgálatomat irom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak. Továbbá, most az nagyságod levelét meghozták énnekem, kibe írta nagyságod, hogy Grujo Péterrel valami embereket küldett volna nagyságod oda be, hogy valamit vásárlának ott benn, és hogy visszajövőbe a réven megtartóztattam volna őket, és által a Dunán nem bocsátottam volna őket. És nagyságod azt írta, hogy előttem valók emingek az kik voltak, azt nem míelték, hanem hogy nagyságod emberit mindenkor békével elbocsátták, és hogy énnekem is ellenem ne lenne, és hogy nagyságod is énnekem nem lenne hálaadatlan, mint szinte többinek. Mihelt az nagyságod levelét adák énnekem, igen erültem, és az Úristen te nagyságodnak egy napot tegye ezerré. Énelőttem való emingek nagyságod baráti voltak, én is szinte ugy leszek, mint nagyságodnak hív rabja. De azt nagyságod jól érti, hogy az hatalmas császár erősen megparancsolta, hogy egy lovat se bocsássunk által. De nagyságodért mindent mívelek, és sem fejemet sem lelkemet nem számom; ne adja azt az Isten, hogy valamely ember nagyságodtól jó, hogy én azt bántanám; és nem hogy az nagyságod emberinek, de ha még nagyságodnak csak egy ebe is jőne, annak sem vétenék. Tudja azt nagyságod, hogy egy ember is gonoszakarója nélkül alig vagon. Nagyságodért megmívelem ezt, hogy a mikor nagyságod emberi lóval jőnek, éjjel, a mikor senki nem

látja, általbocsátom őket. Ekédig nagyságod egy embe-
rinek is sem vitétem, és ezután sem viték. Énelőttem az
mely eming vala, Ali csausz, Lengyel király annak
csauszságot szerzette; Grujo Péter énnem most két
ezer isporával feles alafámat szerzette, és parancsoló
levelet hozott róla császártól. Az Úristentől nagyságod-
nak egészséget kívánok királylyal egyetembe. Én nagy-
ságod rabja vagyok; jóllehet hogy az embernek fejénél
drágább marhája nincsen, én azt sem szánom nagysá-
godért. Valamint parancsol nagyságod, szolgálók nagy-
ságodnak. Egyéb dolgokról értekezik nagyságod Hu-
szajntól, mindeneket jól tudja, megmondja nagysá-
godnak.“

CCXXXIII.

Báthori Kristófnak Mehemed csausz.

1577. dec. 15. előtt.

„Ha idevaló dolgokról nagyságod tudakozna, hála
Istennek, az hatalmas császár egészségben vagyon, és
mies az Istennek könyörgönk, hogy az hatalmas császárt
egészségben tartsa. Ennekutána, küldett énnem nagy-
ságod egy kupát, és megadták énnem; kiért minden-
kor nagyságodnak az Úristen egészséget adjon. Nagy-
ságodnak megszolgálom. És valamikor emberit ide küldi,
irjon énnem mindenkoron egészségéről. Az Úristen
tartsa meg nagyságodat.“

CCXXXIV.

Murad szultán nyugtája a Báthori Kristóf által beküldött adóról.

1577. dec. 15. előtt.

„Adjuk emlekezetre ez levelünkbe, hogy az Erdélyi vajda Báthori Kristóf Erdély országának adaját tizenöt ezer arany forintot mindszenhavanak nolczadik napján Grujo Péter által megküldte, melynek bizonságára adtuk ez mi levelünket. Ezt így tudjátok, és ez levelet így higyjétek.“

CCXXXV.

Murad szultán a Budai pasának.

1577. dec. 15. előtt.

„Vezérem Muztafa passa, az Úristen tartsa meg. Ezen parancsoló levelem oda jutván, így tudjad. Erdélyi vajda portámra emberit küldte, ki által jelenti, hogy ha az Németek felől, vagy másonnat is valami ellensége támadna, ki Erdélyországra igyekeznék, segítséget adnánk. Azért az Budához tartozó népet valamennyit kíván, annyit adj, mert éntilem a parancsolatot azért kéré, mert Erdélyországot én úgy tartom, mint tulajdon több országimat, és meg akarom ótalmazni, mint szinte több országimat. Ez okáért parancsolom neked, ez én parancsoló levelem oda tehozzád jutván, és ezt tréfába ne vedd: Valahonnan hallod, hogy Erdélyországra ellenség támadna, valamikor Erdélyi vajda levele e parancsoló le-

velemmel hozzád jó és segítséget kérend tüled, csak egy óráig se várj, hanem mindjárt segítséget bocsáss neki minden késedelem nélkül, valamennyi a szükség megkevánja, szinte annyit adj, és ellenséget az országon be ne ereszszétek. Így tudjad, és ez én parancsolatomnak meghigyjed.“

CXXXXVI.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1577. dec. közepe előtt.

„A Jézus vallásán való Erdélyországnak, urak előtt főúrnak, Báthori Kristóf vajdának. Az én parancsolatom oda jutván, úgy érts meg. Alattamvaló Szilisztrei Davutbeg az én portámra levelet küldött; adja értenem, hogy Moldovai vajda neki levelet irt volna, hogy ez elmúlt napokba Moldovára egy áruló beütött volna, ki az ottvaló bojerokkal tanácskozáván, ez elmúlt hónap 11. napján ment volna Jurla vizén által, mely a Moldovának határába vagy on, az országba benn volna. A kik pedig hivek voltak, eleibe menvén és eleibe szállván, Jászvásár mellett a Prut vizénél vele megvíttak volna. A Törökök a Kozákokkal estig víttak, az éjtszaka bontotta el a viadalt köztök. Másodnap esmet Jászvásár mellett sokat víttak; hogy látják a hivek, hogy nem bírnak velek, Péter vajdát hátrább szállítják, és az ellenség Jászvásárra bement, Péter vajda pedig a két ország határa között Bozóvásárt szállott meg. Hogy oda szállott, a szilisztrei begget ott várta, hogy melléje menjen, több begekét is várt.

Mi is pedig a Szilisztrei beg mellett segítséget, bege-

ket küldtök, Nikopolyi és Vidini és Bender begekét ispa-
hiákkal és havasalföldi haddal, hogy mellyéje menjenek
az Szilisztrei begnek, hogy valamint az üdő mutat, úgy
menjenek az ellenségre; és azoknak az megnevezett be-
geknek mindeniknek külömb-külobmb parancsolatunkat
küldettünk. Te pedig mennél jobb lehet, segítséget mind-
járt bocsásd Péter vajda mellé, és e dologban hozzám
való hiveségedet mindenképen megmutasd, és azon légy
bátorsággal, hogy azokat az árulókat, a kik Moldvai or-
szágba betitettek, romlásával veszessétek el. Valamennyi
a szükség kívánja, annyi embert küldd oda, avagy ha
egyéb módot talász, egymást értvén, úgy cselekedjete.
Azokkal az szancsákbegekkel értsetek egyet, és valamint
esék a dolog, mindenképen add tudtomra. Továbbá, az
te embered, azt mondták nektünk, hogy sok főlovat és öt
száz szablát, és fegyverderekakat, kúracsélakat*); azelőtt
pengig nem volt törvény és szokás hogy innét aféle szer-
számokat oda kivinnék; én is küldtettem vala utána, de
úgy nem találták a mint bevádolták vala, csak öt lovat
találtak és hat bokor tollat. Azért az Oroszcsiki és Csirnei
kadiaknak parancsolatomat küldtem, hogy az mel lova-
kat és bokor tollakat elvettek emberedtől, visszaadják,
es az mel csausz megtartotta volt, azon csausznak kezibe
adják, hogy oda vigye és emberednek adja meg. Így
értsed és így higyjed az én parancsolatomat.

***) Az Memhet passa levele is azon igékkel vagy on írva
csak avval külömböz, hogy azt írja utolszor, hogy nagy-
ságod levelet írjon Lengyel királynak ő felségének, hogy
aféle gonosz cselekedőket megbüntesse, hogy valami
gonosz szót ne hozzon magára és ne jedzesse magát.“

*) Pótold: „kivitt innen“.

**) A mi következik, a fordító jegyzése.

CCXXXVII.

Bethlen Farkasnál olvassuk.

1577. végén.

Szintén 1577-ben János számkivetett Moldvai vajda, Pétert, ki akkor a tartományt igazgatá vala, abból kitüzte. Visszaiktatását az Erdélyiekre bízván a Török császár, Báthori Kristóf, unokatestvérét Istvánt Székelyekkel és zsoldosokkal Moldvába küldé, ki Jánost kivetvén, Pétert visszahelyezte a vajdai székbe.

CCXXXVIII.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1578. elején.

„Az Jézus vallásán való Magyar uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak.

Ez az én nagy parancsoló levelem odajutván, úgy tudjad meg. Mostan az Temesvárhoz való eming, az ki kincset beszolgáltatja, Kurth nevő, az én portámra emberit küldötte, hogy ennekelőtte az ő felesége egy rabbal, egy rableánynyal és egy szolgálával, egy kocsival az őmaga jószágába mígyen volt: Ordi nevő hid mellett közel, Erdélyhez való Lugasi bán emberei: Nyakazó Tamás, István, Péter, Mayczoss Péter és Gruyehia, Mericz János, Romonichia János, Gyurka, és az Lugashoz való Vizak nevő faluból Reteza nevő ember az több társaival tizenkettőd magokkal ez nevezett asszonyoknak utokat megállották, az Kurth eming feleségét szolgáljával megölték, az rabját és az rableánt elvötték, rabbá tették, és

az neköl százezer ozpora-író aranyat és gyöngyöt, és annékül más egyébféle drága marhát, mindenbe zsákmánt töttek, őneki ebból felette igen nagy kárt töttek, kit énnekem értísemre és tudtomra adott. Mely dologból énnekem könyörgött, hogy az ő marháját megadatnám és parancsolatot küldenék ez dolog felöl. Azokáért azt parancsolom neked, hogy ez én parancsoló levellemel mikor az ő embere oda hozzád mígyen, Lugasi bánt előhivasd, és ez dologírt megfirtasd, igazán és igazság szerint tudakozzál, menj vígire, meglássad, ha úgy vagyon, az mikípen panaszoltak; azok az latrok, az kauarok, kik útjára jöttek, felesígt megölték, és az marhájába zsákmánt töttek, és az ő szolgáját, kit megöltek, és rableányát, kit elvittek, ha most nálok líszen, az én császárságomnak való igazságoddal, hísígeddel mutasd meg; ezeknek ez nevezett embereknek marháját, mindeneket mind egy pínzig adasd meg, és az ő gonosz cselekedetekirt őket megbüntesd, ne halasztasd. Úgy tudjad meg; és az én parancsoló levellemnek kétsífg neköl hígyj meg. Isten tartson meg.“

CCXXXIX.

Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír.

1578. elején.

„Az Kristus vallásán való Magyar uraknak urának, Erdélyi vajdának, Báthori Kristófnak. Hogy az Úristentől kevánok minden jót ez világon, köszönetemet, szolgálatomat azután irok. Mostan az Lippai tisztet emingsígl az ki birja, Memhett aga, oda mígyen az őmaga pínzivel sót akar venni. Kírlek valaményi szüksífg líszen

őneki, adasd meg neki pénzért, mivelhogy idevaló hív szolga és főember, kírlek hogy tisztességgel tartsa őtet nagyságod. Isten tartsa meg nagyságodat ez világon.“

CCXL.

Báthori Kristófnak a Temesvári pasa.

1578. elején.

„Köszönetemet, szolgálatomat irom nagyságodnak mint jó szomszédomnak és atyámfiának. Továbbá azt irhatom nagyságodnak, hogy mostan az Lippai tisztartó eming, az ki ez levelet nagyságodhoz viszi Memhett aga nevő, hogy az mely sőt ide alá szállítják, hogy az ő keze által járjon, mivel hogy meghatták: kírem azokáért nagyságodat, hogy valamenyi sőt kívánja pénzben megvenni, az én barátságomért nagyságod engedje meg neki és oltalmazza, legyen segítséggel mindenben nagyságod nekie. Isten tartsa meg nagyságodat és adjon nagyságodnak napról napra előmenetet, jó szerencsét etc.“

CCXLI.

Báthori Kristófnak Murad szultán.

1578. apr.

„Jézus hitin és vallásán való Báthori Kristófnak, Erdélyi vajdának, Magyar uraknak urának. Az Úristen-től kevánom minden jódat.

• Továbbá az én paráncsoló levelem odajutván, ezt

tudjad : hogy leveledet küldötted vala az én fénes portámra, kiben jelentőtted, hogy miholt az ellenség Moldovára ment volt, mindjára népedet készítőtted és fű emberedet bocsáttad, kik mikor oda jutottak, az ellenség meg nem várta, hanem futottak előtte; és az kik az ellenségben Lengyel király birodalmában mentenek, azokat Lengyel királ erősen megbüntette.

Továbbá azt is irtad, hogy az Németek gonosz szándokban volnának oda Erdélyhöz, miért hogy az Magyar urak, kik odaki laknak, nem akartak az Német közzé az gyűlésben menni. Ezokáért az Német királ hadal reájok akart volna menni, kiben kevántad azt, hogy az mi néptünk is, az Törökök lennének készen és vigyáznának, hogy ha szűkös volna, lennének segítséggel. Azért én még ezelőtt az Budai vezérem és Temesvári passának megparancsoltam, hogy az ellenség felé vigyázzanak, és ha ellensége lenne Erdélnek, mindjárt segítséggel legyenek; de mi most is azon módon ujobban levelem által megparancsoltam. Te is azért ott országodban népeddel légy készen, az országot őtalmazad; ha látod hogy valahonnét ellenség indul reád, mindjára az két pasámnak add hurré és értsétek egymást; menjetek reájok és legyetek romlására.

Továbbá, az mely vajda bejött volt Bogdán országára azelőtt, most ujobban ismét annak atyjafia ment be az országban sok puskással. De hogy az országbeli nép közt, és a mi békinknek is nem volt puskások, sokszor harczoltanak, de semmit nem tehettek az ellenségnek. Azért parancsolom neked, küldd mindjára puskákat segítségül Moldvában, kik előtt bocsásd fű emberedet; mely dologért im az én csauszomat Memhet csauszt is odabocsáttam; ugyan úvele bocsásd el az népet, hogy az én népemmel egytitt mennének az ellen-

ségre, és úgy cselekedjenek, hogy ismét fejér orczával menjenek hozzád.

Te is vigyázz minden felé; ha valahonnét az ellenség támad, az két pasát talátsd meg; úk odamennek ahová mondd.“

T A R T A L O M.

	Lap.
I. Erdély rendei végzést hoznak a fejedelmválasztás iránt. 1567. sept. 8. (Erdélyország történetei tára, kiadták gróf Kemény József és nagyajtai Kovács István, Kolozsvár, 1837. I. k.)	1
II. A hedzsira 976-dik évében kelt némi török oklevél az Erdélyi fejedelemség birtoklását szabályozza, 1568. (Hammer Geschichte des Osmanischen Reiches, IX. k. 384 l.)	2
III. Istvánfinál, Bethlen Farkasnál olvassuk. 1570.	3
IV. Forgács Ferencz irva hagyta. 1570.	3
V. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1571.	4
VI. János Zsigmond meghalálózván, Erdély rendei végzést hoznak. 1571. apr. 1. (Erdély történetei tára. I. k.)	4
VII. Tamásfalvi László Tamásfalvi Dénesnek. 1571. apr. 5. (Erdély tört. tára. I. k.)	5
VIII. Muztafa Budai pasa Bornemisza Pál magyar királyi helytartónak — a szövegben hibásan áll: 'Verancsics Antalnak', ki csak 1572-ben lett helytartóvá — 1571. apr. 6. (A magyar nemz. muzeum kéziratai között 1681 fol. lat. jegy alatt. Egykoru másolat).	6
IX. Mehemed nagyvezir levelet ír a rendeknek. 1571. május 17. előtt. (Bethlen Farkas: Historiarum Pannonico-Dacicarum libri X.)	7
X. Egykoru íróknál olvassuk.	9

	Lap.
XI. Erdély rendei Báthori Istvánt választják vajdánul. 1571. május 24. (Erdély tört. tára. I. k.) . . .	10
XII. Listhius János magyarországi kancellárnak Hagymási Kristóf. 1571. május 27. (Erdély tört. tára. I. k.)	11
XIII. Báthori István hittel kötelezi magát a rendeknek. 1571. (Pray kéziratai, H. 58. a tudományok magyar kir. egyetemének könyvtárában. Fogalmazat.)	16
XIV. Békes Gáspár Amhát begnek, azaz: Benkner Márknak — a szövegben iráshibából, Mártonnak — ajánlja ügyét a Portánál. 1571. május 27. (Protocollum Báthorianum, a magyar nemz. muzeum kéziratai között 37. fol. hung. jegy alatt. Eredeti.) .	17
XV. Forgács Ferencz irva hagyta. 1571. május. . .	18
XVI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1571.	18
XVII. Báthori István hittel kötelezi magát Maximiliánnak. (Pray kéziratai, H. 58. Egykoru másolat Deákból.)	19
XVIII. Forgács Ferencz irva hagyta	20
XIX. Maximilián császárnak Báthori István. (Bethlen Farkasnál.)	21
XX. Teuffenpach Kristóf szatmári kapitány Báthori Istvánnak. (Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.)	23
XXI. Erdély rendei végzést hoznak. 1571. nov. 9. (Gróf Mikó Imre, Erdélyi történelmi adatok, Kolozsvár, 1855 s kk. ee. I. k.)	23
XXII. Maximiliánnak Báthori István. 1571. nov. 15. (Pray kéziratai, H. 58. Deák fogalmazat.) . . .	25
XXIII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1571. dec. 11. . .	29
XXIV. Báthori István utasítása Kendi Sándor, mint portai követe, számára. 1572. (Bethlen Farkasnál.) .	30
XXV. Csákinak, Békesnek és Hagymásinak Maximilián. 1572. január 23. (Bethlen Farkasnál) . .	31
XXVI. Báthori Istvánnak Maximilián 1572. febr. 24. (Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.)	32
XXVII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1572.	32
XXVIII. Báthori Istvánnak Szelím Török császár. 1572.	

	Lap.
marcius 13. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melynek hátsó lapján olvasható: Exemplum litterarum imperatoris Turcarum et Mehmet passae per Kendi Sándor 13. die Martii anno 1572. allatarum.)	33
XXIX. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír. 1572. marcius 13. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	35
XXX. Báthori Istvánnak Sándor havasalföldi vajda. 1572. marcius 23. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	36
XXXI. Erdély rendei végzést hoznak. 1572. május végén. (Gróf Mikó Imre, Erdélyi tört. adatok, I.)	37
XXXII. A portai kinestartó nyugtája a Báthori István által küldött adóról. 1572. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melynek hátsó lapján olvasható: Exemplum quietantiae super tributo regni in annum Domini 1572. administrato.)	38
XXXIII. Kendi Sándor újabb követségéhez. 1572. (A szövegben hibásan iratott az év a második, egykoru felírás után. Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	39
XXXIV. Bethlen Farkasnál olvassuk	53
XXXV. Maximilián császár Békes Gáspárnak. 1571. nov. 15. (Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.)	54
XXXVI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1572.	55
XXXVII. Bethlen Farkas folytatja. 1572.	56
XXXVIII. Báthori Istvánnak Mehemed dragomán. 1572. oct. 10-én. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	57
XXXIX. Báthori Istvánnak Murad bég. 1572. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Deák-török eredeti. A török rész: „Haszan Ben Musztafa — — — parancsától függ minden“ dr. Behrnauer Valter német fordítása után.)	57
XL. Mehemed nagyvezírnek a Kőrös mentében való szegény népek. 1572. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	59

	Lap.
<p>XL I. Erdély rendei végzést hoznak. 1573. januarius 6. (Gr. Mikó Imre, Erdélyi tört. adatok III.)</p>	63
<p>XL II. Apafi Györgynek Békes Gáspár. 1573. januar. 27. (Erdélyi tört. tár. I.)</p>	64
<p>XL III. Szelm szultán Báthori Istvánnak. 1573. marciusus 11. (Protocollum Báthorianum. Eredeti, melyen kivülről más egykoru kéztől: Exemplum litterarum imperatoris ad illustrissimum principem Transsylvaniae per Thodor allatarum 21. Junii 1573.)</p>	65
<p>XL IV. Erdély rendei végzést hoznak. 1573. június 24. (Gróf Mikó Imre, Erdélyi történelmi adatok, III. k.)</p>	67
<p>XL V. Földvári István számot ad Békes Gáspárnak, Bécsi működéséről. 1573. augusztus 17-én (Proto- collum Báthorianum. Eredeti.)</p>	67
<p>XL VI. Békes Gáspárnak Földvári István. (Erd. tört. tár, I.)</p>	70
<p>XL VII. Békes egy névtelennek. 1573. (Év és aláírás nél- kül, de valószínű, hogy Békestől, s 1573-ból való. Protocollum Báthorianum. Eredeti.)</p>	79
<p>XL VIII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1573. oct.</p>	80
<p>XL IX. Benkner Márk Báthori Istvánnak. 1572. oct. 7. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)</p>	82
<p>L. Muztafa Budai pasa Báthori Istvánnak. 1573. oct. 10. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)</p>	83
<p>LI. Szelm szultán Báthori Istvánnak. 1573. october 10. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen kivülről ugyanazon kéztől olvas- ható: Exemplum litterarum imperatoris Turcarum ad illustrissimum principem per Balogh Ferencz alla- tarum. 1573. Colosvarii 14. Novembris.)</p>	84
<p>LII. Mehemed nagyvezír Báthori Istvánnak. 1573. oct. 10. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hí- vatalos fordítás Kivülről: Exemplum litterarum Mehmet passae ad illustrissimum principem per Ba- logh Ferencz allatarum 1573. Colosvarii 14. Novem- bris. Datae Constantinopoli 10. Octobris.)</p>	86
<p>LIII. Mehemed nagyvezír Báthori Istvánnak. 1573.</p>	

	Lap.
oct. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás. Kivülről: Mehmet passa, 1573. 6. Novembris. Tordára Muztafa csausz hozta.) . . .	87
LIV. Báthori Istvánnak Mehemed és Muztafa beg, magyar renegátok. 1573. oktober 12. (Protocollum Báthorianum. Deák eredeti.)	88
LV. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	92
LVI. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	93
LVII. Mehemed dragomán Báthori Istvánnak. 1573. oct. (Protocollum Báthorianum. Eredeti. Egykoru kéz jegyzése: Mehemet dragomán írása, 1573. octoberben.)	101
LVIII. Daczó János portai ügyviselő Báthori Istvánnak. 1573. oct. 13. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	103
LIX. Szelim szultánnak Báthori István. 1573. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	104
LX. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1573. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	105
LXI. Erdély rendei végzést hoznak Békés s a portai adó dolgában. 1573. oct. 15. (Erd. tört. tár. I. k.)	106
LXII. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 16. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	107
LXIII. Amhát csausz Báthori Istvánnak. 1573. oct. 16. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	109
LXIV. (A szövegben sajtóhibából LIV.) Báthori Istvánnak Firidin aga. 1573. oct. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás. A hátsó lapon ugyanazon kéztől: Exemplum litterarum Firidin agae per Balogh Ferencz allatarum.)	111
LXV. Murad főtölmács Báthori Istvánnak. 1573. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	112
LXVI. Báthori István portai ügyviselője számot ad 1573. (Protocollum Báthorianum. Petki János Erdélyi kanczellár másolatából, mit következő jegy-	

	Lap.
zet tanusít: Anno 1607. die 10. Augusti regnante illustrissimo principe Sigismundo Rákóczió signatura infrascripta e capitulo Albensi prolata et huc memoriae causa annexa, ut posteritati sacrum. Scripta per me Joannem Petki tunc Transsylvaniae cancellarium.)	114
LXXVII. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás: melyen a vétel napja: ,18. Februarii 1574' is fel van jegyezve.)	116
LXXVIII. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. october. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen e jegyzet áll: 1574. Translatio litterarum celsissimi. Turcarum imperatoris per Hasszon agha 21. Februarii illustrissimo principi Albae Juliae praesentatarum.)	117
LXXIX. Egy magyarországi főúrnak Báthori István. 1573. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	118
LXX. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1573.	119
LXXI. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen e jegyzet: Muztafa csansz hozta.)	120
LXXII. Jován moldvai vajdának Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	121
LXXIII. Báthori István jelentést tesz a szultánnak. 1573. november közepe után. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	122
LXXIV. Báthori István a nagyvezírnek. 1573. november közepe után. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	124
LXXV. Muztafa Budai pasa Báthori Istvánnak. 1573. november 22. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	124
LXXVI. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	126

	Lap.
LXXVII. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	126
LXXVIII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás).	127
LXXIX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	128
LXXX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae Selimi imperatoris, redditae in Meggyesensi conventu.)	129
LXXXI. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1573. végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Conversio litterarum Turcici imperatoris, quas Themesvariensis csauz Albae-Juliae principi 23. Martii obtulit. 1574.)	130
LXXXII. Mit kell a pasák kapúiban osztogatni. 1573. (Protocollum Báthorianum. Eredeti. Amhád csauz leveleinek írása.)	131
LXXXIII. A Lippai bégnek Szelim szultán. 1574. (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: „Császár levele, Lippai bégnek szóló.)	131
LXXXIV. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa 1574. (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum Gysafer passae Temesiensis.)	132
LXXXV. Dzsáfer Temesvári pasának Szelim szultán. 1572. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae imperatoris ad Gsafer passam Temesvariensem.)	133
LXXXVI. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. januarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1574,	

- die 16. Februarii. Traductio litterarum potentissimi imperatoris Turcarum per Muztafa csauz allatarum Albam Juliam.)
- LXXXVII. Báthori Istvának Mehemed nagyvezír. 1574. januarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum Mehemet passae veziri die 16. Februarii 1574. per Muztafa csauz allatarum Albam Juliam.) 135
- LXXXVIII. Szelim szultának Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzéssel, mely a következő négyhez is szól: Responsio haec facta est Thordae 24. Januarii 1574.) 136
- LXXXIX. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 137
- XC. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 138
- XCI. Mahmut dragomannak Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 139
- XCII. Portai ügyviselőjének, Daczó Jánosnak, Báthori István. 1574. januarius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) 140
- XCIII. Báthori Istvának Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. februarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1574. Conversio litterarum Chaffer bassae per Haszon agha, 21. Februarii illustrissimo principi Albae-Juliae redditarum.) 141
- XCIV. Báthori Istvának Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. februarius. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, szintén a felebbi jegyzettel.) 141
- XCv. Báthori Istvának Amhád Jenei szancsák-

	Lap.
beg. 1574. marczius 11. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	142
XCVI. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum Chaffer bassae Temesvariensis 23. martii 1574. oblatarum.)	143
XCVII. Báthori Istvánnak Dzsáfer Temesvári pasa. 1574. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum aliarum ejusdem passae Temesiensis.)	144
XCVIII. Ambát Jenei bégnék Báthori István. 1574. marczius 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	145
XCIX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. aprilis végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Traductio litterarum Turcarum imperatoris, quas attulit Muztafa csaus magna cum celeritate Albam 10. Maji 1574.)	146
C. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1574. aprilis végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Conversio litterarum Mehmet bassae eodem die allatarum per eundem csausium.)	147
CI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1574.	149
CII. Békes Gáspár Szelim szultánhoz folyamodik. 1574. május 8. (Bethlen Farkas deák fordításából visszafordítva.)	149
CIII. Békes Gáspár Mehemed nagyvezirhez követül küldi Antalfi Imrét. 1574. május 8. (Bethlen Farkas deák fordításából visszafordítva.)	151
CIV. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. május közepén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, melyen e jegy-	

	Lap.
zet: <i>Transductio litterarum passae Tömesvariensis allatarum per Haszon csausium Albam</i> 19. Maji 1574.)	154
CV. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykorú hivatalos fordítás, e jegyzettel: Alterarum litterarum ejusdem passae conversio.</i>)	155
CVI. Báthori Istvánnak Maximilián császár. 1574. május 15-én. (<i>Pray kéziratai, H. 58. Deák eredeti.</i>)	156
CVII. Báthori István biztosai Maximilián előtt Békes követeléseit fessegetik. 1574. (<i>Pray kéziratai, H. 58. Egykoru másolat. Deákból.</i>)	157
CVIII. Békes Gáspár Maximilián udvarában birtokjogait bővebben fejtegeti. 1574. május 26. (<i>Pray kéziratai, H. 58. Egykoru másolat. Deákból.</i>)	159
CIX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. június 6. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Transductio litterarum imperatoris Turcarum per Mehmet csausium 22. Junii Vásárhelum allatarum. 1574.</i>)	
CX. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir, 1574. június 6. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehemet passae litterae ejusdem sunt argumenti, tantum hoc addit in fine.</i>)	172
CXI. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. június közepe előtt. (<i>Protocollum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Transductio litterarum passae Temesvariensis, quas Peruana csaus Temesvarino 14. Junii Vásárhelini illustrissimo principi attulit.</i>)	173
CXII. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos</i>	

	Lap.
fordítás, e jegyzettel: <i>Transductio alterarum passae Temesváriensis.</i>)	174
CXIII. Báthori Istvánnak a Temesvári pasa. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Transductio postremarum litterarum passae Temesvariensis.</i>)	174
CXIV. Mehemed nagyvezírnek Maximilian császár. 1574. június 14. (Deákul Gerlach István következő munkájában: <i>Tagebuch der von zwen römischen Kaisern an die Otomanische Pforte abgefertigten und durch Herrn David Ungnad — — vollbrachten Gesandtschaft. Frankfurt, 1674.</i>)	174
CXV. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1574. június után. (<i>Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.</i>)	176
CXVI. Szelim szultánnak Báthori István. 1574. (<i>Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.</i>)	177
CXVII. Békes Gáspárt portai ügyviselője Antalfi Imre értesíti ügyének állásáról. 1574. (Bethlen Farkasnál.)	178
CXVIII. Szelim szultán Báthori Istvánnak. 1574. augusztus előtt. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Imperatoris potentissimi litterae missae ab Petro Grujo per cursorem Kuzdy et redditae calendis Augusti.</i>)	179
CXIX. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezír. 1574. augusztus előtt. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehemet bassae per cursorem Kuzdy redditae Albae calendis Augusti 1574.</i>)	180
CXX. Báthori Istvánnak Szelim szultán. 1574. november elején. (<i>Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae imperatoris ad illustrissimum principem</i>	

	Lap.
per Balogh Ferencz allatae 1574. 2. Decembris.)	182
CXXI. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1574. november elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Litterae Mehmet passae ad illustrissimum principem per Balogh Ferencz allatae. 1574. 2. Decembris.)	182
CXXII. Báthori Istvánnak a kapucsi-pasa. 1574. november elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae Kapucsi-passae ad illustrissimum principem per Balogh Ferencz allatae. 1574. 2. Decembris.)	183
CXXIII. Báthori Istvánt portai képviselője Grujo Péter tudósítja a nagyvezir nyilatkozatáról Békesre nézve. 1574. december 28. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	183
CXXIV. Báthori Istvánnak Amhád csausz. 1574. dec. 28. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	185
CXXV. Báthori Istvánnak Muztaffa és Mehemedbeg. 1574. december 28. (Protocollum Báthorianum. Deák eredeti.)	188
CXXVI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. januárus.	189
CXXVII. Murad szultánnak Báthori István. 1575. januárus. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	190
CXXVIII. A nagyvezirnek szóló levélhez. 1575. januárus. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	191
CXXIX. A többi vezíreknek Báthori István. 1575. januárus (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	191
CXXX. A nagyvezirnek Báthori István. 1575. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	192
CXXXI. Muztafa budai pasának Békes Gáspár.	

	Lap.
1575. februáriu. 14. (Erdély tört. tára. I., hibásan 1574-hez. Deák fordításban Bethlennél.)	193
CXXXII. Portai követének, Kendi Sándornak, Báthori István. 1575. februarius 20. (Pray kéziratái, H. 58. Eredeti.)	197
CXXXIII. Kendi Sándor jegyzéke. 1575. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	197
CXXXIV. Murad szultán levele a Lengyel rendekhez. 1575. marczius 13. (Gerlachnál az id. h. Bethlen Farkasnál deákul.)	199
CXXXV. Békes Gáspárnak Antalfi Imre. 1575. aprilis. 23. (Bethlen Farkasnak deák fordításából.)	199
CXXXVI. Murad szultán első athnáméja Báthori István számára. 1574. aprilis 25. (Protocolum Báthorianum. Egykoru deák fordítás.)	201
CXXXVII. Radák Lászlónak Békes Gáspár. 1575. május 3. (Erdély tört. tára I.)	204
CXXXVIII. Radák Lászlónak Békes Gáspár. 1575. május 14. (Erdély tört. tára. I.)	212
CXXXIX. Békesnek követe Antalfi, Maximilián konstantinápolyi követéhez Ungnad Dávidhoz szól ekképen. 1575. június 4. (Gerlach id. munkája. Deákul.)	213
CXL. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575.	216
CXLI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. június.	216
CXLII. Báthori Istvánnak Muztafa budai pasa. 1575. június 27. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	218
CXLIII. Báthori Istvánnak Muztafa budai pasa. 1575. június 30-án. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	219
CXLIV. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. június végétől július 10-ig.	220
CXLV. Az Erdélyi rendekhez Murad szultán. 1575. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: ad dominos	

	Lap.
regnicolas litterae imperatoris per Petrum Rácz allatae 21. Julii in Szamosfalva 1575.	225
CXLVI. Báthori Istvánnak Murad szultán: 1575. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Alterae ad illustrissimum principem.)	226
CXLVII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1575. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	228
CXLVIII. Báthori Istvánnak Muztafa Budai pasa. 1575. július 25-én. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	229
CXLIX. Erdély rendei végzést hoznak. 1575. július 25. után. (Erdély tört. tára I.)	230
CL. Erdély rendei végzést hoznak. 1575. augusztus 6. előtt. (Erdély tört. tára I.)	232
CLI. Békes és párthivei elmarasztatnak. 1575. augusztus 6. (Bethlen Farkas deák fordításából.)	233
CLII. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575. augusztus 8. án.	242
CLIII. Báthori Istvánnak Mehemed nagyvezir. 1575. augusztus. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehmet bassa levelének mása, melyet Zaláncei és Grujo 8. Septembris Fejirváratt urunknak exhibeáltak.)	243
CLIV. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1575.	246
CLV. Murad szultánnak Báthori István. 1575. september 21. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzéssel: Missae hac litterae per Nagy Máté, qui discessit 5. Octobris.)	246
CLVI. Mehemed nagyvezirnek Báthori István. 1575. september 21. a szövegben így, hibásan e helyett: 29. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzettel: Paria litterarum ad Portam die 29. Septembris confectarum)	247

	Lap.
CLVII. Károly főherceg Teuffenpach Kristóf szatmári kapitánynak. 1575. szeptember 24. (Pray kéziratai, H. 58. Egykoru fordítás.)	249
CLVIII. Mehemed nagyvezírnek Báthori István, hogy miért nem küldheti a fogoly Balassa Bálintot Konstantinápolyba. 1575. december előtt. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	250
CLIX. Mehemed nagyvezírnek Báthori István. 1575. december előtt. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	251
CLX. Murad szultán levele Báthori Istvánhoz. 1575. december 17. (Deákul Gerlachnál.)	252
CLXI. Murad szultán Báthori Istvánnak újból meghagyja, hogy Balassa Bálintot és Békesnek fogságba esett egyéb hiveit Konstantinápolyba küldje. 1575. december 17. (Deákul Gerlachnál.)	253
CLXII. Báthori Istvánnak Murad szultán. 1575. végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Török császár levelének mása, melyet Ahmát csausz hozott Meggyesre 5. Februarii 1576.)	254
CLXIII. Murad szultán újabb athnáméja Báthori István számára. 1575. végén. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Interpretatio litterarum athname posteriorum, quas a caesare Amurate III. Amhat csaus attulit 5. Februarii 1576.	254
CLXIV. Török császár quietancziájának magyarázata. 1575. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	357
CLXV. Egykoru írónál olvassuk. 1576.	257
CLXVI. Az Orosziaknak Muztafa Budai pasa. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	258
CLXVII. Maximilián követének Ungnad Dávidnak	

- lelkésze Gerlach István naplójába jegyzte. 1576.
- CLXVIII. Murad szultán a Budai pasának. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Extractus litterarum imperatoris potentissimi ad Budensem beglerbegum per Kisdy allatarum 17. Aprilis 1576.) 259
- CLXIX. Erdély rendeinek Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Litterae imperatoris potentissimi ad omnes status et ordines Transsylvaniae datae, per Kusdy allatae. 1576. die 17. Aprilis ad illustrissimum dominum Christophorum Báthori vajvodam.) 261
- CLXX. Erdély rendeinek Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás. Csak részben az előbbinek ismétlése, részben bővebb és hathatósbb fejtegetése, e jegyzettel: Exemplum littorarum potentissimi imperatoris ad dominos regnicolas Transsylvaniae datarum, per Amhat csausium 23. Aprilis 1576. allatarum.) 263
- CLXXI. Nagy Máté portai ügyviselőjének Báthori Kristóf. 1576. május 18. (Erdély tört. tára, I. k.) 265
- CLXXII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Die 10. Junii ab imperatore Turcarum pro falconibus allatae Colosvarinum. 1576.) 265
- CLXXIII. Báthori Kristófnak a szultán madarász-mestere. 1576. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.) 266
- CLXXIV. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír. 1576. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegy-

	Lap.
zettel : 4. Julii. Paria litterarum Mehmet passae summi vezirii. Matthaeus Nagy attulit.) . . .	267
CLXXV. Báthori Kristófnak Ferhát beg fia. 1576. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel : A Ferhát beg fia levele mása, Mehmet dragmáné.)	269
CLXXVI. Portai ügyviselőjének Báthori Kristóf. 1576. (a szövegben sajtóhibából 1575.) június. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	269
CLXXVII. Azoknak lajstroma, kik Báthori Kristófnak Murad szultántól a fejedelmi zászlót hozták. 1576. (a szövegben sajtóhibából. 1575.) július. (Protocollum Báthorianum. Eredeti, e jegyzettel : 1576. 16. Julii. Numerus et nomina comitum Mehmetagae, legati Turcici, qui vexillum attulit.)	271
CLXXVIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel : 1576. 16. Julii. Paria litterarum imperatoris Turcarum ad solum principem quas magister stabuli cum vexillo attulit.)	273
CLXXIX. Báthori Kristófnak és az Erdélyi rendeknek Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel : 1576. die 19. (talán íráshiba 16. helyett.) Julii. Paria litterarum potentissimi imperatoris Turcarum ad illustrissimum principem et ordines regni Transsylvaniae allatarum, per Mehmet aga, qui vexillum attulit.) . . .	274
CLXXX. A Török követség által hozott s a szultán nevében Báthori Kristóf hoz intézett jegyzék. 1576. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel : Paria litterarum, nomine quidem caesaris sed per cancellarium solummodo scriptarum, quas magister stabuli cum vexillo attulit 16. Julii 1576.)	276

	Lap.
CLXXXI. A Török követség valamely tagjához intézett kérelem. 1576. július. (Protocollum Báthorianum. Eredeti. Úgy látszik Benkner Márk írása.)	276
CLXXXII. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf. 1576. június 24. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	277
CLXXXIII. Murad szultánnak Bathori Kristóf. 1576. július 24. (Protocollum Báthorianum. Magának Báthori Kristófnak fogalmazata, melyet azonban egykoru kéz némely helyt pótlott, azon kéz, mely a nagyvezírhez adott felebbi levelet írta, s a hátsó lapra e jegyzést vetette: 1576. 24 Julii. Portára való levelek minutája, kit az Úr küldött Mehmet agától, ki a zászlót hozta.)	278
CLXXXIV. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa. 1576. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Tömesváriensis 24. Julii allatarum. 1576.)	280
CLXXXV. Murad szultánnak Báthori Kristóf. 1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	282
CLXXXVI. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf. 1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	284
CLXXXVII. Murad szultánnak Báthori Kristóf. 1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	286
CLXXXVIII. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf. 1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	289
CLXXXIX. Murad szultánnak Báthori Kristóf, 1576. (Protocollum Báthorianum. Báthori Kristóf fogalmazata.)	293
CXC. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír. 1676. július. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehmet passa levele mása, kit Muztafa csasz hozott 1. die Augusti.)	294

	Lap.
CXCI. Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf. (A szövegben tollhibából: István.) 1576. augusztus. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat, e jegyzettel: Az mely levelet Mehmet passának irtunk, annak a mását küldtük Vukcsovitynak 14. Augusti 1576.)	295
CXCII. A Temesvári pasának Murad szultán. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Par litterarum imperatoris Turcarum per Nagy Máté ad Budensem, Temesiensem beglerbegos pro subsidio ferendo. 1576.)	297
CXCIII. Utasítás a Portához követül küldött Balogh Ferencz számára 1576. sept. 10. (Protocollum Báthorianum. Eredeti e jegyzettel: Anno Domini 1576. Instructio ad portam imperatoris Turcarum 10. die mensis Septembris in arce Ujvár Francisco Balogh data.)	298
CXCIV. A császár adajáról való regestum, kit Balogh Ferencz vitt a Portára. 1576. sept. 10. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	300
CXCV. Folytatása (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	301
CXCVI. Balogh Ferencz számot ad. 1576. (Protocollum Báthorianum. Eredeti, e jegyzettel: 1576. Ajándékosztogatás per Franciscum Balogh.)	302
CXCVII. Folytatása. (Protocollum Báthorianum. Eredeti.)	304
CXCVIII. Mehemed nagyvezirnek Báthori Kristóf. 1576. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	306
CXCIX. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1576. september. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Traductio litterarum potentissimi imperatoris Turcarum ad illustrissimum dominum principem datarum et die 7. Decembris per familiarem Rechyeffbeg Jenöiensis allatarum 1576.)	307

	Lap.
CC. Báthori Kristófnak a lovászmester Mehemed aga 1576. october előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Imrehar bassa, azaz: a lovászmester levele mása Memhet agáé. Amhát csausz hozta Gyalúba die 3. mensis Octobris.)	308
CCI. Mehemed nagyvezírnek Báthori Kristóf. 1576. october 3. (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.)	309
CCII. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír Balassa Bálint ügyében. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	311
CCIII. A Temesvári pasának Murad szultán. 1 (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Franciscus Balogh attulit ad arcem Ujvár die 15. Decembris.)	312
CCIV. Báthori Kristóf adománylevele Muztafa Budai pasa számára. 1576. oct. 27. (Protocollum Báthorianum. Deák fogalmazat.)	313
CCV. A Szolnoki bégnek a Budai pasa. 1576. nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Budensis ad begum Zolnokienssem datae, per Grujo Petrum. 1576. dec. 10.)	315
CCVI. A Jenei bégnek a Budai pasa. 1576. dec. vagy nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Budensis ad begum Jeneiensem datarum.)	315
CCVII. A Gyulai bégnek a Budai pasa. 1576. dec. vagy nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum passae Budensis ad begum Gyulaensem datarum.)	316
CCVIII. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír 1576. november (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel:	

	Lap.
Paria litterarum Memhet passae die 15. dec. in arce Ujvár per Petrum Grujo administratarum.)	317
CCIX. Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Mehmet passa levele mása, kit Balogh Ferencz hozott Ujvárba 15. Decembris anno Domini. 1576.) .	318
CCX. Báthori Kristófnak Szinán pasa. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	319
CCXI. Báthori Kristófnak Piali pasa 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	319
CCXII. Báthori Kristófnak a csausz-pasa. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	320
CCXIII. Báthori Kristófnak Mehemed aga lovászmester. 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Piali passa, Szinán passa, csaus-passa és lovászmester levelei mása, kit Balogh Ferencz 1576. die 15. dec. hozott Ujvárba.)	320
CCXIV. A Temesvári pasának és az odavaló teftárnak Murad szultán 1576. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum imperatoris Turcarum in negotio salis ad passam Temesvariensem et tefterdarum datarum.) . . .	321
CCXV. Murad szultánnak Báthori Kristóf. 1576 (?) (Protocollum Báthorianum. Fogalmazat.) .	322
CCXVI. A Temesvári pasának Murad szultán. 1576 (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Traductio hujus mardati imperatorii ad Thömösvariensem passam.)	323
CCXVII. A Budai és Temesvári beglerbégsek	

	Lap.
tisztviselőinek Murad szultán. 1576. (?) (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás.)	323
CCXVIII. Báthori Kristófnak a Jenei beg. 1577. ju- nuárius 17. (Protocollum Báthorianum. Ere- deti.)	324
CCXIX. Báthori Kristófnak Mehed nagyvezír. 1577. elején. (Protocollum Báthorianum. Egy- koru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Par lit- terarum Mehemed passae summi vezirii et consiliarii potentissimi imperatoris Turcarum, quas attulit Ludfi oda-passa ad arcem Udvar- hely 21. Februarii 1577.)	
CCXX. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum potentissimi imperatoris Turcarum 27. die Junii anno Domini allatarum.) . . .	326
CCXXI. A Temesvári és Jenei kadiaknak Murad szultán. 1577. június vége előtt. (Protocol- lum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria aliarum litterarum ejus- dem imperatoris Turcarum ad kadium Tö- mösvariensem et Jeniensem datarum.) . . .	326
CCXXII. Mehed nagyvezirnek Báthori Kristóf. 1577. (Protocollum Báthorianum. Fogalma- zat.)	327
CCXXIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Pa- ria litterarum potentissimi imperatoris Turca- rum 28. die Junii anno 1577. allatarum.) . . .	329
CCXXIV. Báthori Kristófnak Amhát vezír pasa. 1577. június vége előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos, fordítás e jegyzettel: Pa- ria litterarum Amhat passae vezerii eadem die allatarum.)	330

	Lap.
CCXXV. Muztafa Budai pasának Murad szultán. 1577. július 1. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Exemplum litterarum patentium potentissimi imperatoris Turcarum ad passam Budensem datarum die 1. Julii 1577.)	331
CCXXVI. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. július 1. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzetekkel: Exemplum litterarum potentissimi, imperatoris Turcarum 1577. prima Julii datarum. Kusdi hozta Fejérvárra. 1577. die 13. Julii. Császár levele mása.)	332
CCXXVII. Muztafa Budai passának Murad szultán. 1577. júl. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1577. die 8. Decembris 1577. ad Ujvár.)	333
CCXXVIII. Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. october. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos, fordítás e jegyzettel: Exemplum litterarum potentissimi imperatoris Turcarum Constantinopoli anno 1577. mense Octobri datarum; dies ignoratur.)	334
CCXXIX. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa. 1577. nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum passae Tömösvariensis 5. die Novembris anno Domini 1577. allatarum.)	335
CCXXX. Báthori Kristófnak a Temesvári pasa. 1577. nov. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum passae Tömösvariensis 7. die Novembris Colosvari illustringentissimo principi allatarum.)	336
CCXXXI. Bethlen Farkasnál olvassuk. 1577.	337
CCXXXII. Ibrahim oroszcsiki vámos Báthori Kristófnak. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel:)	338

	Lap.
	zettel: Paria litterarum emingii Oroszcsikensis ad illustrissimum principem datarum die 15. Dec. anno 1577.) 338
CCXXXIII.	Báthori Kristófnak Mehemed csauusz. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum Mehmet csauzij ad illustrissimum principem datarum per Petrum Grujo die 15. Dec. anno 1577.) 339
CCXXXIV.	Murad szultán nyugtája a Báthori Kristóf által beküldött adóról. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum imperatoris Turcarum quietantionalium super administratione tributi anni 1577, per Petrum Grujo die 15. Dec. in arce Ujvár 1577.) 340
CCXXXV.	Murad szultán a Budai pasának. 1577. dec. 15. előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Paria litterarum potentissimi imperatoris Turcarum ad passam Budensem per Petrum Grujo allatarum die 15. Dec. 1577.) 340
CCXXXVI.	Báthori Kristófnak Murad szultán. 1577. dec. közepe előtt. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Császár levele mása. Ahmát csauusz hozta Ujvárba die 16. Decembris. Moldvai vajda dolgába.) 341
CCXXXVII.	Bethlen Farkasnál olvassuk. 1577. végén. 343
CCXXXVIII.	Báthori Kristófnak Murad szultán. 1578. elején; (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás e jegyzettel: Paria litterarum potentissimi et invictissimi Turcarum 9. die Februarii illustrissino principi Transsylvaniae allatarum Albae Juliae anno Domini 1578.) 343
CCXXXIX.	Báthori Kristófnak Mehemed nagyvezír. 1578. elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria

	litterarum Meinhet passae, vezirii supremi in excelsissima porta imperatoris Turcarum, illustrissimo principi Transsylvaniae allatarum Albae Juliae 9. die Februarii anno Domini 1578.)	344
CCXL.	Báthori Kristófnak a Temesvári pasa 1578. elején. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: Paria litterarum Ferut passae Temesvariensis, illustrissimo principi Transsylvaniae allatarum Albae Juliae 9. die Februarii anno Domini 1578.)	345
CCXLI.	Báthori Kristófnak Murad szultán 1578. apr. (Protocollum Báthorianum. Egykoru hivatalos fordítás, e jegyzettel: 1578. Exemplum litterarum potentissimi imperatoris Turcarum 28. Aprilis allatarum.)	345

